

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Diplomová práce

Bc. Radka Oudová

Sofie Podlipská

Veřejná činnost ve světle dobových pramenů

Sofie Podlipská

Public Activities in the Light of Historical Documents

2015

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc.

Za laskavé vedení a pomoc při psaní diplomové práce bych ráda poděkovala své školitelce paní Doc. PhDr. Ireně Štěpánové, CSc. z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Rovněž bych ráda poděkovala pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví za ochotu a příjemnou spolupráci. Velké „díky“ patří i kolegům z Muzea hlavního města Prahy, kteří vynaložili nemalé úsilí k dohledání některých fotodokumentů a v neposlední řadě děkuji svému příteli a rodičům za psychickou podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Autorka

ABSTRAKT

Magisterská diplomová práce s názvem *Sofie Podlipská. Veřejná činnost ve světle dobových pramenů* je příspěvkem k historii české ženské emancipace. Zabývá se osobností Sofie Podlipské a její společenské, literární a kulturní angažovanosti a nahlíží na ni jako na samostatnou tvůrčí individualitu, jež si ve společnosti vydobyla uznávanou identitu spisovatelky a filantropky a dokázala ji spojit s mateřstvím. Podstatnou složkou práce je antropologická reflexe životního příběhu protagonistky v kontextu jejích společenských aktivit a reflexe determinant, jež se na formování názorů, postojů a stanovisek Sofie Podlipské podílely. Dominantu práce pak tvoří portrét těchto aktivit tak, jak se zrcadlí v dochovaných pramenech osobní povahy, uložených v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur. Významným segmentem práce jsou pak badatelské výhledy, které předkládají další možnosti studia a interpretace existujících archiválií, uložených v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a v Podještědském muzeu v Českém Dubu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sofie Podlipská, 19. století, sebereflexe, ego-dokumenty, manželství, rodina, emancipace, společnost, spolek, časopisy, filantropie

ABSTRACT

The master's thesis called *Sofie Podlipská. Public Activities in the Light of Historical Documents* makes a contribution to the history of Czech women's emancipation. It deals with Sofie Podlipská and her social, literary, and cultural activities. She is presented as an independent and creative woman who gained the respect of society as a writer and philanthropist and, at the same time, managed to combine motherhood with her career. Anthropological reflection of the life story of Sofie Podlipská in the context of her social activities is the substantial part of the thesis as well as the reflection of the key factors that helped shape her opinions, attitudes and viewpoints. The major part of the thesis is the description of these activities as reflected in historical resources that have survived in the Literary Archive of the Museum of Czech Literature and the Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures. Research perspectives that open possibilities for future studies and the interpretation of existing archival documents of the Literary Archive of the Museum of Czech Literature and the Podještědské Museum in Český Dub are also significant parts of the thesis.

KEY WORDS

Sofie Podlipská, 19th century, self-reflection, ego-documents, marriage, family, emancipation, society, fellowship, magazines, philanthropy

Sandová, když se odhodlala psáti, žila v takových trapných okolnostech, měla tolik hoře a lítosti, tolik trpkých zkušeností, že byla příliš vážnou na hříčku ctižádosti, měla příliš mnoho hlubokých myšlenek, než aby byla myslila s dětinskou nedočkavostí na úspěch své knihy.

Jí jednalo se o výživu svou a svých dětí a následkem toho o důstojné postavení ve společnosti, o trochu klidu, o samostatnost a neodvislost od muže, s kterýmžto žítí jí nebylo lze.

(Sofie Podlipská, Lada, 1893)

OBSAH

Úvod	9
1 Kritická analýza pramenů a literatury	13
1.1 Prameny	13
1.1.1 Publikované prameny	13
1.1.2 Archivní prameny	15
1.2 Literatura	17
2 Profil, dimenze a kompozice pozůstalosti Sofie Podlipské v Literárním archivu Památníku národního písemnictví	20
2.1 Korespondence a komponenty korespondenční sítě	21
2.1.1 Odeslané dopisy	21
2.1.2 Přijaté dopisy	23
2.1.3 Rodinná korespondence	25
2.1.4 Cizí korespondence	26
2.1.5 Korespondence Sofie Podlipské v externích fondech	27
2.2 Osobní doklady a rukopisy	30
3 Antropologická reflexe životního příběhu Sofie Podlipské ve společenském kontextu	32
3.1 Rodinné kořeny	32
3.2 Jeviště dětství	37
3.3 Na prahu dospělosti	41
3.4 Manželkou, matkou, literátkou	49
3.4.1 Labyrint literárního světa	55
3.4.2 Ve službách společnosti	59
3.4.3 Manželský dialog ve vzájemné korespondenci	62
3.5 Období vdovství	67
3.5.1 Hospodyní, přítelkyní, cestovatelkou	67
3.5.2 Ve víru spolkové, přednáškové a literární činnosti	75
3.6 Na konci života	86

4	Portrét společenských aktivit Sofie Podlipské a jejich odraz v dochovaných pramenech	90
4.1	Oblast literárního světa	91
4.2	Oblast spolkového světa	116
4.3	Oblast zahraničních konexí	143
5	Badatelské výhledy	151
	Závěr	153
	Bibliografie	156
	Seznam vyobrazení	
	Rejstřík jmen	

Úvod

Vysloví-li se v dnešní době jméno Sofie Podlipská, laická veřejnost si toto jméno spojí převážně s literaturou druhé poloviny 19. století. Ve své době však byla Sofie Podlipská nositelkou statusu a identity, který byl dáván za vzor. Byla to nejen manželka, matka, překladatelka a spisovatelka, ale také filantropka, propagátorka ženského vzdělávání, vlastenka a žena relativně ekonomicky soběstačná. Byla to dáma stojící na pomezí mezi tradičním pojetím výchovy a vzdělávání žen a mezi nově se rodícími idejemi, které dosavadní systém výraznou měrou narušovaly. Úvodní citát na začátku této práce, jenž byl vybrán z díla Sofie Podlipské o George Sandové, jakoby kopíroval životní strategii a smýšlení samotné Sofie Podlipské.

Předkládaná magisterská diplomová práce si klade za cíl představit životní příběh Sofie Podlipské z antropologické perspektivy s důrazem na její společenskou angažovanost, jež se odráží v pramenech archivní a muzeální povahy, a rovněž s důrazem na socializační mediátory, podílející se na utváření postojů a stanovisek této ženy. Apel je přitom kladen na linii výchovy, která je chápána jako klíčový faktor k formování charakteru sledované osobnosti. Těžiště práce je pak situováno do období manželství a vdovství, tedy do období, která pro protagonistku představovala značný vývojový posun, částečný odchod z maskulinního světa a krok k vlastní seberealizaci a společenskému vystoupení.

Smyslem práce není předložit kompletní životopis Sofie Podlipské včetně výčtu veškerých aktivit, které realizovala nebo spolurealizovala ve prospěch společnosti či zlepšení postavení žen. To je z kapacitních důvodů a z důvodů nekompletní analýzy archiválií a značně heterogenního materiálu prakticky nereálné. Jejím smyslem je uchopit Sofii Podlipskou jako společensky činnou individualitu, a to v návaznosti na předpoklady, jež k této dráze protagonistku přivedly a v souladu s „řečí“ studovaných pramenů, jimiž byly vybrané fondy a sekce Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Práce je tedy rovněž antropologickou reflexí ženy-intelektuálky z měšťanské středostavovské vrstvy, která v prostředí konvencí a tradic, ale i v objetí pokrokově smýšlejícího manžela, prochází proměnou ve vnímání sama sebe. Ústředními prameny pro poznání a vylíčení nitra Sofie Podlipské jsou zejména dochované deníkové záznamy a dopisy, jejichž částečná fragmentárnost a absence intimnějších poznámek zčásti dovolily vytvořit konstrukt vnitřního prožívání protagonistky. Účel této práce netkví pouze ve shrnutí toho, co už bylo dříve

napsáno a badatelsky zužitkováno v publikacích či studentských pracích o Sofii Podlipské, ale tkví v detailnějším průzkumu archivních i muzeálních fondů.

Práce se pokusí odpovědět na otázky, jaké socializační faktory a instituce přispěly k utváření osobnosti Sofie Podlipské, jakou pozici zaujímal manžel-vlastenec a intelektuál k angažovanosti své ženy, byl-li oním facilitátorem nebo mužem zajatým v kruhu dobových stereotypů či představoval-li status vdovství pro Sofii Podlipskou krok k formování vlastní subjektivity. Dále práce odpoví na otázky, v jakých společenských sférách Sofie Podlipská působila, ve kterých z nich byla pouhou pasivní ikonou a ve kterých aktivní účastnicí, co všechno objasnily dopisní dialogy, jaké reflexe přinesly a jaké naopak chybí. Na všechny tyto otázky se práce pokusí odpovědět, a pokusí se tak proniknout do oblasti privátních i veřejných aktivit.

Předkládaná závěrečná práce je interdisciplinární, je postavená na heuristice a metodologicky vychází ze standardních postupů literárněhistorických věd a z postupů gender studies. Výzkum byl opřen o studium ego-dokumentů, o studium sekundární literatury a o studium dobových statí a periodik, přičemž zkoumání archiválií probíhalo dle stanov uvedených v badatelských řádech Literárního archivu Památníku národního písemnictví a Archivu Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur vydaných na základě § 36 písm. a) zákona č. 190/2009 Sb.

Koncepce celé závěrečné práce a její implementace vychází z předem stanovených limitů. S ohledem na široké spektrum zachovalých pramenů bylo primárně zvoleno kritérium redukce studovaných fondů. V popředí přitom stály kolekce Literárního archivu Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP) a fondy archivu Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur. Klíčovými se přitom staly právě sbírky LA PNP. I samotná badatelská práce v této instituci byla usměrňována na základě předem určených měřítek. Preferenčními prameny byla především korespondenční média, tzn. dopisy, pohlednice, korespondenční lístky, navštívenky a zálepky, a to s ohledem na bohatou korespondenční síť. Ústřední pozici přitom sehrály právě dopisy, zejména pracovního a přátelského charakteru. Analýza rodinné korespondence byla naopak minimalizována. Zájem o přijatou a odeslanou korespondenci byl více méně vyvážený, převládal však spíše rozbor a kritika korespondence přijaté, vycházející z kvantity dochovaných položek. Značná dimenze celé sbírky vyžadovala další určení limitů, proto byly do popředí situovány dopisy směřované známým adresátům a korporacím nebo dopisy obdržené od slavných pisatelů a společností. Stejně tak i množství dochovaných dopisních jednotek u daných osobností byl důležitým kritériem, avšak nikoliv kritériem striktním. V řadě případů byly interpretovány i položky čítající jedno písemné sdělení.

Taková situace nastala, jednalo-li se o slavného narátora s předpokladem původně časté korespondenční frekvence a s předpokladem potencionálně relevantního obsahu dopisu. Jazykové limity naopak stanoveny nebyly. Počet cizojazyčných komunikačních médií je v celém fondu Sofie Podlipské spíše marginální. Čilý dopisní kontakt však probíhal, zejména ve francouzském a německém jazyce, méně často pak v jazyce italském. Pole bádání bylo rozšířeno také na další prameny, zejména rukopisy, a to v rámci jednotlivých fondů výše zmíněných institucí. Nově byly ovšem zmapovány muzeální fondy, především sbírky historických fotografií a negativů Muzea hlavního města Prahy a antropologické sbírky Národního muzea.

Korpus celé práce je sestaven ze sedmi kapitol. Úvodní část, shrnující obsah, cíl, metodický přístup a celkový koncept práce, za ní následuje první kapitola s názvem *Kritická analýza pramenů a literatury*, jejíž obsah předkládá rozbor použitých zdrojů a jejich přínos pro zpracování tématu. Kritika je převážně zaměřena na prameny archivní a editované, též na historickou a feministicky orientovanou literaturu, na články dobového tisku a na vlastní autobiografická díla protagonistky.

Podstatnou složkou práce je pak i kapitola druhá, jenž nese název *Profil, dimenze a kompozice pozůstalosti Sofie Podlipské v Literárním archivu Památníku národního písemnictví*, jejímž smyslem je představit rozměr, strukturu, charakteristiku, míru dochování a autenticity fondu jakožto celku i podstatu jednotlivých sekcí této pozůstalosti. V pozadí úmyslu zpracování této kapitoly stojí i snaha poukázat tím na ostatní možná témata, jež se nabízejí k případnému dalšímu studiu, a to nejen v návaznosti na samotnou Sofii Podlipskou.

V pořadí třetí kapitola s názvem *Antropologická reflexe životního příběhu Sofie Podlipské ve společenském kontextu* a její podkapitoly přinášejí osudovou reflexi životní cesty protagonistky v jednotlivých fázích života se snahou postihnout její přirozenou proměnu a vývojový posun. Dílčí podkapitoly jsou pak zaměřeny jednak na vykreslení historického pozadí rodiny Rottovy i léta dětství a dospívání s úmyslem vyzdvihnout socializační faktory a instituce, které měly na formování postojů a názorů Sofie Podlipské klíčový vliv. Kapitola protagonistku představí i v pozici manželky a opatrovatelky rodinného krbu, debutující literátky i ženy vstupující do arény veřejného života. Dále také v pozici vdovy, která se vlastním přičiněním zasluhuje o udržení životního standardu rodiny a která ve společnosti navzdory nepříznivému životního osudu stále více upevňuje svůj status spisovatelky a veřejně činné ženy.

Dominantním segmentem práce je kapitola čtvrtá s názvem *Portrét společenských aktivit Sofie Podlipské a jeho odraz v dochovaných pramenech*, jež se pokusí ozřejmit a osvětlit

jednotlivé oblasti společenského působení Sofie Podlipské tak, jak se zrcadlí ve studovaných archiváliích. Převažující oblastí je zejména oblast literární a publikační, ale také oblast spolkově-zájmová a oblast dokládající zahraniční konexe. Kapitola je zároveň protkána i oblastí zahrnující přátelské kontakty. Instituce, v rámci kterých Sofie Podlipská působila, ale o nichž studované prameny mlčí, jsou v práci zmiňovány pouze okrajově.

Pátá kapitola práce s názvem *Badatelské výhledy* je pojata jako vize budoucích možných studií tohoto tématu. Jako další badatelský krok se především nabízí interpretace zbylých položek ve fondu Sofie Podlipské a dalších, doposud neprobádaných fondů jiných osob v LA PNP. Velké naděje jsou ovšem vkládány do kompletního průzkumu pozůstalosti Sofie Podlipské v Podještědském muzeu v Českém Dubu.

Závěrečná část textu předkládá kompletní shrnutí výsledků práce a celkovou reflexi. Vzhledem k výskytu většího množství jmen v magisterské práci je do ní jakožto příloha začleněn i abecední seznam osob se základními biografickými fakty. Součástí kvalifikační práce je i doprovodná fotodokumentace získaná z fondů Muzea hlavního města Prahy a Národního muzea.

1 Kritická analýza pramenů a literatury

Předkládaná diplomová práce částečně vychází z mé bakalářské práce s názvem *Společenská činnost Sofie Podlipské*, jež byla obhájena na Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.¹ Některé části práce a vybrané oddíly byly z původní práce zcela vypuštěny, některé pouze přepracovány nebo rozšířeny o detailnější informace či nově zjištěná fakta. V rámci přípravy předložené práce, která pozvolna probíhala v letech 2013 až 2015, jsem se šířeji věnovala literatuře pojednávající o pramenech osobní povahy a možnostech jejich interpretace. V hlubších souvislostech jsem se pak nadále zabývala studiem podobně koncipovaných prací a studiem ženských osvětových a politických aktivit. Těžiště studia pak tkvělo v průzkumu archivních fondů LA PNP.

1.1 Prameny

1.1.1 Publikované prameny

Při seznamování se s problematikou spolčování, říšských a zemských zákonů a se spolkovou legislativou druhé poloviny 19. století, posloužily *prameny úřední provenience*. Jednou z hlavních prací byla v tomto směru kniha Karla Malého a kolektivu, zabývající se právními dějinami od dob Velké Moravy po obnovení ČSR v roce 1945.² K porozumění spleťtému obsahu právních norem a zákonů současně napomohla hesla obsažená v Ottově slovníku naučném.³ Ke studiu problematiky spolčování pak posloužila autorsky kolektivní kniha *Pražské spolky*, sestavená na základě tzv. spolkového katastru, uloženého v Archivu hlavního města Prahy.⁴ Kniha předkládá přehledový soupis jednotlivých spolků včetně elementárních údajů s nimi souvisejících, avšak detailnější informace ohledně struktury, účelu

¹ Bakalářská práce byla obhájena 12. září 2011. Vedoucím práce byla Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc., oponentem pak Doc. PhDr. Ludmila Sochorová, CSc.

² Malý, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*, Praha 2010.

³ Bráf, Albín. Heslo *Spolky*, in: *Ottův slovník naučný*, sv. 6, Praha 1893, s. 207-208; Heslo *Volební řády do zákonodárných sborů*, in: *Ottův slovník naučný*, sv. 26, Praha 1907, s. 913-930.

⁴ Lašťovka, Marek et al. *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*, Praha 1998.

a stanov do práce zahrnuty nebyly. Naproti tomu je třeba za přínosnou označit její úvodní studii, pojednávající o obrazu pražského spolčování od dob založení spolkového katastru.

Neméně podstatným článkem při psaní této práce byl *dobový ženský tisk*, jenž podstatnou mírou reflektoval dění na poli ženské emancipace i v návaznosti na samotnou Sofii Podlipskou, která byla častou přispěvatelkou. Preferovanými periodiky byly zejména časopis Lada, *Ženské listy* (ŽL) nebo *Kalendář paní a dívek českých*. Faktograficky cenným materiálem byl i *tisk denní*, a to zejména mladočeské *Národní listy* (NL) či *Národní noviny* (NN), jejichž stati dokumentovaly aktivity občanského i ženského hnutí. Tento typ pramene však převážně sloužil jako doplněk k již získaným poznatkům z archivu a literatury, ale také jako látka vedoucí k pochopení některých dobových představ, stanovisek i konfrontací. V pozadí zájmu pak stály i další tiskoviny, zvláště časopis *Květy*, *Lumír*, *Zlatá Praha* či *Světlozor*.

Dalšími cennými zdroji byly *prameny soukromé povahy*, především však publikované korespondence, deníkové záznamy, autobiografie a jiné memoáry. Za klíčovou práci lze však v tomto směru považovat monografii profesorky zpěvu, pěvkyně a sopranistky Jeleny Holečkové-Heidenreichové.⁵ Tato doposud jediná monografie o Sofii Podlipské je velmi hodnotná zejména z toho důvodu, že autorka měla možnost pracovat s dnes již neexistujícími prameny, které jí byly poskytnuty vnučkami Sofie Podlipské i Anežkou Čermákovou-Slukovou. Negativní stránkou knihy je však absence jakékoliv kritiky osobnosti.

Neméně důležitým materiálem byly i *Upomínky Karoliny Světlé*,⁶ které podávají svědectví nejen o dětství samotné autorky, ale též o dětství Sofie Podlipské a o chodu a smýšlení členů rodiny Rottových. K Sofii Podlipské se váže také další práce z pera Karoliny Světlé, a to práce *Z literárního soukromí*,⁷ pojednávající rovněž o rodinném zázemí, dětství a mládí. Zmíněné práce jsou cenné tím spíš, že jsou takřka jedinými prameny, které informují o rané životní fázi obou žen. Jistá obezřetnost platí ovšem i zde. Karolina Světlá své memoárové texty psala s odstupem několika let. Síla autostylizace autorky je tudíž zřejmá. Totéž platí i o autobiografiích samotné Sofie Podlipské.⁸ Další významnou prací byla taktéž práce národopisné sběratelky, spisovatelky a vydavatelky korespondence Karoliny Světlé

⁵ Heidenreichová-Holečková, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Praha: Topičova edice, 1941.

⁶ Světlá, Karolina. *Upomínky*. Praha: 1888.

⁷ Světlá, Karolina. *Z literárního soukromí I. Vzpomínky, paměti, literární dokumenty*. Praha: SPN, 1959.

⁸ Podlipská, Sofie. *Můj životopis*. ŽS, 1914; Podlipská, Sofie. *Povídka o mně*. Praha: 1898; Podlipská, Sofie. *Několik črtů životopisných*, in: *Listy staré vychovatelky někdejších schovankám*. Praha: 1886.

Anežky Čermákové-Slukové *Vzpomínky na Karolinu Světlou*,⁹ nebo životopisná kniha Karla Krejčího *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*,¹⁰ sestavená z vyprávění Elišky Krásnohorské a jejích statí o osobnostech tehdejšího kulturního života. Všechny tyto práce jsou za předpokladu realistického posuzování velmi cennými dokumenty, které přinejmenším předkládají kulturní kontext doby.

1.1.2 Archivní prameny

Dominantními prameny k sepsání této práce, poznání života a společenské angažovanosti Sofie Podlipské byly archiválie, přičemž hlavní úlohu sehrály fondy LA PNP, zejména kolekce samotné Sofie Podlipské.

Písemné dědictví protagonistky bylo po její smrti rozptýleno mezi několika pozůstalými. Velkou část dokladů držela dcera Ludmila Frídová-Vrchlická a posléze i vnučky Eva Nevolová-Vrchlická a Milada Čáповá-Vrchlická, která tyto materiály včlenila do soukromého archivu svého manžela Gabriela Čápa.¹¹ Zřejmě právě ona měla největší část této pozůstalosti, poněvadž poskytla Jeleně Heidenreichové-Holečkové podklady ke knize a jakožto pamětnice zprostředkovala i další informace.¹² Některé dokumenty vlastnila i Anežka Čermáková-Sluková a další vnučka Olga Jelínková-Podlipská. Nejvíce se však toto přerozdělení pozůstalosti mezi příbuzné podepsalo na denících, které si Sofie Podlipská zřejmě vedla celý život, přičemž ve stáří nejaktivněji. Určitou část těchto deníků držela právě Anežka Čermáková-Sluková, která jistě pasáže deníku z let 1887-1897 editovala a časopisecky vydala na stránkách *Ženského světa* a časopisu *Zvon*. Sama podotýká, že ještě po první světové válce bylo součástí písemného dědictví Sofie Podlipské jednadvacet deníkových archů.¹³ Milena Lenderová pak v návaznosti na to vyjadřuje domněnku, že s deníky zacházela značně neodborným až devastačním způsobem.¹⁴

⁹ Čermáková-Sluková, Anežka. *Vzpomínky na Karolinu Světlou*. Praha: J. Otto, 1909.

¹⁰ Krejčí, Karel. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. Praha: 1950.

¹¹ Gabriel Imanuel Čáp-Horčápský (1873-1954) byl spisovatelem a hospodářským úředníkem. Byl také bratrem Růženy Svobodové a manželem Milady Vrchlické. Jeho fond, který je rovněž uložen v LA PNP a nese číslo 177, obsahuje poměrně bohatou korespondenci a rukopisy. Tato pozůstalost je datována k létům 1875-1952.

¹² Heidenreichová-Holečková, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*, s. 121.

¹³ Čermáková-Sluková, Anežka. *Sofie Podlipská. Z denníku, 1920, ŽS, č. 24, s. 10.*

¹⁴ Lenderová, Milena. *A ptáš se knížko má...* Praha: Triton, 2008, s. 32.

Pozůstalost Sofie Podlipské byla získávána Národním muzeem postupně od třicátých let 20. století, přičemž ta největší část byla převedena do této instituce až v průběhu let padesátých. Následně bylo písemné dědictví protagonistky delimitováno do LA PNP v Praze,¹⁵ a to pod přírůstkovými čísly v rozmezí od 119/36 do 54/61.¹⁶ Po roce 1962 získal Památník národního písemnictví další písemnosti, které byly rovněž do fondu zakomponovány. V současné době je tato sbírka uložena na zámku ve Starých Hradech, detašovaném pracovišti LA PNP.

Osobní fond Sofie Podlipské zahrnuje celou řadu listinných dokumentů a je tvořen třemi základními sekcemi - doklady vlastními, rodinnými i cizími.¹⁷ Obsáhlou a informačně nosnou složkou fondu Sofie Podlipské je zejména korespondence, jejíž největší část je tvořena korespondencí přijatou.¹⁸ Charakteristickým rysem, dimenzi a kompozici korespondence a rukopisů Sofie Podlipské, jakožto i písemnému vyjadřování, je v této závěrečné práci věnována samostatná kapitola.

Neméně zajímavými listinnými dokumenty jsou rukopisy vlastní i cizí,¹⁹ podkrývající osudy a okolnosti vzniku významných děl a myšlenek Sofie Podlipské. Svůj vlastní oddíl mají ve fondu také tisky a výstřižky. Jedná se skutečně o výňatky vlastních prací z novin a časopisů, především o aforismy, povídky, vzpomínky na různé osobnosti nebo studie či nekrology. Osobní fond Sofie Podlipské skýtá rovněž fotografie a varia, přičemž nejzajímavějším je portrétní snímek Josefa Podlipského a přání k šedesátinám od spolku

¹⁵ Literární archiv je sbírkotvorným oddělením Památníku národního písemnictví od roku 1964. Do té doby byl součástí sbírek Národního muzea. V současné době je v literárním archivu uloženo zhruba 6 000 000 archivních jednotek, především dokumentujících vývoj české literatury.

¹⁶ Pavlíčková, Jana. *Podlipská Sofie (1833-1897)*. Soupis osobního fondu. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 2004, s. 2.

¹⁷ Z dokladů vlastní jsou velmi zajímavé knihy výdajů z let 1875-1884, které dokládají hospodaření Podlipských a mimo jiné obsahují i záznamy objednávek tiskárnám včetně kvitancí. Doklady rodinné obsahují například úmrtní oznámení, křestní listy, žádost o povolení sňatku nebo svatební oznámení. Doklady cizí pak kupříkladu listy z účetních knih nezjištěných osob a další.

¹⁸ V tomto oddíle se nacházejí velmi cenné dopisy od Anny Cardové-Lamblové, Marie Červinkové-Riegrové, Irmy Geisslové nebo sester Kalašových.

¹⁹ Rukopisy vlastní jsou dále členěny na poezii, prózu, drama, aforismy, studie, přednášky, proslovy, deníkové záznamy a pracovní poznámky, tudíž kromě „básnických pokusů“ je zde například uložen fragment románu *Lidské včely*, fragment divadelní hry *Bílá paní* nebo rukopisný proslov *Objasnění účelu Ochrany* a řada dalších studií. Za zmínku zcela jistě stojí také deníkové záznamy a poznámky, především však *Upomínka na roky 1854-1861*, *Ludmilčin deník*, *Prokopův deník* nebo záznamy snů. Rukopisy cizí pak obsahují básně, povídky, aforismy, úvahy nebo životopisy známých i méně známých osobností.

Minerva a Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek.²⁰ Písemné dědictví Sofie Podlipské je součástí i dalších fondů LA PNP. Tím je například fond Karoliny Světlé, sourozenců Lamblových, Pavly Maternové, Anny Bayerové, Karla Václava Raise, Marie Červinkové – Riegrové, Amálie Šlechtové aj.

Sbírka pozůstalosti sledované osobnosti je kompletně zpracována, pravidelně inventarizována a je uložena v dvou desítkách kartonů pod evidenčním číslem 15/50.²¹ Nejstarší písemnost fondu se vztahuje k roku 1840 a jedná se o dopis od nezjištěné osoby. Nejmladší jednotkou je naopak výstřižek článku o životě a díle Sofie Podlipské z roku 1996. Písemná pozůstalost Sofie Podlipské je v omezené míře rovněž uložena v archivu Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur. Zde jsou uloženy celkem dva rukopisné sešity k chystaným přednáškám v Americkém klubu dam. Další kartony archiválií jsou též uloženy v Podještědském muzeu v Českém Dubu. Tyto materiály jsou však nezpracované a badatelům hůře přístupné.

Studovaný archivní materiál uložený ve fondu Sofie Podlipské i ve fondech jiných osob v rámci LA PNP je značně heterogenní, torzovitý a v jistém ohledu i diskontinuitní. Predikované výsledky badatelské práce se víceméně nepotvrdily a plně neuspokojily původní očekávání a vizi. Prakticky chybí jakékoliv doklady, které by více ozřejmily projekt Ženská bibliotéka. Určité zklamání panovalo i v oblasti týkající se Amerického klubu dam či Ženského výrobního spolku. Naopak velké množství dokladů je shromážděno kolem spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Poměrově stejná materiálová základna je soustředěna i do oblasti literárního působení.

1.2 Literatura

Studium archivních a publikovaných pramenů bylo rozšířeno i o studium všeobecně zaměřené *literárněvědné a kulturněhistorické literatury*. Cílem jejich studia bylo objasnění rozsáhlých proměn, jimiž česká společnost od šedesátých let 19. století postupně procházela, a

²⁰ Určité výhrady mám k sestavení soupisu pozůstalosti Sofie Podlipské v LA PNP. Zpracovatelka soupisu mnohdy „komolí“ některá křestní jména i příjmení pisatelů (př. Jan Zahradník namísto Josef Zahradník, Julius Kettl namísto Julius Kittl apod.) Celý soupis navíc působí trochu nepřehledně a badatelé chvíli trvá, než se v něm zorientuje.

²¹ V databázi LA PNP se jedná o sbírku číslo 1318.

kteře měly vliv nejen na rozvoj vzdělávání obecně, ale měly též dopad na samotné ženy a jejich zapojování se do veřejného dění. Klíčová fakta v tomto směru poskytla proslulá a doposud nepřekonaná historická práce Otto Urbana *Česká společnost 1848-1914*,²² reflektující demokratizační i společenské snahy. Vývoj české literatury a převážně literárních proudů 19. století přiblížila autorsky kolektivní kniha *Dějiny české literatury III*.²³ Nápomocným byl zároveň i *Lexikon české literatury*²⁴ a jeho kompletní výčet knih, článků, příspěvků a statí Sofie Podlipské i Josefa Podlipského. Lexikum však obsahuje i drobné chyby zejména v datech otištění.

Podstatnou úlohu sehrála při psaní této práce *literatura specializovaná*, díky níž bylo možné zorientovat se v dějinách ženského hnutí a přiblížit životy některých významných společensky činných českých žen. Takto orientovaná literatura vznikala již od počátku 20. století. Za zmínku zcela určitě stojí jedna z prvních prací, a to práce Vlasty Kučerové²⁵ zabývající se vývojem ženského hnutí v českých zemích, práce Terézy Novákové,²⁶ Maryši Radoňové-Šárecké²⁷ či rodinná kronika Marie Strettiové,²⁸ líčící pražské prostředí druhé poloviny 19. století.

Jakýsi „boom“ podobně koncipované literatury vypukl v devadesátých letech 20. století, kdy na předchozí práce navázala další generace autorů. Jednalo se především o ženské autorky, mezi nimiž byla nejvýznamnější kupříkladu Pavla Horská²⁹ se svými studii a články věnovanými dějinám žen a ženskému hnutí v evropském kontextu či boji o samostatné postavení žen ve společnosti a rovnoprávnému postavení v rodině. Nelze neuvést Milenu Lenderovou, která ve své práci *K hříchu i k modlitbě*³⁰ v širším kontextu kulturních dějin

²² Urban, Otto. *Česká společnost 1848-1914*. Praha: Svoboda, 1982.

²³ *Dějiny české literatury III. Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. Redaktor svazku Miloš Pohorský. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1961.

²⁴ Merhaut, Luboš et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2008.

²⁵ Kučerová, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách. Amerlingova éra*. Brno: 1914

²⁶ Nováková, Teréza. *Ze ženského hnutí*. Praha: 1912.

²⁷ Radoňová -Šárecká, Maryša. *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*. Praha: Dělnické nakladatelství, 1945.

²⁸ Strettiová, Marie. *O starých časech a dobrých lidech*. Praha: 1940.

²⁹ Horská, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999; Horská, Pavla. *Žena v Praze na přelomu 19. a 20. století*, in: Jiří Pešek – Václav Ledvinka (edd.), *Documenta Pragensia 12*, Praha: 1996, s. 195-202.

³⁰ Lenderová, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. Praha: Mladá fronta, 1999.

popisuje život ženy středního stavu přes dětství po dospělost. Naopak mírně na pozoru je třeba mít se v případě knihy Marie L. Neudorflové,³¹ jež obsahuje některé dílčí nepřesnosti.

Nové tisíciletí s sebou přineslo řadu odlišně orientujících se monografií, sledujících vývoj společensko-vzdělávacích aktivit ženských spolků hned z několika hledisek. Výčtu základních forem emancipace žen v Čechách se ve své práci věnovala Marie Bahenská.³² Přínosná je beze sporu i monografie Jany Malínské, *My byly, jsme a budeme*,³³ usilující o rekonstrukci pouti českých žen k národní identitě a vlastní emancipaci, ale i její starší studie,³⁴ obsahující analýzy demokratických a konzervativních názorů na vzdělávání a postavení žen ve společnosti. Ve výčtu prací specializované literatury nesmí chybět ani historička a etnografka Milena Secká, která svůj zájem soustředila na osobnost Vojty Náprstka³⁵ a Amerického klubu dam.³⁶ Monografie trojice autorek Ireny Štěpánové, Ludmily Sochorové a Mileny Secké naopak napomohla osvětlit některé skutečnosti a jevy, jež se kolem osobnosti Vojty Náprstka a pod střechou domu U Halánků udály.³⁷ Za velmi přínosnou považuji pro tuto práci studii Lenky Vlčkové zaměřující se na antropologický rozměr ženství v historickém kontextu.³⁸

³¹ Neudorflová, Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999.

³² Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. Praha: Libri, 2005.

³³ Malínská, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“ Praha: Lidové noviny, 2013.

³⁴ Malínská, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. století a na počátku 20. století*. Praha: Libri, 2005.

³⁵ Secká, Milena. *Pedagogické snahy Vojty Náprstka*, in: *Objevujeme zapomenuté*, 2012, s. 139-145.

³⁶ Secká, Milena. *Americký klub dam*, in: *Paginaehistoriae 6*, Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1998, s. 5-16.

³⁷ Štěpánová, Irena et al. *Ženy rodiny Náprstkovy*. Praha: Argo, 2001.

³⁸ Vlčková, Lenka. *Způsob „uchopení“ feminity v 2. polovině 19. století: tělo, tradice a církev jako determinant výchovy aneb disciplinace, lokalizace, panoptikum*, in: *Člověk – časopis pro humanitní a společenské vědy*, 2011, č. 23.

2 Profil, dimenze a kompozice pozůstalosti Sofie Podlipské v Literárním archivu Památníku národního písemnictví

Písemná pozůstalost Sofie Podlipské v Literárním archivu Památníku národního písemnictví je značně reprezentativním a zároveň i rozsáhlým souborem. Zahrnuje několik set různorodých komponentů, z čehož řada z nich nebyla doposud patřičně badateli využita.

Na základě koncepce předkládané práce byla preferovanou doménou převážně korespondence. Ta ve svém celku, do něhož je třeba zahrnout korespondenci odeslanou, korespondenci přijatou, i korespondenci cizí, obsahuje zhruba 1791 dopisů, dopisnic a dalších korespondenčních médií. Korpus studovaných dopisů byl vytvořen na základě v úvodu uvedených limitů. Přes veškerou snahu o zachování objektivitu je však třeba zdůraznit, že selekce jednotlivých dopisů byla ovlivněna subjektivitou. Mimo již zmíněná kritéria, výběr konkrétních dopisních jednotek probíhal v závislosti na společenském postavení narátorů a přesahoval fond Sofie Podlipské. Preferováni byli zejména pisatelé spadající do oblasti přátelské (Anna Bayerová, Irma Geisslová, Klementina Kalašová), do oblasti pracovní (spolkové spolupracovnice), právní (advokáti), kulturní (spisovatelé, mecenáši, lékaři, vědci), rodinné a filantropické (chovanky,žačky, petentky).

Pro poznání spisovatelčina soukromého i veřejného života a pro vytvoření solidní představy o duchovním rozměru této ženy, je vybraný druh média pramenem prvořadě důležitosti a mnohdy pramenem nenahraditelným. Zároveň je potřeba pracovat s vědomím, že jde o pramen subjektivní. Korespondence Sofie Podlipské je odborné i laické veřejnosti známa jen zčásti, a to kupříkladu díky monografii Jeleny Heidenreichové-Holečkové nebo díky Františku X. Šaldovi.³⁹ Dále může být známa spíše v kusých a torzovitých zmínkách v závěrečných pracích obhájených na filozofických či pedagogických fakultách.⁴⁰ V úplnosti dosud korespondence Podlipské publikována nebyla.

Dochovaná dopisní sdělení protagonistky v LA PNP tvoří značně heterogenní a vzájemně nepropojený celek, který ovšem ve svém důsledku podává neobyčejně zajímavý výčet

³⁹ Heidenreichová-Holečková, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Praha: Topič, 1940; Šalda, František Xaver. *Dopisy Jaroslava Vrchlického se Sofií Podlipskou z let 1875-1876*. Praha: V. Brtníka, 1917.

⁴⁰ Za příklad uvádím absolventskou práci Anny Grigarové, obhájenou na FF UK v roce 2000. Práci považuji za přínosnou převážně z toho důvodu, že diplomantka pracovala s archiváliemi uloženými v Podještědském muzeu, a to zejména se sesterskou korespondencí.

nejrůznějších zpráv. Vztah mezi odeslanou a přijatou korespondencí je nesourodý a jednotlivé dopisy na sebe navazují spíše ve vzácných případech. Tato skutečnost je dána zejména nepoměrem mezi odeslanou a přijatou korespondencí. Sofie Podlipská neuchovávala vše, co obdržela a řadu vlastních dokumentů sama ničila.⁴¹ Velkou roli v tomto ohledu sehrály i další (negativní) faktory. Těmi byli převážně samotní dědici, kteří s pozůstalostí nakládali různě.

Veškeré uváděné citace z korespondence a rukopisů v této práci jsou věrnou transkripcí. Podstatou tohoto způsobu přepisu je nulový zásah do autentického sdělení textu. Gramatické ani interpunkční nesrovnalosti tedy nebyly upravovány, a pakliže ano, tak zcela ojediněle pomocí hranatých závorek a poznámkového aparátu. Zvolená citační strategie měla čistě logický záměr, a to zachovat hodnověrnost a osvětlit atmosféru vzniku vybraných pramenů. Zároveň je třeba podotknout, že autorský formát Sofie Podlipské byl na takové úrovni, že nevyžadoval volit koncepci upravené transkripce. Ani méně známá slova dobové rétoriky, která již novodobému pravopisnému úzu neodpovídají, nebyla natolik alarmující, aby text vyžadoval zásah. Neznamená to však, že texty nepodlehly kritickému čtení.

Literární pozůstalost Sofie Podlipské je velice cenným historickým materiálem, jenž napomáhá osvětlit řadu otázek biografického rázu a zároveň nabízí možnost detailněji proniknout do veřejného i privátního života sledované osobnosti. Kompletní prostudování celého fondu včetně dokumentů uložených v externích fondech, by bylo značně náročným úkolem. Domnívám se, že výběr dopisů a rukopisů a jejich míra jsou pro tuto práci adekvátní.

2.1 Korespondence a komponenty korespondenční sítě

2.1.1 Odeslané dopisy

Studium a interpretace odeslané korespondence Sofie Podlipské přirozeně podléhala jiným zásadám textové kritiky, než korespondence přijatá a cizí. Oproti dopisům, jež Podlipská obdržela, je odeslaná korespondence oddílem o mnoho skromnějším. V soupisu fondu protagonistky je tento soubor dopisů členěn nikoliv dle forem korespondenčního

⁴¹ Postrádá se například větší množství odeslaných dopisů spolkovým spolupracovnícům nebo jednotlivým korporacím. Předpoklad, že dopisy existovaly, je oprávněný, neboť se o nich zmiňují ve svých odpovědích adresáti. „Bílá místa“ jsou i v souboru přijaté korespondence. Sekce korespondence přijatá - korporace je sice na první pohled obsáhlá, ovšem zpravidla se jedná spíše o torza dopisů bez významnějšího obsahu nebo o dopisy, jejichž kontext bez bližších souvislostí o ničem nevyovídá.

sdělení, ale dle jednotlivých adresátů, kterými byly jednak osoby soukromé, především známí, rodina, přátelé, jednak osoby kulturního a uměleckého života a jednak korporace. Korespondence z pera Sofie Podlipské je mimo jiné uložena i v některých dalších fondech. Jedním z nich je například fond Karoliny Světlé, Marie Červinkové-Riegrové, Amálie Šlechtové, Marie Kalašové a dalších. Nejedná se ovšem o velký soubor, ale spíše o jednotliviny. Větší soubor písemných sdělení Sofie Podlipské (a rovněž cenný) je uložen v archivu Podještědského muzea v Českém Dubu.

Dopisy odeslané Sofií Podlipskou jsou psány česky a na první pohled vypovídají o velmi dobré úrovni znalosti gramatiky a lexika českého jazyka. Úroveň a kultura češtiny v dopisech je kvalitního formátu (opomeneme-li občasné užívání germanismů a archaismů, což je ovšem vzhledem k bilingvistu narátorky přirozené). Stylistická úroveň Sofie Podlipské je rovněž vynikající. V některých listech mnohdy beletrizuje, poetizuje, dialogizuje (zářným příkladem jsou dopisy s básnířkou Irmou Geisslovou).

Z hlediska námětové typologie dopisů jde zejména o dopisy soukromé, veřejné a pracovní povahy. Vedlejšími náměty jsou gratulace, kondolence, přání, pozvánky, kvitance či poděkování. Některé dopisy, například s již zmíněnou Irmou Geisslovou nebo Josefínou Brdlíkovou, jsou útvarem literárního žánru. Soukromá sdělení navíc předkládají široké spektrum témat z oblasti rodinné každodennosti, kultury, literatury. Obsahují navíc řadu otázek, myšlenek, postojů a názorů. Stejně tak i pracovní dopisy zasílané zejména redaktorům, nakladatelům či spolkovým spolupracovnícům obsahují přátelské prvky, více však ty úřednický strohé.

Nejstarším dochovaným dopisem tohoto segmentu korespondenční sítě je list adresovaný Marii Gabrielové-Podlipské, jenž je datován rokem 1859. Dalšími nejstaršími dopisy jsou pak z první poloviny šedesátých let 19. století. Ty byly adresovány rovněž rodině Gabrielových, Josefu Podlipskému nebo prozaikovi a libretistovi Eduardu Rufferovi. Velká část těchto sdělení ovšem pochází ze sedmdesátých a osmdesátých let, což zřejmě souvisí s nastanuvším vdovstvím, vzrůstající prací i stoupajícími tvůrčími úspěchy.

Odeslaná korespondence Sofie Podlipské podkryla řadu skutečností. Jednou z nich je například určení lokace. Z dopisů lze snadno vyčíst, nacházela-li se v Praze, či je momentálně na letním bytě ve Veltrusech anebo na návštěvě u švagrové v Sušici. Obsahy dopisů zároveň sdělily, co bylo momentálním zájmem protagonistky a jakými činnostmi se zabývala, jakou intenzitou pracovala a jaké inspirační podněty pochytila. Odhaluje rovněž, s jakým zdarem a úsilím pokračuje její činnost ve spolcích, s jakými problémy se ten či onen spolek potýká.

V neposlední řadě také dokládají spisovatelčino vlastenectví, rodinné city či zprávy z kulturní a společenské sféry včetně některých pražských klepů.

2.1.2 Přijaté dopisy

Nejobsáhlejším a informačně cenným souborem je korespondence přijatá o celkem 1 420 dopisech od 231 odesílatelů. Jak už bylo řečeno výše, soubor odeslané a přijaté korespondence na sebe bezprostředně nenasouvají, tedy netvoří kompaktní celek. Absence návaznosti však nebyla nijak limitující. Ačkoliv bylo možné oba typy korespondence chronologicky propojit spíše ve vzácných případech, tento krok byl uskutečněn v minimech případů. Důvod byl čistě odborný. Protože je řada dopisů z obou korespondenčních souborů patrně trvale ztracených, obávala jsem se zkreslení výpovědní hodnoty existujících písemností. Pokusem o rekonstrukci chronologické návaznosti by mohla vzniknout nežádoucí spojení.

Ve srovnání s korespondencí odeslanou, se přijatá soustřeďovala alespoň zpočátku v rukou Sofie Podlipské. Přesto ani ta není kompletní a není koncentrována v jedné sbírce. Sofie Podlipská přirozeně neuchovávala vše, co kdy obdržela a i to, co uchovávala, se dostalo do pohybu z vůle dědiců.⁴² Ačkoliv je fond Sofie Podlipské v Památníku národního písemnictví poměrně rozsáhlý, nepředkládá úplný soubor písemností, které se k protagonistce kdy vztahovaly. Nezvěstné originály částečně nahradila heuristická práce. Dnes již neexistující prameny byly převzaty i s tím rizikem, že texty nebyly předchozím editorem citovány zcela korektně, tedy mohly být stylisticky zkráceny či upraveny. V několika případech tedy bylo užito pár takovýchto opisů, s předpokladem, že jejich pisatelé použili opis věrný se všemi nepřesnostmi i chybami.⁴³ Nezvěstnost archiválií není až tak závažná. Zdaleka ne všichni adresáti měli k Sofii Podlipské stejný vztah a ne vše si Sofie Podlipská

⁴² Nenávratně ztraceny budou patrně originály dopisů od Marie Červinkové-Riegrové, Anny Cardové-Lamblové, Karly Dlaskové, Anny Koubové, Elišky Krásnohorské, Josefy Náprstkové, Antonie Körschnerové, Marie Kalašové, Johanny Danešové a dalších. Dá se předpokládat, že písemný styk byl mnohem četnější, přičemž fond jich ukrývá poskrovnu.

⁴³ Anežka Čermáková-Sluková opsala části dnes již neexistujícího Denníku všedního života běhu. Vybrala pouze pasáže, které se vztahovaly k bratru Jindřichovi a jeho rodině. Na titulní stranu napsala, věnování „Pro Jarouška“ (synovec Podlipské). Nakolik korektně při citování archiválií postupovala Jelena Heidenreichová-Holečková, se zbývá jen domnívat.

uchovávala a archivovala. Je velikou škodou, že se nedochovalo více listů z Máje, spolku českých spisovatelů beletristů nebo ze spolku Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Stejně tak chybí i dopisy z redakcí časopisů nebo z některých nakladatelství. Prakticky chybí jakákoliv sdělení od Amerického klubu dam a dalších spolků.

Z hlediska žánrové typologie odpovídají i dopisy přijaté v předchozí podkapitole vyjmenovanému členění. Převládají dopisy pracovního, privátního a přátelského charakteru. Místy se vyskytují i sdělení obchodní povahy a dalších žánrů jako jsou gratulace, prosby, žádosti, poděkování, kondolence, přání či pozvánky. Stejně tak jako v dopisech psaných Sofií Podlipskou, tak i některé dopisy přijaté jsou literárním útvarem. Poslední uvedené žánry příliš velkou informační hodnotu pro tuto práci nemají, přesto však představují i ony zajímavý vhled do aktivit sledované osobnosti.

Jak už bylo několikrát uvedeno, mezi odeslanou a přijatou korespondencí neexistuje příliš úzký vztah. K oběma pólům těchto historických pramenů jsem se přesto snažila přistupovat individuálně jako k soběstačným, informačně nosným entitám, přestože mnohdy obsahovaly sdělení, jež vypovídaly věci v náznacích. Těm sice samotný adresát rozuměl, ovšem dnes se zdají být trochu vágní či dokonce nepochopitelné. Přece se však našel mezi odeslanými a přijatými dopisy i těsnější vztah. Tato sdělení pak mají mnohem vyšší explicitní i doplňující hodnotu, ačkoliv se vyskytují poskrovnu.

Nejcennějšími dopisy tohoto souboru jsou převážně listy od nakladatelů, knihkupců, členek výborů spolků, umělců a dalších korporací, s nimiž Sofie Podlipská spolupracovala. Tato korespondence dovoluje alespoň zčásti nahlédnout do zákulisí obchodních i pracovních jednání protagonistky. Dominantu souboru tvoří přijatá korespondence z knihkupectví a knihtiskárny Ignáce Leopolda Kobera nebo korespondence z redakce časopisu Jitřenka a z knihtiskárny Františka Bohuslava Batovce. Naopak velmi skromný počet dopisů vykazuje nakladatelství Františka Borového. Zajímavé svědectví o styku Sofie Podlipské se zahraničím poskytly dochované dopisy z florentského nakladatelství Nicolaie Louise z let 1887-1890. Z redakcí časopisů Svatobor, Světozor, Osvěta nebo Moravská bibliotéka se zachovaly pouze jednotliviny bez hlubších sdělení. Přijaté korespondenci z jednotlivých korporací chybí, až na výjimky, odpovědi. Ty jsou pravděpodobně nedochované nebo obsažené ve fondech konkrétních nakladatelství. O to více jsou však cenné.

Jazyková výbava a styl jednotlivých narátorů jsou přirozeně na různé úrovni. Slovní zásoba a stylistická úroveň spisovatelů a umělců mnohem výš než slovní zásoba chovank či petentek. Tyto dopisy vykazují značné odchylky od tehdejší jazykové normy a převládá zde spíše hovorovost, archaičnost. Sekce přijaté korespondence obsahuje zejména dopisy psané

česky. Současně ale také dopisy psané německy či francouzsky. Od některých narátorů je mnohdy k dispozici pouze jeden lístek nebo vizitka. Oproti tomu od jiných odesílatelů jde počet sdělení do desítek. Takových případů je ovšem poskrovnu.

Nejstaršími zachovanými dopisy tohoto souboru jsou ty z druhé poloviny padesátých let 19. století. Jednou z pisatelek je Kateřina Selingerová-Hemerková nebo Antonie Melišová-Körschnerová. I dopisy od bratrů Grégrů jsou mezi nejstaršími zachovalými, stejně tak ty od Josefa Podlipského či Ignáce Leopolda Kobera. Nejobsáhlejší je korespondence přijatá od rodiny Hemerkových,⁴⁴ Irmy Geisslové, Josefíny Brdlíkové či od Jaroslava Vrchlického nebo dcery Ludmily Vrchlické-Podlipské. Bohužel se nedochovalo více dopisů od prezidentky Dámského kruhu Johany Danešové, Josefy Náprstkové, Marie Červinkové-Riegrové, Molly Helversenové, Elišky Krásnohorské či Anny Cardové-Lamblové. Korespondenční frekvence mezi zmíněnými ženami a Sofií Podlipskou byla jistě mnohem četnější, než co dokládá dochovaná korespondence.

2.1.3 Rodinná korespondence

Oddíl rodinné korespondence ve fondu Sofie Podlipské není příliš obsáhlý. Obsahuje zhruba 275 dopisů. Dopisy určené pro Sofii Podlipskou od rodinných příslušníků a dopisy psané Sofií Podlipskou rodině, v tomto oddíle uloženy nejsou. Tato sdělení jsou umístěna ve vlastní přijaté a odeslané korespondenci.⁴⁵ Oddíl korespondence rodinná obsahuje přijaté i odeslané dopisy rodinných příslušníků protagonistky. Své listy zde má uložené například syn Sofie Podlipské Prokop Podlipský, a to kupříkladu od Ferdinanda Náprstka. Nechybí zde samozřejmě ani dopisy patřící Ludmile Vrchlické-Podlipské. Ta prokazatelně udržovala čilý písemný kontakt s Annou Bayerovou, ale jsou zde uloženy i dopisy s Irmou Geisslovou a Juliem Zeyerem. Svou korespondenci zde má i zeť Jaroslav Vrchlický, vnučka Milada Čápková-Vrchlická a její manžel Gabriel Čáp.

⁴⁴ Dochovalo se celkem 170 dopisů od Kateřiny Selingerové-Hemerkové a Arnošta Selingera z let 1855-1897.

⁴⁵ V oddíle korespondence vlastní - přijatá jsou uloženy například dopisy od švagrové Sofie Podlipské, Marie Gabrielové-Podlipské, od manžela Josefa Podlipského, od otce Eustacha Rotta nebo matky Anny Rottové-Vogelové. Nechybí zde ani listy od dcery Ludmily nebo vnučky Evy Vrchlické. V oddíle korespondence vlastní - odeslaná jsou pak uloženy dopisy psané Sofií Podlipskou vnučce Miladě Čápkové, švagrové Marii Gabrielové-Podlipské, neteři Anně Gabrielové, manželovi Josefu Podlipskému a samozřejmě i svým dětem, Prokopovi a Ludmile.

Nejstarším dopisem toho oddílu je dopis z roku 1855 psaný Jindřichem Podlipským a Josefem Podlipským Marii Gabrielové-Podlipské. Většina dopisů zde uložená byla napsána v rozmezí let 1903-1954, přičemž řadě z nich chybí datace. Nejmladším sdělením je naopak dopis z roku 1954, který psal Gabriel Čáp dceři Miladě Bozděchové-Čáповé.

Sdělení této sekce korespondence byla studována a interpretována pouze v základní rovině. Jak už bylo uvedeno několikrát, rodinná korespondence nebyla klíčovým studijním materiálem, přesto však nebyla úplně ignorována. Avšak předpoklad, že by tyto listy obsahovaly nové skutečnosti a poznatky vztahující se k práci a tvorbě Sofie Podlipské, s přihlédnutím k tomu, že dochované dopisy jsou spíše jednotlivinami,⁴⁶ než obsáhlými soubory chronologicky navazujících dopisů, nebyl příliš vysoký.

2.1.4 Cizí korespondence

Součástí fondu Sofie Podlipské v LA PNP je i oddíl cizí korespondence. Tato sekce, stejně jako ta předchozí, není příliš rozsáhlá. Čítá pouhých 19 dopisů, nepřímou se vztahujících k osobnosti Sofie Podlipské, avšak pro potřeby této diplomové práce se oddíl jevil jako informačně přínosný. Ačkoliv je poměrně skromný, obsahuje několik listů, které napomohly dokreslit některé skutečnosti z činnosti spolků i ze samotné činnosti Sofie Podlipské pro konkrétní spolky. Pro příklad uvádím dopis Amerického klubu dam Dámskému spolku Velvary z roku 1887, který byl napsán Sofií Podlipskou. Jako zajímavý se jevil i dopis Jana Prouška spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek z roku 1893. Oddíl obsahuje například i dopis Akademického čtenářského spolku Dámskému kruhu, dopisy Augusty Opizové Spolku českých lékařů nebo dopis Společnosti Jaroslava Vrchlického Josefu V. Fričovi. Své dopisy má v této sekci i Anna Cardová-Lamblová, Anežka Čermáková-Sluková nebo Pavla Maternová.

⁴⁶ Výjimkou jsou snad dopisy přijaté Miladou Čáповou-Vrchlickou a psané Anežkou Čermákovou-Slukovou o 85 dopisech z let 1921-1939.

2.1.5 Korespondence Sofie Podlipské v externích fondech

Korespondence a další dokumenty vztahující se k Sofii Podlipské jsou uloženy i v jiných fondech LA PNP. Většina dokumentů z externích fondů byla prostudována hlouběji, některé však pouze okrajově. Obsahy těchto dopisů jsou v řadě případů víceméně známé,⁴⁷ některé z nich pro změnu vůbec.

Výjimečným a reprezentativním je pochopitelně fond Jaroslava Vrchlického. Ten je rovněž uložen v LA PNP, a to pod přírůstkovými čísly 51/68-6/98. Celý fond je uložen v celkem 98 kartonech a listinné dokumenty v něm obsažené se vztahují k období 1865-1943. Tato písemná pozůstalost obsahuje i dopisy od Sofie Podlipské adresované Jaroslavu Vrchlickému. Jedná se o korespondenci ohraničenou léty 1875-1895. Ve stejném oddíle jsou pak uloženy ještě dopisy z pera protagonistky adresované sestřím Jaroslava Vrchlického, Anně a Marii Frídovým z období 1882-1894.

I soukromá písemná pozůstalost první české lékařky Anny Bayerové zahrnuje řadu listů dokládajících styk s předními představiteli ženského hnutí i představitelkami dobového umění a literatury. Korespondence je uložena v rovněž LA PNP, a to v jednom kartonu pod přírůstkovým číslem 9/25, zahrnujícím období 1871-1924. V jejím fondu jsou uloženy nejen dopisy od Sofie Podlipské, ale rovněž také od Prokopa a Ludmily Podlipských, Jaroslava Vrchlického nebo Milady a Evy Vrchlických. Ve svém celku korespondence tedy osvětluje detaily o rodině Podlipských i Vrchlických. Stejně tak přináší písemná pozůstalost lékařky informace o práci a pokroku v ženském hnutí. Dochovány jsou dopisy od Pavly Moudré, Alice Masarykové, Elišky Krásnohorské, Karoliny Světlé a od dalších významných žen. O přednáškách v domě u Náprstků pojednávají dopisy od samotného Vojty Náprstka, Josefy Náprstkové i Kláry Špecingrové.

Literární pozůstalost Josefíny Brdlíkové je rovněž uložena v LA PNP pod přírůstkovými čísly 254/52, 32/57, 104/69, 135/96. Je obsažena v jednom kartonu a zahrnuje léta 1870-1852. Hudební skladatelka a rovněž spisovatelka Josefína Brdlíková má ve svém fondu uložené dopisy od Sofie Podlipské z let 1889-1897, ale také dopisy od Karla Havlíčka Borovského i jeho dcery Zdeňky Havlíčkové.⁴⁸

⁴⁷ Zejména jde o knižně publikované dopisy mezi Sofií Podlipskou a Jaroslavem Vrchlickým, ale také mezi Sofií Podlipskou a Josefínou Brdlíkovou.

⁴⁸ Nástín díla a života Josefíny Brdlíkové včetně ukázek z korespondence knižně vydal Tomáš Zapletal v Pelhřimově v roce 1932. Kniha nese název Vzpomínky na hudební skladatelku Josefínu Brdlíkovou a Zdeňku Havlíčkovou, dceru Karla Havlíčka Borovského, s dodatkem o Karlu Havlíčku Borovském. Práce byla vydána

Písemná pozůstalost Augustina Hemerky ze Stanmíru, významného kulturního a osvětového pracovníka v oblasti Slánska, je uložena v LA PNP pod přírůstkovými čísly 23/58, 36/58 a 42/59 a zahrnuje léta 1855-1912. Tento fond pojímá poměrně rozsáhlou korespondenci s významnými osobnostmi tehdejšího uměleckého a kulturního života, i další listinné dokumenty. V přijaté korespondenci se objevují, kromě Sofie Podlipské, i jména dalších významných osobností, jakou byla kupříkladu Gabriela Preissová nebo Renáta Tyršová. Velmi obsáhlá je v této pozůstalosti vzájemná přátelská korespondence mezi Sofií Podlipskou a Kateřinou Selingerovou-Hemerkovou, sestrou Augustina Hemerky.

Fond Karla Václava Raise, významného českého spisovatele, představitele realismu a tzv. venkovské prózy, je také uložen v LA PNP, a to pod přírůstkovými čísly v rozmezí 77/69-86/94. Fond je uložen v 74 kartonech a zahrnuje léta 1843-1951. Zvláště cenná a značně reprezentativní je korespondence s literárními přáteli, malíři i s nakladatelstvími, spolky či redakcemi. Listy v mnoha případech odhalují podrobnosti z kulturního i veřejného života, ze zákulisí jednotlivých institucí a z fungování některých spolků. Přináší tak současně i možnost nahlédnout do vztahů mezi kulturně činnými osobami. Pozůstalost zahrnuje vzájemné dopisy kupříkladu mezi Karlem V. Raisem a Mikolášem Alšem. Dochovány jsou i dopisy s Jakubem Arbesem, Albínem Bráfem, Viktorem Dykem a dalšími. Literární pozůstalost Karla V. Raise pojímá i dopisy, jejíž autorkou byla Sofie Podlipská. Tato přijatá korespondence, ohraničená daty 1883-1893, není příliš obsáhlá, ale o to více hodnotná.⁴⁹

I literární pozůstalost Terézy Novákové, významné spisovatelky a redaktorky časopisu *Ženský svět*, skrývá několik dopisů z pera Sofie Podlipské. Ačkoliv se jedná o pouhé tři dopisy z let 1891-1895, jejichž odpovědi jsou mimo jiné nezvěstné, obsahují několik indicií vedoucích k osvětlení okolností, které vedly k ukončení spolupráce Sofie Podlipské s knihtiskárnou a knihkupectvím Ignáce Leopolda Kobera. Tato pozůstalost je uložena v LA PNP, a to pod přírůstkovým číslem 82/90.

Velice zajímavými a cennými jsou dopisy uložené i v dalších fondech LA PNP. Jedním z nich je fond Karoliny Světlé, který je v literárním archivu uložen pod přírůstkovými čísly v rozmezí 71/30-6/98. Tato pozůstalost obsahuje několik málo dopisů od sestry Sofie Podlipské, a to pouze datované k roku 1862. Současně také fond Marie Červinkové-Riegrové,

k 60. výročí úmrtí „dcery národa“ Zdeňky Havlíčkové. Obsahuje dopisy mezi Josefínou Brdlíkovou a Zdeňkou Havlíčkovou, ale také výňatky z dopisů mezi Josefínou Brdlíkovou a Sofií Podlipskou.

⁴⁹ Fond Karla V. Raise pojímá dopisy i s dalšími členy a potomky rodin Podlipských, Vrchlických a Čáповých, jako například s Jaroslavem Vrchlickým, Miladou Čáповou-Vrchlickou, Anežkou Čermákovou-Slukovou a dalšími.

filantropky, spisovatelky i libretistky, skýtá několik listů adresovaných Sofii Podlipské a několik dopisů přijatých Marií Červinkovou-Riegrovou. Jedná se o sdělení ohraničená léty 1888-1894. Tento fond je uložen v 19 archivních kartonech pod přírůstkovými čísly 58/08-39/58.

Fondy sester Kalašových, Marie a Klementiny,⁵⁰ podávají svědectví o širokém kulturním obzoru obou sester. Fond spisovatelky a překladatelky Marie Kalašové je zajímavější o to více, že je do něj vtělena i část literární pozůstalost její sestry Klementiny. Ta, přesto, že má v LA PNP vlastní fond, je oproti pozůstalosti sestry Marie značně chudý a málo informativní. To je dáno především skutečností, že umělkyně často střídala pobyt a nikdy vlastně napevno nezakotvila a neustále cestovala po světě.⁵¹ Pozůstalost Marie Kalašové skýtá vzájemnou korespondenci s osobnostmi světového formátu,⁵² současně také obsahuje dopisy Sofie Podlipské adresované Klementině z let 1872-1875. Listy jsou co do obsahu velmi poutavé, plné chvály, obdivu a uznání. Fond Marie Kalašové je uložen v celkem 18 archivních kartonech a zahrnuje dokumenty celé rodiny Kalašových, byť se mnohdy jedná o pouhé fragmenty.

Dopisy adresované Sofii Podlipské i dopisy psané Sofií Podlipskou jsou pochopitelně roztroušeny i v pozůstalostech dalších známých i méně známých osob.⁵³ Celkem tři archivní kartony listinného materiálu Sofie Podlipské jsou rovněž uloženy v Podještědském muzeu v Českém Dubu. Ve dvou kartonech je obsažena přijatá i odeslaná korespondence, přičemž právě přijatá korespondence kvantitativně převyšuje odeslanou. Zbylý karton obsahuje rukopisy a obrazový materiál. Fond Sofie Podlipské v archivu Podještědského muzea na své kompletní zpracování teprve čeká.

Jak už bylo výše uvedeno, nebylo cílem práce projít a pátrat po všech dochovaných pramenech, které s protagonistkou bezprostředně souvisejí. Domnívám se, že jde o úkol značně náročný, vyžadující mnohem preciznější postup a další poznatky z oblasti teorie i praxe.

⁵⁰ Z pěti dcer manželů Martina a Amálie Kalašových měly tři z nich umělecké sklony. Marie byla spisovatelkou, Klementina zpěvačkou a Zdenka malířkou.

⁵¹ Jaroslav Zikmund, editor knihy *Ve stínu Orfea: Julius Zeyer a rodina Kalašových ve vzájemných dopisech 1879-1900*, v předmluvě edice uvádí, že Marie Kalašová mnoho listů svých i sestřiných pálila, proto se přiklání k tvrzení, že fond Klementiny je značně fragmentární a skromný.

⁵² Pro příklad uvádím Romaina Rollanda či italskou básnířku Annu Vivanti. Z českých osobností pak Julia Zeyera, Jaroslava Golla, Otokara Březinu nebo Otokara Theera.

⁵³ Fond Viléma Dušana Lambla, Anny Cardové-Lamblové, Gabriela Čápa-Horčápského, Anežky Čermákové-Slukové, Amálie Šlechtové, Josefa Podlipského nebo Josefa Ambrože Gabriela.

2.2 Osobní doklady a rukopisy

Písemné dědictví Sofie Podlipské v LA PNP rovněž předkládá kolekce listinných dokumentů, které posloužily jednak k upřesnění dosavadních znalostí o životě protagonistky a dění kolem ní a jednak k nalezení nových poznatků na základě studia pramenů, které dosud zůstávaly spíše bez povšimnutí.

Faktický stav listinných dokumentů Sofie Podlipské v LA PNP, především však souboru *doklady vlastní, doklady rodinné a doklady cizí*, je spíše torzovitého rázu. Jedná se o značně různorodý materiál, který však nepředstavuje vše, co by bylo možné zařadit do této skupiny. Řada dokumentů této povahy se nezachovala, je nezvěstná nebo zkrátka není k dispozici. S největší pravděpodobností jsou nenávratně ztracené a jejich absence je nenahraditelná. Z dokladů vlastních chybí křestní list, oddací list, osobní legitimace, diplomy čestného členství v různých spolcích a institucích či nějaké smlouvy s nakladateli i redaktory, zápisy o narození, úmrtí, sňatcích nejen Sofie Podlipské, ale i členů rodiny. I tento heuristický materiál, stejně jako chybějící korespondence, mohl přispět k poznání různých okolností života Sofie Podlipské i složitých podmínek, za nichž protagonistka pracovala a tvořila. Z osobních dokumentů je velmi zajímavým a informačně nosným dokumentem knihy výdajů a záznamy objednávek tiskárnám. Jedná se čtyři kusy knih, jež si Sofie Podlipská vedla v letech 1875-1889. Zajímavý je i další dokument v oddíle doklady vlastní, a to vstupenka k zahájení Všeobecné výstavy zemské v Praze z roku 1891, úmrtní oznámení z roku 1897 nebo seznam pozůstalosti Sofie Podlipské z roku 1915. O něco méně zajímavé jsou pak další dokumenty jako stvrzenky, vstupenky na přednášky a programy, navštívenky apod. Oddíl doklady rodinné skýtá též řadu významných dokumentů. Za všechny jmenuji křestní list Prokopa Podlipského z roku 1859, žádost o povolení k sňatku Ludmily Podlipské s Jaroslavem Vrchlickým z roku 1879 i svatební oznámení z toho roku. Oddíl doklady cizí obsahuje pouze dva dokumenty bez většího obsahového významu.

Dalším typem dokumentů, přinášející zevrubný obraz literární činnosti protagonistky, svědectví jejích postojů k různým otázkám života a vůbec uměleckého života, myšlení a smýšlení, jsou *vlastní rukopisy*. Ty jsou ve fondu členěny do pododdílů na poezii, prózu, drama, aforismy, studie, přednášky, proslovy, deníkové záznamy a pracovní poznámky. Obsahově nejbohatším je pododdíl próza⁵⁴ a pododdíl studie, přednášky, proslovy. Aktivita

⁵⁴ Zde je uložena kupříkladu povídka *Blaničtí rytíři*, nebo romány *Horymír Neumětelský*, *Lidské včely* či novela *Proměny*. Etnografické postřehy včlenila Sofie Podlipská do některých svých cestopisů. Jako příklad uvádím

v některých institucích a spolcích dokládají zachovalé rukopisy přednášek a pojednání, jež si Sofie Podlipská připravovala před vystoupením v některých společnostech, besedách a spolcích. Za všechny opět uvádím ty nejzajímavější, jímž je například studie *Co chceme?, O společnosti a spolcích* nebo *Proslov k oslavě třicetileté činnosti Amerického klubu českých dam v Praze*. I deníkové záznamy přinesly rozličné glosy a poznámky, které krok po kroku vedou k pochopení smýšlení protagonistky nejen ohledně ženské otázky. Obsahují též literární plány a myšlenky, se kterými souhlasí a se kterými nikoliv.

Soubor dokumentů v sekci *rukopisy cizí* rovněž považuji za velmi cenný. Nachází se tu kupříkladu opisy některých dopisů a proslovů Sofie Podlipské, které již v originále nejsou zachovány. Současně také obsahují proslovy, vzpomínky, povídky či úvahy známých osobností.⁵⁵

Zcela zvláštními typy dokumentů uložených ve fondu Sofie Podlipské, jsou *dobové tisky a výstřižky* o životě a díle Sofie Podlipské či různé vzpomínky a paměti související s protagonistkou. Studium tohoto typu pramene, postrádajícího charakter primárního dokumentu, jsem se snažila spíše eliminovat. Důvod byl opět odborný. Jde o materiály, v nichž převažují subjektivní výpovědi pisatelů nad faktografickou informovaností o Sofii Podlipské a její práci.⁵⁶

Z povahy oddílů, reprezentující tematické okruhy dokumentů, tvoří výjimku pouze oddíl *varia*. Zde jsou umístěné různorodé dokumenty, které se svým obsahem stavěly proti zařazení do některých tematicky ohraničených oddílů. Uložena je tu například portrétní kresba Sofie Podlipské od Františka Huňáčka, přání k šedesátinám od Spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek či kytička fialek. Mimo to obsahuje písemná pozůstalost Sofie Podlipské v LA PNP také oddíl *fotografie*. Jediná fotografie souboru, portrétní snímek Josefa Podlipského, pochází z roku 1863. Další fotografie, zejména z mládí Podlipské, jsou uloženy ve fondu Anežky Čermákové-Slukové.

cestopis *Les ruines de la Bohéme* o 43 listech. Tento cestopis včetně novely *The portrait* vypovídají o velice solidních jazykových znalostech.

⁵⁵ Například vzpomínka Jaroslava Golla „*Moje poslední styky s Miroslavem Tyršem*“ nebo povídka Zikmunda Wintera „*Byl jednou čas, kdy...*“

⁵⁶ Jde například články v sekci *rukopisy cizí* o životě a díle Sofie Podlipské z let 1893-1996. Také životopis Sofie Podlipské, rozené Rottové od nezjištěného autora.

3 Antropologická reflexe životního příběhu Sofie Podlipské ve společenském kontextu

Životní cesta Sofie Podlipské nabízí poutavou osudovou reflexi intimního ženského světa, ale zároveň i onoho světa veřejného. Prostřednictvím vykreslení jednotlivých etap života protagonistky se vytváří určitý rámec, který podává přehled a sled okolností, jež na formování významné ženské osobnosti měly vliv. Životní úděl manželky, matky a vychovatelky, byť svázaný konvencí a dobou, vnímala Sofie Podlipská jako úděl ženě přirozený, ale zároveň jako jev osvobozující v právě probíhajícím emancipačním procesu. Sofie Podlipská byla dámou, která kráčela oproti předchozím generacím žen novou cestou, zdaleka se však nejednalo o ženu revoltující. Její touhu po „svobodě“ lze doložit spíše nepřímou, a to na základě interpretace deníkových záznamů, dopisů a některých literárních děl. Odkaz Sofie Podlipské k zlepšení stavu postavení žen v tehdejší měšťanské společnosti se může jevit, s ohledem na literární díla didakticko-tendenčního charakteru typu *Listy staré vychovatelky*, v němž příliš nevybočuje ze zažité tendence a radí mladým dívkám jak být dobrou hospodyní, manželkou, matkou a zároveň být prospěšná společnosti, jako rozporuplný, ale byl v podstatě zásadní. Právě toto dílo totiž podává důkaz její seberealizace.

Kapitola má mimo jiné za cíl přinést antropologickou reflexi ženy z měšťanské středostavovské společnosti, která se v rámci určitého prostoru pozvolna mění v ženu samostatně uvažující a pracující, v ženu, která se svým manželem vede rovnocenný dialog a zároveň v ženu, která svými spolkovými i literárními aktivitami přispívá k zlepšení postavení žen a dívek, a to stále v souladu se společností diktovanými povinnostmi, zažitými stereotypy a zároveň s nově se rodícími možnostmi nakládat se svým životem svobodněji než předchůdkyně. Sofie Podlipská byla jednou z těch žen, které v nejistých životních situacích převzaly odpovědnost samy za sebe a své děti a tím nevědomky a nenásilně narušovaly společenské konvence.

3.1 Rodinné kořeny

O rodinných kořenech, domově, svém dětství, vzdělání, o učitelích, příbuzných a známých psala Sofie Podlipská za svůj život několikrát. František A. Zeman si od Sofie

Podlipské v roce 1882 vyžádal „*zábavné povídání o sobě samé*“ do Budečské zahrady,⁵⁷ a tak byla zkoncipována *Povídka o mně*, kterou dovedla do svého patnáctého roku. Ve srovnání s pozdějšími autobiografiemi je tato prvotina psána nestandardně pragmaticky a věcně s absencí jakékoliv emocionality a literárních ambicí. Přesto v ní však podává zajímavá fakta vztahující se k předkům z matčiny i otcovy strany. Uvádí v ní zároveň řadu jmen, dat a souvislostí. V podobném duchu a rovněž na objednávku pak vzniklo *Několik črtů životopisných*, v nichž rovněž vypisuje nejdůležitější skutečnosti vztahující se k původu a rodinnému ovzduší. Rodinný příběh vypravuje v šedesáti letech znovu, a to v práci *Můj životopis*, který je, přirozeně, charakteristický nejen vyšší slohovou a literární úrovní, ale zároveň i jistou dávkou emocí a filozofie. Beletrizovaný životopis zahajuje slovy: „*Budu vypravovati, co jsem zkusila dobrého i zlého, jak jsem jednala a sobě počínala. V Praze, 30. prosince 1891.*“⁵⁸ V těchto vzpomínkách zachycuje mimo předešlá fakta také mezníky, které se staly těmi důležitými při formování jejích postojů a názorů, které byly pro její povahu a následnou práci zásadní. Především jde o otázky výchovy ze strany prarodičů z matčiny strany a rodičů i výchovy v soukromých školách. Můj životopis však není dokončený. Poslední kapitola, kterou Sofie Podlipská stihla před svou smrtí sepsat, byla věnována babičce Vogelové. Dokončila tedy pouze první knihu.⁵⁹ Při posuzování autenticity a dokumentární hodnoty těchto memoárů je třeba mít na paměti, že Sofie Podlipská své paměti psala s velkým časovým odstupem a zvolená autostylizace věrohodnost memoáru přirozeně zkresluje. Informace obsažené v těchto vzpomínkách, ale i ve vzpomínkách Johany Rottové, je nutno posuzovat racionálně, ačkoliv je nezpochybnitelné, že jde o pramen vskutku cenný.

O prarodičích z otcovy strany podala mnohem více informací sestra Karolina Světlá ve svých vzpomínkových *Upomínkách* a beletristických *Několika arších z rodinné kroniky*. Obě sestry pracovaly se vzpomínkami diametrálně odlišně. Z prací Sofie Podlipské vyzařuje radost a touha psát o rodině, domově a učitelích, známých a přátelích. Ráda jmenuje a charakterizuje postavy, zatímco Karolina Světlá mnohdy jména a detaily úmyslně zamlčuje, a to především

⁵⁷ Budečská zahrada byla obrázkovým časopisem pro mládež, kterou vydávala Učitelská jednota Budeč u Ignáce Leopolda Kobera a posléze u Jana Otty. Časopis obsahoval především povídky, bajky, pohádky a básně s obrázkovým doprovodem. Poslední ročník vyšel roku 1889.

⁵⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, č. 1, 1914, s. 6.

⁵⁹ Můj životopis vyšel v roce 1914 v Ženském světě. Jeho publikování podnítila pravděpodobně Anežka Čermáková-Sluková, která zřejmě pak i výstřižky z životopisu sesbírala a připojila k dosavadní pozůstalosti. Ty jsou dodnes ve fondu dochovány. Dochovalo se rovněž torzo rukopisu k tomuto životopisu, konkrétně titulní list s obsahem první knihy. Autorem opisu je pravděpodobně Ludmila Frídová-Vrchlická. Originál rukopisu se nedochoval.

detaily týkající se soukromé školy, kterou společně se sestrou navštěvovaly. Co se ovšem týče poznání rodinných záležitostí, jsou Upomínky o něco sdílnější. V konečném důsledku však tvoří vzpomínky obou sester relativně věrný obraz rodinných poměrů. Mírně ozřejmuje rodinnou atmosféru také několik málo dopisů psaných v německém jazyce od matky Sofie Podlipské Anny Rottové-Vogelové a otce Eustacha Rotta. Jedná se mimo jiné o nejstarší dopisy ze souboru přijaté korespondence.

Kořeny Sofie Podlipské z matčiny strany sahají do až do porýnského Schwalbachu. Praděd Vogel byl purkmistrem a bohatým majitelem rozsáhlých rodinných vinic. V důsledku napoleonských válek však rodina o většinu jmění přišla a jeho vzdělaný syn Jan byl nucen narukovat k vojsku a později se stal praporečníkem.⁶⁰ To ho dovedlo až do Čech, konkrétně do Příbrami, kde se potkal a záhy oženil s šestnáctiletou osiřelou českou dívkou Kateřinou Neumannovou:⁶¹ „Vychování její bylo úplně zanedbáno, bezpochyby následkem rodinného neštěstí, takže neuměla psát, ani ciframi počítati. Štíti ani plésti také nikdy se neučila.“⁶² Vystoupil z vojska, naučil se postupně česky a stal se správcem Schönfeldovy papírny za Poříčskou branou v Růžovém údolí. V Janu Vogelovi dřímал však podnikatelský a obchodnický talent, který vyvrcholil otevřením si vlastního papírnického obchodu v Karlově ulici na Starém Městě pražském:⁶³ „Nejen mluvě naučil se můj děd dokonale, ale čítal také pilně české noviny,⁶⁴ píše Podlipská a jedním dechem dodává, že právě děd Vogel „(...) byl prvním v naší rodině, jenž nám ukázal cestu národní uvědomělosti, ze které národ český byl zbloudil.“⁶⁵ Prostřednictvím velkopodnikatele Jiljího Krinera se účetní Jan Vogel setkává s Eustachem Rottem, otcem Sofie Podlipské a záhy se s obou mužů stávají obchodní partneři i přátelé.⁶⁶

Eustach Rott je opakovaně zván k Vogelům na návštěvu a setkává se zde s talentovanou a pro umění nesmírně vnímavou dcerou Jana Vogela Annou, kterou později žádá o ruku.⁶⁷

⁶⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, 1914, s. 162.

⁶¹ Mezi oběma manžely panovaly mnohé neshody, především co se týče výchovy dcery Anny. Vzdělaný Jan Vogel vedl dceru k umění, literatuře a hudbě, kdežto bigotní a pracovitá Kateřina usilovala o to, aby dcera byla především dobrou křesťankou a hospodyní. Podobné rodinné rozpory jsou popsány i v románu Peregrinus a dají se vnímat jako předobraz skutečných poměrů mezi manželi Vogelovými.

⁶² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, 1914, s. 216.

⁶³ Heidenreichová - Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 16.

⁶⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, 1914, s. 163.

⁶⁵ Ibid, s. 163.

⁶⁶ Ibid, s. 164.

⁶⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, O Sofii Podlipské, vzpomínky, rkp.

Společnosti Rott a Vogel se na základě nově utvořených rodinných vztahů spojují v jednu korporaci a k papírnickému obchodu ještě připojují podnik se semeny. Po finanční stránce si tedy Eustach Rott výrazně polepšuje. Rodinný dům Vogelů „U tří králů“ v Poštovské ulici však pro obě rodiny nepostačuje, a proto Eustach Rott kupuje v roce 1833 vedlejší domek „U bílého preclíku“ a oba objekty nechává propojit. Rodina Vogelů a Rottů tedy žila pospolu v Poštovské ulici, kde se následně narodily a vyrůstaly obě sestry.

Rod Rottů byl významným a velmi starým rodem, jehož kořeny sahají do 14. století, alespoň tak se píše v Rodinné kronice Rottovské, kterou sepsal roku 1930 J. Miškovský, zmiňující, že se jedna větev Rottů z Rottenbergu účastnila i královských zemských sněmů.⁶⁸ Tato původně pražská německá rodina se však po bitvě na Bílé Hoře usazuje v Českém Brodě, kde roku 1795 přichází na svět Eustach Jakub Rott. Studia ho však zanáší zpátky do Prahy, kde si přivydělává u obchodníka Krinera jako vedoucí knihovny. Díky panu Krinerovi se Eustach Rott dostává do kontaktu s význačnými kulturními elitami doby a zároveň se setkává i s Janem Vogelem.

Na výchovu Sofie Podlipské a na formování její osobnosti měla bezesporu vliv katolicky zanášená babička Kateřina, vyznávající tradiční postavení ženy v domácnosti. Pro mladou Sofii Podlipskou byla jistě ideálem, co se týče vzorné matky a vychovatelky. Jako starší emancipovaná dáma nahlížela na konzervativní babiččiny názory zřejmě podstatně jinak. Babička Kateřina jakožto venkovská dívka z Příbramska, seznamovala obě sestry s životem na venkově, s lidovými pohádkami a pověstmi⁶⁹ a stala se tak jistě inspiračním zdrojem námětů pro obě pozdější spisovatelky. Sestry si ovšem jistě uvědomovaly také onu negativní stránku babiččiny povahy. Karolina Světlá ve svých vzpomínkách poznamenává, že *„její vychování na Svaté Hoře vypěstovalo v ní zvláštní, avšak tenkrát velmi běžné náhledy o národě našem (...). Musím to přec jen konečně na naši babičku povědět, že u ní byl Němec neskonale chytřejší než Čech, že patřila mezi nedůvěřivě a i posmívavě na naše národní snahy (...) a že sestře mé a mně nesčíslněkrát řekla: Vy Češi toho asi vyvedete.“*⁷⁰ I tato babiččina stanoviska mohly dívky už v době dětství vnímat jako nepřiměřené a jako ta, s kterými nesouhlasí.

Stejně tak i vliv všestranně vzdělaného a pro umění a literaturu nadšeného děda Vogela nezůstal bez odezvy. Neustále čtoucí a o literatuře vypravující dědeček vedl sestry k úctě ke knihám a k literatuře vůbec. Sofie Podlipská byla patrně jeho oblíbenkyní a k dědečkovi měla

⁶⁸ Miškovský, Josef. Rodinná kronika Rottovská, s. 11.

⁶⁹ Špičák, Josef. Karolina Světlá, s. 20-21.

⁷⁰ Světlá, Karolina. Upomínky, s. 68.

velmi blízký vztah. I děd v románu Peregrinus se charakterem a povahou velmi podobá skutečnému dědečkovi. O působení prarodičů Vogelových na sestry Rottovy tedy nelze pochybovat.

Své matce Anně Vogelové ani jedna ze sester nevěnují ve svých vzpomínkách příliš mnoho prostoru. Byla to žena evidentně mnohostranně nadaná, milující hudbu a divadlo, ale také žena, která trpěla babiččinou přísnou a nekompromisní vládou. Díky této výchově „*byla pravým typem předbřeznové měšťanky*“⁷¹ a její možnosti byly díky tradičně založené matce značně omezené. Ve srovnání se zmínkami o matce, byly vzpomínky na otce velmi časté a plné entuziasmu. S otcem Sofii Podlipskou spojoval především soucit s chudými a nemocnými. Patrně tedy především otec vypěstoval v mladém děvčeti onu empatii k lidem, kteří strádají a kterým je nutno pomáhat. Ze vzpomínek je zřejmé, že byl otec silně nábožensky založený, ale zároveň také člověkem s liberálními názory. Obě sestry vzpomínají na zajímavé procházky Prahou, během kterých otec vypravoval o zlomových okamžicích v dějinách českého národa a samotné Prahy, vodil je do ulic a historických zákoutí, vyprávěl pověsti. Sofie Podlipská například vzpomíná na procházku romantickou Šárkou. Tato vypravování a zážitky daly tedy bezesporu základ nejednomu literárnímu dílu, především Karoliny Světlé. Díky poměrně intenzivním otcovým kontaktům s kulturně významnějšími a zámožnými rodinami se děvčata brzy dostávají do společnosti intelektuálů, kde vzkvétá patriotismus a kde se mimo jiné hovoří češtinou.⁷² Otcův vliv na Sofii Podlipskou byl tedy nezanedbatelný. Seznámil ji s pracemi Bernarda Bolzana, na jehož myšlenky se celý život Sofie Podlipská odkazovala.⁷³

Vliv děda Vogela a otce Eustacha Rotta byl pro rozvoj a utváření povahových vlastností a životních stanovisek Sofie Podlipské jistě podstatný. Domnívám se, že nebýt těchto dvou osob, zařadila by se Sofie Podlipská mezi ty ženy - současnice, pro něž je životní dráha hospodyně, manželky a matky jediná možná. Role mužských příslušníků rodiny byla tedy při utváření intimního povědomí o sobě samé v tomto případě významná.

⁷¹ Krásnohorská, Eliška. *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sofii Podlipskou*, s. 93.

⁷² Etničtí Němci, žijící v českých zemích, byli postupně pohlcováni zemským patriotismem, kulminujícím v době národního obrození. Typickým rysem byla potřeba naučit se češtině, a pokud to nezvládali sami, nechávali alespoň své děti jazyku učit. Toto sice nebyl případ rodiny Vogelových ani Rottových (oba dědečkové češtinu ovládali), avšak tuto skutečnost přeci jen zmiňují zejména z toho důvodu, že znalost češtiny nebyla v době dětství sester Rottových tak běžnou praxí.

⁷³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854 – 1861, *passim*.

3.2 Jeviště dětství

Životní příběh Sofie Podlipské se začal psát v květnu roku 1833. „Bylo 15. května, den před sv. Janem Nepomuckým, národní to slavností v Čechách a jmenovitě v Praze, roku 1833. Praha byla zaplavena venkovským lidem českým i moravským v národním kroji. Moje matka dívala se večer z okna v oživenou ulici, na ty zbožné poutníky. Tu zaklepal nový poutník na její srdce. Byla jsem to já, kterou bez přílišných útrap lehce porodila. Určila mi jméno Žofie, jež v tento den připadá a nazývala mne ráda svým poutníčkem.“⁷⁴ K tříleté Johance tedy v polovině května roku 1833 přibyla sestra Sofie. Byla již třetím dítětem, které se manželům Rottovým narodilo, avšak bratr Karel zemřel asi rok před tím, než přišla na svět sama Sofie.⁷⁵ O čtyři roky později se Anně Rottové ještě narodil syn Jindřich, který pak byl posledním potomkem manželů. Poštovská ulice, dnešní ulice Karoliny Světlé, kde se obě dívky narodily, byla rovněž pozdějším inspiračním zdrojem, stejně tak jako přilehlá Vltava a celé Staré Město pražské. Karolina Světlá na onu ulici vzpomíná takto: „(...) dolní část staré Poštovské ulice v Praze nebyla vždy tak nudně hřmotná a smutně zatemnělá, jako teď.“⁷⁶ Sofie Podlipská naopak na dům otce i děda vzpomíná tak, že „(...) každý měl po třech velmi malinkých pokojích v prvním a druhém patře, malý dvoreček a hezkou pavlač.“⁷⁷

V raném dětství byla Sofie Podlipská velice často nemocná a nemohla tak se sestrou navštěvovat pravidelně vzdělávacích ústav a chodit s otcem na procházky. Možná proto se tyto dětské zážitky o procházkách Prahou spíše odrážejí v dílech Světlé než Podlipské. Jako slabá dívka zároveň vyžadovala mnohem více domácí ošetrovatelské péče ze strany babičky a matky. Své podlomené zdraví komentuje s odstupem času ve vzpomínkách: „(...) mnohý lékař tvrdil, že patnáctého roku se nedožiji.“⁷⁸ Důsledkem tohoto opakovaného churavění a neustálé ženské péče byla její zvýšená přecitlivělost a inklinace k filozofování. Častá absence ve „škole“ měla ovšem na duševní rozvoj Sofie Podlipské pozitivní dopad. Dívka hodně četla, přičemž se postupně rodila její literární fantazie a ambice stát se (možná) spisovatelkou: „Bylo mi to vrozeno a nemohla jsem se zbaviti tohoto zaměstnání svého ducha, ani kdybych

⁷⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, 1914, s. 6-7.

⁷⁵ Podlipská, Sofie. Má sestra Johanna (Karolina Světlá) za svého dětství. ŽL, 1897, č. 3, s. 50.

⁷⁶ Světlá, Karolina. Upomínky, s. 12.

⁷⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, 1914, s. 7.

⁷⁸ Podlipská, Sofie. Povídka o mně, s. 24.

*chtěla.*⁷⁹ Tato na první dojem nepříliš příznivá etapa života představovala ovšem pro Sofii pozitivní a významný milník. Kromě toho, že se v ní počal rodit literární potenciál, probouzely se v ní i první mateřské a ochranné pocity. Více než sestra byla častěji v kontaktu s mladším bratrem Jindřichem, na jehož výchově se ráda podílela. Vzpomíná: „(...) *chtěla jsem jej okamžitě chovati, a když mi toho nedovolili, alespoň jsem prala jeho prádlo (...)*“⁸⁰ Jako malá dívka si jistě už uvědomovala, že role matky - pečovatelky a vychovatelky je pro rozvoj dítěte nezbytná. Zároveň to ale byla ještě holčička, která si „na maminku“ prozatím jen hrála. Nelze ovšem nevzít na vědomí skutečnost, že i toto dětské hraní mohlo částečně přispět k upevnování jejích mateřských a pečovatelských vloh. Mimo to trávila také mnoho času s babičkou Vogelovou v kuchyni a vzpomíná, že „(...) *kerak jsem mívala v také chvíli nesmírnou ctižádost státi se výtečnou, vzornou hospodyní, původkyní zdarů celého domu a spokojenosti členů rodinných. O tom snila a po tom toužila jsem upřímně.*“⁸¹ Rodinné blaho a pořádek kladla Sofie Podlipská nade vše prakticky celý život, jak ještě vyplyne z dalšího textu.

Na lékařské doporučení odcestovala spolu s matkou roku 1845 na venkov ke známým do Obořiště u Dobříše, kde žila sestra babičky Vogelové, teta Opičková. Obořišťsko v ní patrně vzbudilo mnoho inspirace a dojmů a vzpomínky na pobyt si nesla až do dospělosti. I pro literární počátky byl tento pobyt podnětný. Sama zmiňuje, že „(...) *skoro každý večer psávala jsem u velkého černého psacího stolu nějaké pokusy slohové.*“⁸²

V souladu s dobovou praxí obě sestry, Johanka i Sofie, navštěvovaly soukromou školu pro zámožné dívky. Názor na jejich vzdělání v tomto typu instituce nebyl v rodině zdaleka jednotný. V Povídce o mně Podlipská tyto rodinné rozpory ohledně vzdělávání obou děvčat odkrývá.⁸³ Právě otec Eustach Rott byl tím, který nepokládal za nezbytné, aby dcery školu navštěvovaly. Jeho skepse byla vůči takto pojatému vyučování oprávněná. Nesdíleli ji však zbylí členové rodiny. Matka Anna, jíž se žádného podobného vzdělání nedostalo, usilovala, aby dívky do ústavu docházely. Zvláště pro poněkud rozpustilou a svéhlavou Johanku hlásající „*nikdy hodná nebudu,*“ se soukromá francouzská škola Mlle Jeanette zdála jediným usměrňujícím řešením. Alespoň takový názor zastával dědeček Vogel. Ústav byl v té době

⁷⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Heidenreichová-Holečková Jelena: Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, výpisky a komentáře, b. d.

⁸⁰ Podlipská, Sofie. Povídka o mně, s. 43.

⁸¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Můj životopis, ŽS, 1914, s. 289.

⁸² Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejší schovankám, s. XIII.

⁸³ Podlipská, Sofie. Povídka o mně, s. 46-47.

v Praze vyhlášeným a založily ho slečny původem z Francie. Jako pětiletá do něj vstoupila i Sofie. Že byl tento systém vzdělávání dívek značně neefektivní, a v případě Johanky dosti traumatizující, si už v útlém věku obě dívky uvědomovaly. Více zpráv však podávají právě Upomínky Karoliny Světlé, která s humorem i s notnou dávkou zoufalství popisuje didaktické metody a prostředky ne příliš vzdělaných Francouzek.⁸⁴ V takové tenzi jako byla Johanka Rottová však „vždy poslušná“ Sofie nebyla. Psaní básní a jejich deklamace, tedy hlavní vyučovací předměty, jí byly jistě sympatické. O něco horší to bylo s předměty „němčina“ a „vyšívání,“ které Sofii nesmírně nudily a lekce se jí zdály doslova nekonečné.⁸⁵ Mírné oživení výuky s sebou přinesl až německý pedagog František Herrmann, který docházel k Rottům domů a díky němuž se i stále vzdorující Johanka naučila německy a hodiny ji začaly bavit. To s sebou ovšem přineslo i jakési „odnárodnění,“ v jehož konečném důsledku nebyla ani jedna z dívek schopna napsat jedinou čárku česky. Učitel Herrmann byl ovšem i tím, který u Johanky našel sešit s poněkud kompromitujícími glosami na adresu ústavu a celého vzdělávacího systému. „Přemoudřelá“ dívka se nebála písemně si poznamenávat a hodnotit politický a sociální režim státu! Tím hrubě porušila pravidla a překročila hranice slušně a řádně vychované dívky středostavovských poměrů. Profesor Herrmann byl tedy první, kdo odhalil literární talent téměř patnáctileté Johanky a přirozeně se ho zalekl, neboť spisovatelské nadání bylo u děvčete považováno za takřka ostudu. Záhy zasílá onen sešit otci Eustachu Rottovi, který dívce zakazuje jakékoliv podobné „výstřelky“ a navíc jí odepírá možnost do ústavu nadále docházet. Trest přímo osvobozující.

V důsledku tohoto incidentu je i samotná Sofie patrně přeřazena do nové instituce, a to do soukromého ústavu slečen Gadslíkových, kam dochází do třinácti let. Obě dívky chodily do školy zřejmě společně a samy, alespoň tak se dá usuzovat z vyprávění Sofie Podlipské: „(...) chodívaly v letech třicátých a na začátku čtyřicátých dvě děti spolu do školy vždy zahloubeny v nekonečné hovory, vždy ruku v ruce těsně k sobě přituleny. Ta jejich pouť vedla těsnými uličkami Starého města Pražského mezi starými domy a výmluvnou fysiognomií, skrze Anenský dvorec bývalého kláštera sv. Anny, ovanutý bohatstvím historických vzpomínek a pověstí. A v té náladě šeptávala ta starší dívka mladší družce čtvero pohádek. Časem přešly ty

⁸⁴ Světlá, Karolina. Upomínky, s. 132-134.

⁸⁵ I hlavní postava románu Peregrinus si stěžuje na zdlouhavé vyučovací hodiny bez špetky interaktivnosti. Jako předobraz skutečnosti se tento Peregrinův dojem ze školy může aplikovat na skutečný svět Sofie Podlipské. Peregrinus jako žák poznamenává: „Pamatuji tu školní dobu jako nekonečně dlouhou a zdlouhavou.“ (Podlipská, Sofie. Peregrinus, s. 94).

*děti z pohádek v tragédii dějin českých, kterou znaly ze starého poctivého Pelzela.*⁸⁶ Na procházky starou Prahou a na sesterské souznění vzpomínala Sofie Podlipská několikrát, stejně tak jako Johanka.

K Rottovým následně docházeli domácí učitelé. Sofie Podlipská se ovšem učila, jak ve vzpomínkách udává, i sama, a to základě samostatně vypracovaného učebního plánu. Zmiňuje nejoblíbenější práce, jako byly Pelclovy dějiny *Geschichte von Böhmen*, Komenského *Didaktiku* nebo Herbertovy *Hrady a tvrze české země*. Od starší sestry se začínala postupně učit češtině, i když v rodině převažovala němčina. Kolem roku 1843 však začal do Rottova domu docházet učitel češtiny František Tesař, ale také Petr Mužák z Podještědí, učitel hry na klavír a pozdější Johančin snoubenec. Zpočátku své svěřenkyně vyučoval v němčině, avšak v nepřítomnosti rodičů jim zahrál několik českých písní, což dívky nadchlo a patrně právě tento moment na Johanku udělal dojem.⁸⁷ „*Když se Mužák, jenž se byl zatím stal učitelem českého jazyka na německém soukromém ústavě dívčí přesvědčil, že manželé Rottovi nejsou českým snahám nepřátelští, tu počal s dívkami nejen česky hovořit, ale i v češtině je cvičiti.*“⁸⁸ Tato Johančino nadšení z českých písní a samotného Mužáka, sdílela jistě i samotná Sofie a v obou dívkách, vychovaných do té doby pouze německými školami, se stále více probouzejí ideály českého národního obrození, ačkoliv ani vliv otcův nelze v tomto případě opomenout.

V rodinném i společenském životě Rottových převažovala zřejmě němčina. Otcovy obchodní konexe a povinnosti totiž zanášely rodinu do německých obchodnických kruhů. Aktivní styky udržovala rodina s například Breitfeldovými, Krinerovými, Burianovými či Kursovými.⁸⁹ Nakolik se kolem rodinného stolu hovořilo či nehovořilo češtinou, se zbývá jen domnívat. Avšak vzhledem k selskému původu babičky Vogelové a jejímu svéráznému vedení domácnosti je pravděpodobné, že čeština nebyla jazykem neznámým. Pravdou ovšem je, že v Rottově domě byla více než úrodná půda pro to, aby se talent obou sester rozrůstal.

⁸⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Jeť tomu více než padesáte roků, rkp.

⁸⁷ Čermáková-Sluková, Anežka. Vzpomínka na Petra Mužáka, chotě Karoliny Světlé. ŽL, 1906, s. 81.

⁸⁸ Ibid, s. 82.

⁸⁹ Heidenreichová -Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 18.

3.3 Na prahu dospělosti

Jen málokterá část života Sofie Podlipské představovala pro její intelektuální vzlet a rozvoj tolik, jako právě léta čtyřicátá a padesátá. Cíleně jsem léta dospívání zasadila do let 1848-1858, přičemž jsem využila autentických dat, které alespoň jak se z dochovaných archiválií zdá, pro samotnou Sofii Rottovou představovaly podstatné životní mezníky. Významný přelom v Sofiině životě způsobily údajně události roku 1848, kdy „(...) *viděla kolem sebe odehráti kus vážných dějin tohoto století.*“⁹⁰ Tento rok považuje za přelomový nejen z hlediska evropských a národních dějin, ale především z hlediska vlastního niterního vývoje a poznamenává, že si v důsledku událostí připadala býti „*jinou ženou.*“⁹¹ Ovlivněná společenskou euforií a subjektivními dojmy mohla sice patnáctiletá Sofie považovat rok 1848 za jakýsi životní přerod, ovšem spíše jde o idealizovaný autoportrét, který sestavila a do vzpomínek a životopisů včlenila jako dospělá, tedy s poměrně velkým časovým odstupem a s cílem vypovídat tak, jak chtěla, aby byla vnímána v čase psaní i v budoucnosti. Přesto jsem počátky dospívání zasadila právě do roku 1848 a tento pomyslný kruh pak uzavřela rokem 1858, kdy se Sofie Rottová vdala za lékaře tehdy již zvučného jména Josefa Podlipského. Tato dekáda představovala pro Sofii Podlipskou jistě podstatný vývojový posun ve vnímání vlastní subjektivity a přirozený přerod dívky v ženu. Projevy změn jsou patrné jednak v dochovaných rukopisných vzpomínkách, ale i v opisech, které pořídila Anežka Čermáková-Sluková, dále pak v korespondenci s přítelkyněmi Kateřinou Hemerkovou i Boženou Němcovou.

Navenek poněmčená rodina pražského obchodníka Rotta, ale vnitřně sympatizující a inklinující k češtví, byla v roce 1848 více než nakloněná k zapojení se do života vlastenecké společnosti. Spouštěcím mechanismem a živou inspirací byli jistě výše zmínění učitelé, především však Petr Mužák. „*S Mužákem mám tak dobrý poměr, učení, zdokonalení sebe, oslavení národu našeho to nás pojí kýž se mu daří práce jeho!*“⁹² Sofie Podlipská vzpomíná na tyto počátky tak, že „(...) *otec docházel každého dne do kavárny pana Bureše mezi českou společností (...)*“⁹³ Důkaz více než zřejmý o počátcích náklonnosti k českému vlastenectví a distancování se od německých vlivů. Prostřednictvím Slovanského sjezdu, včetně jeho proslulého plesu na Žofíně, které se v Praze uskutečnily v první polovině června roku 1848 a

⁹⁰ Heidenreichová -Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 20.

⁹¹ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, s. XIII.

⁹² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 31. prosinec 1855.

⁹³ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, s. XII.

kam rodinu Petr Mužák zřejmě doprovázel, se dívky seznamují s významnými osobnostmi tehdejší české společnosti a navazují kontakty a přátelství, jež jsou záhy prohlubovány a rozvíjeny. Do domácnosti Rottových posléze docházejí například František Šumavský, Tomíčkoví, Lamblovi, Riegrovi i Braunerovi, „(...) avšak hluboký účinek na mne způsobila *Honorata z Wisniowskich Zapová a Božena Němcová*.“⁹⁴ Dům v Poštovské ulici se stává jedním z pražských vlasteneckých salonů, místem styku význačných mužů a žen společnosti osmačtyřicátého roku, jehož orákulem mohl být právě Eustach Rott. Tato skutečnost měla na patnáctiletou Sofii a osmnáctiletou Johanu bezpochyby nezanedbatelný vliv a podnítila i její zájem o samostudium slovanských jazyků a četbu, vždyť „(...) učila jsem se tehdy rusky, polsky a srbsky (...) *Mezitím krvácelo mi srdce nad reakcí roku 1849* (...)“⁹⁵

Pramenů je z toho období skutečně poskrovnu. Řadu prací, v nichž Sofie Podlipská, ale i Karolina Světlá reflektují tuto dobu, psaly obě ženy až v dospělosti.⁹⁶ Je tedy třeba přistupovat k těmto zprávám obezřetně. Především výčet autorů, jejichž práce četla ona i její stylizovaný obraz - Peregrinus je do jisté míry, dovolím si tvrdit, dosti nadnesený, byť není pochyb o tom, že byla velmi bystrou a ctižádostivou dívkou a v pozdějších letech jistě práce Voltaira, Rousseaua, Goetha a dalších četla.

Padesátá léta jsou pro poznání dospívající Sofie Podlipské o něco příznivější. Především se dochovaly některé její deníky, které si nepravidelně vedla prakticky celý svůj život.⁹⁷ První dochovaný sešit je ohraničený daty 1854-1856 a je otázkou, zdali je skutečně první deníkem, který si vedla anebo nejstarším, který se dochoval. Jeho obsah ovšem nabádá k domněnce, že

⁹⁴ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejším schovankám, s. XIII.

⁹⁵ Ibid, s. XIII.

⁹⁶ Jsou to již zmíněné životopisy, především Několik črtů životopisných, které psala až ve svých 52 letech, tedy s velkým časovým odstupem, kdy řadu skutečností hodnotila a nahlížela na ně poněkud jiným okem. Je to ale také autobiografický román Peregrinus, který rovněž považují pro poznání této doby za velmi přínosný. Na první dojem fiktivní příběh je však ve skutečnosti příběhem faktickým. Sofie Podlipská v něm líčí rodinné poměry a zápletky, ale také kritizuje soudobou společnost, dobové stereotypy, vzdělávací instituce i bigotní katolicismus, přičemž tyto své postoje a myšlenky přisuzuje smyšlenému hrdinovi příběhu – Peregrinovi, za něhož mluví v první osobě. Román nabádá k domněnkám, že v rodině Eustacha Rotta došlo k většímu sporu podbarveného rozdílnými názory na liberální výchovu a směřování děvčat, tedy šlo patrně spor světa konvenčního a „pokrokového“, který byl vytvářen právě mužskými členy rodiny. Chlapec se stejně jako Sofie Podlipská později stává literátem a působí ve veřejné sféře převážně s cílem pomáhat chudým.

⁹⁷ Několikasešitový *Deník všedního života běhu* obsahoval zápisy nejdůležitějších životních událostí. Anežka Čermáková-Sluková o něm prohlásila, že „(...) žádné jiné dílo mne nikdy tak nepoutalo jako tento deník (...) a bude-li jednou tiskem vydán, bude to dílo svého druhu jediné.“ (Heidenreichová-Holečková, J. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 103).

mu nějaký sešit předcházet, ale vzhledem k tomu, že se o něm nezmiňuje ani vnučka Milada Čápovalá, ani Anežka Čermáková-Sluková a nakonec ani Jelena Heidenreichová-Holečková, je pravděpodobné, že deník v té době již z nějakého důvodu neexistoval.⁹⁸ K této domněnce odkazuje i zápis z prosince roku 1854: „*Když jsem vloni tu seděla na tom samém místě, s bohem dávajíc starému roku vítajíc nový, mně se zdá jakoby včera to bývalo bylo (...) Vloni jsem se loučila se smutným rokem a letos s lepším.*“⁹⁹ V podstatě tedy líčí, že minulý rok seděla na tom samém místě a hodnotila uplynulý rok. Zápisník z let 1854-1856 přináší na svých listech přesně to, co bychom mohli od dívky tohoto věku očekávat. Především je zde zcela bezprostřední. Zaznamenává, co má v tu chvíli na mysli a jakými myšlenkami se v tu danou chvíli zabývá. Zápisy jsou nestrojené a neinklinují k literárnímu vyjadřování. Nepíše denně, spíše ojediněle ve významnějších dnech v roce, především poslední prosincové dny a v předvečerech svých narozenin. Analyzuje v nich uplynulý rok a svou povahu, vyzývá se k sebekázi a kultivaci, protože jedině tak dosáhne úspěchu: „*Jsem tak lenivé děvče, přiznávám se, že mám okamžiky kde si přeji vyváznouti z těch obtíží zde.*“¹⁰⁰ Pasáže prokládá idealistickými myšlenkami a představami o pravdě, lásce a kráse, odsuzuje v nich řevnivost, koketování, klepy a plesy. Deníky z tohoto věku jsou citově podbarvené a dokládají názorový vývoj dívky.

Nacházíme-li se v padesátých letech, nelze nezmínit některá přátelství, která jistě tehdy mladou dívku ovlivnila a leckterá z nich vydržela po celý její život. Z iniciativy domácího učitele Petra Mužáka píše s okázalým patosem Johana Rottová Boženě Němcové roku 1850 psaní do Liberce, že nesmí opomenout navštívit Rottovu rodinu.¹⁰¹ Tak se zrodilo přátelství mezi sestrami Rottovými a váženou spisovatelkou, které, byť nemělo dlouhého trvání, bylo inspirativním článkem a stálo u zrodu nejednoho literárního díla sester. Do Rottova domu a tamější společnosti zavítala Božena Němcová už roku 1850 a byla manželkou Rottovými přijata jako „*dcera*“. Jemnocitnou Sofii Božena Němcová doslova okouzila, přestože se samotná spisovatelka z počátku přikláněla spíše ke starší Johaně. V roce 1952 dopisování mezi sestrami Rottovými a Boženou Němcovou, která je v té době na krátké návštěvě v Uhrách, nabírá na intenzitě. Manželství a těhotenství Johanino dává prostor k rozvíjení přátelství i

⁹⁸ Sama Sofie Podlipská se přiznává, že některé sešity dříve páčila. Doslova píše: „*Neměla jsem hubit některé listy tohoto denníku. Stálo v nich mnoho nepravdivosti, mnoho fantazie, ale mělo to zůstat kvůli upřímnosti k sobě.*“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 26. červenec 1858).

⁹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 31. prosinec 1854.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Janáčková, Jaroslava. Božena Němcová. Příběhy, situace, obrazy, s. 53.

s mladší Sofií. I když Božena Němcová stojí ponejprv spíše v pozici zkušené důvěrnice Johany, které radí s péčí o novorozeně a posléze ji také konejší po časném skonu děvčátka, přilnavá i k něžné Sofii, s níž udržuje čilý písemný kontakt. Ve vzájemných dopisech rezonují gesta romantického přátelství, debaty a sdílení dojmů z četby George Sandové. Čím dál větší měrou a čím dál záhadněji a patetičtěji rozmlouvají i o mladém a častém návštěvníkovi Rottových jako o společném příteli.¹⁰² Není těžké odhadnout, že se jedná o dr. Lambla.

Němcová mladou Sofii Rottovou jistě inspirovala po stránce literární, poněvadž jí koncem roku 1852 píše: „(...) *na tvém úsudku mi více záleží, než tisíc kritik (...)*“,¹⁰³ informovala ji o svých literárních záměrech, svěřovala se jí.¹⁰⁴ Spisovatelka měla na mladou dívku beze sporu obrovský vliv i po stránce lidské, ale především tvůrčí. Přátelský trojlístek se však začal kolem roku 1853 pomalu rozpadat a vzájemné vztahy viditelně ochladly, až úplně ustrnuly. Pozadí rozpadu tohoto jistě podnětného přátelství se snažila rozklíčovat řada badatelů. V této práci však není prostor k těmto polemikám, avšak nutno zmínit, že příčin rozkladu tohoto ženského trojsvazku bylo několik, počínaje milostným trojúhelníkem, přes poněkud komplikované vztahy s manžely Rottovými a kletvami, které v pražských společenských kruzích rezonovaly. Jaký byl skutečný cit Sofie Rottové k pohlednému lékaři, je zahaleno spíše tajemstvím, přestože zmínka v deníku dvaadvacetileté Sofie vyvolává dojem, že dr. Lambl hrál v jejích myšlenkách podstatnou roli. Poznává si: „*Bylo to před čtyřmi lety asi. Můj ideál mně byl vzatý, neměla jsem více naň myslet! To bolelo a krvácelo; a potom když jsem viděla, mnohem později, že ideál v hlavě mé byl a ne v v té bytosti, tu bolest povolila a rána se zacelila. Blíží se mi nyní ta bytost, ach před pěti čtyřmi lety bych tu radost nad tím ani nebyla snesla, a nyní je mi to méně než lhostejné. Divím se sobě, jakou chladnokrevností to píšu (...)* Kýž jsem jemu lhostejná! Kýž je šťasten onen, na kterého jsem tak často myslívala.“¹⁰⁵ Tak či onak, dopisní kontakty a přátelství toho roku skončily, a pokud je známo, již se neobnovily. Asymetrie dochovaných pramenů asi nedovolí pozadí tohoto sporu dešifrovat. Dopisy trojice žen však podávají svědectví o přátelství a souznění a zároveň předkládají oběma sestrám úděl samostatné ženy, která čelí nesnázím a bídě a která přemýšlí o vlastní výdělečné činnosti a poprvé se zcela plně věnuje literatuře. Božena Němcová byla

¹⁰² Saicová-Římalová, Lucie et al. Božena Němcová: Korespondence I. 1844 – 1852, II. 1853-1856, passim.

¹⁰³ Novotný, Miloslav. Život Boženy Němcové, s. 173.

¹⁰⁴ Podlipská, Sofie. Životopis Boženy Němcové, passim.

¹⁰⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 14. květen 1855.

pro Sofii Rottovou nezpochybnitelným vzorem, což je zřejmé i z listu Němcové ze září roku 1853 do Balašových Ďarmot, kde uvádí: „*Ty mi zůstaneš ideálem uskutečněným!*“¹⁰⁶

V této dekádě zároveň navázala přátelství s o mnoho let starším profesorem Ernstem Bossé, se kterým se seznámila roku 1850 v Karlových Varech, kam doprovázela svého otce Eustacha Rotta. Dopisovala si s ním údajně německy v letech 1851-1861. Jelena Heidenreichová-Holečková poznamenává, že je zachováno 67 dopisů, přičemž z toho jsou pouze dva koncepty Sofiiných odpovědí a obálky s lisovanými květinami, které ji padesátiletý přítel zasílal z Florencie, kde žil. V LA PNP žádné dopisy od Ernsta Bossé nejsou. Uložena je tam pouze lisovaná kytička fialek, avšak ta může mít svůj původ poněkud jinde. Pokud tedy nejsou uloženy v Českém Dubu, zřejmě se nedochovaly. Heidenreichová-Holečková však také podotýká, že v dopisech nic důležitého pro její pozdější činnost není, že je nevýznamná a že starý přítel zmizel v pozdějších letech beze stopy. Toto stanovisko sdílet nemohu a domnívám se, že věkově nerovné přátelství přeci jen určitý přínos mohlo mít. Do deníku si poznamenává: „*A můj starý miláček Bossé? Ach kýž ho smím děle ještě míti na této zemi, kýž se mi daří moje snaha obveselit a omladit tu poetickou, rozmilou mysl. Jeho podobiznu čekám! Jak se na ni těším! V mých mladých letech při žádných zásluhách tolik přátelství! Jaký pěkný věnec z jemně páchnoucích kvítků, za žádnou cenu mi nesmí uvadnout!*“¹⁰⁷

Prototypem Sofiina pozdějšího působení byla však polská šlechtična Honoráta z Wiśniowskich-Zapová, autorka etického traktátu pro dívky Nezapudky. Byla to žena dvou tváří. Na jedné straně dáma uctívající tradiční manželské koncepce, na druhé straně pak žena - zakladatelka Spolku Slovanek, dívčího vzdělávacího ústavu a autorka etnografických statí.¹⁰⁸ Zapová byla pravidelnou návštěvnicí Rottových a i samotná Sofie ji později navštěvovala. Učila Sofii polštině, hovořila o Nezapudkách a „(...) *sdílela se mnou, kterak mívá celý den rozdělen, jak se věnuje dětem, domácnosti, manželu, ručním pracem a pak literární činnosti.*“¹⁰⁹ Analogie více než náhodná. I pro Sofii Podlipskou byl kýženým cílem rodinný krb, spokojený manžel a zaopatřené děti. V neposlední řadě také práce literární, osvětová i filantropická. Vždyť i ona sepsala své výchovné pojednání - *Listy staré vychovatelky* a stála u zrodu řady institucí. Honoráta Zapová pravděpodobně nebyla tak intimní přítelkyní jako

¹⁰⁶ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 60.

¹⁰⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 31. prosinec 1855.

¹⁰⁸ Štěpánová, Irena. „Cizí žena“. Paradoxy rané emancipace v díle Honoraty Zapové (1825-1856). Slovo a Smysl. [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, roč. 6, [cit. 01.08.2015]. Dostupné z: <http://slovoasmysl.ff.cuni.cz/node/165>.

¹⁰⁹ Podlipská, Sofie. Polka mezi Čechami, Slovanský sborník, 1886, s. 498.

Němcová nebo Kateřina Hemerková, byla spíše vychovatelkou a učitelkou apelující na mladou dívku a pobízející ji k studiu. K ní se patrně váže i poněkud chladný zápis v deníku: „S Z...ovou se scházím, čítáme polsky, neznáme se. Němcovou nevidám, ubohá drahá!“¹¹⁰ Přesto všechno však nelze opomenout fakt, že po její předčasné smrti byla právě Sofie tou, která byla požádána o sepsání nekrologu pro časopis Lumír.¹¹¹ To, že si byly obě ženy blízké, je tedy více než zřejmé. Ale přeci jen se v této věci nabízí ještě jedna reflexe. Ačkoliv je za oficiální datum debutu obou sester považován rok 1858 v souvislosti s almanachem Máj, nelze si nepoložit otázku, nebyl-li oním prvním veřejným publicistickým vystoupením Sofie Rottové právě tento Zapové nekrolog.

Jak už bylo několikrát uvedeno, věnovala se na konci čtyřicátých let a v průběhu padesátých let Sofie Rottová studiu slovanských jazyků, přičemž patrně v polštině dělala, díky staré přítelkyni Honorátě Zapové, největší pokroky. Věnovala se však i jiným jazykům, v té době až tak neobvyklým, italštině a angličtině, avšak nejdokonaleji ovládala vedle němčiny právě francouzštinu, o čem svědčí její rozsáhlé překladatelské aktivity. Z angličtiny a francouzštiny dokonce složila zkoušky.¹¹² Kolem roku 1855 stále více a více četla, přičemž si vedla jakýsi čtenářský deník nazvaný *Myšlenky, s kterými souhlasím, aneb které se mne zvláště tknuly*, který mnoho napovídá o potencionálních literárních vlivech na vlastní tvorbu. Ve zmíněných Myšlenkách zmiňuje především německé či německy píšící autory, jako byli Goethe, Bolzano, Kant, Herder, ale i autory francouzské. Mezi českými autory nechybí již ani Johana Mužáková.¹¹³ K četbě si vedla dokonce zápisníky, do nichž si zaznamenávala postřehy a pasáže, které ji zaujaly.¹¹⁴ Poznámkové sešity nejsou datované, nicméně patrně vznikly ještě před tím, než se ze Sofie Rottové stala vdaná paní. Tak či tak, byla to dívka na svůj věk velice sečtělá a řadila se mezi tehdejší ženskou vlasteneckou elitu. Mohla bych samozřejmě zapochybovat, zdali všechny uvedené práce skutečně četla nebo jen přepisovala anotace z dobových časopisů, ale většina poznámek skutečně budí dojem vlastních postřehů. O dojmech z četby však zdaleka jen nepsala do němých zápisníků, ale včleňovala je i do dopisů. O George Sandové debatovala s Boženu Němcovou, avšak sáhodlouhé popisy a dojmy z knih včetně zpráv o navštívených divadelních představeních psala Kateřině Hemerkové do Slaného a nejen tam. Dojmy sděluje i deníku: „*Přicházím z českého představení Sandové:*

¹¹⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854 – 1861, rkp., 14. května 1855.

¹¹¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na zvěčnělou Honorátu z Wiśniovských Zapovou, nekrolog, rkp.

¹¹² Heidenreichová-Holečková, J. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 30.

¹¹³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Myšlenky s kterými souhlasím, aneb které se mne zvláště tknuly, rkp.

¹¹⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Výpisky z četby, rkp.

„*Le pressoir*“ (Vinný lis). *Jí rozumím a uznávám za velkou umělkyni, za – – ah, schází mi slovo, za co. Já ji miluji! Já bych chtěla pracovat jako Sandová! Však děj se vůle tvá. Co mohu, učiním, nemohu-li pracovat takto, nechť jsem alespoň dobrá svým nejbližším, co možná prospěšná. To jsem dnes cítila a myslela po divadle.*“¹¹⁵ Sandová byla nepochybně Sofiiným literárním vzorem, ale tím to skončilo. Stěží si lze představit, že by se poslušná a vzorná dívka spatřovala v ženě kouřící dýmku a preferující nošení pánského oblečení. Navíc výše citovaný úryvek je spíš pouhým výkřikem do tmy. Sofie sice zvolává, že chce být jako Sandová, ale v té době už tuší, že její životní cesta povede jiným směrem.

Jelena Heidenreichová-Holečková ve své práci zmiňuje, že celkem 123 listů je uloženo v Národním muzeu a že obsah neskrývá nic, co by dopomohlo zrekonstruovat obraz a pozdější činnost Sofie Podlipské. Částečně má pravdu. Listy Kateřině i listy Sofii jsou svým obsahem skutečně adekvátní věku obou dívek. Hodnota těchto dopisů však není zdaleka nulová. Jak jsem výše uvedla, především v nich mladá Sofie Rottová sdílí s blízkou přítelkyní zážitky z divadla, oper a knih. Vzbuzuje dojem skutečného odborníka a není pochyb o tom, že ji Ketinka vnímala obdobně. V říjnu roku 1856 píše přítelkyni do Slaného: „(...) *Ted' mne má v pachtu p. F. musím totiž číst divadelní kusy a psát o nich úsudky pro jakési podniknutí.*“¹¹⁶ Že by měl Sofii Rottovou v „pachtu“ Ferdinand Náprstek, tehdejší příznivec českého divadla a hudby? Že by právě tyto styky vzbudily u Ferdinanda Náprstka zájem o mladou Sofii Rottovou? Je to velmi pravděpodobné.

Dopisy obou přítelkyň jsou z jistého pohledu naivní, dívčí, ale ukrývají celkem bohatý zdroj impulzů, které jisto jistě stály na počátku formování názorů a stanovisek Sofie Podlipské. Dopomáhají utvořit si představu o tom, čím se dívka během dne zabývala, kam chodila, o čem přemýšlela, co ji zaujalo a naopak, pro co neměla pochopení. Listy přítelkyň jsou také svým způsobem nevyrovnané. Sofiina zanícenost a nadšenost se nedá srovnávat se skromnější a naslouchající Ketinkou. S jistou mírou nadsázky je třeba konstatovat, že je v zachovalých listech Sofie ta dominantnější.

Nejen pro četbu, divadlo a operu byla slečna Rottová zanícená. Petr Mužák ji přivedl i k hudbě. Patrně někdy kolem roku 1855, možná i dříve, se začala učit hrát na housle a zřejmě chodila na hodiny hudby. V deníku doslova jásá: „*Já umím zpívat!*“¹¹⁷ K hudbě měla zřejmě opravdu celkem blízko. Hudební talent totiž přičkla prakticky každé své hlavní literární postavě.

¹¹⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čápková Milada: Z denníků Sofie Podlipské, výpisky, rkp., 12. září 1856.

¹¹⁶ Grigarová, Anna. Sofie Podlipská, s. 50.

¹¹⁷ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 30.

Domácí život, zdá se, ji omezoval spíše v psaní. Stihla se naučit a přečíst mnoho, avšak k psaní se dostala sporadicky. Své první básnické pokusy dávala ponejprv číst sestře Johaně, Boženě Němcové a Ketince Hemerkové. Dámám se líbily. Vítězslav Hálek si ale příliš servítek nebral a její básně nekompromisně, ale jistě právem, zkritizoval, což byl řekněme konec veškerých ambicí na poli poezie. Přátelství sestry Johany a několik malých cest na venkov, je prakticky vedle knih, divadla, oper a koncertů vše, co mohlo na mladou slečnu Rottovou zapůsobit. Cestování zažila v tomto věku velmi málo. V dívčím věku jezdila do Slaného ke Ketince, také s matkou do Obořiště. První velkou cestou pro ni byla cesta s otcem do Karlových Varů v roce 1850 a 1855,¹¹⁸ kde se seznámila s již zmíněným Ernstem Bossé, avšak už v roce 1853 doprovázela Boženu Němcovou do Drážďan. Díky Petru Mužákovi znala také Podještědí. Na první pohled malé události však Sofii Podlipskou ovlivnily mnoho. Čerpala z nich ještě v dospělosti pro sepsání vzpomínek, ale nemálo tyto mladistvé zážitky vkomponovávala do svých literárních děl.

Nemohu opomenout zmínit již několikrát uváděný vztah mladistvé Sofie ke „sportu“, respektive k plavání. Na plovárnu ji mnohdy doprovázel bratranec, ale často také právě Ketinka Hemerková, která za Sofii do Prahy jezdila. Dá se konstatovat, že právě tato skutečnost představovala pro „vždy hodnou a poslušnou“ Sofii vsutku mírný bojkot dobových konvencí. Ačkoliv odhodila parádní šaty, oblékala „plavky“ a částečně se oprostila od svázaných pravidel středostavovské etikety, chodila plavat v časných ranních hodinách, aby ji náhodou někdo neviděl. Určitou dávku odvahy to bezesporu chtělo, ale přeci jen měla Vltavu přímo za domem. Zajímavější je spíše fakt, že vůbec uměla plavat. Která z pražských dívek ze stejných poměrů tímto umem oplývala?

Často také musela absolvovat procházky a výlety po Praze a okolí, „(...) avšak jaká je to radost? Když sebou nemohu hodit do trávy (...) Když se musím půl hodiny strojit než mohu vyběhnout (...)“,¹¹⁹ stýská si v dopise Kateřině Hemerkové v dubnu roku 1857. Zdá se, že ji tyto rodinné vycházky více obtěžují, než těší. Raději by odhodila veškerou strojenost a poddala se spontánnosti. Se stejnou nechutí chodila na bály i do některých českých besed: „Abych prý šla do českých besed; a nepůjdu-li je to svévole; je to prý má povinnost jíti. V velkém bále však cítím jakoby mi křídla moje opadaly; malichernost se mne zmocňuje, marnost, koketerie, pak mne napadne zase jaký to je luxus; jaká zbytečnost; a prázdnot je výsledek bálu prázdnot citu, nespokojenost s sebou. I včera jsem snad koketovala; jak jsem

¹¹⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čápková Milada: Z denníků Sofie Podlipské, výpisky, rkp., 11. červen 1855.

¹¹⁹ Grigarová, Anna. Sofie Podlipská, s. 54.

ohyždná za to.“¹²⁰ Tyto povinnosti dobře vychované dívky jí byly doslova proti srsti. Ubíjela ji ta zkosnatělá konverzace a strojená etiketa. Litovala nákladů na šití plesové garderoby a připadala si jako otrok plnicí úkoly pánů, v tomto případě matky. Zároveň si ovšem uvědomovala, že je to vlastenecká povinnost, jíž demonstruje své názory a příslušnost. Nelze však ještě nezapomenout fakt, že díky tomuto společenskému setkávání navázala Sofie Rottová řadu kontaktů nebo je alespoň v tomto prostředí rozvíjela. Potencionálních nápadníků bylo jistě nemálo, však byla slečna Rottová velmi pohlednou dívkou. Zdaleka ne všichni nápadníci ji ovšem okouzlili. To byl i případ Ferdinanda Náprstka. Do deníku si zapsala, že šla na procházku Kinského zahradou a vzpomíná, jak dlouho zde nebyla: „*Bylo mi asi dvacet roků, když jsem touto cestou kdysi se sama ubírala v jakémsi zoufalství. Rozhodla jsem svůj osud, rozřála jsem začatý poměr svůj s Ferdou Náprstkem. Nemohla jsem ho milovat.*“¹²¹ K zasnoubení zřejmě nikdy nedošlo a z citované vzpomínky lze vycítit, že o to Sofie Rottová patrně ani neprahla. O antipatiích k němu dokonce referuje samotné Boženě Němcové.¹²² Ferda Náprstek však přes to všechno zůstal rodinným přítelem.

3.4 Manželkou, matkou, literátkou

V kontextu každodenního života české středostavovské společnosti představovala rodina, manželství a rodičovství komplex klíčových životních priorit.¹²³ Tento společensky diktovaný normativní úzus prostupoval tehdejší českou měšťanskou kulturou a nevyhnul se přirozeně ani rodině obchodníka Rotta. Manželský svazek, ale převážně pak samotné mateřství, představovaly i pro Sofii Podlipskou vrchol nejvíce akcentovaných hodnot. K tomuto úsudku jednoznačně navádí korespondence, deníky a memoáry, ale také preskriptivní a pedagogická literatura, která vyšla z produkce Podlipské. V těchto textech jsou zakódována stanoviska, ideje i představy, které rodina Rottových i samotná Sofie Podlipská k manželství a mateřství zaujímal. Memoárová a normativní díla protagonistky, stejně tak jako i další její literární práce, vykazují zřetelné vlastenecké a výchovné tendence v souladu s dobovou rétorikou a konvencemi. Koncept manželství a mateřství v rodině obchodníka Rotta se v dochovaných

¹²⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 17. prosinec 1856.

¹²¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čápová Milada: Z denníků Sofie Podlipské, výpisky, rkp., 18. listopad 1889.

¹²² Novotný, Miloslav. Život Boženy Němcové, s. 124.

¹²³ Šimůnková, Alena. Status, odpovědnost a láska: vztahy mezi mužem a ženou v české měšťanské společnosti v 19. století, s. 55.

autobiografiích a dopisech Podlipské jeví jako tradiční, souznící s dobovou praxí a respektující polarizaci mužského a ženského světa čili společenské a soukromé sféry.

V předchozí podkapitole byly nastíněny pocity a vnitřní (velmi krotké) boje, s nimiž mladá slečna Rottová zápasila. Převážně se tyto boje týkaly společenských povinností navazování kontaktů v rámci konaných bálů, plesů, zábav a vycházek, během nichž docházelo k seznamování a navazování styků potencionálních adeptů na manželství, osvojování si pravidel etikety a společenského chování. Uvedením děvčat do této atmosféry rodina Rottových navenek deklarovala, že má dcery na vdávání. V tomto společenském světě se Sofie Podlipská setkala i se svým budoucím manželem, praktikujícím lékařem Josefem Podlipským. Nebylo nač čekat. Pětadvacetiletá Sofie už zdaleka nebyla nejmladší, věno měla jistě slušné a Podlipský byl v nejlepších letech.

Osudy Sofie Rottové a o sedmnáct let staršího Josefa Podlipského svedly blíže dohromady až nepříliš pozitivní okolnosti, a to konkrétně nemoc matky Anny. Do domu uznávaného obchodníka Eustacha Rotta začal jednačtyřicetiletý, v té době již pověstný lékař, docházet od roku 1857. Rottovi a dr. Podlipský se však znali mnohem dříve, a to z již ze zmíněných plesů, besed a dýchánek. Alespoň tak to podává zpráva v dopise určeném sestře Podlipského Marii Gabrielové, v němž Sofie Podlipská vzpomíná na rok 1849, kdy v Měšťanské besedě jako patnáctileté děvče s Podlipským tančila.¹²⁴ Pro obě strany to v té době zřejmě nic neznamenal, avšak mladičké Sofii přeci jen utkvěl v paměti, „(...) *neboť učených lidí jsem se hrozně bála (...)*“¹²⁵

Kořeny Josefa Podlipského je třeba hledat v Michli u Královských Vinohrad, kde se koncem listopadu roku 1816 narodil Marii a Václavu Podlipským. Nebyl jediným potomkem manželů. Nejstarším bratrem byl Jindřich, dalším bratrem pak Hugo a sestrou Marie, pozdější manželka advokáta a literáta Josefa Ambrože Gabriela. Dětství strávil v obci Hoříněves u Hradce Králové, kam byl jeho otec pracovně přerazen a kde navštěvoval zdejší školu. Až později odešel studovat gymnázium do Prahy. Za rodinou do Hoříněvsi se ovšem natrvalo nevrátil. Nadaný mladík začal studovat filozofii a poté lékařství na univerzitě v Praze i ve Vídni, kde roku 1843 získal titul MUDr. Po dvouletém „vandru“ a stáži ve vídeňské všeobecné nemocnici se vrátil do milované Prahy. Nějaký čas působil jako soukromý lékař a vychovatel, až roku 1847 se začal plně věnovat lékařské praxi v jedné z pražských nemocnic, kde setrval až do roku 1851. Poté již působil do konce života jako praktický lékař. Právě

¹²⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Gabrielové Marii, b. d.

¹²⁵ Ibid.

profese lékaře mu zajistila nezbytné životní zkušenosti, bohaté kulturní i politické styky a konexe. Pozadí jeho profese dokládají seznamy ošetřovaných včetně poznámek k jejich zdravotnímu stavu. Jde o nesmírně cenný materiál. Mezi nemocnými je například i Božena Němcová.¹²⁶

Prakticky od mládí se Josef Podlipský hlásil k aktivnímu češství. Už jako šestnáctiletý se v roce 1832 podílel na založení Matice české, a v roce 1848 byl členem radikálního spolku Repeal a příslušníkem spolku Lípa slovanská včetně spoluredigování časopisu Slovanská lípa. Stejně jako Sofie byl členem Českomoravského bratrstva pod jménem Košut. Byl velmi činným i na poli literárním. Přispíval články do Květů a České včely, překládal z polštiny, francouzštiny a ruštiny a přirozeně stál i u zrodu některých odborných publikací. Svě vědecké statě publikoval v periodiku Časopis českých lékařů a později také redigoval časopis Domácí lékař. Angažoval se politicky nejen v roce 1848, ale prakticky, až na menší přestávky, neustále. V roce 1861 byl zvolen poslancem zemského sněmu Království českého. Bez jeho osoby se prakticky neobešel žádný větší spolek. Byl členem Hlaholu, Svatoboru, Spolku českých lékařů, Průmyslové jednoty nebo Umělecké besedy. Byl zároveň autorem několika hesel Riegrova slovníku naučného.¹²⁷ Pro svůj patriotismus, inteligenci a lidskost byl ve vlasteneckých kruzích velmi oblíbeným a váženým lékařem, a proto se také právě on dostal do domu Eustacha Rotta, aby vyléčil chronicky nemocnou Annu. „*Choroba mé matky byla příčinou, že jsme povolali dra. Podlipského k jejímu léčení. On rozhodl se při prvním setkání se mnou, že mne požádá o ruku, a dříve než uběhl rok, byla jsem jeho ženou roku 1858.*“¹²⁸ Není divu, že ho mladá dáma okouzila. Podle vzpomínek Elišky Krásnohorské byla Sofie Podlipská velmi pohledná.¹²⁹ K tomu nabádá i akvarel Sofie Rottové z mládí uzavřený v mušli ze sbírek Dr. Jarmila Krečara.¹³⁰ Sympatie však byly bez pochyb vzájemné, ačkoliv poněkud robustní Podlipský zaujal tehdy ještě dospívající Sofii především svou náklonností k češství a sečtělostí. Co se po požádání o ruku v mladé duši Sofie Rottové odehrávalo, těžko odhadnout. Deníky z tohoto období prakticky mlčí a ani korespondence není o moc sdílnější. Jistou indicií je ovšem list Kateřiny Hemerkové zaslaný Sofii, v němž přítelkyně píše, že

¹²⁶ LA PNP, fond Podlipský Josef, Seznamy nemocných a ošetřovaných Josefem Podlipským z let 1856, 1858 a 1862.

¹²⁷ Pavlíčková, Jana. Josef Podlipský (1816-1867). Soupis osobního fondu, s. 1-3.

¹²⁸ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejší schovankám, s. XIX.

¹²⁹ Krásnohorská, Eliška. Črta k podobizně Náprstkové, ŽL, 1897, s. 68.

¹³⁰ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 24.

„(...) všickni se tady se mnou těšejí, že jsi si volila muže dle Tvého srdce (...)“¹³¹ Dá se tedy usuzovat, že pro ni zasnoubení s Podlipským představovalo příjemnou záležitost, a zároveň i obavy. Zapisuje si: „*Já jsem se bránila lásce jako šílená (...) Když jsem s těžkým srdcem, s unavenou hlavou klesla v náruč, tu teprve jsem cítila a věděla, že na těchto prsou je můj domov.*“¹³²

Na rodinu obchodníka Rotta zapůsobil doktor Podlipský jednoznačně seriózním dojmem a dojmem perspektivního muže, který dokáže zajistit dceři z měšťanských obchodnických kruhů skvělé vyhlídky. Ačkoliv byl ve svých jednačtyřiceti letech spíše adeptem na staromládenectví, o pozdní ženitbu viditelně usiloval, proto také zahájil přímou intervenci v rodině Eustacha Rotta. Cílevědomý a profesionálně úspěšný lékař s relativně „stabilním příjmem“ a vlasteneckým cítěním byl zřejmě přijat s otevřenou náručí a ani Sofie Podlipská, dle výše citovaných pasáží, nekladla proti tomuto životnímu kroku zásadní odpor, naopak. Ačkoliv postarší a poněkud podsaditý lékař neokouznil mladou ženu svým zjevem, pro Sofii Podlipskou představoval prototyp vzdělaného člověka, který ji provede životem, bude jejím rádcem a učitelem. Vstup do manželství pro Sofii Podlipskou nepředstavoval jen výsledek racionální kalkulace, ale vnitřní přesvědčení a ohled na city, které, ač byly v plenkách, v pramenech patrné jsou.¹³³ „Předsňatková“ dilemata a strach ze změn jistě prožívala, avšak manželství považovala na bránu do světa hodnot, které ji jako ženě byly vštěpovány a které ctíla a s nimiž vnitřně souhlasila.¹³⁴ Ačkoliv poznamenala, že „(...) *netoužila jsem se nikdy provdati (...)*“,“¹³⁵ dráha manželky a matky pro ni byla dráhou, o níž byla přesvědčená, že je dráhou správnou. Svatební obřad se uskutečnil v Praze poslední červencový den roku 1858. Detaily svatebního dne jsou ovšem zahaleny tajemným rouchem, avšak jisté je, že družičkou byla pověřena Ketinka Hemerková a mládencem bratr Jindřich.¹³⁶

Novomanželé se nastěhovali do domu U Černého orla na Ovocném trhu č. 574, který jim postoupila Podlipského příbuzná. Prakticky velmi brzy na to odjeli do Loučové u Sušice, kde žila Podlipského sestra Marie Gabrielová, manželka místního kulturního činitele a právníka Josefa Gabriela. Mezi oběma ženami se během krátké doby vytvořil velmi vřelý a přátelský vztah, o čemž svědčí dopis zasláný Sofii záhy po jejich odjezdu: „*To ti musím říct Sofínko, že*

¹³¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kateřina Hemerková Sofii Podlipské, 3. březen 1858.

¹³² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 14. květen 1858.

¹³³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, passim.

¹³⁴ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejší schovankám, passim.

¹³⁵ Ibid, s. XVII.

¹³⁶ Grigarová, Anna. Sofie Podlipská, s. 68.

se mi po tobě tuze stýskalo a že na tě pořád vzpomínám, ani i denně skoro se mi o Tobě zdá.“¹³⁷ Hezké vztahy měla i se svými neteřemi, dcerami Marie Gabrielové.¹³⁸ S Gabrielovými udržovala Sofie Podlipská kontakty už po zbytek svého života a v Loučové s dětmi trávila letní měsíce. Její neteře, které později studovaly v Praze Vyšší dívčí školu, bydlely po jistý čas u ní. Jejich až sesterské a vřelé vztahy jsou také otisknuty do prvního dopisu po manželově smrti, který Marie Gabrielová Sofii Podlipské zasílá z Loučové: „Nemohu Tobě drahá Žofie žádné útěchy podati, an se sama též potěšiti nemohu an mne též jeho ztráta tísní a jak tísní. Ubohá Ty, ubozí sirotci!“¹³⁹

K „otrkání“ mezi novomanželi přirozeně nedošlo ihned. O momentě, který jejich sblížení urychlil, podává Sofie Podlipská dostatek přesvědčivých informací: „A teď k tomu velkému! Budu matkou. Já matkou,“¹⁴⁰ zapisuje si poslední den roku 1858 do deníku, nadšená z přicházející změny životní role. Zároveň je ze zápisů evidentní, že nepřilíš idylický začátek manželství se nyní blíží ke kýženému cíli: „Přibližuji se každým dnem více bohatému duchu Podlipského, učím se rozumět jeho srdci a hle, vidím, že jsem šťastná, šťastnější ženou než jsem kdy mohla doufat že budu (....) Úsudky Podlipského mne pozdvihají a pokaždé mi uspořádají mnoho vlastních snad bludných kroků. Jak ráda hledím pak do jeho tváře, do té samé tváře z které jsem často strach a úzkost měla.“¹⁴¹ Další záznamy a dopisy se pochopitelně týkají především novorozeného Prokopa, narozeného počátkem srpna roku 1859. Pro Sofii Podlipskou znamenal tento moment dovršení jejího štěstí. „Mám dítě, mého Prokopa (...) Nejkrásnější okamžik aneb jeden z nejkrásnějších byl ten, v němž jsem slyšela ponejprv jeho hlas.“¹⁴² Předcházející pochyby o Podlipském, manželství a nové životní úloze jsou minulostí. Statut matky přináší Sofii Podlipské onen vrchol akcentovaných životních priorit. V euforii z nastanuvšího mateřství zasílá list v září roku 1859 Johaně Mužákové: „(...) když si vzpomenu že ze mne ubohé chtěli spisovatelku udělat! Směju se všemu, co se mimo můj svět nachází jako báchorce (...)“¹⁴³ Doklady o tom, že z ní ti druzí chtěli mít spisovatelku,

¹³⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Gabrielová Marie Podlipské Sofii 7. října 1858.

¹³⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Gabrielová Marie (neteř) Podlipské Sofii, passim. Naopak vztahy se švagrem Gabrielem nebyly zpočátku ideální. Alespoň tak se dá soudit z listu zaslanému Josefu Podlipskému: „(...) je vše pravda, cos mi o něm řekl, a já ho mám nyní již ráda (...)“ (LA PNP, fond Dušek Vavřínek Josef, 16. srpen 1863).

¹³⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Gabrielová Marie, roz. Podlipská (švagrová) Podlipské Sofii, 26. září 1867.

¹⁴⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 31. prosinec 1858.

¹⁴¹ Ibid, 16. červenec 1859.

¹⁴² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 30. prosinec 1859.

¹⁴³ Grigarová, Anna. Sofie Podlipská, s. 73.

pochopitelně chybí. Na svůj původní výrok, že chce být jako Sandová, zřejmě zapomněla, avšak v době, kdy citovaná slova pronáší, ještě netuší, že je tato její ambice takřka za dveřmi, a že nápomocníkem k tomuto životnímu směřování bude člověk jí nejbližší – Josef Podlipský.

Na první pohled idylické soužití záhy narušil potrat, který v roce 1860 Podlipská prodělala, avšak krátce poté znovu zapisuje, že je v jiném stavu.¹⁴⁴ Dcera Ludmila přišla na svět v polovině července roku 1861. Oběma dětem založila mladá matka deníky, kam zaznamenávala jejich motorický vývoj a pokroky. Deníky obsahují i jiné zásadní informace, které chtěla s dětmi sdílet. Do Prokopova deníku zaznamenala roku 1861, že se jejich otec stal poslancem českého sněmu, že za něj přijímá pacienty a vede lékařskou agendu.¹⁴⁵ Příčinou potratu mohla být však okolnost, která manželům Podlipským znepríjemnila dosavadní poklidnou rodinnou atmosféru. Počínaje rokem 1860 se projevují první chybné kroky dr. Podlipského v poskytování lékařské péče, a s nimi související ekonomické svízele. „*Hrozná zkouška byla pro mne letošní zima a není ještě konec mé starosti a nemilým výstupům. Ale kuráž Sofie, kuráž! Musí to jít. Vždyť bych byla příliš šťastnou, vždyť bych to blaho ani nesnesla,*“¹⁴⁶ zapsala si Sofie Podlipská chvíli před svými sedmadvacátými narozeninami. Jeví se prakticky jako nemožné, že by rodina uznávaného lékaře měla finanční nesnáze, avšak opak je pravdou. Léčení zdarma nebo na dluh bylo u Podlipských na denním pořádku a rodinný rozpočet se pod vlivem těchto okolností razantně ztenčoval.¹⁴⁷ Pro ženu z dobře situované obchodnické rodiny, zvyklé na nadstandardní poměry, byla tato situace jistě nelehká. Měla však i svůj pozitivní dopad, a to zrod Sofie Podlipské – spisovatelky. Podlipský byl tedy další osobou, která určila její osud.

¹⁴⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-861, 31. prosinec 1860.

¹⁴⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Prokopův denník, rkp.

¹⁴⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 14. květen 1860.

¹⁴⁷ Anežka Čermáková-Sluková poznamenává, že dr. Podlipský ještě za svobodna ručíval za jiné, platil za ně a sám pak upadl do dluhů. V jednom z dopisů sestře si pak Sofie Podlipská stýská, že manželovi hrozí soud a vězení kvůli neplaceným dluhům. (Čermáková-Sluková, Anežka. Karolína Světlá ve stycích s Janem Nerudou. Praha, 1912). O těchto svých závazcích se dr. Podlipský při žádosti Sofie Rottové o ruku zřejmě zapomněl zmínit.

3.4.1 Labyrint literárního světa

Muži byla ve středostavovské společnosti druhé poloviny 19. století připisována nejen role chlebováře a ochránce rodiny, ale také úloha učitele, rádce a člověka, který, byl-li pokrokového smýšlení, svým působením výrazně ovlivňoval směřování své manželky na poli společenské angažovanosti a trávení času. Toto „navigování“ vlastní ženy pak přirozeně odpovídalo směřování jeho samotného. Nelze se tedy podívat nad tím, že národně uvědomělý, kulturně a veřejně činný Josef Podlipský usiloval o to, aby se jeho manželka po jeho boku ještě více než doposud začlenila do společenského světa, byla mu partnerkou, spolupracovnicí, kolegyní a rádkyní, kterou chce ctít, chce ji podporovat, a kterou se chce chlubit. Tím vším si upevňoval a potvrzoval své dominantní postavení. Přirozeně to byl převážně svět literární, jenž představoval arénu jeho vlastních zájmů.¹⁴⁸

Ještě jako snoubenec slečny Rottové se Josef Podlipský přičinil o to, aby jeho nastávající zveřejnila dvě své básně, a to na vyžádání přítele Vítězslava Háška, redigujícího časopis Lumír. Toto velmi vstřícné gesto, které své snoubence projevil, bezesporu mělo i jiné, osobní zájmy, a to vlastní sebe prezentaci. S básní *Nepoznaná* a s básní *Bouře* pak poprvé Sofie Podlipská jakožto „Žofie“ skutečně veřejně vystoupila, ačkoliv za první publikovaný výtvar, byť poněkud jiného žánru, lze považovat spíše nekrolog Honoráty Zapové. Nakolik úspěšně tento počin vnímala, se můžeme jen domnívat, avšak o několik let poté poznamenává: „(...) *Později vyléčil mne Vítězslav Hášek z dělání veršů, začož mu jsem posud vděčna.*“¹⁴⁹ Básně, ač nepublikované, doslova lemovaly její život, přestože se nadále věnovala spíše próze. Do poezie otiskovala své myšlenky, názory a postoje jako mladá nezkušená dívka, stejně tak jako na konci života „stará vychovatelka.“ Literární debut roku osmapadesátého byl podstatný nejen pro samotnou Sofii Podlipskou. Lze ho také právem označit přízviskem „rodinný“. Toho roku totiž do literárního světa vstoupila i Johana Mužáková s novelou *Dvojí probuzení*.¹⁵⁰ Zrodil se fenomén Karolina Světlá, u jehož základu nestál nikdo jiný než Podlipský.

Úkol přesvědčit vlastní manželku, aby usedla a psala, nebyl pro Josefa Podlipského až tak náročným úkolem. Přesto, že se v té době Sofie Podlipská věnovala zejména mateřským povinnostem, myšlenky na psaní v její hlavě sem tam cirkulovaly. V momentě, kdy v náručí chovala sotva měsíčního Prokopa, měla již v zásuvce uschovanou novelu *Nedostizná*. Ta

¹⁴⁸ Sofie Podlipská několikrát ve svých autobiografiích podotýká, že Josef Podlipský zvolil lékařskou profesi z důvodu naléhání své matky. Sám by volil dráhu filologického bádání a literární činnosti.

¹⁴⁹ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejší schovankám, s. XVII.

¹⁵⁰ Světlá, Karolina. Dvojí probuzení. Máj. Jarní almanach na rok 1858, s. 109-158.

pravděpodobně vznikla ještě v době, kdy byla Sofie Podlipská bezdětná. Na základě domluvy dr. Podlipského a Ferdinanda Mikovce, redaktora Lumíru, pak Josef Podlipský své ženě vyřizuje Mikovcovu poptávku po novele. „*Tak z ničeho nic ji chtěl? Smála jsem se: Cožpak ji dovedu? Jen ji napiš, řekl Podlipský s takovým přesvědčením, že jsem ji tedy napsala. Bylo to Temné srdce. Mikovec žádal si hned také Nedostižné. Záhy poznamenává: „(...) moje dceruška narodila se mi již za plného proudu práce spisovatelské (...)*“¹⁵¹ Takto na své spisovatelské začátky Podlipská po letech vzpomíná. Budeme-li s těmito memoáry operovat jakožto s hodnověrným materiálem, vyvolá v nás osobnost Josefa Podlipského dojem ideálního muže, který svou ženu nad poměry doby velmi podporoval a uhlazoval cestu k publikování, a který jistým komplotem spáchaným společně s Mikovcem dosáhl svého cíle, a totiž že jeho žena uveřejnila své práce. Síla autostylizace ovšem bije do očí, a tak se přirozeně nabízí pochybování. Idealizace manžela po takřka dvaceti letech od jeho smrti je očekávatelná. Jistě jí podporoval a s Mikovcem leccos domluvil. Takové zásluhy zřejmě nesl, ale hlavní podíl nese sama Sofie Podlipská, protože je co publikovat. Zároveň je třeba střízlivě nahlížet na poslední zmíněný citát, a totiž, že se jí dceruška narodila „*za plného proudu práce spisovatelské.*“ Svě záhřebské přítelkyni Marii Fabkovičové totiž počátkem šedesátých let líčí poněkud jiné starosti. Ta jí je pro změnu závidí: „*Jak Ti ten Tvůj krásný domácí život závidím! Ty prožíváš řídkého onoho štěstí, které jen málo ženám je dopřáno tj. věnovati se zcela, z celé duše své, ze všech sil svých svým dítkám, tomu jedinému, pravému blahu, jehož plod žena jedině a nekale užívá, a v kterém muži ani pojmu nemají.*“¹⁵² Svě literární plány a počiny jí předkládá až o několik let později.

V pozadí Podlipského úmyslů stojí hned několik motivů. Josef Podlipský jistě věřil v literární potenciál a skryté tužby své ženy, které mínil podporovat a na jejich kultivaci se podílet, zároveň však mohl cítit potřebu přičinění se v zdokonalování a vzdělávání své ženy v souladu s ambicemi prolomit dobový kulturní stereotyp ženskosti a přenést jej do jiné dimenze. To ovšem příliš pravděpodobné není. Do třetice je však také třeba uvést ještě jeden, neméně zásadní a velice pravděpodobný motiv, související s již avizovanými finančními problémy, a to možnost psát na zakázku za finanční honorář, jenž by dopomohl alespoň částečně odlehčit rodinný rozpočet. Sofie Podlipská podotýká: „*Píšu pro veřejnost, jsouc takto prospěšná ne-li čtenářstvu tak alespoň svému domu (...)*“¹⁵³ Neutěšená finanční situace

¹⁵¹ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: Listy staré vychovatelky někdejších schovankám, s. XXIII. Temné srdce a Nedostižná vyšly v Lumíru roku 1860.

¹⁵² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 8. prosinec 1861.

¹⁵³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na roky 1854-1861, 14. květen 1860.

byla doslova Sofiinou chimérou, která postupem času gradovala a nutno zdůraznit, že pro Sofii Podlipskou už ani nikdy neskončila. Smrtí manžela se kolotoč honby za financemi roztočil o to více, že na zaopatření rodiny a zachování přinejmenším solidní životní úrovně zůstala prakticky sama. Záznamy v pramenech jsou na toto téma skoupé, avšak nikoliv zcela němé. Převážně zachovalá korespondence s nakladateli a redaktory je toho živým důkazem. Všechny tyto skutečnosti však měly zásadní vliv na činnost budoucí literátky a filantropky, stejně tak i vliv na budování vlastního seberealizačního prostoru.

Slibnou literární dráhu odstartovala Sofie Podlipská za výrazné podpory a asistence svého manžela. Necháme-li okolnosti literární produkce Sofie Podlipské stranou, zaujme především kvantita i kvalita časopisecky vycházejících prací ještě za života Josefa Podlipského. Mimo drobnější tvorbu otištěnou v beletristickém týdeníku Lumír, začala Sofie Podlipská také přispívat do kalendáře Českomoravská pokladnice, časopisu Lada, Rodinné kroniky, Květů, Literárních listů či Národních listů. Mimo to se její příspěvky objevily i v časopisech Svoboda, Světozor a Zlatá Praha. Mezi nejznámější tyto práce patřily *Burianovic děti*, *Hynkův ideál*, *Česka a Němec*, *Dvojí vychování*, *Čtyři dcery* či *Žirotický farář*. Jak příznivé byly první výdělků, osvětluje dopis Antonie Körschnerové: „Zde odesílám Vašnostem honorář 7 zl 87 kr za původní povídku *Hynkův ideál* v čís. *Lady* vytištěné (...) *Kochajíc se nadějí že mne i dále svými zdařilými pracemi podporovat budete* (...)“¹⁵⁴

Za spolupráce manžela začíná Sofie Podlipská také s překlady prací George Sandové: „*Paní Žofie Podlipská chystá 3 z nejznamenitějších románů této slavné básnířky francouzské v českém rouše, a sice: „Malou Fadetku (duchaplný pravzor „Šotka z hor“ či německé Grille“), pak „Consuelo“ a konečně Hraběnku z Rudolfstadtu.*“¹⁵⁵ Prostředníkem k expedici výtisku překladu *Consuelo*, včetně sepsané francouzské předmluvy, do rukou George Sandové se stal profesor Louis Leger, s nímž se setkala za jeho pobytu v Praze. Věhlasná spisovatelka knihu a příložený list skutečně obdržela a záhy Sofii Podlipské i Louisi Legerovi zaslala děkovnou odpověď. Tuto odezvu, na níž byla patřičně hrdá, nechala Sofie Podlipská zveřejnit v Národních listech.¹⁵⁶ Společně s manželem se také podíleli na překladu hry Eugéna Scribeho *Sklenice vody*, která byla uvedena na divadelní prkna v létě 1862 a na jejíž premiéře Josef Podlipský nechyběl.¹⁵⁷ Sofie Podlipská toho času pobývala u příbuzných v Loučové.

¹⁵⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Körschnerová Antonie Podlipské Sofii, 25. srpen 1861.

¹⁵⁵ Rodinná kronika, 1862, s. 33.

¹⁵⁶ NL, 21. 2. 1865.

¹⁵⁷ Zlatá Praha, č. 44, 1915, s. 522.

Začínající spisovatelka se v té době musí vyrovnávat i s další, pro ni novou situací - kritikou. Ohlasy byly přirozeně pozitivní i negativní, avšak k překladu dramatické hry Markýz de Villemér, jenž měla premiéru roku 1865, se dočítáme, že „*Vážená naše spisovatelka, druhá George Sandová v našich poměrech, původní svěžest a pikantnost nikde neseřela, nápodobíc eleganci frančiny tak, jak to vůbec dle našich jazykových a společenských poměrův možná.*“¹⁵⁸ Stesky a sentimentální pasáže v zachovalé manželské korespondenci sice jednoznačně neříkají, že se zármutek týká negativní kritiky na otištěná díla, avšak jisté indicie tomu napovídají. Jen stěží lze nepřiznat skutečnost, že začínající a nezkušená spisovatelka sklízela pouze chválu.¹⁵⁹

První knižně vydané práce Sofie Podlipské byly přirozeně orientované právě na dětské publikum a mládež. Už v roce 1864 vydává *Tři povídky pro milou dorůstající mládež* a téhož roku i *Povídky a bájky pro dobré dětičky, které se rády učí čísti*. Psaní dětské literatury se Sofie Podlipská věnovala prakticky celý život a právě na tomto poli literatury prokázala svůj největší talent a edukační potenciál.¹⁶⁰ K tomuto závěru navádí i úryvek v *Ženských listech*: „*V jediném tomto oboru bylo Podlipské, dokud žila, přáno, aby se těšila plnému uznání a skvělé popularitě. V každém z ostatních bývala často přehlédnuta vedle jiných a spíš do stínu, než do světla stavěna.*“¹⁶¹ Po boku Věnceslavy Lužické Srbové pak stanula jako průkopnice povídek pro dospívající dívky.¹⁶²

V době svého manželství Sofie Podlipská sepsala a v roce 1868 vydala další své známější dílo, nově orientované na ženskou dospívající klientelu. Byly jimi *Listy staré vychovatelky někdejších schovankám*. Tato spíše tendenční práce vznikla v intencích vlastenecky – výchovného trendu a zdaleka nebyla dílem originálním a příliš pokrokovým. Paralela s *Nezabudkami* staré přítelkyně Honoraty Zapové je víc než patrná. Právě tato oblast byla pro obě ženy jistým způsobem seberealizace. Zejména to je spojovalo. Edukativní příručka Sofie Podlipské je však koncipována poněkud rozdílně. Faktem však zůstává, že dílko výrazně nevybočuje z dobových konvencí. Ve formulacích jsou patrné myšlenkové stereotypy

¹⁵⁸ NL, 24. 2. 1865.

¹⁵⁹ Tyto stesky jsou zároveň doloženy i v korespondenci se sestrou Karolinou Světlou. Dopisy rovněž dokládají vzrůstající literární úspěch sestry: „*Bože tu radost, jakou já mám hledím-li na skvělou dráhu tvou, ježto teprve nastupuješ! Oh! O tom se nám oběma nesnilo.*“ (LA PNP, fond Světlá Karolina, Podlipská Sofie Světlé Karolině 15. května 1862).

¹⁶⁰ Lexikon české literatury, s. 960-961.

¹⁶¹ ŽL, 1898, č. 1, s. 4-5.

¹⁶² Lexikon české literatury, s. 960.

vycházející z přesvědčení, že identita ženy jde ruku v ruce s identitou muže. Sofie Podlipská sice v jistých směrech propagovala osvobození ženy a její vymanění se ze spár soukromé „domácí“ sféry, avšak zdaleka ne od koexistence s muži a už vůbec ne od role matky. Mateřství bylo z hlediska Podlipské vrcholem na pomyslném žebříčku preferovaných hodnot a zároveň také stigmatem seberealizačním. Manželství je v tomto traktátu pojato jako ženin životní úděl, pro jehož „hladký průběh“ je třeba podstoupit (obětovat) mnohé. Postoje, artikulované a včleněné do této výchovné prvotiny, ji provázely celý život a vycházely nejen z výchovné rodičovské kurately, ale též z kurately přátelské a částečně manželské. Práce však mohla mít ještě jeden významný inspirační zdroj - Vojtu Náprstka, který počátkem šedesátých let svými vystoupeními na Střeleckém ostrově a Žofině doslova bořil hradby a hlásal, že žena je schopná stejně jako muž.¹⁶³ Jistým způsobem tedy Listy staré vychovatelky obsahují heretické pasáže a jsou, byť poněkud krotkou, revoltou. Žena se má kultivovat a vzdělávat, zbude-li jí na to čas. Svou práci, kterou muž očekává, a který jí poskytnutím moderního zázemí v lecčems práci usnadní, musí bezpodmínečně splnit. Ve zbývajícím čase se může věnovat svému duševnímu rozvoji.

Po boku svého manžela, nejenže začala psát a vstupovala tak postupně do povědomí veřejnosti jakožto literátka, ale také krůček po krůčku více pronikala do společenského světa, jenž se pozvolna přetvářel ve prospěch žen. Tyto okolnosti souvisely nejen s uvolnivším se politickým ovzduším, ale převážně s kauzami, jež se v té době točily kolem již zmíněného Vojty Náprstka. Jeho přednášky na přelomu let 1862 a 1863 Sofie Podlipská vyslechla, a proto ani záhy nechyběla na prezentaci šicích strojů, jež se uskutečnila pod Náprstkovou střechou. Tam se mimo jiné poprvé potkala s Eliškou Krásnohorskou.¹⁶⁴

3.4.2 Ve službách společnosti

Podlipského věhlas a sebevědomý pohyb v kulturním, literárním i politickém prostoru tehdejší společnosti měly za následek stále se prohlubující povědomí o této lékařské vlastenecké rodině. Manželé Podlipských ve svém bytě na Ovocném trhu již v té době pravidelně přijímali vzácné návštěvy zvučných jmen, mezi nimiž nechyběli například Anna Hlavsová, Taxisovi, Braunerovi, Eduard a Julius Grégrovi, Karel a Václav Fričovi, redaktor

¹⁶³ NL, 12. 1. 1863.

¹⁶⁴ Krásnohorská, Eliška. Črta k podobizně Náprstkově, ŽL, 1897, č. 4, s. 66.

Národních listů Emanuel Tonner či Eduard Rüffer, redaktor časopisu Politik včetně dalších známých i méně známých „pacientů.“¹⁶⁵ Mimo tyto přátele Podlipského, vítala mladá paní hostitelka i své vlastní. Příchozími byly Johana Mužáková, mladička Alžběta Pechová, Antonie Körschnerová, redaktorka čtrnáctideníku Lada či Josefina Mourková, provdaná Brdlíková. V jednom ze svých dopisů píše roku 1864 Sofie Podlipská sestře: „*Rüffer velmi ohnivě o to se zasahuje, aby byly přednášky. Já jsem mu přislíbila že budou u mne. On začal mluvit o nějakém sboru paní. Ten jsem já odmítla. (...) A co je jednoduššího, než poslat pozvání tam a jinam které zní: Sofie Podlipská zve na každý, třeba čtvrtek ku přednáškám a.t.d.*“¹⁶⁶ Tato kampaň byla skutečně zrealizována, a to na popud v citátu jmenovaných hostů salonu Podlipských. Dámy skutečně do bytu paní spisovatelky Podlipské začaly přicházet, a tak se nelze vyvarovat domněnce, že onen, po poznání toužící kroužek dam, který se pozvolna formoval i kolem sestry Karoliny Světlé a Jenny Taxisové, byl východiskem pro vznik Amerického klubu dam, jenž se etabloval o rok později na popud Vojty Náprstka.¹⁶⁷ Ačkoliv dominantní pozice připadla v tomto směru Karolině Světlé, Sofie Podlipská „druhé housle“ tak úplně nehrála a svůj podíl na tom rovněž nesla. Děkovná „Adresa“ otištěná v Národních listech 3. února roku 1863, a iniciovaná zřejmě Karolinou Světlou, způsobila ještě bližší sblížení s Vojtou Náprstkem, který tímto dámám otevřel dveře svého domu. Vznikl Americký klub dam.¹⁶⁸ Sofie Podlipská byla přirozeně jeho členkou a jednou z prvních paní, které zde předstoupily a referovaly.¹⁶⁹ Přednášková činnost Sofie Podlipské byla tedy oficiálně zahájena právě na této půdě. Že se ale před dámské obecenstvo postavila již o něco dříve, je více než pravděpodobné.

Kladné ohlasy a šířící se pověst ženy, která „(...) měla děti, byla vzornou vychovatelkou a její skromná a přitom útulně hostinná domácnost byla každému sympatická, její oddanost

¹⁶⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipský Josef Podlipské Sofii, passim.

¹⁶⁶ Grigarová, Anna. Sofie Podlipská, s. 80 – 81.

¹⁶⁷ V salonu Sofie Podlipské se 1. dubna roku 1864 mimo jiné obývala i chůze Výboru pro slavnost shakespearovskou, vzniklého při Umělecké besedě, v jejímž čele Podlipská stála. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie nezjištěnému, navštívenka b.d.) Výbor si vytkl za cíl zorganizovat snad jen část průvodu divadelních postav z dramát W. Shakespeara. Dámy při schůzi řešily zejména vzory kostýmů, které si nechají zhotovit. Zdali pak byly zhotovené kostýmy, které si dámy oblékly, pojaty jako „národní kroje“? (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Bělská Louisa Podlipské Sofii, 6. duben 1864).

¹⁶⁸ Secká, Milena. Americký klub dam, in: Paginaehistoriae, s. 6.

¹⁶⁹ První přednášku vedla 18. listopadu roku 1866 na téma *Co jest blaženost*. O rok později, ještě za manželova života, pak další dvě týkající se povinností žen. Rukopisy přednášek jsou dodnes uchovány v archivu Náprstkovy muzea asijských, afrických a amerických kultur.

k manželu a láska mateřská byly úctou velebeny, její pracovitost a hospodárnost byly známy a uznávány (...)“ a která byla „(...) *při vší své dokonalosti spisovatelkou,*“¹⁷⁰ zapříčinila stále vzrůstající zájem o to, aby tato žena u významných společenských a národních příležitostí nechyběla. Sofie Podlipská tímto vstoupila do arény společenského života.

V polovině května roku 1867 předstoupila, již jako místoprezidentka Amerického klubu dam, při slavnostním zahájení několikadenního Bazaru ve prospěch výstavby Národního divadla v žofínských sálech.¹⁷¹ V proslovu obhajovala potřebu vybudovat národní budovu a apelovala: „(...) *mladý, starý, chudý i boháč, ano i ženy české, jímžto často a trpce vytýkána netečnost k zájmům vlasti, k zájmům, které právě v jejich srdcích dívčích i mateřských nejpevněji jsou zakotveny (...)* přináší oběť svou ku zbudování chrámu dávným, vytouženým bohům. *Tímto chrámem má se státi naše divadlo.*“¹⁷² Bazar a doprovodný program, důkladně a s předstihem na půdě Měšťanské besedy komitétem dam připravovaný, byl zahájen 12. května roku 1867 proslovem Sofie Podlipské a zakončen zpěvem sboru Hlahol, a to za hojné účasti a zájmu pražské i mimopražské veřejnosti.¹⁷³ Masivní a úspěšná akce, v jejímž čele stála sebevědomá Sofie Podlipská, ukotvila ještě více v povědomí veřejnosti její pozici manželky, matky, spisovatelky a vlastenky. Pro Sofii Podlipskou představovalo nabytí těchto nových statutů vstup do světa společenské sféry a s ní související plejáda aktivit a povinností, která ji do konce života provázela. Startovními poli pro tyto aktivity byly Umělecká a Měšťanská beseda.¹⁷⁴ Zrod „Sofie Podlipské“ jakožto vzoru ženských ctností, byl zároveň výsledkem společenské potřeby ženy tohoto formátu. Předcházející pokusy, najít tento vzor v Boženě Němcové nebo Honoratě Zapové, logicky ztroskotaly. Jistou variantou byla přirozeně i spisovatelka Karolina Světlá, avšak té chyběl onen nejpodstatnější status, a to status matky. Světlá o to navíc sama ani nestála. Teoreticky připadala v úvahu i ambiciózní Věnceslava Lužická-Srbová, rovněž vdova a matka samoživitelka. Ta však měla jednu podstatnou nevýhodu - nepocházela z pražských měšťanských kruhů, ale z Hořic. Navíc se velmi dotkla Světlé, když se ucházela o redaktorství Ženských listů. To byl neodpustitelný přestupek! Volba tedy byla jasná: „*Bylo tedy nám dívkám jméno paní Podlipské hradbou a*

¹⁷⁰ Krásnohorská, Eliška. Črta k podobizně Náprstkově, ŽL, 1897, č. 4, s. 67.

¹⁷¹ NN, 11. 5. 1867, 12. 5. 1867.

¹⁷² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Řeč Sofie Podlipské při zahájení Bazaru ve prospěch Národního divadla, opis proslovu, strojop.

¹⁷³ NN, 13. 5. 1867.

¹⁷⁴ NN, 6. 6. 1867.

*pavézou, kdykoliv jsme si chtěly vybojovati nějakou četbu, vstup do které si přednášky, styk s osobami, které byly literárními náklonnostmi podezřelé (...)*¹⁷⁵

3.4.3 Manželský dialog ve vzájemné korespondenci

S ohledem na zachovalý korespondenční dialog manželů Podlipských lze deklarovat, že se jednalo o svazek, až na již avizované ekonomické potíže, víceméně spokojený.¹⁷⁶ Duchovní i fyzické souznění vycházelo především ze shodné povahy obou manželů i stejného intelektuálního a zájmového naladění. Dopisní řeč evokuje dojem, že manželé byli skutečnými partnery, a to nejen z hlediska fyzických dispozic muž – žena, ale převážně z hlediska kooperativního. Představovali pár, který vedl rovnocenný dialog, který se radil, spolupracoval a navzájem se ovlivňoval. Neodvažuji se konstatovat, že tento svazek, postavený na vzájemné spolupráci a porozumění, byl v té době něčím výjimečným, avšak dovoluji si tvrdit, že byl jedním z mála takto fungujících. Tak jako se Josef Podlipský podílel na uměleckém rozvoji své manželky, tak i ona představovala v jeho životě hybný element, ukotvující jeho i vlastní identitu v tehdejší společnosti.

Letní měsíce trávila Sofie Podlipská společně s dětmi mimo ruch velkoměsta. Listy tedy zasílala z letních pobytů, převážně z Loučové u Sušice, kde pobývala u své švagrové Marie, později pak také z Berouna, kam jezdila za přítelkyní z dětství Katinkou Hemerkovou a z Veltrus. K rekonstrukci obrazu dopisního dialogu manželů jsou tyto prameny jediným možným nástrojem. Vzhledem ke korespondenční frekvenci, která je z dochovaných dopisů více než patrná, jsou písemná sdělení obou narátorů pouhým zlomkem původního počtu. Josef Podlipský za svou manželkou a dětmi jezdil během léta poměrně často a pravidelně, přesto však v dopisech vzešlých z pera obou manželů, i když uznávám, že v Sofiinych více, převládají nadšené děkovné pasáže za zasláná psaní a pasáže o vzájemném stesku. Sofie Podlipská bez obav a „okolků“ svému muži píše: *„Ty intrikáne! Mně se zdá, žeš mne sem schválně poslal jen proto, aby se mi po tobě hodně zastesklo.“*¹⁷⁷ V témže dopise psaném ze Sušice má potřebu svému muži zprostředkovat postřehy o zdejší společnosti, která ji doslova rozčarovala. *„Zde je čarokrásně, ale ta tyranická městská etiketa je zde horší než v naší*

¹⁷⁵ Krásnohorská, Eliška. Črta k podobizně Náprstkově, ŽL, 1897, č. 4, s. 67.

¹⁷⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, fond Podlipský Josef, fond Dušek Vavřinec Josef, fond Šlechtová Amálie, passim.

¹⁷⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 10. srpen 1863.

*Praze, kde jsem si ostatně čerta z koho dělala. Předce však jsem musila tancovat, jak většina zpívala (...) Seznávám tady všelijaké paničky, jsou to husičky s odpuštěním.*¹⁷⁸ Svého muže má nadále v dopisech potřebu ubezpečovat, že neusíná na vavřínech a pracuje. „*Překládám trochu mou Konsueli, jiného nedělám nic, vyjma trochu čtení a obírám se mnoho dětmi.*“ A jedním dechem ještě dodává: „*(...) že moje povídka už byla v Lumíru, toho si vážím, co velkou pozornost pana Háalka.*“¹⁷⁹ Josef Podlipský rovněž zasílal své ženě stanoviska k nově napsaným pracím: „*Děkuji Ti, žes mi pochválil mou Čěšku s Němcema! Také Johana mi ji v dopise pochválila.*“¹⁸⁰ První překladové práce byly patrně výsledkem spolupráce obou manželů. Do vlastní tvůrčí práce však své ženě nijak nezasahoval a povídky četl až po jejich otištění. Nevyjádřil-li se k práci sám, a možná úmyslně, tázala se ho na jeho názor Sofie Podlipská sama: „*Zdali pak v Lumíru čteš mou povídku? Nejsi asi spokojen se slohem?*“¹⁸¹

Ačkoliv se v době své nepřítomnosti v Praze s Podlipským viděla často, psali si prakticky denně. Obsah dopisů detailně přibližuje, jak den na venkově s dětmi prožívala, co společně dělali a zažili, co četla a napsala. Poskytuje v nich svému muži poznatky, jichž nabyta pozorováním přírody a zvyklostí tamního obyvatelstva a cítí potřebu mu tyto postřehy předat. Dopisy Sofie Podlipské z cest a pobytů mimo Prahu jsou zároveň i zajímavým materiálem, který, domnívám se, doposud nebyl badatelsky zužitkován.¹⁸²

Jakožto vzorná a příkladná manželka se v dopisech přirozeně zajímá, zdali je v domácnosti vše v pořádku a na dálku má potřebu domácnost vést. „*Prosím Tě řekni Toničce, aby dala zpravit Milinčin hřeben a tobě ho dala sebou. Také ať najde Prošínkův domeček (...) ona již bude vědět.*“¹⁸³ Služebná Tonička však nebyla jediná, která dbala pokynů paní domu. I Josef Podlipský oddaně plnil úkoly, jež mu žena uložila a o které ho požádala, zvláště před svým příjezdem do Prahy: „*Ať jen Liduška vyčistí hezky byt, ať není nikde ani pavučinky ani prachu.*“¹⁸⁴ Pokyny a dohled nad služebnou Liduškou byly potřebné. Trochu „ztrřestěná“ dívka, jak se sama Sofie Podlipská vyjádřila, byla poněkud problematická.

¹⁷⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 10. srpen 1863.

¹⁷⁹ Ibid.

¹⁸⁰ LA PNP, fond Dušek Vavřinec Josef, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 30. srpen 1863.

¹⁸¹ Ibid, 27. srpen 1863.

¹⁸² „*Studuji zde zvláštnosti zdejšího nářečí s velkým zalíbením.*“ (LA PNP, fond Dušek Vavřinec Josef, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 30. srpen 1863).

¹⁸³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 6. červenec 1864.

¹⁸⁴ LA PNP, fond Dušek Vavřinec Josef, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 30. srpen 1863.

Stejně tak jak ho Sofie dopodrobna seznamuje s činnostmi, kterými tráví s dětmi čas, i svého muže v dopisech žádá o informace z domova. Ten ji rád zasílá požadované zprávy a naopak vznáší dotazy, nakolik pokročila s psaním a zdali vůbec píše. „*Pracovala jsem na mých „čtyrech dcerách“ a hnula jsem jimi hezky dopředu.*“¹⁸⁵ V jiném psaní naopak podotýká: „*Dala jsem se tedy do psaní a psala jsem pak až do půl dvanácté.*“¹⁸⁶ Anebo: „*I usadila jsem se pak k práci s předsevzetím že nevstanu, dokud nedopíšu čtyry dcery i kdyby to mělo trvati do rána. Byla jsem ale tak osvěžena a odpočinuta, že mi pero jen lítalo. A právě o půlnoci dopsala jsem poslední slůvko.*“¹⁸⁷

V dopisech se mimo jiné také zrcadlí finanční problémy, s nimiž Podlipských zápasili. „*Vidím, co se týká peněz, že budeš snad brzo uspokojen, co se týká příštího měsíce. Či ještě ne?*“¹⁸⁸ V jiném z dopisů Sofie Podlipská vyslovuje obavy, zdali jí muž v této záležitosti sděluje vše: „*Doufám že je tomu tak jak, podle tvého psaní, avšak zdali pak mi to nezamlčuješ?*“¹⁸⁹

Podlipského přátelské kontakty v literárním světě a jeho samotné spisovatelské aktivity měly své pozitivní důsledky i pro Sofii Podlipskou. Korespondenční dialogy manželů vyvolávají dojem, že byl Josef Podlipský, mimo svůj statut manžela, i jakýmsi jejím manažerem, jehož záměrem bylo svou manželku a její literární kvality propagovat. Sofii Podlipské pak s radostí píše, který redaktor má zájem o příspěvek, načež jeho žena reaguje pochopitelně nadšeně: „*Těšilo mne velice, že by chtěl Gregr zas míti práci ode mne. Slibuji mu ji z celého srdce.*“¹⁹⁰

Neméně zajímavé, a manželský život na dálku osvětlující, jsou i části dopisů psané Josef Podlipským z Prahy na venkov. Jako nejpodněnější se jeví převážně ty pasáže, kde své ženě vyřizuje zájem jednotlivých redaktorů o otištění některých z jejích prací, a dále pak pasáže, v nichž se táže na její názor nebo na její dojmy z knih. První překladové práce své manželky sám kontroluje (a zřejmě se i na překladech spolupodílí), a tak nešetří chválou a zasílá své ženě pochvalné odezvy: „*(...) přesvědčil jsem se, jak znamenitě jsi překládala. Sláva paní Sofii!*“¹⁹¹ Ve srovnání s dopisy své manželky byl Josef Podlipský v písemném projevu o něco

¹⁸⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 11. červen 1865.

¹⁸⁶ Ibid, 27. červen 1865.

¹⁸⁷ Ibid, 18. červenec 1865.

¹⁸⁸ LA PNP, fond Dušek Vavřinec Josef, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 16. srpen 1863.

¹⁸⁹ Ibid, 23. srpen 1863.

¹⁹⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Podlipskému Josefu, 30. červen 1865.

¹⁹¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipský Josef Podlipské Sofii, 9. srpen 1864.

stručnější a jeho listy více méně představují zhuštěný popis celodenních aktivit, počínaje výčtem lékařských návštěv, stanovených diagnóz, popisů symptomů a z toho plynoucích výdělků. V jednom ze svých listů referuje manželce do Veltrus: „*Dnes asi 5 ambulantů, jeden 5 zl. a jeden 3 zl.*“¹⁹² Začátky jednotlivých dopisů jsou však vždy věnovány děkování za zaslání psaní a obohaceny o úryvky, v nichž manželce připomíná, jak mu chybí a jak každým dnem očekává list od ní: „*Dnes jsem dostal Tvé psaní, po kterém jsem sice toužil jako ryba po vodě, ačkoli jsem je neočekával, tepr zítřka jsem myslel, že přijde. Velmi příjemně mě překvapilo.*“¹⁹³ V jiném listě zase podotýká: „*Cesta večerní do Prahy byla roztomilá, pořád jsem si na Vás vzpomínal.*“¹⁹⁴ Josef Podlipský zasedal za stůl a psal manželce list prakticky ihned, co se navrátil do Prahy a téměř nikdy se nevyvaroval stížnostem na dráhy a „nevlastenecké“ spolucestující: „*Do Prahy jsem přijel v 7 hodin, na cestě jsem se velmi nudil a uvnitř zlobil, byli samí Češi i jeden Moravan, všechno to mluvilo německy, a stálo mě to práce, než jsem je k tomu přinutil stálým oslovováním po česku, aby česky mluvili.*“¹⁹⁵ V každém ze svých listů nezapomněl zároveň manželce sdělit, co jedl a bylo-li to chutné. „*Oběd: My dva (Josef Podlipský a František Šlechta) telecí pečení. Pepička vepřovou. Po obědě jsme jedli se Šlechtou třešně.*“¹⁹⁶ Anebo: „*U oběda Šlechta předčítal mi druhý svazek Kroniky práce. Místy jest to dosti nechutné až na Slovany, co o nich píše.*“¹⁹⁷ V době nepřítomnosti své manželky trávil Podlipský mnoho času s přítelem a rovněž lékařem Františkem Šlechtou. S ním chodíval do divadel a do Umělecké a Měšťanské besedy. František Šlechta i jeho sestry byli v domácnosti Podlipských, i za přítomnosti Sofie, velmi vítanými hosty a nelze se vyvarovat dojmu, že tato rodina byla považována i za členy rodiny Podlipských. Dopisy Josefa Podlipského jsou cenné ještě z jednoho hlediska. Převážně dokládají tehdejší lékařský svět, léčebné metody, postupy, výše honorářů i užívaná léčiva: „*Chinin mu uškoditi nemůže,*“¹⁹⁸ podotýká v jednom ze svých listů manželce Podlipský. Jeho klientela se sestávala ze známých rodin a osobností, počínaje rodinou Františka Palackého, rodiny Riegrových či rodiny Šimanovských a Bráfových. Ve svých psaních rovněž neopomíjí svou ženu do Veltrus informovat o tom, co nového se událo v domě jejích rodičů, jak se daří

¹⁹² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipský Josef Podlipské Sofii, 3. červenec 1865.

¹⁹³ Ibid, 23. srpen 1863.

¹⁹⁴ Ibid, 26. červen 1865.

¹⁹⁵ Ibid, 22. červen 1865.

¹⁹⁶ Ibid, 22. červen 1865.

¹⁹⁷ Ibid, 26. červen 1865.

¹⁹⁸ Ibid, 26. červen 1865.

Johaně, je-li už zdráva a je-li doma vše v pořádku: „Dnes večer zůstanu doma a budu pracovat jako mezek, abych byl hotov pro časopis. Zítřka večer půjdu do Hlaholu, když budu s pracemi hotov. Pepička se chová dobře. Kočka také dobře, neméně kanárek. Mně se po Vás stýská, více mnohem více než v loni. Ale proto jsem velmi tomu povděčen, že se Vám tam líbí.“¹⁹⁹ Tato milá a vstřícná slova byla jedněmi z posledních, které Sofie Podlipská od svého muže četla. „Dne 20. září 1867 můj muž zemřel po krátké nemoci. Byla to rána, kterou jsem byla srazena na zemi jako neviditelnou pěstí. Jen láska k mým dětem pozdvihla mne zase, že jsem žila a pracovala dále.“²⁰⁰ Den poté, co ji zemřel v náručí, Sofie Podlipská usedá za stůl a píše svému zesnulému muži poslední list: „Můj nezapomenutelný muži! Můj nejlepší příteli! Můj učiteli! Můj život je ukončený. Tvou láskou žila a kvetla jsem. Nyní nebudu víc žít pro sebe, ale pro naše děti a pro tvoje myšlenky. Ty děti tvoje vychovám pro tebe a za tebe a pak umru tak neohroženě, tak sladce jako ty (...) A tys býval vždycky spokojen se mnou. Učinils mne dokonale šťastnou. Co je ve mně dobrého, dals mi ty. Děkuji ti nastotísíckrát. Tvoje jediná Sofie.“²⁰¹ Záhy po manželově smrti vydala v nakladatelství Eduarda Grégra *Listy staré vychovatelky* a z jejich honoráře a s přispěním několika dalších přátel, nechala na Olšanském hřbitově asi s ročním odstupem vystavět svému muži pomník.²⁰² Že ani tento úmysl nebylo jednoduché zrealizovat, dokládá dopis samotného Grégra, jenž obsahuje omluvy za zpoždění slíbeného honoráře za spisek *Listy staré vychovatelky*.²⁰³ Do proluky domu U Černého orla na Ovocném trhu pak byla zasazena pamětní deska z umělého kamene věnovaná doktoru Podlipkému a jeho ženě. Po zastavění této proluky deska zmizela a dosud je neznámá.

Opomeneme-li skutečnost, že výše citovaný dopis byl psán pod výrazným emocionálním tlakem, nelze se neztotožnit s autorčiným tvrzením, a totiž že se Josef Podlipký výraznou měrou přičinil o směřování své ženy a uvedení její osoby do veřejné sféry. Manželství s dr. Podlipkým tedy představovalo pro Sofii Podlipskou socializační instituci, která i přes nesporný Sofiin potenciál, ztělesňovala platformu, jež ji vynesla do popředí české vlastenecké

¹⁹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipký Josef Podlipské Sofii, 20. červen 1865.

²⁰⁰ Podlipská, Sofie. Několik črtů životopisných, in: *Listy staré vychovatelky někdejší schovankám*, s. XXIV. Okolnosti smrti dr. Podlipkého jsou pak objasňovány v denním tisku i časopisech (NL, 22. 9. 1867).

²⁰¹ LA PNP, fond Šlechtová Amálie Augusta, Podlipská Sofie Podlipkému Josefu, opis dopisu, 21. září 1867.

²⁰² Podlipská, S. Několik črtů životopisných, in: *Listy staré vychovatelky někdejší schovankám*, s. XXIV. K poslednímu dopisu ze dne 21. září 1867 je pak přiložena kresba pomníku s památným textem: „(...) Žena tvoje děkuje ti za velkou tvoji lásku (...)“ (LA PNP, fond Šlechtová Amálie Augusta, Podlipská Sofie Podlipkému Josefu, 21. září 1867).

²⁰³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grégr Eduard Podlipské Sofii, 29. květen 1868.

veřejnosti. Sofie Podlipská respektovala a ctěla manželství jako úděl ženy, avšak podařilo se jí v rámci tohoto prostoru vymezit se jako osobnost.

3.5 Období vdovství

Životní příběh čtyřiatřicetileté ovdovělé Sofie Podlipské se psal i po skonu dr. Josefa Podlipského. Slova Jeleny Heidenreichové-Holečkové, že po smrti manžela „(...) *byl její život všední a jednotvárný (...)*“²⁰⁴ nesdílím. Naopak, domnívám, že pro ni nastala doba vlastní seberealizace. Skrze svou vlasteneckou, literární a společenskou činnost, kterou následně začala rozvíjet, se stala nezávislou ženou, která uchopila vlastní subjektivitu a vydala se novou životní cestou.

3.5.1 Hospodyní, přítelkyní, cestovatelkou

Krátce po smrti manžela opustila Sofie Podlipská i s dětmi a služebnou „skleněný byt“ na Ovocném trhu a na krátký čas se přestěhovala do Jindřišské ulice. Tento byt však rodině z nějakých důvodů nevyhovoval, a proto se znovu stěhovali, tentokrát do ulice Opatovické č. 13 „(...) *s vyhlídkou na můj javor a ořech.*“²⁰⁵ Okolnosti opuštění bytu, v němž po devět let žila se svým mužem, jsou pochopitelné. Kromě toho, že zřejmě nechtěla trávit čas mezi stěnami, připomínající Podlipského, jí zřejmě trápily i ekonomické záležitosti. V malém bytě v Opatovické ulici se však cítila dobře a měla toto místo ráda: „*Kolem mne hučí vír práce. Spolky, literární běhání a starání se a nevím, co ještě. Snáším to trpělivě, ač někdy tesklivě, plavu v těch vírech jak dovedu - dostanu-li se vždy zas po nějakém namáhání na svůj ostrůvek, do svého malého, teplého hnízda domácího, mezi svoje děti a knihy,*“²⁰⁶ napsala Elišce Krásnohorské 5. října roku 1871.

O každodenním životě Sofie Podlipské se mnoho zpráv nedochovalo. Jisté indicie o trávení a náplni všedních dnů podávají deníky, které založila dětem. Prokop navštěvoval

²⁰⁴ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 41.

²⁰⁵ Ibid, s. 42. Od roku 1876 se pak Sofie Podlipská znovu stěhovala do bytu na Karlově náměstí a v roce 1887 natrvalo ukotvila na Palackého nábřeží č. 1672 ve společném bytě s Vrchlickými.

²⁰⁶ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 42.

gymnázium, a jak sama Podlipská podotýká, byl vzorným a velmi nadaným hochem. Stejnou radost ji dělala i po matce jemnocitná Milinka, která naopak zdědila zájem o vychovatelství. Životní standard Podlipských, tak jak byla Sofie Podlipská zvyklá, byl snad do jisté míry zachován, i když jí to stálo mnoho sil, přemáhání a odříkání a do jisté míry i zklamání. Hlavní výdělečnou činností se jí stalo právě spisovatelství. Z některých zmínek v korespondenci a denících o vlastních pracích je zřejmé, že s jejich výsledkem nebyla vždy spokojena a nebyla zdaleka sama. Diktáty a požadavky ze stran redaktorů a nakladatelů byly neúprosné. Sofie Podlipská byla nucena respektovat nejen rozsah limitovaný počtem archů, ale byla také poháněna nesmyslnými lhůtami a samozřejmě i náměty, které redaktoři preferovali. K zlepšení finančního stavu domácnosti sice mírně přispělo podnájemnictví a snad i příspěvek od Spolku ku podpoře vdov a sirotek po lékařích,²⁰⁷ přesto se však rodina Podlipských musela ve svých nákladech značně uskromnit. Nepříznivou finanční situaci dokládají také dopisy Sofie Podlipské advokátu Vojtěchu Fričovi, který představoval prostředníka mezi poručnickým úřadem a samotnou Podlipskou. Dle obsahu dopisů je zřejmé, že Josef Podlipský naspořil dětem jistý finanční obnos a vložil jej do bankovního ústavu. Z poručnického úřadu však mohli Prokop s Ludmilou vybrat tuto částku až po dosažení dvacátého roku života. Protože byl ale finanční stav v rodině Podlipských mnohdy značně napjatý, Sofie Podlipská se obracela na pomoc právě k doktoru Fričovi, jež měl za úkol zprostředkovat komunikaci s úřadem a vymoci jí úroky připsané na svěřeneckém účtu. Tyto finanční strasti nebyly krátkodobé. Sofie Podlipská Vojtěcha Friče urguje pravidelně každé čtvrtletí a žádá nejen úroky, ale „(...) *krom toho prosím, abyste laskavě zadal žádost by mi z toho kapitálu sto zl. bylo odevzdáno co příspěvek na vychování mých dětí, které více a více obětí vyžaduje, nyní kde každé se co možná na svou budoucnost připravuje.*“²⁰⁸ Po dosažení Prokopových dvaceti let znovu na Friče apeluje, aby vyřídil, z rozhodnutí okresního soudu, vyzvednutí kompletní uložené částky.²⁰⁹

Ačkoliv se Sofie Podlipská snažila být ekonomicky nezávislou na mužských příbuzných, plně se jí to zřejmě nikdy nepodařilo. K této domněnce nasvědčují pasáže deníku, jež si vedla v dospělosti a jež Anežka Čermáková-Sluková opsala, respektive z nich vytvořila výňatky. V jedné z pasáží stojí: „28/1 1888. *U bratra. Sníh, příjemný vzduch, jsem nucena svými nehodami vzít si z kapitálu svého 150 zl. a mně je jako bych je kradla. Těžko je mi. S bratrem*

²⁰⁷ O zřízení tohoto spolku se zasloužil převážně český lékař Josef Čejka, který mu i posléze odkázal veškeré své jmění. (Ottův slovník naučný, 6. díl, Praha: J. Otto, 1893, s. 573).

²⁰⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Fričovi Vojtěchu, 10. červen 1876.

²⁰⁹ Ibid, 1. prosinec 1879.

*jsme dělali účty. Pláču. S pláčem jsem odešla ubezpečujíc ho, jak si vážím jeho pořádku.*²¹⁰ Jak je z ukázky vidno, finanční nesnáze Sofii Podlipskou velmi trápily a vskutku si vážila bratrovy pomoci. Na často plačící spisovatelku narážela i slečna Anna Friedlová, která v letech 1878-1880 s Podlipskými jako podnájemnice žila. Byla studentkou Průmyslové a obchodní dívčí školy. Podle vzpomínek Friedlové se na byt k Podlipským dostala na přímmluvu tehdejšího říšského poslance Mezníka. Kromě ní tam ještě bydlel student gymnázia Václav Kratochvíl, syn spřátelené rodiny z Mlčechvost.²¹¹ Z uvedených vzpomínek jakoby vyznívalo, že žít u Podlipských bylo prestižní záležitostí.

Hmotná pomoc od bratra Jindřicha byla mnohdy nevyhnutelná, a přestože tyto situace Sofii Podlipskou přiváděly do trapných situací, k bratrovi se přeci jen odebírat s prosbami musela: „27/9 1888. *Byla jsem u bratra. Peněžské záležitosti. Trochu trapné. Však jsem se tam bála jít. Potácím se tak v malicherných starostech o tu existenci svou. Jak ráda živila bych se suchým chlebem a halila se do nějaké houně, kdybych směla. A pro tu konvenci musím počítat a starati se. Je to únava a trpím.*“²¹² Vztahy s bratrem v době, kdy byla Podlipské ekonomická situace stabilní, byly velmi dobré. Se švagrovou Jenny se pravidelně navštěvovaly a měly k sobě velmi blízko: „12/6 1888. *V neděli návštěva mého bratra. Po dlouholetém trapném napětí u něho vlídnost.*“²¹³ Přes veškeré tyto nemilé žádosti o bratrovu finanční výpomoc lze více méně konstatovat, že se tak nestávalo pravidelně a často. Finanční nesnáze Podlipských byly víceméně závislé na prosperitě knižního trhu, na počtu zakázek i na momentální ekonomické situaci jednotlivých redaktorů časopisů.²¹⁴ To, že se převážně od devadesátých let 19. století dveře knihkupectví příliš netrhly, je holým faktem.²¹⁵

Zajímavou sondu do hospodaření rodiny Podlipských umožňuje zachovalý peněžní zápisník let 1875-1889.²¹⁶ Celkem čtyři sešity záznamů předkládají detailní přehled příjmů i

²¹⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čermáková-Sluková Anežka: Výňatky z „Denníku všedního života běhu.“

²¹¹ Novotný, J. A. Na bytě u Sofie Podlipské. Moravská orlice, 17. 8. 1941, s. 5.

²¹² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čermáková-Sluková Anežka: Výňatky z „Denníku všedního života běhu.“

²¹³ Ibid.

²¹⁴ V kapitole Portrét společenských aktivit Sofie Podlipské je problematika výpočtů a vyplácení honorářů Sofii Podlipské probírána detailněji.

²¹⁵ Lenderová, Milena et al. Z dějin české každodennosti, s. 336.

²¹⁶ Tyto knihy vydajů držela vnučka Sofie Podlipské Milada Čáповá-Vrchlická, která, alespoň podle tvrzení Gabriely Čápa, je uložila do truhlíku ke spálení. Gabriel Čáp pohotově zareagoval a „(...) před jejíma očima jsem zvedl tři takové zápisníky a dokumenty tehdejší doby, kulturní vyspělosti pisatelky a její nezměrné lásky krásným dětem. Po mé smrti budou odevzdány do Národního musea.“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, knihy vydajů z let 1875-1889, přepis Čápa Gabriely z roku 1932).

odvodů z rodinného rozpočtu. Dovolují vytvořit obraz vskutku pečlivě vedeného rodinného účetnictví, neboť Sofie Podlipská zaznamenávala pohyb každé zlatky a krejcaru. Tyto dokumenty mimo jiné také přinášejí zajímavý vhled do cen potravin a jednotlivých literárních objednávek. Právě tyto literární zakázky jsou v záznamech doplněny glosami „odvedeno“, „do neurčita“, „vráceno“, „do dubna“ či „nechtějí“. Ze zápisníku lze tedy vyčíst, že pro Alexandra Storchu musí do srpna 1885 napsat mravoučnou povídku, pro Šimáčkův Jarý věk „něco menšího“, pro Eduarda Beuforta musí do Přítel domoviny napsat „do října povídku.“ Konkrétně tento záznam je opatřen přípisem „vráceno“, což indikuje domněnku, že práce se do čísla buď nevešla anebo, což spíše, že neodpovídala představám redaktora. Veškeré tyto poznámky tedy potvrzují to, co již bylo výše naznačeno, a sice že bylo spisovatelství pro Sofii Podlipskou výdělečnou činností, a že převážně plnila přání redaktorů a nakladatelů a potírala tak svůj talent: „(...) musila psáti a musila tisknouti, vyhovovati obchodním požadavkům (...) Stačí přehlédnouti řadu názvů jejích literárních prací za jediný rok a jest patrné, že spěch a rozptylování drobnostmi nedalo Sofii Podlipské vytříbiti vždy myšlenky i formu k umělecké výši.“²¹⁷ Svou práci brala velmi vážně. Pilné psaní, kterému se Sofie Podlipská oddávala a „(...) psávala ve svém pokoji celé dny (...)“²¹⁸ zapříčinilo písařskou křeč, která postihla její pravou ruku a díky níž musela psát po dobu osmi let rukou levou. I tu však křeč později postihla. „Velice Vás všichni litujeme, že máte pravou ruku churavou, nemohla jsem si to ani hned vyložit, když jsem Váš ctěný dopis obdržela, co se to asi stalo, neb mě to písmo bylo tak nepovědomé. I neráčíte nic proti tomu dělat? Nepomůže žádné mazání neb koupele?“²¹⁹ Ve své pracovně, jak bylo výše citováno, pracovala celý den. Psala rychle, nepřepisovala a nepilovala. Na to nezbyval prostor. Hlavním cílem bylo napsat do požadované lhůty práci a za ní obdržet honorář.

Sofie Podlipská, jak se zdá, byla zároveň i svědomitou účetnicí. Každá pořízená či zakoupená položka byla řádně zdůvodněna a přirozeně nechyběla ani částka, za kterou byla daná věc zakoupena. Díky těmto detailním záznamům například víme, že bylo nutné pořídit Ludmile nový živůtek, že dala 20 krejcarů almužny, že si udělala výlet do ochranovny v Černovicích nebo že koupila pentle na povijan Miládce. Pozoruhodné jsou i údaje „moji milovaní hosté.“ Sumy u těchto položek nejsou nikterak závratné, avšak v účetnictví jsou

²¹⁷ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 43.

²¹⁸ Novotný, J. A. Na bytě u Sofie Podlipské. Moravská orlice, 17. 8. 1941, s. 5.

²¹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Marie Melicharová Podlipské Sofii, 28. červenec 1873.

položkou poměrně častou. Společnost se u Podlipských scházela pravidelně.²²⁰ Zajímavými jsou také další zápisy, a to například „*Gabrielovům Ježíška*“ či další častý záznam „*diškrece*“. Účetní knihy Sofie Podlipské jsou velmi cenným pramenem pro poznání každodenního života rodiny. Vytváří také dojem, a jistě dojem oprávněný, že byla ženou velmi skromnou. Osobních položek a potřeb je v knihách skutečně poskrovnu.

Občasná finanční nestabilita a pracovní povinnosti nezabránily tomu, aby se Sofie Podlipská oddávala činnostem, které jí těšily a které do jisté míry představovaly útěk z tenat problémů. Tímto potěšením bylo cestování. Pravidelně proto opouštěla Prahu a odjížděla sbírat literární inspiraci, tak jako mnoho dalších Pražanů, do Veltrus. Často také trávila letní měsíce v Mlčechvostech u spřátelené rodiny Kratochvílových, ale též na Světlé. V roce 1872 podnikla s dětmi velkou cestu na Moravu. Tu zdokumentovala v *Cestovatelském deníku*. První zápisy provedla již cestou, avšak velkou část napsala ve Velkém Meziříčí a další v Boskovicích. Zbylé zápisy byly již psané z Prahy jako dojmy z cest.²²¹ Cestovatelský deník

²²⁰ Každý čtvrtek byl u Podlipských zasvěcen společnosti a literárním besedám. Pravidelně se zde scházeli spisovatelé J. V. Sládek, Julius Zeyer či sochař Josef Maudr. Maudr byl údajně denním hostem rodiny Podlipských a velmi důvěrným přítelem. Občas dorazil i spisovatel Jaroslav Kvapil. V tomto kruhu nechyběl Jaroslav Vrchlický, Václav Kratochvíl ani Bedřich Frída. Besedy byly věnovány debatám o literatuře, kultuře a předčítání básní a jiných prací. Byl rovněž striktně mladočeský a v politických hovorech se objevovala kritika Staročechů. Besední kruh u Podlipských fungoval i jako poradní sbor k možným úpravám deklamovaných textů. Po tomto programu následovala zpravidla konverzace ve francouzštině a volná zábava. K Podlipským rovněž občas zavítal malíř Antonín Chitussi a slečny Marie a Božena Veselých (Marii Veselou si později vzal J. V. Sládek, Boženu pak Bedřich Frída). U Podlipských byly rovněž vykonávány kulturní návštěvy představitelů z ciziny. U Vrchlického, který měl po svatbě v bytě u Podlipských kancelář, bývalo hojně návštěv týkajících se jeho působnosti tajemníka české techniky. V zimních měsících se tato společnost oddávala hraní her i tanci, zvláště přišly-li slečny Veselých. Anna Friedlová vzpomíná, jak při tanci musel někdo střídavě držet vysoká kamna, aby nespada. Hlavním „vynálezcem kratochvílí“ býval údajně Bedřich Frída, jemuž se smávali, že umí dobře „rašplovat süschole.“ Naopak v letních měsících konávala rodina s přáteli výlety do Chuchle, Zbraslavi, Hvězdy, Podbaby či Stromovky. Zábavy u Podlipských tedy rozhodně nebyly puritánské. Naopak. (Novotný, J. A. Na bytě u Podlipských, Moravská orlice, 17. 8. 1941, s. 5).

²²¹ O výpravě na Moravu, moravských městech, lidu a kultuře, měla Sofie Podlipská přednášku v Americkém klubu dam v roce 1872 pod názvem *Cestovní dojmy z Čech a Moravy*. O sesterství Češek a Moravanek přednášela na besedě pěveckého spolku Liběna, která se na její počest uspořádala. Ve své řeči vyzdvihovala pracovitost, trpělivost v kruhu rodinném, výchování mládeže, povzbuzení a vzdělávání chudiny a především sebezdokonalování, které je podstatným úkolem každé ženy. Na Moravě ji velmi poutaly kroje, nářečí, příroda i města. U Jihlavy potkala cikány, jejichž morálka jí imponovala. Nejvíce místa však věnovala popisům hradů, zámků, pověstí, bájí a významných majitelů. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cestovní dojmy z Čech a Moravy,

Sofie Podlipské se nedochoval. Jelena Heidenreichová-Holečková s ním ovšem ještě měla možnost pracovat. Podotýká, že jeho obsah a forma byly, v komparaci s ostatními deníky, poněkud prosté, ale věcné. Za torzo tohoto deníku je pak možné považovat přednášku *Cestovní dojmy z Čech a Moravy*. Ta je ovšem také již neúplným opisem původního rukopisu. O rok později podobným způsobem, opěvovala východní Čechy. Navštívila Krkonoše, Hradec Králové či Josefov a Adršpašsko. Pravidelně také jezdila s Vrchlickými do Chuchle, centra pražské společnosti.

Dalo by se očekávat, že spolu se smrtí svého muže se Sofie Podlipská alespoň na čas stáhne z veřejného života. Zřejmě se tomu tak i částečně stalo, avšak často prý poznamenávala, že měla mnohdy radost z malé choroby, třeba z rýmy, že nemusela jít do spolků a za jinými starostmi.²²² Ačkoliv pro spolkovou práci žila a byla pro ni smysluplná, stejně ráda pak byla doma mezi svými i „nesvámi.“ V bytě nikdy nebydlela jen sama s dětmi, ale i s podnájemníky a podnájemnicemi: „(...) *Mám u sebe jenom tři strážnice, mezi nimižto dvě sama vyučuju. Hledám nyní větší byt, abych vyhověla žádosti mých známých, kteří mně chtějí svěřit svoje dcery.*“²²³ Domácnost u Podlipských tedy představovala jakýsi „penzionát,“ v němž hlavní paní domácí zastávala pozici vychovatelky i učitelky. Mezi oněmi podnájemnicemi byly například sestry Melicharovy. S Melicharovými z Boskovic se Sofie Podlipská znala zřejmě přes svého muže, jenž se přátelil s Antonínem Melicharem a jeho bratrem Janem už od mládí. Manželka Antonína Melichara, Marie Melicharová Sofii Podlipské takřka v každém dopise připomínala, že ji rádi v Boskovicích - Křížanově uvítají, a tak při cestě na Moravu Sofie do itineráře cestu do Boskovic začlenila. Marie byla Sofií několikrát vyzývána, aby přispěla do Ženských listů a přiblížila čtenářkám život Moravanek. K tomu ovšem zřejmě nikdy nedošlo, ačkoliv přátelství mezi ženami je nepopíratelné. Podle zmínek v dopisech byla Marie Melicharová dokonce v Praze u Podlipských na návštěvě a pravidelně odváděla členské příspěvky Ženskému výrobnímu spolku.

Dcery Marie a Antonína Melicharových, Augusta a později i Viléma, u Sofie Podlipské po dobu studií a služby žily, alespoň se tak dá usuzovat z kontextů dopisů.²²⁴ Listy obou

opis přednášky, neúplný rkp., 42 ll). Zajímavé etnografické postřehy jsou pak i v dalších rukopisných poznámkách pod názvem *Místopis o kroji* či pod názvem *Mému mladému čtenářstvu*.

²²² Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 43.

²²³ LA PNP, fond Gabriel Josef Ambrož, Podlipská Sofie Gabrielové Marii, b. d.

²²⁴ Z dopisů děvčat Melicharových, tedy sester Augusty a Vilémy, i jejich sestřenic Viktorie, je zřejmé, že osobně znaly Prokopova učitele Františka Šlechtu (zřejmě syna lékaře a přítele dr. Podlipského), který zároveň po jistý čas řídil Náprstkovu knihovnu, neboť v jednom z dopisů stojí: „*Má p. Šlechta ještě tak mnoho práce*

sester, Augusty, Vilémy i jejich sestřenice Viktorie, která u Podlipské rovněž bydlela, vykazují shodné rysy, a totiž že měly k Sofii Podlipské velmi blízký a přátelský vztah. Znalý nejen Šlechtu, ale též Prokopa, Ludmilu a paní Mužákovou. Tedy předpoklad, že u Podlipských žily je opodstatněný. Nejmladší z dívek, Viktorie Melicharová, se chtěla stát guvernankou a odlehčit tak finančně rodině, avšak otec dívky, Jan Melichar, byl zásadně proti. Sofie Podlipská však dívce rozuměla a po práci se jí dokonce sama dívala. Právě s Viktorií byl dopisní kontakt nejčilejší. Mladá dívka v Sofii Podlipské pozorovala vzor a její práce si nesmírně cenila: „*Když čtu v „ženských lístech“ o krásných přednáškách pro dámy v Praze, vždycky s maminkou litujeme, že i my nemůžeme jich být i oučasný.*“²²⁵ V rodině Podlipských byli ovšem i další strážníci. Mimo děvčata Melicharovy to byl i František Šlechta a již zmíněný Václav Kratochvíl z Mlčechvost, s jehož sestrou Marií se později oženil Prokop Podlipský. Ještě o něco dříve bydlely u „*tetičky Podlipské*“ její neteře Věnceslava, Anna i Marie Gabrielovy, které se zde postupně střídaly. Sofie Podlipská si na dívky nemohla stěžovat a ráda do Sušice referovala. Jak například Anna prospívá, píše Sofie Podlipská Gabrielovým: „*Její skvělá vysvědčení obdrželi jste. Klasifikace na dívčí škole je až nesmyslně přísná.*“²²⁶ Anna, stejně jako její sestry, zřejmě navštěvovala Vyšší dívčí školu mezi lety 1868 – 1871, a poté školu Ženského výrobního spolku českého.²²⁷ Neteře Gabrielovy měla Sofie Podlipská jako strážnice patrně až do své smrti, tedy i v bytě, který obývala společně s Vrchlickými na Palackého nábřeží: „*Babička měla ještě milé podnájemnice, své neteře, slečny Gabrielovy, strážné anděly mého dětství (...)* Tetičky bývaly obyčejně dvě a někdy také tři (...)²²⁸

Sofie Podlipská počátkem sedmdesátých let navázala přátelství s posléze velmi slavnou ženou, jíž byla Klementina Kalašová. Obě ženy se, byť je mnohdy dělily tisíce kilometrů, vzájemně inspirovaly a obdivovaly. Klementina v dopisech popisovala krásu, lid a kulturu evropských i mimoevropských měst, Sofie ji naopak zasílala své práce a informovala o dění

jako dříve? Zajisté, že již bude hotov s knihovnou pana Náprstka.“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Melicharová Viléma Podlipské Sofii, 11. květen 1872). To byla patrně také zásluha Sofie Podlipské. František Šlechta byl zřejmě nejen domácím učitelem, ale i blízkým rodinným přítelem, jenž do Boskovic k Melicharovým také občas zavítal. Vilémě Melicharové slíbil, dle kontextu dopisu, že s nimi bude hrát divadlo.

²²⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Melicharová Viktorie Podlipské Sofii, 10. únor 1871.

²²⁶ LA PNP, fond Gabriel Josef Ambrož, Sofie Podlipská Gabrielovi Josefu Ambrožovi, 17. březen 1871.

²²⁷ V roce 1880 Josef Ambrož umírá a rodina Gabrielových se ocitá ve velmi složité situaci. Ačkoliv na tom finančně ani Podlipských nejsou ideálně, Sofie nabízí, tak jak jí to bylo vlastní, pomoc – bydlení i nějaké finance (LA PNP, fond Gabriel Josef Ambrož, Podlipská Sofie Gabrielové Anně, 14. červenec 1880).

²²⁸ Vrchlická, Eva. *Dětství a mládí s Vrchlickým*, s. 26-27.

v Čechách. Dámy si byly i vzájemnými „vrbami“. Pracovní úspěchy i neúspěchy prožívaly obě ženy sice trochu jinak, avšak vždy se od té druhé dočkaly obdivu a uznání.²²⁹ Toto přátelství bylo pro obě strany, zdá se, velmi podstatné.²³⁰ Snad ještě o něco více znamenala Sofie Podlipská pro Annu Bayerovou, Elišku Krásnohorskou²³¹ či Josefínu Brdlíkovou, ovšem značný význam měl pro Sofii vztah s Jaroslavem Vrchlickým.²³² Ani jedné z přítelkyň

²²⁹ Dopisy Klementiny Kalašové považují za velmi cenné. Dokládají bohatý život ženy – umělkyně, která procestovala takřka celý svět, ale která byla zároveň velmi nešťastná. Klementinina náhlá smrt pak sblížila Sofii Podlipskou nejen s její matkou, ale i se sestrami. (Zejména mám na mysli korespondenční styk s Marií Kalašovou. Listy od ní jsou ovšem paleografickým „oříškem“). Naopak i po smrti Podlipské udržuje se sestrami Kalašovými styk dcera Ludmila.

²³⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kalašová Klementina Podlipské Sofii, passim; LA PNP, fond Kalašová Marie, Kalašová Klementina Podlipské Sofii, passim.

²³¹ Začátky literární dráhy Elišky Krásnohorské Sofie Podlipská reflektovala a mladé nezkušené dívce se snažila všemožně pomoci. V literární pozůstalosti Podlipské je dochován koncept dopisu neznámému znalci orientálních jazyků, jehož žádá o překlad básní, jež by Krásnohorská ráda přebásnila, ale nemá odvalu znalce oslovit: „(...) *Prosím, abyste omluvil smělost, kterou se obracím k Vašemu věhlasu, aniž mám čest býti Vám známa. Byla jsem však požádána od nadané básnířky naší Kr. abych jí, možno-li zaopatřila doslovné převedení některých zde přiložených orientálních básní které ji nadchnuly tak že touží je přebásnit, nemajíc odvahy této služby jí odepřít, musím mít odvalu mnohem větší, abych obtěžovala prosbou řečené převedení Vás jakožto prvního ba jediného znalce těchto důležitých jazyků, které poklady poezie, filozofie odhalují (...)*“ Dopis byl zřejmě skutečně odeslán. Ačkoliv datace chybí, vzhledem k uvedené adrese (Opatovická ulice č. 13) se dá předpokládat, že byl odeslán někdy mezi lety 1870 – 1875. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie nezjištěnému, b. d.)

²³² Vztah Jaroslava Vrchlického se Sofií Podlipskou byl nespočetněkrát analyzován a komentován a těžko si lze představit, že se v této záležitosti ještě dospěje k novým poznatkům. Přesto považuji za nezbytné, v návaznosti na fakt, že vzájemné přátelství umělců, navázané v sedmdesátých letech a obohacující obě strany, uvést aspoň základní reflexi, jež se onoho svazku týká. Jelena Heidenreichová-Holečková podotýká, že toto přátelské pouto „*dostoupilo ještě vyšších hodnot než sesterský svazek s Karolinou Světlou.*“ S tímto tvrzením nelze než souhlasit. Jak sama Sofie v listě z 31. července 1876 Vrchlickému píše, „(...) *mně jste vzkřísil (...)* Vidím nyní své duševní klesání po 9 letech (od smrti Dra Podlipského). Nyní vrací se mi síla, k jaké vy jste mne povzbudil (...),“ lze dojít k závěru, že pro ni tento člověk představoval nový tvůrčí impuls. Impuls, který se se smrtí milovaného muže vytratil. Dochovaná korespondence obou aktérů předkládá zajímavou sondu do života pisatelů. Přestože je hlavním námětem právě Vrchlický, dopisy vypovídají mnohé i o samotné Sofiině literární práci. Jestliže jsem v kapitole o manželském dialogu zmínila, že probíhal v partnerském duchu, totéž lze konstatovat i v případě korespondenčního dialogu Vrchlický-Podlipská. V diskusích o literatuře, umění, kultuře i v diskusích o vnitřním prožívání, se tito dva korespondenti doplňují, diskutují a vzájemně poučují. Panuje zde absolutní upřímnost. Podlipská byla v očích Vrchlického onou sečtělou a zkušenou ženou, jeho učitelkou a múzou. Vrchlický naopak v očích Podlipské jako „*géníus*“, který si zaslouží jen chválu. Nutno zmínit, že oboustranné hodnocení děl spisovatelů oproti tomu až tak rovnocenné nebylo. Vrchlický si vedle vychvalování neodpustil i trochu té kritiky, ač jistě opodstatněné. Nemíním se na stránkách této práce pouštět do analyzování korespondenčního dialogu

se však „vždy upřímná“ Podlipská nesvěřila s milostným trojúhelníkem Ludmila – Vrchlický – Seifert.

Stejně tak i „prokletá básnířka“ Irma Geisslová byla Sofiinou velmi důvěrnou přítelkyní. Téměř kompletně zachovalá korespondence obou dam vypovídá, že si byly velmi blízké. Z kontextů dopisů je však zřejmé, že se setkaly pouze několikrát a že spíše udržovaly kontakt písemný. Obsahy listů jsou víceméně plné metafor, přirovnání a konvenčních frází. Sdělení tedy převážně dosvědčují, že obě ženy byly stejně naladěné a sympatizovaly s básnickou meditativní prózou. Jak už bylo několikrát uvedeno, psaní básní se Sofie Podlipská nikdy vzdát nechtěla. Ačkoliv ji Hálek doporučil, aby se spíše věnovala próze, poslechla ho jen napůl - básně vkládala do prózy. Dopisní dialog žen je spíše studijním materiálem pro literární historiky, neboť předkládá pozadí vzniku jednotlivých děl.

3.5.2 Ve víru spolkové, přednáškové a literární činnosti

V předchozí kapitole uvedený citát, svědčící o tom, že spolková činnost a jiné veřejné aktivity Sofii Podlipskou vysilovaly a že se vždy těšila, vrátí-li se do svého „bytečku“ ke svým nejmilejším, zdaleka nevystihuje skutečnost, že práce na veřejnosti jí byla na obtíž. Bylo tomu právě naopak. Přišel-li by kdokoliv k Sofii Podlipské o radu, co zabírá proti žalu, odpověděla by jednoznačně, a totiž že lékem je jediné „Činnost! Činnost!“ Této své životní strategie se skutečně sama držela. Necelé dva měsíce od smrti manžela se do veřejného dění znovu zapojuje, a to trochu, řekněme, na ni revoltujícím způsobem. V památný den bělohorské bitvy se kolem čtvrté hodiny odpolední (tedy v tu samou hodinu, ve kterou se bitva údajně uskutečnila) sešlo na onom místě mnoho Pražanů, „(...) aby jako každoročně na bojišti osudném složili věnec smuteční. Ani přese všechnu nevlídnost počasí též několik dám oděných šatem smutkovým vydaly se na Bílou Horu a zavěsily v blízké oboře ve Hvězdě věnec

jakožto dokladu více než přátelské lásky, ani popudům, jež v konečném důsledku vedly ke sňatku Vrchlického s Ludmilou. Zmíním jen domněnku, kterou vyřkl Vrchlického příbuzný Vladimír Frída, a totiž že Sofie Podlipská od začátku přátelství cíleně usilovala o to, provdat dceru s básníkem. Toto tvrzení, které odmítl i Vítězslav Tichý, je značně nadnesené. Přes veškeré sympatie, které k protagonistce chovám a přes dojmy, kterých jsem studiem archiválií nabyla, je pro mě toto stanovisko neakceptovatelné. Nutno však na závěr podotknout, že toto, řekněme osudové přátelství, mělo na životní příběh Sofie Podlipské značný dopad a Vrchlický se tak zařadil vedle Podlipského a Vojtu Náprstka, tedy za muže, kteří v životě protagonisty sehráli klíčové role. (Balajka, Bohuš. Jaroslav Vrchlický. Praha: 1979; Tichý, Vítězslav. Jaroslav Vrchlický – Život. Praha: 1942).

krásný se skvostnou trikolorou, na níž četlo se stříbrem vyšito: „Vlasti nedáme ti zahynouti“. Věnovavše chvíli upomínkám na těchto místech historických shromáždění rozešli se tiše, jak byli přišli nedbajíce ovšem té legie četníků a c.k. policistův, jež vysláni sem byli Bůh sám ví proč a nač.²³³ Rozsáhlé pátrání po účastnících, jež c.k. policie podnítila, přineslo kýžené ovoce. Z padlých rozsudků dámám se dočítáme, že „(...) dopustily se demonstrativního činu, jímžto projevíly nespokojenost s vládou císařskou, oslavovaly smutečně výroční den bitvy, v kteréž poražení byli buřičové čeští proti vládě císařské. Dopustily se demonstrativního činu tím, že složily na bojišti bělohorském věnec, který nadto ještě měl bílé stužky (...) A proto odsouzeno všech pět dám, mezi nimiž i ctěná spisovatelka naše pí. Žofie Podlipská do vězení a sice pí. Podlipská a slečna M. P. na 48 hodin, ostatní tři dámy na 12 hodin vězení. A ten věnec? „zničen bude!“ zněl ortel c.k. policie.“²³⁴ Z uvedeného výňatku je tedy zřejmé, že Sofie Podlipská a jistá slečna M. P. byly hlavními iniciátorkami a že právě ony vyšily na vavřínový věnec „buřičskou výhrůžku.“ Sofie Podlipská snad tímto počinem uctila svého zemřelého vlastenecky smýšlejícího muže. Zároveň se tímto krokem, jímž na sebe bezesporu strhla pozornost, poprvé politicky vyjádřila. Jakožto manželka poslance zemského sněmu a posléze i jako jeho matka (Prokop Podlipský byl zvolen poslancem českého sněmu v roce 1895) určitou „politickou“ roli hrála a snad o ní i v intimním salonním kruhu debatovala. Při veřejném vystupování se však politice vyhýbala a politické otázky nevčleňovala ani do dopisů.

Jak se k výše uvedenému veřejnému a velmi odvážnému projevu Podlipské stavěla společnost, se můžeme jen domnívat, avšak zdá se, že nijak záporně.²³⁵ Od následujícího roku se totiž Sofie Podlipská vrhla do víru veřejné činnosti. Tato její aktivizace byla převážně spojena s Americkým klubem dam, pod jehož střechem zahájila sérii přednášek, která byla

²³³ NL, 9. 11. 1867.

²³⁴ NL, 30. 11. 1867.

²³⁵ Výjimkou snad byla Karolina Světlá. Světlá v dopise Krásnohorské z prosince roku 1867 líčí roztrpčení, které v ní sestra svou účastí na manifestaci vyvolala. To však byl spíše osobní než spolkový spor. (Bahenská, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách, s. 83). Tato manifestační akce, jíž se Podlipská nebála zúčastnit, postihla i činnost Amerického klubu dam. Jak podotýká Milena Secká, tato akce včetně předcházejícího odhalení pomníku Boženy Němcové, byla záminkou k přísnému sledování spolku. Náprsek byl dokonce několikrát předvolán a zdá se, že spolek měl svou udavačku. Perzekuce vůči spolku vyvrcholila v únoru roku 1870, kdy byl Klub oficiálně zakázán. Pod hlavičkou Bývalého amerického klubu českých dam se členky nadále scházely. (Secká, Milena. Americký klub dam, in: *Paginaehistoriae* 6, 1998, s. 11).

četností srovnatelná s výstupy nejznámějších českých vědců.²³⁶ Členkou Amerického klubu dam byla Sofie Podlipská celoživotně a mezi klubičky, jak byly dámy pejorativně označovány, přivedla i dceru Ludmilu. Její aktivity v rámci tohoto sboru dam byly víceméně omezeny na přednáškovou činnost. Ačkoliv se jistě účastnila i významnějších projektů a akcí klubu, nejjistější v „kramflecích“ si byla na řečnické tribuně. Právě z pudy Amerického klubu dam se posléze šířily zvěsti o vynikajících rétorických schopnostech Podlipské, což podnítilo zrod pověsti „O řečnickém daru Sofie Podlipské.“ Zdá se, že tento um překročil talent literární. Která ze současnic ho měla? Jelena Heidenreichová-Holečková nebyla daleko od pravdy, když pronesla, že právě přednášky a proslovy udržovaly Sofii Podlipskou v povědomí veřejnosti.

Přednáškové činnosti se věnovala vůbec nejintenzivněji. Stejně nadšeně jako ji poslouchaly dámy v Americkém klubu dam, napjatě jejím přednesům naslouchali ženy i muži v Umělecké besedě. O úspěchu a značné návštěvnosti jejích referátů zpravuje tisk: „*V neděli dne 29. listopadu Žofie Podlipská před četným shromážděním dám a pánů měla výklad o umění dramatickém a o významu divadla v životě národním. Výklad tento, pln vzletu a důkladnosti, přijat byl s hlučnou pochvalou.*“²³⁷ Cyklus přednášek v Umělecké besedě byl organizován Literárním odborem Umělecké besedy. Poslední přednáška cyklu musela být proto nejlepší. Není tedy divu, že patřila Sofii Podlipské: „*(...) Přednáška, jež ze všech posud odbývaných nejčtetněji navštívena byla, přijata s nadšenou pochvalou. Dam bylo přítomno přes 100.*“²³⁸ V přednáškách v Umělecké besedě pokračovala i nadále. Začátkem roku 1870 například odpřednášela své upomínky na slavnou Boženu Němcovou. Návštěvnost byla opět značná.²³⁹ Uskutečněné přednášky a referáty Podlipské byly reflektovány tiskem, a to nejen Národními novinami a Světozorem, ale i dalšími. Na stránkách Květů se rovněž dočítáme o strhujícím projevu. Ve stejném duchu píše i Ženské listy.

Sofie Podlipská stála koncem šedesátých let 19. století u zrodu jednoho velmi odvážného až šokujícího projektu. Tím projektem byl Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Na popud spoluzakladatele Sokola Miroslava Tyrše a ve spolupráci s Kateřinou Fügnerovou a několika dalších „odvážných“ dam vznikla trochu kacířská idea, která výrazným způsobem

²³⁶ Sofie Podlipská údajně vystoupila celkem dvaatřicetkrát, přičemž Josef Durdík dvaapadesátkrát. Kompletní výčet jednotlivých přednášek je obsažen v Památku ke třicetileté činnosti Bývalého Amerického klubu dam, vydaného roku 1896.

²³⁷ Světozor, 4. prosinec 1868, s. 462.

²³⁸ NL, 3. 4. 1868.

²³⁹ Světozor, 11. únor 1870, s. 55.

přispěla k emancipačnímu úsilí českých žen.²⁴⁰ Pohyb jakožto médium ženské emancipace nemohl proklamovat nikdo jiný, než žena, jejíž jméno bylo zárukou kvalitního (mravného) podniku a žena, která by zajistila oslabení případných nepříznivých reakcí veřejnosti – Sofie Podlipská.²⁴¹ Zřejmě také díky přesvědčivému svolání, které Podlipská jakožto mluvčí spolku pronesla a v němž „si došlápla“ na dosavadní životní styl a výchovu dívek s minimem pohybu, získalo toto společenství během dvou měsíců své existence přes sto příslušnic a přes dvacet žaček.²⁴² Tento na první pohled riskantní plán se jevil jako úspěšný, byť navenek vykazoval známky spolku proti mravopověstnosti.

Dne 27. listopadu 1869 vyzvala Anna Srbová na první valné hromadě v tělocvičně Sokola přítomné dámy, aby zvolily za prezidentku Podlipskou. Dle kandidátní listiny se tomu tak stalo. Starostkou byla zvolena Sofie Podlipská (namísto prozatímní starostky Fügnerové) a náměstkyní Anna Srbová. Mezi další členkami byly: Amálie Hanušová, Klemeňa Hanušová, Kateřina Fügnerová, Emile Macháčková, Terezie Nebeská, Matylda Pešková (zřejmě ona dáma M. P., s níž Sofie Podlipská vyšila text „*Vlasti nedáme Ti zahynouti*“ a věnec položila na bělohorské bojiště?) či Emilie Priknerová (Sofie Podlipská ji často dopisech označovala ne příliš pochvalně „Priknerka“).²⁴³ Po první valné hromadě počet členek výrazně stoupl.

Činnost spolku se v sedmdesátých letech 19. století rozhojnila. I to byl výsledek práce Sofie Podlipské. Právě díky ní došlo totiž k navázání spolupráce s Ženským výrobním spolkem i Americkým klubem dam.²⁴⁴ Aktivity Sofie Podlipské pro tento spolek tkvěly opět spíše v přednáškové činnosti. Tyto přednášky sama realizovala nebo je pro členky organizovala. Její úloha ve spolku tedy byla fixně daná. Byla (necvičící) matronou zajišťující zejména mravnost a kulturní program. Dochované archiválie ovšem nedokládají k činnosti Podlipské v tomto spolku příliš mnoho informací. Pro nemoc předsednictví roku 1874

²⁴⁰ ŽL, 1920, č. 3-4, s. 23-25.

²⁴¹ Štěpánová, Irena, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. *Lidé města* [online]. 2003. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, [cit. 31.07.2015]. Dostupné z: <http://urbanpeople.cz/archiv/cisla/5-2003-10/telocvicny-spolek-pani-a-divek-prazskych.html>. Renáta Tyršová vzpomíná, že její matka měla k nápadu zřítit takto koncipovaný spolek výhrady a obávala se „*veřejného řečnění*“. Teprve ujištění, že záštitu převezme Sofie Podlipská, ji uklidnila. (ŽL, 1920, č. 3-4, s. 25).

²⁴² Štěpánová, Irena, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. *Lidé města* [online]. 2003. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, [cit. 31.07.2015]. Dostupné z: <http://urbanpeople.cz/archiv/cisla/5-2003-10/telocvicny-spolek-pani-a-divek-prazskych.html>.

²⁴³ NL, 22. 11. 1869.

²⁴⁴ Bahenská, Marie. Počátky emancipace žen v Čechách, s. 97-98.

podstoupila ve prospěch své sestry Karoliny Světlé a zůstala po jistý čas náměstkyní. Světlá se ze starostenství příliš netěšila a raději předala štafetu dál - Karle Marešové.²⁴⁵

O něco více se Sofie Podlipská činila pro Ženský výrobní spolek založený sestrou Karolinou Světlou roku 1871. Důvod je logický. Cíl a náplň spolku byly Sofii Podlipské sympatické. Pomoc ženám z nemajetných vrstev ocitnuvších se v těžké životní situaci, pomoci jim k vzdělání, přivýdělků na živobytí a k možnosti postarat se samy o sebe bez závislosti na mužích, to byla doména, kterou Sofie Podlipská podporovala vůbec nejaktivněji (zřejmě následkem vlastního životního osudu). Cílovou skupinou spolkem zřízené školy zaměřené na výuku praktických předmětů, byly zejména nemajetné dívky a ženy - samoživitelky a válečné vdovy po prusko-rakouské válce.²⁴⁶ Ačkoliv jsou počátky tohoto spolku spojovány spíše se jménem Karoliny Světlé, bez záštity Podlipské a její vlastenecké rétoriky se ani tento spolek obejít nemohl, a proto nechyběla při „*schůzi důvěrné*“, která se uskutečnila na půdě Amerického klubu dam a zároveň její podpis nechyběl pod Provoláním k paním a dívkám česko-moravským.²⁴⁷

Formování Ženského výrobního spolku, jeho školy a nového ženského časopisu doprovázela nevraživost mezi čelními představitelkami spolku, mezi něž se řadily sestry Světlá a Podlipská, Věnceslava Lužická-Srbová či Emílie Priknerová. Problematickou se jevila zejména sama Karolina Světlá.²⁴⁸ Ta spolku obětovala spoustu času a horko těžko se smířovala s faktem, že nemůže vše řídit podle sebe. Snad jedinou spolupracovnicí, které věřila, byla sestra Sofie, jíž nabádala, aby řídící učitelku Priknerovou nespouštěla z očí.²⁴⁹ Sama Světlá pak přišla několikrát do křížku s první redaktorkou Ženských listů Věnceslavou Lužickou-Srbovou. Tento spor se točil právě kolem Ženských listů a jeho směřování pod vedením Lužické-Srbové. Karolina Světlá navíc řadu „kolegyň“ považovala za neschopné a nedostatečně vzdělané. Servítky si zkrátka nebrala.²⁵⁰

Napjaté vztahy a doslova „dusnou“ atmosféru reflektují právě i některé dopisy z pera Sofie Podlipské či dopisy psané Světlou. Antipatie mezi sestrami a Lužickou-Srbovou je

²⁴⁵ Štěpánová, Irena, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. *Lidé města* [online]. 2003. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, [cit. 31.07.2015]. Dostupné z: <http://urbanpeople.cz/archiv/cisla/5-2003-10/telocvicny-spolek-pani-a-divek-prazskych.html>.

²⁴⁶ Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český, in. *Český lid*, 2004, č. 3, s. 254.

²⁴⁷ Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český, in. *Český lid*, 2004, č. 3, s. 254; *Politik*, 23. 1. 1871.

²⁴⁸ *Ibid.*, s. 255.

²⁴⁹ Bahenská, Marie. Spolupráce nebo rivalita? In: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*, s. 49.

²⁵⁰ Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český, in. *Český lid*, 2004, č. 3, s. 255.

víceméně známá. Pomyslným terčem však byla již zmíněná řídící učitelka Priknerová. Nakolik byly dámy skutečně nesnesitelné, se lze jen domnívat, avšak předpoklad, že hlavním problémem byla převážně neúprosná Světlá, je opodstatněný. Sama Podlipská s Priknerovou komunikovala poměrně často. Ačkoliv prameny téměř chybí, z listů Marii Gabrielové například víme, že měla s onou dámou domlouvat byt, jenž byl rodině Gabrielových pod střechou Ženského výrobního spolku po přestěhování do Prahy podstoupen.²⁵¹ Dosti zaujatě se o Emílii Priknerové vyjadřuje Podlipská v dopisech sestře: „(...) *neznám nic konfusnějšího nad Priknerku (...)*.“²⁵² Postavit se sestřím Rottovým chtělo pořádnou dávku odvahy.

V počátcích spolku a založení školy byla aktivita Sofie Podlipské velká. Studovaný archivní materiál však příliš mnoho z této oblasti působení neozřejmil a jako směrodatnější se v tomto směru jeví spíše dobové tisky, zejména Národní listy a Ženské listy. Archiválie vztahující se k Ženskému výrobnímu spolku studovala Marie Bahenská. Valná většina z nich pochází z Archivu Národního muzea, Archivu Náprstkova muzea či z fondů LA PNP.²⁵³

Přestože má Sofie Podlipská na počátku sedmdesátých let mnoho veřejně prospěšných a nepochybně záslužných aktivit, pouští se ještě do jednoho odvážného projektu, jímž byla knižnice Ženská bibliotéka. Vzrůst a tříštění kulturního publika se zřetelně promítalo právě v knižnicích a edicích, které si přímo kladly otázku, ke komu se má literatura obracet, a zaměřovaly se na různý okruh čtenářů. Právě v Ottově hlavě se počátkem sedmdesátých let zrodila idea Ženské a Salónní bibliotéky.²⁵⁴ Na základě smlouvy Sofie Podlipské s Janem Ottou spouštějí roku 1871 plán vytvořit z tohoto nápadu médium emancipačního úsilí a „*Kosmos encyklopedie*“ jak ji sama Podlipská označila.²⁵⁵ Plánuje přijímat pouze příspěvky, které odpovídají koncepci bibliotéky a které zároveň korespondují s její vizí dotýkat se tematicky čistě ženské otázky. Písecký přítel a redaktor Zlatých klasů a Zlatých lístků Josef Zahradník jakožto jeden z prvních potencionálních přispěvovatelů k plánu Podlipské podotýká: „*Vydáváním Ženské Bibliotheky zjednáte si nemalých zásluh. Jest to podniknutí potřebné a užitečné.*“²⁵⁶

²⁵¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Marie Gabrielová Podlipské Sofii, passim.

²⁵² Grigarová, Anna. Sofie Podlipská, s. 150.

²⁵³ Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český, in: Český lid, 2004, č. 3, s. 253-270; Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český, in: Počátky emancipace žen v Čechách, s. 104-122; Bahenská, Marie. Spolupráce nebo rivalita? In: Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století, s. 29-49.

²⁵⁴ Dějiny české literatury III., s. 200-201.

²⁵⁵ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 85.

²⁵⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zahradník Josef Podlipské Sofii, 6. červen 1870.

První „obětí“ knižnice byla kniha Karla Jonáše *Žena ve společnosti lidské*.²⁵⁷ Velmi úspěšným svazkem byl svazek druhý *Z let probuzení* sestavený ze tří částí: Paměti a korespondence Bohuslavy Rajské, dopisů Františka Ladislava Čelakovského s Bohuslavou Rajskou a vzájemných dopisů Bohuslavy Čelakovské s Boženou Němcovou.²⁵⁸ V Ženské bibliotéce Sofie Podlipská také vydala jedno ze svých nejúspěšnějších děl, které bylo zároveň i pomyslným vrcholem na poli emancipačních snah – román *Osud a nadání*, které svým obsahem až nápadně připomíná Austenové dílo *Pýcha a předsudek*. O úspěšnosti redakce Ženské bibliotéky referuje pravidelně Moravská orlice, Národní listy, Ženské listy i další tisk. Ačkoliv hlavní ideovou náplní bibliotéky byla ženská otázka, Podlipská si v listech Krásnohorské stýská: „(...) vidíš, Jonášův spis kupuje se tak málo. Není zde posud čtenářstva pro takový obor. Musíme je k tomu vzdělávat, připravovat. Tímto způsobem bál se Otto dát sledovat spisu podobného obsahu hned záhy a přece jeho věčná škoda, má-li tak dlouho být skryt (...)“²⁵⁹ Začíná se proto soustředit i na obecnější témata a od své původní vize upouští. S Tyršem plánovala antologii světových lyrických básní, jejíž překladatelkou měla být právě přítelkyně Krásnohorská. Z tohoto plánu však nakonec sešlo a nenaplněny byly i myšlenky na publikování Tyršových aforismů, jež se mu zdály pro ženské čtenářstvo příliš pesimistické.

Propagačním prostředkem Ženské bibliotéky byly zejména Ženské listy, na jejichž stránkách Podlipská uveřejňuje inzerce i soupisy doposud publikovaných prací. Na první dojem by se mohlo zdát, že se ze strany Sofie Podlipské jednalo o úspěšný projekt. Elišce Krásnohorské často sděluje, které nové přispěvatele získala. Mezi nimi nechybí již zmíněný Tyrš, Durdík či Dvorský. Zároveň přítelkyni nezapomíná informovat, že některé práce musela vrátit (to sama ze své praxe mimo jiné znala.) To byl případ Berty Mühlsteinové, které vrátila její román, ale jíž přeje „(...) z celého srdce literárního zdaru (...)“²⁶⁰ Krásnohorskou rovněž informuje i o práci na almanachu *Souzvuk*²⁶¹ a o dalších svých aktivitách na poli literárním a spolkovém. Pro Ženskou bibliotéku chtěla získat i Vítězslava Háška. V dochovaném dopise obhajuje pojetí edice a vyvrací počáteční koncept, jímž byla orientace na ženskou otázku: „*Chystám se dávno předati Vám prosbu, abyste pamatoval literárním příspěvkem na Ženskou*

²⁵⁷ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 86.

²⁵⁸ Moravská orlice 17. 1. 1872.

²⁵⁹ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 92.

²⁶⁰ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 86. Dopisy s Eliškou Krásnohorskou jsou uloženy v Podještědském muzeu v Českém Dubu. Pro bližší zorientování se v oblasti kolem Ženské bibliotéky bude právě tato korespondence zřejmě klíčovou.

²⁶¹ *Souzvuk* byl almanachem Ženské bibliotéky. Poprvé vyšel v roce 1874 při nakladatelství J. Otto.

bibliotéku. Cokoliv byste mýnil podati uvítám radostně necht' je to poezie, povídka neb cestopis jako Výlet na Oupor, jemuž podobně krásného nikdy jsem nečetla. Prosím, abyste se nedal mýliti jako byste musel obmeziti Své nadání a uzpůsobovati Svůj spis pouze pro ženské. Dokud připadá mně trudný pořadatelský úkol budu se smažiti, abych přispěla možná-li k tomu, bychom my ženy především se učily býti a cítiti se lidmi (...) vynasnažím se, abych Vaše vzácné pero získala. Neodepřete mi!“²⁶² Vzácné pero Hálkovo nezískala i přesto, že se přimlouvala o podporu u jeho „vzácné choťi.“ O Ženské bibliotéce se zmiňuje i v dopisech přítelkyni Anince Bayerové, avšak spíše v negativním slova smyslu: „Dostala jsem s Tvým milým listem zároveň psaní od Borecké, nabízí mi nějaký překlad do Ž. B. Když mně urážlivě před tím zanedbala a pomluvila a.t.d. Což bych ji ráda její přání vyplnila. Nebude-li to možné bude to vypadat jakoby to jednala ona. Nemilá věc.“²⁶³

Za spiknutí proti Ženské bibliotéce považovala Sofie Podlipská Lužické a Urbánkovu ideu vydávat knižnici Ženský svět, jenž by fungovala na prakticky stejném principu jako Ženská bibliotéka. Zároveň byla značně zneklidněna dalším konkurenčním nápadem, s nímž přišel Šimáček – Maticí ženskou a Libuší. Původní plány s knižnicí se bortí jako domeček z karet a tyto skutečnosti přijímá Sofie Podlipská velmi těžce.²⁶⁴ Neúspěch Ženské bibliotéky nebyl podnícen ani tak jeho pojetím jakožto spíše rozšiřováním kultury do všech společenských kruhů. Pestré čtenářské publikum se stávalo čím dál více náročnějším. Chtělo umění, které by je reprezentovalo, které by odpovídalo jejich společenskému postavení a sebevědomí. Velká škála edic a knižnic se přirozeně nemohla uživit nebo zkrátka neodpovídala vkusu a potřebám čtenářům.²⁶⁵ Ženské bibliotéce čtenářstvo chybělo.

Nejupřímněji to svým členstvím myslela ve spolcích, jež byly orientovány na filantropii, vzdělávání dívek a na pomoc dívkám „pokleslým.“ Není proto divu, že byla od roku 1874 starostkou Jednoty pražských učitelek, členkou Besedy učitelské, členkou Ústřední matice školské, ale zejména členkou spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. S tímto spolkem byla spjata až do své smrti a do poslední chvíle dělala vše, co bylo v jejich silách, aby byla nápomocná. Pokud dochované prameny o něčem skutečně vypovídají, tak je to právě činnost Podlipské pro tento spolek. Detailnější vhled do fungování spolku a společenské konexe navázavši v rámci tohoto společenství bude představen v kapitole Portrét společenských aktivit Sofie Podlipské.

²⁶² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Hálkovi Vítězslavu, 30. červenec 1872.

²⁶³ LA PNP, fond Bayerová Anna, Podlipská Sofie Bayerové Anně, 1873.

²⁶⁴ Ibid, 22. listopad 1875.

²⁶⁵ Dějiny české literatury III., s. 201.

Výčet veškeré společenské činnosti protagonistky prakticky není možný. Angažovala se všude tam, kde o to byla požádána. Ačkoliv členství takřka nikdy neodmítala, bylo období, kdy tento krok učinit i musela, ovšem stávalo se tomu poskrovnu. Každý spolek byl podle Podlipské smysluplný, zejména dobročinný a vzdělávací, a pokud bylo v jejích silách pomoci, vypomohla jak jinak než „*horlivě, upřímně a svědomitě*.“ Mimo práci, kterou vykonávala pro výše zmíněné spolky, tak zároveň pracovala i pro spolek Záštit Marie Červinkové-Riegrové, stála u zrodu spolku Dámský kruh, jenž byl orientován na pomoc opuštěným ženám a až do konce života byla jeho prezidentkou.²⁶⁶ Méně známá je činnost Podlipské pro spolek Domovina, jenž byl založen roku 1888, a na jehož etablování se protagonistka velkou mírou podílela. Domovina byla dobročinným spolkem, který byl určen pro „(...) *dívky spustlé, kleslé tak nízko pod úroveň mravní, že se jich společnost lidská štítí jako nakažených malomocenstvím!*“²⁶⁷ Byl to přesně ten typ spolku, kde mohla „stará vychovatelka“ uplatnit svůj edukativní potenciál a bojovat preventivně a prostřednictvím přednášek proti situacím, v nichž se mohly dívky ne vlastní vinou ocitnout. Zároveň i spolek pro ženská studia Minerva vybídl v roce 1893 Sofii Podlipskou k předsednictví při příležitosti jejích šedesátých narozenin. Víceméně známá je i angažovanost Podlipské ve spolku Domácnost, kde opět převážně přednášela. Tady ovšem „panovala“ ambiciózní Věnceslava Lužická-Srbová. Spolkovou práci milovala, i když bylo mnohdy hodně práce: „*Schůze. Dření, ale s láskou nesmírnou.*“²⁶⁸

Ve většině spolků se Sofie Podlipská angažovala převážně prostřednictvím již zmíněné přednáškové činnosti. Své referáty přednášela nejen v Praze, ale vyjížděla i mimo ni, a to například do Vysokého Mýta (1893) nebo do Brandýsa nad Orlicí (1894), Plzně, Turnova či Chocně. Často jezdila do ochranoven v Lobči a Černovicích, o čemž blíže vypovídají účetní knihy. Nebyly to jen přednášky, při nichž sklízela potlesk, byly to i proslovy. O četnosti přednášek, zejména v devadesátých letech, podávají zprávy dopisy i dopisnice,

²⁶⁶ Počátky spolku Dámský kruh na Královských Vinohradech jsou opět spojeny s domem Vojtěcha Náprstka. Na vyzvání Klemeni Hanušové se na půdě Amerického klubu dam sešel sbor dam k poradě. Mezi dámami samozřejmě nechyběla Sofie Podlipská, Josefa Náprstková, Anna Cardová-Lamblová aj. „*Slov. pí. Žofie Podlipská sepsala laskavě první účinné provolání, pan JUDr. Podlipský vypracoval stanovy.*“ Do spolkových záležitostí svého syna jakožto pomocníka v právních záležitostech vyzývala Sofie Podlipská několikrát. Dne 31. října roku 1892 se pak konala ustavující schůze členstva, ze které byl následně zvolen výbor. Členkou Dámského kruhu byla zároveň i manželka a záhy vdova po advokátu Podlipském Marie Podlipská. Po smrti Sofie Podlipské převzala předsednictví spolku Johana Danešová. (ŽL, 1903, č. 7-8, s. 157-158).

²⁶⁷ ŽL, 1900, č. 1, s. 16.

²⁶⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čápková Milada: Z denníků Sofie Podlipské, výpisky, 7. prosinec 1889.

prostřednictvím nichž Podlipská zve k účasti: „*Posílám Vám tuto, milá Anežko vstupenku do přednášek Vinohradských a prosím, abyste laskavě tu druhou dala mé neteři Gabrielové.*“²⁶⁹ Právě přednášky udržovaly Sofii Podlipskou v povědomí veřejnosti. Toto pole bylo skutečně jejím seberealizačním prostorem.

Zřejmě poslední velkolepou akcí, „*při které celá Praha brala na něm účast*“ a na které Sofie Podlipská participovala, byla Slavnost odevzdání praporu literárnímu a řečnickému spolku Slavii, která se uskutečnila 24. května roku 1891. „*Prapor, nádherná to práce z těžkého atlasu dle vkusného návrhu pana prof. Kouly ženským výrobním spolkem pražským vytvořená (...)*“ byl předán spolku Slavie ve velkém žofínském sále po strhujícím proslovu jeho kmotry Sofie Podlipské. „*Když pí. Podlipská se slzou v oku a hlasem pohnutým řeč svou ukončila, přistoupily k praporu jeho kmotry, aby zatloukaly do jeho žerdě hřeby. Hesla, která pronesly byla vesměs s bouřlivým nadšením přijata a aklamována. Byly to následující paní a dívky: pí. Podlipská ml.: Prací k neodvislosti (!), pí. Čelakovská: Svornost naše spása (...)*“²⁷⁰ Heslo, které pronesla samotná Sofie Podlipská „*Osvětou ke svobodě*“ nepřekvapuje a znovu nás ujišťuje o jejím smýšlení a životní strategii. Ačkoliv byl tento počín převážně zásluhou Elišky Krásnohorské, Sofie Podlipská na něm nesla svůj zásadní podíl. Převážně tuto akci zaštitila organizačně a vedla družstvo Češek pro prapor Slavie. Stěžejním bodem měl být průvod družiček, jenž „*(...) oděn bude v oblek bílé barvy (...)*“²⁷¹. Rozesláním tištěných pozvánek několika „dcerám“ sháněla účastnice do onoho sboru družiček. Jednu pozvánku obdržela i Anežka Čermáková-Sluková.

Poslední poctou bylo pro Sofii Podlipskou předsednictví Prvního sjezdu žen českoslovanských. Toto předsednictví bylo ovšem již spíše symbolické, neboť úřad fakticky zastávala Věnceslava Lužická-Srbová.²⁷² Podlipská už jen sjezdu zaslala „*vzletný a srdečný list.*“

Ačkoliv literární tvorba Sofie Podlipské není předmětem této práce, domnívám se, že s hlediska kontextového je i tuto oblast její činnosti alespoň ve stručnosti třeba představit. Na základě již několikrát uvedených okolností, a totiž že spisovatelství bylo pro Sofii Podlipskou převážně výdělečnou činností, po sobě zanechala rozsáhlý literární odkaz, jenž čítá několik desítek románů, novel, povídek, divadelních a loutkových her, studií a vychovatelských spisů, čímž zaujala první příčky v kvantitě publikovaných i nepublikovaných prací nejen mezi

²⁶⁹ LA PNP, fond Čermáková-Sluková Anežka, Podlipská Sofie Čermákové-Slukové Anežce, 1893.

²⁷⁰ NL, 25. 5. 1891.

²⁷¹ LA PNP, fond Čermáková-Sluková Anežka, Podlipská Sofie Světlé Karolině, 1891.

²⁷² ŽL, 1897, č. 6, s. 121-123; 1897, č. 7, s. 146-148.

ženami. Nejúspěšněji se přitom jeví práce směřované na dětské publikum a práce určené dospívajícím dívkám. Poměrně zdařilým byl román *Osud a nadání*,²⁷³ jenž vyšel v Ženské bibliotéce, román *Přechody, Příbuzní* či *Nalžovský*, v němž Podlipská zpracovala konvenční vyprávění o lásce chudého domácího učitele k dceři jeho bohatého zaměstnavatele. Inspirace skutečným příběhem domácího učitele Petra Mužáka sestry Johanky je více než zřejmá.

O něco méně úspěšnými pak byly romány *Anežka Přemyslovna* či *Jaroslav Šternberk*, vykazující poměrně striktní didaktičnost a zdůrazňování ideálních vztahů či osobních etik proti sobectví a egoismu.²⁷⁴ V osmdesátých letech vydala autobiografický román *Peregrinus*, jenž je hodnocen jako její nejvyrovnanější román²⁷⁵ a sociálně laděné romány *Anna, Lidské včely* či *Mír*. Vedle toho je Sofie Podlipská také autorkou povídek, pohádek a divadel pro děti a mládež a společně s Věnceslavou Lužickou je považována za zakladatelku české povídky pro dívky. Historickými příběhy a pověstmi se snažila dívky kultivovat, rozšiřovat jejich vzdělání a podporovat morální aspekt jejich výchovy. S veřejnou a filantropickou činností Sofie Podlipské pak souvisely její spisy vychovatelské.²⁷⁶ Řada prací, které napsala, nebyly nikdy publikovány, avšak ve sbírce pozůstalostí jsou v rukopisech dochovány. Zachovalá korespondence mimo jiné dokazuje, jak velký problém pro ni představovalo sehnat nakladatele, jenž by práce vydal, a sama sebe se ptala: „*Proč mi říkají, že jsem oblíbená, když nikdo nezná mého díla?*“

Z divadelních her, které napsala, se jeví jako úspěšná hra *Ženská pýcha*. Alespoň tedy v očích Josefíny Brdlíkové, která Podlipské zasílá pochvalnou zprávu. Sofie Podlipská, překvapená informovaností přítelkyně, ačkoliv hru příliš nepropagovala, odpovídá: „*Překvapila jste mne také, předrahá paní, povšimnutím mého kusu na Smíchově provozovaném. Dělo se tak více méně inkognito. Nechce se mi té velké veřejnosti. Byla jsem jen zvědava jak se to hraje a tak jsem to provozovati nechala. Herci překonávali sami sebe. Byla jsem více než spokojena.*“²⁷⁷ Podlipské *Ženskou pýchu*: drama ve třech jednáních nehráli jen ve Smíchovském Švandově divadle, ale hráli ji i ochotníci „*Havlíčka*“ v Brně.²⁷⁸

²⁷³ Dějiny české literatury III., s. 256.

²⁷⁴ Lexikon české literatury, s. 960.

²⁷⁵ Dějiny české literatury III., s. 256

²⁷⁶ Lexikon české literatury, s. 960.

²⁷⁷ LA PNP, fond Brdlíková Josefína, Podlipská Sofie Brdlíkové Josefíně, 12. únor 1890.

²⁷⁸ Moravská orlice, 26. 2. 1898.

Kritika literární tvorby Podlipské se objevovala již za života protagonistky, více však až po její smrti.²⁷⁹ Rozsáhlá tvorba spisovatelky je rozebrána i v Dějinách české literatury. Její díla jsou zde klasifikována jako silně tendenční se zvláštním zřetelem k morálním problémům a k otázkám postavení ženy ve společnosti. Nedokonalé byly podle literárních kritiků zejména postavy, jevící se jako rozplývavé a prostředí, jemuž chyběl punc reálnosti. Problematickou se jevila i autorčina lyrická fantazie a její sklon k hlubokomyslným rozborům životních otázek. Námětově jí byly velmi blízké historické látky a osobnosti, také některé ženské osudy. Romány *Přechody*, *Iluze* či *Právo lásky* psala s jediným cílem: osvobodit ženu od dobových společenských předsudků.

Podlipské romány si udržovaly jistou vypravovatelskou úroveň a představují onu hodnotnější vrstvu tehdejší (početné) literární produkce.²⁸⁰ Přes veškeré kritiky její literární práce je třeba zdůraznit, že psala se skutečnou pečlivostí, nejlepšími úmysly a nikdy nesklouzávala k lacinosti. Negativním faktorem byl zejména čas. Psala rychle, nepilovala a mnohdy byla z hmotných důvodů nucena publikovat dílo, s nímž nebyla ztotožněna. Byla-li požádána časopisem, almanachem či kalendářem o příspěvek, zvláště týkalo-li se to dobročinnosti, nikdy neodmítla.

3.6 Na konci života

Kolem šedesátého roku života se začala Sofii Podlipské ztrácet „literární půda“ pod nohama. Zavřená mezi čtyřmi stěnami pracovny začala podléhat pesimistickým náladám a trpěla dojmem, že její dílo nebylo dostatečně doceněno: „(...) *A je to lítost, je-li vše pohozeno, zlehčováno, co podal dobrého (...) Musí se tedy zapomínat a jítí dál.*“²⁸¹ Na nezámek nakladatelů si stěžuje i v dopisech Teréze Novákové: „(...) *vydávání mých sebraných spisů u Kobra před lety již uvázlo a není naděje že by se pokračovalo. U nakladatelů však nenalézám*

²⁷⁹ Již necelých dvacet let po její smrti je možné dočíst se: „*Zvláštní výraznou individualitou literární Podlipská se nevyznačuje, neboť skoro ve všech svých pracích podléhá cizím vlivům, které jsou místy až příliš znatelné (...)* Přes všechno snažení nepodařilo se jí zhostiti se těchto cizích vlivů, které ji zaváděly od opravdového umění, jehož vrcholu byla v románě *Peregrinus* (1881) tak blízka. Toliko v pracích *Břeh a Peregrinus* je Podlipská nejvíce originelní, poněvadž postavila se tu alespoň částečně na své vlastní stanovisko a zanechala idealizování, moralizování a filosofování (...) *Většina prací má jediný a jasný úmysl vzdělávati a vychovávat, což obyčejně bylo literárnímu dílu jen na škodu.*“ (ŽL, 1913, č. 5, s. 8-10).

²⁸⁰ Dějiny české literatury III., s. 255-256.

²⁸¹ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 56.

v tom ohledu ochoty, vždy dávají přednost práci nově ode mne sepsané. Tak bylo by mi krásně poslouženo, kdybych viděla v knize některý svůj román. Na sebrání jejich není pomyslení.“²⁸²

S těmito náladami souvisela i skutečnost, že se začala stahovat z veřejného života a čím dál více času trávila ve svém pokoji s výhledem na Petřín a Vltavu: „*Já zapomínám na veřejnost, na ten trh. Zavírám se do sebe, zatahuji kolem sebe clonu lásky.*“²⁸³ Zatahovat kolem sebe clonu však nemohla úplně. Ačkoliv prakticky celý život pracovala, aby se domohla hmotného zabezpečení, ve stáří žádnými penězi nedisponovala a trpěla tím, že je závislou na Vrchlických. Přese všechno se stále snažila a psala: „*Jdu orat a hroudy zatloukat, t.j. chystat si kousek chleba čili žebrat u nakladatelů o kousek práce.*“²⁸⁴ Kromě neustálého psaní, čtení, a ospravedlňování vlastních prací před literáty, doučovala také francouzštinu. Teréze Novákové v dopise píše, že „*(...) pro krátkost času který mám prací přeplněný (...)*“²⁸⁵ nemůže přispět do prvních čísel nového podniku. Nedostatkem práce tedy netrpěla.

Ke konci svého života byla Sofie Podlipská údajně častokrát viděna, jak osamocená prochází Prahou. Chodila na Karlovo náměstí, Petřín a společně se sestrou Johanou údajně trávila hodiny rozpravami. Eliška Krásnohorská na stranách Ženských listů komentovala stav stárnoucí Sofie: „*(...) Čím déle byla svěží a mladistvá, tím rychleji pojednou stárla, vadla tělesně (...)*“²⁸⁶ Stáří ovšem brala jako přirozenou součást života. Augustinu Hemerkovi napsala: „*Máte pravdu, že nejsem z těch jež ke svému stáří nerady se hlásí. Já naopak divím se, že mi není ještě sto let s mými zkušenostmi.*“²⁸⁷

Do víru společenského života se však čas od času ráda navrátila. 15. května roku 1891 „*o 10. hodině dopol.*“²⁸⁸ se zúčastnila slavnostního zahájení Zemské jubilejní výstavy. O čtyři roky později nechyběla ani na vernisáži Národopisné výstavy československé.

Sofie Podlipská zemřela dne 17. prosince roku 1897 následkem chronické srdeční choroby. Milada Vrchlická pak vzpomíná na náladu, která bezprostředně po smrti babičky v rodině vládla: „*Byla jsem sama velmi dětinská tehdy ve svých čtrnácti letech, když nám zemřela – trpěla jsem bolestí maminčinou z její ztráty (...)* Sofie Podlipská byla pohřbena, stejně jako její muž, na „*Volšanech*“: „*Když jsem přišla poprvé s maminkou k novému hrobu*

²⁸² LA PNP, fond Nováková Teréza, Podlipská Sofie Novákové Teréze, 2. únor 1894.

²⁸³ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 56.

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ LA PNP, fond Nováková Teréza, Podlipská Sofie Novákové Teréze, 2. únor 1894.

²⁸⁶ ŽL, 1898, č. 1, s. 2.

²⁸⁷ LA PNP, fond Hemerka Augustin, Podlipská Sofie Hemerkovi Augustinu, 12. květen 1893.

²⁸⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, vstupenka k zahájení Všeobecné výstavy zemské v Praze roku 1891.

babiččinu, na místo mě cizí, neplakala jsem – ale potom jsme šly k rovu dědečkovu tam, kde jsem tak často stávala vedle babičky, kde i ona sama přála si býti pochována vedle „svého Podlipského“ (Praha nedovolovala tehdy již pochovávat na tuto část olšanského hřbitova) – tehdy jsem musela zaplakat, že již nikdy neuvidím starou, dobrou, jemnou postavu (...)“

Největší smutek ovšem prožívala převážně Ludmila, píšíc: „(...) *cítím tu chudobu svou bez ní, ten chlad bez její lásky a sympatie.*“ Svůj žal po smrti matky tlumila stykem s matčinými s přítelkyněmi, zejména sestrami Zdenkou a Marií Kalašovými: „*Toužím teď po návštěvě jejího hrobu, ale kdy se od uzdravujícího dítěte budu moci vzdálit ještě nevím. Kdybyste se beze mne drahé slečny na Volšany vypravily, je ten pro mě posvátný hrob na V. hřbitově, 13 oddělení číslo 1.*“²⁸⁹

Poslední zápisy, které do deníku Sofie Podlipská zanesla, dokládají, že i přes postupující nemoc a slabost pracuje. Pracuje pro spolek, který pro ni skutečně až do smrti mnoho znamenal: „(...) *Mám poslední schůzi Ochrany. Pracuji pro ty opuštěné děti na povel čehosi. Namáhám, napínám se, mluvím a uvnitř k sobě pravím: Jen klidně, nebudu nic nutit! Nadarmo. Má horlivost odhazuje uzdu mého pohodlí a neznám samu sebe.*“²⁹⁰

Měsíc po své smrti byla in memoriam oceněna stříbrnou medailí města Prahy za zásluhy o literaturu a vzdělávání mládeže. Půl rok po své smrti, 16. května roku 1898, byla na domě č. p. 1672 na Palackého nábřeží, kde „*nezapomenutelná spisovatelka žila, tvořila i skonala*“ odhalena pamětní deska s medailonem Sofie Podlipské, již vymodeloval sochař Čeněk Vosmík.²⁹¹ Slavnost byla iniciována Dámským kruhem, přičemž hlavní organizátorkou byla Johana Danešová, která po Sofii Podlipské převzala ve spolku starostenství: „*Pěknými slovy tlumočila to slavnostní řečí pí. Danešová jménem pražských dam, jejichž zásluhou byla deska zřízena a zasazena.*“²⁹² Že tato ceremonie byla z návštěvnického hlediska značná a mimo Pražany vítala i „venkovany,“ dokládají fotografie z dobového tisku. Přítomni byli mimo jiné členové městské rady pražské, členové literárních i uměleckých spolků, Máje, Umělecké besedy či ženských spolků. Přítomna byla též deputace Národního divadla, Sokola a dalších. Rovněž také spolek Žofie Podlipská, vzniknuvší v Chicagu, nechal na hrob Podlipské položit emailový věnec a po její smrti uspořádal společně s Jednotou dam v Chicagu sbírku, jejíž výtěžek putoval do českých humanitních ústavů. Sboru Žofie Podlipská si Podlipská nesmírně cenila. Vypovídají o tom publikované poslední dva dopisy, které z pera Podlipské putovaly do

²⁸⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Vrchlická Ludmila Kalašové Marii a Zdence, 7. březen 1898.

²⁹⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čápková Milada: O Sofii Podlipské, vzpomínky, rkp.

²⁹¹ Mramorová pamětní deska je dnes uložena v depozitáři Národní galerie.

²⁹² Zlatá Praha, 1898, č. 29, s. 347.

Ameriky.²⁹³ V měsíci květnu se pak ještě v Americe konaly slavnosti české ženy na uctění její památky. Stejně tak i v Čechách se uspořádala řada oslav odkazu Sofie Podlipské. Jak referují Ženské listy, nejcennější přednáškou byla ta pronesená Terézou Novákovou.

Literární odkaz Sofie Podlipské byl přeci jen doceněn, ačkoliv se tomu tak stalo až po její smrti. Grafická společnost Unie vydala roku 1901 souborné vydání spisů Sofie Podlipské, jejichž dominantou byl román Lidské včely oceněný Českou akademií věd, slovesnosti a umění.²⁹⁴

Na závěr životního příběhu Sofie Podlipské jen několik slov o písemném dědictví. Jak už bylo několikrát uvedeno, dědictví Sofie Podlipské bylo roztrženo mezi dědice. Velkou část pozůstalosti ovšem držela Milada Čáповá-Vrchlická, která dokumenty propůjčovala Čermákové-Slukové a která je posléze (zřejmě na popud manžela Gabriela Čápa) odkázala příbuznému A. Nevečeřalovi. Ten si byl vědom toho, že se jedná o významný kulturní a literární doklad a pozůstalost předal Národnímu muzeu.²⁹⁵ Stejně zajímavý je i seznam pozůstalosti Podlipské sepsaný roku 1915. Soupis je členěn dle uložení ve skříni a dle jednotlivých za sebou jdoucích přihrádek obsahujících „balíčky“. Tyto balíčky zřejmě vytvořila už Podlipská a byly tematicky členěny. V soupisu pozůstalosti zaujmou převážně ty položky, které již dnes nejsou dochovány (nevylučuje se však, že jsou v Českém Dubu). Zejména jde o dopisy spadající do kategorie rodinné korespondence či některé rukopisy nepublikovaných prací.²⁹⁶ Nic se nemění na tom, že nejcennější prameny – deníky a dopisy jsou zřejmě nenávratně pryč. „*Tehdy, skoro dvacet let po babiččině smrti byla jsem nesmírně ráda, že jsem měla babiččiny denníky, kde jsou věrně a pravdivě zachycovány pablesky jejího i našeho života (...)*“²⁹⁷

²⁹³ „*Vy milé dobré duše působíte mi takovou radost, že Vám nemohu dosti poděkovati. Jaký to blahý pocit, že za mořem ve vzdáleném dílu světa jsou Češky, které zbožňuji pro jejich vytrvalost k české národnosti a které přichýlily Svě šlechtné srdce ke mně tou měrou, že chtějí nositi moje jméno (...)* Je mi na 65 rok. Stáří ohlašuje se mi již chorobou, ale také větším a větším porozuměním toho co jiní zkoušejí a trpí. Posud mohu pracovat a za to jsem vděčna.“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Upomínka na Sofii Podlipskou, separát.)

²⁹⁴ ŽL, 1901, č. 7, s. 149-150.

²⁹⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, výstřižek Pozůstalost Sofie Podlipské do Národního musea

²⁹⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Seznam pozůstalosti Sofie Podlipské z roku 1915.

²⁹⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čáповá Milada: O Sofii Podlipské, vzpomínky, rkp.

4 Portrét společenských aktivit Sofie Podlipské a jeho odraz v dochovaných pramenech

Svědectvím pro význam Sofie Podlipské v české společnosti a pro její veřejnou činnost jsou zejména dochované dopisy a rukopisy. Studium celé šíře archivní pozůstalosti protagonistky nebylo možné, vzhledem k rozsahu a požadavkům diplomové práce, realizovat. S přihlédnutím k dimenzi, nekompaktnosti a heterogenitě archiválií vztahujících se k Sofii Podlipské, byly vytčeny limity, jimiž se následně studium dokumentů ubíralo. Selektce pramenů pak probíhala v souladu se stanovenými kritérii, jež jsou uvedeny v úvodní části této práce. V krátkosti je třeba připomenout, že preferována byla korespondenční sdělení pracovní a přátelské povahy, a to všech korespondenčních souborů, tedy korespondence odeslané, přijaté, rodinné i cizí, přičemž rodinná korespondence nebyla úplně ignorována, avšak stála spíše v pozadí zájmu. Výjimku tvořil manželský korespondenční dialog a některé dialogy sesterské. Nutno zohlednit a podotknout ještě další skutečnost, a sice že přijatá korespondence tvoří dominantní celek a je tedy v převaze nad odeslanou korespondencí. Z toho plyne nebezpečí jednostranných náhledů narátorů různých sociálních skupin na veřejné aktivity Podlipské. Nesourodost a nevyváženost „řeči“ archiválií byla od počátku zohledňována a tato negativa kompenzována důkladnějším studiem dopisů z pera Sofie Podlipské v externích fondech LA PNP a důraznější prací s editovanými prameny, které zakonzervovaly dnes již neexistující nebo nedostupné materiály. Zároveň byly některé skutečnosti doplňovány prostřednictvím dobového tisku a některých autorčiných rukopisů.

Cílem předkládané kapitoly je představit portrét veřejných aktivit Sofie Podlipské, tak jak se zrcadlí v dochovaných archiváliích jednotlivých fondů LA PNP, přičemž důraz je kladen na analýzu fondu Sofie Podlipské. Některé skutečnosti, jak už bylo avizováno, jsou doplněny fakty z dobového tisku a editovaných pramenů. Účelem kapitoly tedy není předložit kompletní výčet aktivit protagonistky, ale respektovat mluvu interpretovaných archiválií. Jejím smyslem je poodkrýt zákulisí fungování jednotlivých institucí v souvislosti s angažovaností Sofie Podlipské v nich, nikoliv předkládat dějiny a koncepce zmiňovaných institucí v celé jejich šíři.

Obsahová analýza vybraných studovaných pramenů potvrdila skutečnosti, které byly v průběhu práce několikrát naznačovány, a totiž že hlavní doménou působnosti Sofie Podlipské byla zejména oblast publikační a překladatelská. Zhruba 60 % veškerých studovaných pramenů reflektuje dění na literární půdě, odhaluje okolnosti vzniku literárních

děl, prezentuje literární zájmy, posudky a sliby, týkající se otiskování jednotlivých prací. Zároveň předkládá mnohdy značně napjaté a komplikované vztahy mezi nakladateli, redaktory a Sofií Podlipskou, v jejichž pozadí stálo hned několik činitelů. Těmi byly zejména nevyplacené honoráře nebo samotné výše honorářů, které neodpovídaly původní smluvené částce. Dalším činitelem byla nespokojenost redaktorů s rozsahy, náměty či formami podstoupených prací. Částečně se také prameny dotýkají problematiky kolem dalšího podniku, na němž se Sofie Podlipská podílela - Ženské bibliotéky.

Druhou hlavní doménou veřejné působnosti Sofie Podlipské byla podle výpovědí pramenů oblast spolkově - zájmová. Spolkem, který představoval těžiště činnosti Sofie Podlipské, byl zejména spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Z celkového počtu interpretovaných pramenů představují archiválie vážící se k zmíněnému spolku asi 30 % veškerých výpovědí. Další prameny se pak letmo dotýkají dalších aktivit a podniků, které vzešly z produkce protagonistky. Zejména jde o spolky Americký klub dam, Ženský výrobní spolek či Dámský kruh.

Poslední doména pak představuje oblast zahraničních konexí a spolupráce, zejména s českými společensky činnými ženami, které se provdaly do zahraničí a veřejně se angažovaly i tam. Prameny ovšem hovoří i o spolupráci Podlipské s dalšími zahraničními institucemi.

Všechny vyjmenované oblasti působení Sofie Podlipské jsou pak protkány ještě další sférou, jíž je oblast přátelská. Je rovněž třeba zmínit, že veškeré uvedené okruhy se mohou i vzájemně prolínat a jednoznačně nemusejí spadat do navržených domén.

Dimenze a spektrum studovaného archivního materiálu byly pro potřeby této diplomové práce, domnívám se, plně dostačující a adekvátní. Přesto však je třeba konstatovat, že dochované dokumenty uložené v LA PNP zřejmě více poznatků o sledované osobnosti neodkryjí. Ačkoliv nebyl fond Sofie Podlipské a zbývající externí fondy probádány kompletně, jisté náznaky potvrzující tuto domněnku jsou opodstatněné. Více je otázka dalších badatelských možností analyzována v kapitole Badatelské výhledy.

4.1 Oblast literárního světa

Vstup Sofie Podlipské na spisovatelskou scénu se uskutečnilo zcela přirozeně, a to ještě v mladistvých letech sepsáním nekrologu Honoráty Zapové pro časopis Lumír. O několik let později, tedy roku 1858, debutovala oficiálně, a to společně se sestrou Johanou na stranách

almanachu Máj, manifestující nástup mladé literární generace.²⁹⁸ Za tímto počinem stála jediná osoba, a tím byl Josef Podlipský, jehož literární a společenské konexe usnadnily oběma sestrám cestu k dráze spisovatelské a v případě Sofie Podlipské i cestu k celkové společenské známosti a vážnosti. Byl to status, který ji pronásledoval do konce života a který ji v mnohém pomohl. Byl východiskem k tomu, že se postupně v literárním světě stávala známou a podnik, který nedisponoval příspěvkem od „*spisovatelky Žofie Podlipské*,“ byl ve značné nevýhodě.

Literární business, jímž byla důsledkem nepříznivého životního osudu pohlcena, jistě nesplňoval její představy o životě ženy povoláním spisovatelky. Literární svět byl mnohdy neúprosný a byl obchodem v pravém slova smyslu. Sofie Podlipská se ocitla v pozici rovnocenné partnerky nakladatelů a redaktorů, přijímala zakázky, vyjednávala a smlouvala výše honorářů, i když mnohdy za dozoru advokáta Prokopa Podlipského. Nastal-li problém z jedné či druhé strany, řešila ho s odhodláním, neúprosností i ústupky. Na druhém břehu řeky pak stála spisovatelka, která bez nároku na honorář nikdy neodmítla nabídku přispět svou prací do nového podniku či do časopisu, jehož výtěžek putoval na dobročinné účely. Dvojitá tvář, kterou musela v této sféře zaujímat, byla nezbytnou životní taktikou. Psát musela, aby uživila rodinu a psát musela, aby alespoň zčásti unikla z tenat negativních životních okolností a věnovala se činnosti, v níž spatřovala smysl a radost. Pomyslná židle uznávané literátky se mnohdy viklala, zejména rozhodl-li redakční výbor nepřijmout práci k tisku, neudělají-li se v textu změny. V tomto směru byla Podlipská hrdá a za svými pracemi si stála, a to celý život: „*Lituji, že jsem nedovedla vyhověti v každém ohledu Vašemu ctěnému výboru (...) Bůh ví, že nepíšu z kratochvíle (...) nelenuji přechísti vše deset-dvacetkrát a škrtnám nemilosrdně dokud mi zbývá nejmenší pochybnost. Co pak zůstane, to je v skutku duše, srdce moje, mám-liž právo urvati z toho jakýs článek i kdybych z povolnosti se činit tak chtěla? Vždyť musím podepsati svou věc, tj. musím ji zodpovídati před svědomím a čtenářstvem svým (...) Nežádejte prosím skutečných obětí ode mne a nemějte mi za zlé pak-li trvám na svém.*“²⁹⁹

Spisovatelská dráha se před Sofií Podlipskou otevřela již na konci padesátých let 19. století. S větší intenzitou se však do role spisovatelky vpravila až o několik let později vlivem napjatého rodinného rozpočtu a působením Podlipského, který svou mladou ženu k psaní doslova „popostrkoval“ a vyřizoval jí poptávky od redaktorů. Již od počátku šedesátých let byla Sofie Podlipská v čilém písemném kontaktu s Eduardem Grégrem, Vítězslavem Hálkem

²⁹⁸ Dějiny české literatury III., s. 32-33.

²⁹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie nezjištěnému, 25. květen 1869.

a Ignácem Leopoldem Koberem.³⁰⁰ Zejména vztahy s Grégrem a Hálkem byly od počátku velmi přátelské, spíše než stroze pracovní. S Koberem naopak čistě obchodní a značně chladné.

Přítel Grégr zjevně usiloval o přízeň začínající spisovatelky a cítil se vždy „*velice poctěn*“,“ kdykoliv mu bylo možné cokoliv z pera výtečné spisovatelky vydat.³⁰¹ Již roku 1864 otiskuje Sofii Podlipské *Povídky a bájky pro dobré dětičky, které se rády učí čísti*, a už tisk tohoto prvního dílka se neobchází bez komplikací v podobě nekvalitně odvedené práce litografa. Již na počátku spolupráce mezi nakladatelstvím Eduarda Grégra a Sofií Podlipskou se vyskytují jisté překážky. V roce 1864 od přítele Grégra přijala list, jehož obsahem byly věty, které Sofie Podlipská bude za svůj život číst ještě nesčetněkrát, a sice že „*Honorář Vašnosti zašlu, jakmile se stísnné finance naše trochu sotaví*.“³⁰² Plného honoráře se Sofie Podlipská dočkala až na konci března roku 1865, přitom byla ujišťována, že výběr knihtiskárny dra. Eduarda Grégra byla nejlepší volbou.³⁰³ Problémy s vyplacením celkové sumy pak provázely další dílo, jímž byly *Listy staré vychovatelky někdejší schovankám*, rovněž vyšlé v Grégrově nakladatelství. Tentokrát však vyplacení částky spěchalo, neboť z ní měl být Podlipskému vystavěn na Olšanech pomník.³⁰⁴

Své prvotiny od šedesátých let 19. století zasílala i do dalšího nakladatelství, jímž bylo nakladatelství vlastenecky smýšlejícího Ignáce Leopolda Kobera. Vážený majitel knihtiskárny a knihkupectví, jenž právě v Praze začínal rozjíždět svůj podnik,³⁰⁵ si s odpovědí na nabídnutý spisek Podlipské pro mládež dává značně načas. Ačkoliv jsou v něm „*sem tam ještě vyskytující se poklesky v slohu a ve mluvě*“,“ k dílku se staví víceméně kladně. Kober, který se nezdráhal pouštět do velkých a mnohdy riskantních podniků, sice nepreferoval vydávání podobně koncipovaných prací, avšak „*ve znamení úcty k Vašnostem*“ přeci jen nabídl

³⁰⁰ V písemném kontaktu byla bezesporu i s tiskařem Josefem Farským, v jehož závodě vyšla v roce 1864 kniha *Tři povídky pro milou dorůstající mládež*. (Lexikon české literatury, s. 960).

³⁰¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grégr Eduard Podlipské Sofii, 29. říjen 1864.

³⁰² Ibid, 19. prosinec 1864.

³⁰³ Ibid, 27. březen 1865.

³⁰⁴ V pozůstalosti Sofie Podlipské je rovněž uložen koncept dopisu bez data nezjištěné osobě. Obsahem dopisu je poděkování za projevenou soustrast se smrtí manžela, ale zejména nabídka k tisku spisu *Listy staré vychovatelky*: „*Osměluji se zároveň navrhovati Vám malinký spisek k vydání. Nazývá se Listy staré vychovatelky někdejší schovankám. Dárek sestřám slovanským (...) věc jest úplně připravena k tisku*. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie nezjištěnému, b.d.) Ačkoliv je adresátem „nezjištěný“,“ odhaduji, že list je určen právě Grégrovi, „*vzácnému příteli ženských snah*.“

³⁰⁵ Lenderová, Milena et al. Čtenáři a četba, in: *Z dějin české každodennosti*, s. 328 – 336.

nejbližší možné termíny vydání, které stanovil na zimní měsíce. Čtenář dopisů se však nevyhne dojmu, že tak učinil skutečně jen z úcty. Záminky k nepublikování, jimiž zaplnil pasáže dopisů, argumentovaly nedostatkem času a odkazováním na jiné nakladatele, kteří se vydávání podobně pojatých spisů zabývají, například na Adolfa Kurandu, který „(...) *zvláštní péči věnuje vydávání spisů pro mládež (...)*“³⁰⁶ Tato doporučení zřejmě zabrala. První Podlipské práce směřované na mládež totiž vycházejí u Grégra a Farského, nikoliv u Kobera.
307

První literární zkušenosti mladé paní Podlipské nebyly tedy přímo idylické. Tento fakt potvrzuje i svár vzniklý kolem právě vycházejícího překladu *Consuela* u již zmiňovaného I. L. Kobera. Ačkoliv dopis psaný Sofií Podlipskou, v němž shrnuje podmínky publikování práce a přijímá je „(...) *s úplnou spokojeností (...)*“,“³⁰⁸ výsledek spolupráce se až tak úspěšně nejeví: „*K stížnosti Vaší jako bych nespravedlivým snad způsobem srážel Vám z honoráře za překlad Konsuela, odpovídám přiloženými zde korekturami (...)* *mojí vinnou zajisté nestalo se, že zapotřebí s překladem Vaším tak valných a drahých oprav. Prosím tedy slušně, velevážená paní, byste uspořila sobě i mně podobného pomlouvání. Ve vší úctě I. L. Kober.*“³⁰⁹ Nedůkladně provedená korektura (?), kterou zřejmě prováděl sám Podlipský, a v důsledku níž musel nakladatel vynaložit další výdaje, tedy byla důvodem vůbec prvního většího sporu, kterému musela začínající spisovatelka čelit. Těžko odhadnout, jak se dále rozepře vyvíjela a vyřešila, avšak je třeba zmínit, že spolupráce s nakladatelstvím I. L. Kobera nadále pokračovala, a to až do devadesátých let. V době vypuknutí sporu má však vedle sebe Sofie Podlipská ještě mužskou podporu – svého muže. Kolotoč honby za honoráři, jak se v textu ještě ukáže, se teprve roztočí, a co víc, tyto svízele bude řešit víceméně sama. Nelze si však nepřipustit fakt, že právě tyto okolnosti přispěly k seberealizaci protagonistky.

Komplikovaný průběh měla též příprava výtisku překladu *Hraběnky z Rudolfstadtu*, zejména týkalo-li se to lhůt dodání jednotlivých částí překladu. Několik vzájemných dopisů však skončilo smířlivým verdiktem: „*Snad se konečně domluvíme!*“³¹⁰ I přes poměrně chladný a věcný přístup, který Kober zastával, si byl vědom toho, že spolupracuje se ženou,

³⁰⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kober Ignác Leopold Sofii Podlipské, 23. duben 1862.

³⁰⁷ Lexikon české literatury, s. 960-961.

³⁰⁸ Mimo výši honoráře obsahuje list také bod vztahující se ke korekturám textu. Tu má zajistit na vlastní náklady sama Podlipská a až poté předat k tisku. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Koberovi Ignáci Leopoldu, 1864).

³⁰⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kober Ignác Leopold Sofii Podlipské, 20. září 1864.

³¹⁰ Ibid, 18. září 1865.

kteřá má ve společnosti dam vynikající pověst, a že její vliv je v této oblasti značný. Jeho nový podnik – Školu mateřskou bylo třeba mezi dámami propagovat, a kdo jiný by této propagaci mohl pomoci než Sofie Podlipská: „*Račte nám laskavě udati, kterým paničkám pražským bychom měli poslati Školu mat. na ukázkou, by žádaného rozšíření došla.*“³¹¹ Ve jménu dobrých pracovních vztahů a přesvědčení o kvalitním Kobrově podniku zřejmě Sofie Podlipská vyhověla a jména dam „udala.“

S Ignácem Leopoldem Koberem spolupráce pokračuje, jak už bylo uvedeno, až do devadesátých let 19. století. Pasáže dopisů obsahují, až na sem tam se vyskytující nedorozumění, zejména otázky související s honoráři a chystanými pracemi k tisku. Ze všech nakladatelů a redaktorů, s nimiž byla Sofie Podlipská v písemném kontaktu, jak je z interpretovaných pramenů vidno, byl Kober (i Mariana Pečířková) svolný ke smlouvání ohledně výše autorské odměny. Žádostem Podlipské o zvýšení honorářů Kober většinou vyhovoval: „*Co se zvýšení honoráře ze 6 zl. na 8 zl. za arch při 3. svazku sebraných Vašich spisů týče, mile rád vyhovuji v oprávněnou Vaši žádost.*“³¹² Jindy, v návaznosti na nepřilíš prosperující trh, reaguje zamítavě: „*Lituji, že žádosti Vaší ohledně honoráře za 6. a 7. sešit Vašnostiných spisů při nejlepší vůli vyhověti nemohu. Kdyby bylo možno, neváhal bych ani okamžiku, abych přání Vašnostinu vyhověl, při nynějších smutných poměrech obchodních jest mi to naprosto nemožné.*“³¹³ Jindy musí Sofii Podlipské připomínat, co stojí ve smlouvě mezi nimi uzavřené: „*Co se honoráře za biografii Boženy Němcovy týče tu ovšem musím vzhledem na to že požadavek Váš je skromný držeti se smlouvy pro Národní bibliotéku mezi námi uzavřené, která vyslovně za veškeré práce bez výjimky zl. deset za arch stanoví, což je také honorář velmi slušný. Ráčila-li Jste ve ctěném listě Vašem podotknouti, že to práce původní za niž tedy žádáte honorář dvojitý musím zase z mé strany namítati, že jsem za sebrání materiálu k biografii té 15 zl. vydal (...)*“³¹⁴ Stejně záporně se Kober staví k vyplácení záloh na honorář, neboť není mu „*(...) jinák možno než fakticky provedenou, tedy vytisknutou práci*

³¹¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kober Ignác Leopold Sofii Podlipské, 3. leden 1865.

³¹² Ibid, 15. září 1881.

³¹³ Ibid, 6. únor 1886.

³¹⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kober Ignác Leopold Sofii Podlipské, 30. leden 1888. Smlouva mezi oběma stranami ohledně životopisu Boženy Němcové je jako jedna z mála dochována. Obsahuje celkem čtyři ustanovení: „*Dávám Vám do nákladu Životopis Boženy Němcové za následujících podmínek: 1. Životopis který nemá přesahovati 4 (čtyry) archy obyčejné osmerky zůstane majetkem Vaším pro vše časy a všechna vydání. 2. Honoráře zaplatíte za arch udaného formátu jednou pro vždy zl. deset r. č. 3. Honorář splatný je hned po dotisknutí díla – nebudeli však vydáno do konce srpna 1890 zaplatí se v září téhož roku. 4. Korektury tisku obstarám sama.*“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kober Ignác Leopold Podlipské Sofii, 17. duben 1890).

*honorovati, avšak co je nejdůležitějšího neexistuje ani žádná závazná smlouva.*³¹⁵ Od osmdesátých let a po dobu let devadesátých 19. století se urgency o vydávání spisů ze strany Podlipské stupňují. Zájem o tisk spisů ze strany nakladatelů oproti předcházejícím letům značně poklesl. To dokládají i listy zasílané Koberem, v nichž děkuje za nabídku, ale nyní musí odmítnout.³¹⁶

Do roku 1867 Sofie Podlipská psala a překládala víceméně pro radost, byť ji vědomí potřeby přispět do rodinného rozpočtu pochopitelně k práci motivovalo. První léta vdovství byla ve znamení aklimatizace na novou životní roli i pozici. Ze Sofie Podlipské se prakticky ze dne na den stala matka samoživitelka, jejímž hlavním cílem bylo postarat se o děti, samu sebe a udržet alespoň v základech životní standard rodiny. Prostředkem k tomu mělo být spisovatelství. Literární produkce Sofie Podlipské začíná v té době nabývat na obrátkách. Píše rychle, ale s rozmyslem a pravidelně. Největším nepřítelem začíná být zejména čas. Faktor, který se na kvalitě odevzdávaných prací zcela jistě podepsal. Povídky a články, které podstoupila, se proto ne vždy setkaly s kladnou odezvou. Už v roce 1869 redakce Zlaté knihy doporučuje Podlipské práci přepsat či udělat zásadní změny. K tomuto kroku se však málo kdy uchýlila. Své práce zarytě obhajovala: *„Musím snažně prositi, aby mě byl laskavě rukopis můj navrácen, neboť není mi možná svoliti v jakékoliv zkracování a změny. Nepíšu, bůh ví ze žádné kratochvíle, moje slova vydírají se mi procesem často přebolestným z nitra přesvědčení (...) Litujíc ještě jednou neshody mezi mou prací a slavným výborem Zl. knihy znamenám se s nezměněnou úctou. S. Podlipská.*³¹⁷ Skutečně s „nezměněnou úctou“ spolupráce s redakcí Zlaté knihy pokračovala. Záhy totiž zasílá vydavatelství návrh na uveřejnění nové práce - *Vystoupení dívek ze školy*, který byl téhož roku také odpřednášen v Americkém klubu dam: *„Snažím se v ní podati jakési duševní vodítko mladým dívkám ze školy vystoupivším, dle něhoto by mohly a měly v započatém vzdělání dále pokračovati.*³¹⁸ K sepsání tohoto spisku ji zřejmě vedly okolnosti, které pod vlastní střechou v té době řešila. Svěřená strávnice právě dostudovala a před ní se otvírala otázka, co dál?

³¹⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Kober Ignác Leopold Podlipské Sofii, 1. březen 1890.

³¹⁶ Tento stav komentuje Podlipská i v listech Teréze Novákové tak, že *„(...) vydávání sebraných spisů i Kobra před lety již uvázlo a není naděje že by se pokračovalo.*“ (LA PNP, fond Nováková Teréza, Podlipská Sofie Novákové Teréze, 2. únor 1894).

³¹⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Lešetickému Vojtěchu, 24. května 1869.

³¹⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Lešetickému Vojtěchu, b. d. V Americkém klubu dam přednesla přednášku *Vystoupení dívky ze školy* 18. dubna roku 1869. (Památník třicetileté činnosti Bývalého Amerického klubu dam v Praze 1865-1895, s. 72).

Spolupráce mezi Sofií Podlipskou a redakčními orgány jednotlivých tisků mnohdy probíhala i v trochu jiné rovině než pouze v literární. Onou rovinou byla i rovina sociální. Na stránkách periodik byly zveřejňovány aktuality dotýkající se spolků i filantropie. V souladu s právě se formujícím Ženských výrobním spolkem Sofie Podlipská neváhá a „*starého dobrého přítele*“ Grégra urguje o uveřejnění nejnovějších aktualit z dění kolem nového podniku – Ženského výrobního spolku. Jako jedna z hlavních iniciátorek tohoto počínu usiluje ono Provolání „vykřičet do světa.“ A kde jinde, než na stranách přílohy časopisu Květy, Ženských listů. Grégr, zoufalý ze situace, během níž žádost o uveřejnění přichází, reaguje omluvami: „*Lituji velice že to nelze učiniti již v čísle červencovém, an toho již vytištěno jest.*“³¹⁹ Lidumilka Podlipská však tisk mnohdy urguje i v záležitostech filantropických. „*Slavnou redakci*“ Národních listů prosí o uveřejnění prosby k lidu v záležitosti stařenky, která „*(...) dlouho již neduživá živila se těžce až do této chvíle podomním obchodem s květinami. Jest nyní náhle mrtvicí raněna a práce neschopna. V nemocnicích není přijata a není pro ni asyly. Prosím za ni o nějakou lidumilnou podporu.*“³²⁰ Jako by se i v těchto Podlipské krocích odrážely výchovné tendence otce Eustacha Rotta, jenž vždy vedl obě sestry k empatii a pomoci potřebným, zejména starším lidem.

Na návraty nevyužitých rukopisů zpět si Sofie Podlipská rovněž musela navyknout. Spisy se ale nevracely zpět do rukou Podlipské jen proto, že neodpovídaly po stránce slohové posuzujícímu výboru, ale také proto, že nekorespondovaly s koncepcí konkrétního periodika nebo byly zkrátka a dobře pro určité sociální skupiny náročným: „*(...) spis při vší výtečnosti jeho pro obecnostv jaké jest Matice lidu, méně by se hodilo, an líčí pouze jemné stránky duševního života, k jehožto pochopení zapotřebí již vyššího a vytríbenějšího vkusu než předkládati můžeme obecnstvu sestávajícího z větší části z dělníků a rolníků. Dovoluji si tudíž rukopis Vašnosti vrátiti.*“³²¹

Dopisy mezi Grégrem a Sofií Podlipskou dokládají i dění na poli redakční politiky Květů, která začala být v roce 1872 značně napínavá. Sofii Podlipskou zřejmě ani tak netrápily události podstoupení Květů dr. Skrejšovskému jako to, že její povídka zůstane nedokončena. Grégr, sklíčený situací, jež nastala, se snaží vyhledávat kompromisy: „*Aby však čtenáři Květů kteří příště dostávají budou Světozor nebyli zkráceni o dílo Vaše, které se zajisté, jako vše co z péra Vašeho vyšlo, líbiti bude, byl by p. dr. Skrejšovský ochoten řešenou povídku otisknouti*

³¹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grégr Eduard Podlipské Sofii, 26. červenec 1871.

³²⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie redakci Národních listů, koncept dopisu b. d.

³²¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grégr Eduard Podlipské Sofii, 10. března 1870.

ve Světozoru a sice od začátku, kdybyste k tomu svoliti ráčila.“³²² Tuto nabídku Sofie Podlipská neodmítá a dodává: „Bylo mi vždy rozkoší a svátkem mohla-li jsem pro Květy pracovat.“³²³

Zřejmě až od sedmdesátých let 19. století navazuje Sofie Podlipská spolupráci s pražským nakladatelstvím a knihkupectvím Jana Otty, i když předpoklad, že byl osloven i dříve je pravděpodobný. Větší spolupráce mezi Podlipskou a Ottou byla navázána za účelem vytvoření nového orgánu při Ottově nakladatelství, které mělo být orientováno na ženskou otázku. Vznikla idea Ženské bibliotéky, „(...) která by přinášela příspěvky literární k povzbuzení, zesílení, poučení a orientování otázky této ženské. Ku povzbuzení nechť slouží práce belletristické, k zesílení, poučení a orientování díla populární z oboru vědy, umění a průmyslu, jmenovitě pak příklady historické, životopisné a statistické.“³²⁴ Autorkou citovaného svolání v Národních listech byla budoucí redaktorka Podlipská. Ta však z nějakého důvodu trvala na tom, aby její jméno pod tímto svoláním uvedeno nebylo. „Dovolil jsem si přece svolání, Vámi slovutná paní vypracované, které zejtra uveřejněné bude, ctěným podpisem Vaším opatřiti v té pevné naději, že mi toto odpustíte. Hlásím se k hříchu svému a prosím za mírný trest.“³²⁵ Důvody obav, které Sofie Podlipská měla, možná souvisely s celkovou nejistotou kolem nového podniku. Není sice jasné, jaký „trest“ Otto dostal, avšak téměř jisté je, alespoň jak se z dochovaných sdělení zdá, že „Bibliotheka ženská“ nebyla dítětem Podlipské, nýbrž ambiciózního vlastence Otty, který pro naplnění a realizaci své ideje potřeboval vhodnou dámu, jímž byla sice mírně pochybující, ale ve finále svolná Podlipská. Uveřejnění jména pod svoláním považoval Otto za nezbytné: „Byl jsem totiž z mnoha stran upozorněn, že minula by se věc ta účelu svého a nedosáhla by žádoucí důvěry v kruzích našich paní a dívek, kdyby nevěděly, že v čele jest dáma, která tak všeobecně požívá vážnosti a úcty jako Vy, slovutná paní. Z této příčiny opovážil jsem se učiniti tak, poněkud proti přání Vašemu.“³²⁶ Absence zaštiťujícího jména, zvláště bylo-li to jméno opravdu zvučné, by novému podniku příliš nepomohla. Jan Otto však v té době ještě netuší, že i to se z dlouhodobějšího hlediska mine účinkem a jméno Sofie Podlipská projekt nezachrání.

³²² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grégr Eduard Podlipské Sofii, 29. července 1872.

³²³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Grégrovi Eduardu, 1872.

³²⁴ NL, 16. 4. 1871, příloha.

³²⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Otto Jan Podlipské Sofii, 15. duben 1871.

³²⁶ Ibid.

Sdělení psaná Janem Ottou Sofii Podlipské na téma Ženská bibliotéka byla z počátku, tedy v letech 1871-1872, celkem kladná. Zdá se, že i Sofie Podlipská mohla být v té době poměrně spokojená. Přesto, že sem tam obdrží redakční honorář se zpožděním, spolupráce s Ottovým nakladatelstvím se jeví jako bezproblémová. Výtisk románu *Osud a nadání* ve třetím svazku knihovny Ženská bibliotéka je Podlipské předkládám značně nadšeně.³²⁷ Celkem vřele na román „oblíbené vypravovatelky Žofie Podlipské“³²⁸ reaguje i kritika. Zákrejsova analýza románu na stránkách Osvěty sice předkládá některé nedostatky, zejména co se týče výstavby díla, avšak celkově je spíše chválena.³²⁹ Možná je tomu tak i proto, že ženská otázka není v románu až tak dominantním námětem. Je jím zejména široké spektrum životních příběhu a lidských povah.

Ottova angažovanost ve společenském dění a jeho ambice na poli spolkovém jsou reflektovány i v dopisech Podlipské. Její jméno pravidelně využívá k propagaci vlastních společenských aktivit a nových počínů: „*Odhodlal jsem se věnovati celý čistý zisk z Almanachu „Souzvuk“ č. am. sirotčinci v Praze (...) a přicházím milostivá Paní s poníženou prosbou, jestli byste nebyla tak laskava napsati nějaké svolání s němž by se v sirotčinci promluví a vyzvání učinilo (...) Myslel jsem zároveň, že by mohlo býti svolání to podepsáno Vámi milostivá paní a že by se i v novinách uveřejniti mohlo.*“³³⁰ Souzvuk jakožto almanach Ženské bibliotéky sice oficiálně „pořádala“ Podlipská, avšak z kontextů dopisů je opět zřejmé, že to byl nápad Jana Otty, který Podlipská velmi ráda podpořila a propůjčila mu své jméno. Souzvuk vyšel ve čtyřech svazcích a jeho obsahem byly příspěvky od Karoliny Světlé, Elišky Krásnohorské, Sofie Podlipské, Jaroslava Vrchlického, Otakara Jedličky a dalších. Výnos z prodaných almanachů skutečně putoval česko - americkému sirotčinci v Praze.³³¹

Ottovy dopisy zasílané Sofii Podlipské v sedmdesátých letech 19. století tedy víceméně obsahují informace k právě vydávaným pracím, k výši honorářů a kontrétním krokům, k nimž se nakladatel uchýlil. Zároveň v nich Sofii Podlipskou informoval o novinkách, které zrovna chystal: „*Novou povídku Vaši hodlám použít pro novou sbírku spisů pro mládež, kterou vydávati chystám a sice na způsob „Laciné Knihovny národní“ v sešitech po 10 kr. (...) zdá se mi býti dosti důležité, aby dobré spisy byly přístupny i nejchudší*

³²⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Otto Jan Podlipské Sofii, 1. červenec 1872.

³²⁸ Květy, 21. 3. 1872, č. 12, s. 95.

³²⁹ Osvěta, 1873, s. 633.

³³⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Otto Jan Podlipské Sofii, 13. srpen 1874.

³³¹ ŽL, 1874, č. 9, s. 91.

mládeži.“³³² Téměř záhy Sofii Podlipské vychází v Laciné bibliotéce povídka *Kouzla na horách*, za níž obdržela honorář 30 zlatek.³³³ Detailnější vhléd do výdělků Podlipské od Ottova nakladatelství předkládá list z června roku 1875, který obsahuje soupis jednotlivých položek, za něž má obdržet honorář: „*Račte tedy přijmout za 33 seš. Ženské bibliotéky 60 zl, za povídku Divá žena 30 zl, na účet redakčního [?] 50 zl, za povídku Dětská svornost 14 zl.*“³³⁴

Společný projekt obou zúčastněných osob, tedy Podlipské a Otty Ženská bibliotéka, byl po čtyřech letech pozastaven. Tak jak zřejmě z iniciativy Otty vzešel, tak i z jeho popudu skončil. Příčiny byly víc než vážné: „*Požádav letos veškeré knihy od knihkupců nazpět, mohl jsem úplně srovnati si účty z podniků jednotlivých a tu shledal jsem, že mám při Ženské bibliotéce značnou škodu a že tedy mi není možno, dokud poměry naše se poněkud nezlepší, ve vydávání sbírky této pokračovati a prosím Vás, milostivá Paní, abyste mimo ukončení Vašich „Zlomků“ jiné práce nepřijímala.*“³³⁵ Konec Ženské bibliotéky (oficiálně až roku 1878) byl pro Sofii Podlipskou značnou ránou pod pás. Ačkoliv jisté indicie naznačovaly, že její úspěšnost není valná, pracovala pro ni s maximálním nasazením a pílí. Ještě rok po zastavení jejího publikování Otta urguje a usiluje o znovuspuštění jejího tisku. Otta je však nekompromisní a argumentuje nepříznivými ekonomickými okolnostmi: „*(...) nemohu ani v Ženské bibliotéce ani v Salonní bibliotéce pokračovati, až jak trh velkonoční na rok dopadne.*“³³⁶ Salonní bibliotéka byla na rozdíl od Ženské bibliotéky po čase znovu spuštěna.

Pravidelné urgencye Otty ze strany Podlipské o nějaký příspěvek končí v druhé polovině sedmdesátých let spíše neúspěšně. Knižní trh zdatelně stagnoval a většina zájemců o

³³² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Otto Jan Podlipské Sofii, 17. září 1874.

³³³ Ibid, 19. prosinec 1874.

³³⁴ Ibid, 14. červen 1875.

³³⁵ Ibid, 30. srpen 1875.

³³⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Otto Jan Podlipské Sofii, 1876. Renesance se Ženská bibliotéka dočkala, byť opět jen na krátký čas, v roce 1896 pod vedením Terézy Novákové. Ženské listy referují, že „*na literární zápasistiťe pro ženskou otázku*“ vstupuje časopis *Ženský svět*, jehož součástí je i sešit Ženské bibliotéky „*v téže úpravě, v jaké před lety vycházela za redakce vysoce zasloužilé naší Sofie Podlipské (...)* Ženská bibliotéka chce přestovati v první řadě překlady děl novellistek jinojazyčných, v čemž činí počátek překladem slovenského románu *Eleny Soltészové „Proti proudu.*“ (ŽL, 1897, č. 1, s. 9-10). Už v roce 1894 však Teréza Nováková píše Podlipské o svém plánu. Ta ovšem reaguje poněkud zaskočeně: „*Zpráva kterou mi ráčíte podávati o novém podniku bibliotéky spisovatelek velmi mne překvapila a potěšila. Děkuji Vám vřele za laskavé nabídnutí Vaše, abych do ní přispěla.*“ (LA PNP, fond Nováková Teréza, Podlipská Sofie Novákové Teréze, 2. únor 1894).

četbu měla hluboko do kapsy.³³⁷ Spolupráce s nakladatelstvím však i nadále pokračovala. Dochované dopisy víceméně předkládají neustálé nabídky prací, jejich odmítání, zasílání honorářů, ale i povzbuzující zprávy: „(...) *dovolují si oznámiti, že Deset povídek až na několik výtisků jsou rozebrány!*“³³⁸ Situace na trhu knih byla dlouhodobě nedobrá, zejména v osmdesátých a devadesátých letech 19. století. Odmítání prací ze strany Jana Otty bylo nevyhnutelné a zdaleka se to netýkalo pouze Sofie Podlipské. Otto proto Podlipskou odkazuje na jiné nakladatele, kteří by práce mohli vydat. Tam byla zřejmě střídavě úspěšná.

Ačkoliv se téměř v žádném z dopisů nevyskytují spory o honoráře, jeden z listů přeci jen určitou slabinu odkrývá. Jsou jím okolnosti publikování románu *Nalžovský v Ozvěně*, románové příloze k humoristickému týdeníku *Paleček* a k *Pražským hospodářským novinám*, kterou rovněž vydával Jan Otto. Román byl v *Ozvěně* otisknut na přímluvu tehdejšího redaktora Bedřicha Frídy. Otto sám by k tomu zřejmě za normálních okolností souhlas nedal, neboť *Ozvěna* měla v té době asi jen tři sta odběratelů. Smluvená částka za arch *Nalžovského činila* údajně 24 zlatek. Sofie Podlipská se čtyři roky po otištění dotazuje po stále neobdrženém honoráři. Jan Otto reaguje značně udiveně: „*Mám snad jiné chyby, že bych ale honoráry neplatil v čas, takové výtky se mi ještě nedostalo a také bych ji nezasloužil. Dostojím povinností svým vždy v čas.*“³³⁹ Těžko odhadnout, u které ze stran nastala početní chyba, avšak vzhledem k detailnímu účetnictví Podlipské se nabízí spíše domněnka, že nastala u Jana Otty. Nebo také u Podlipské, kterou podobné okolnosti donutily zavést si účetní knihu?

Jan Otto, prostřednictvím ředitele své knihtiskárny Edvarda Leschingera a redaktora *Zlaté Prahy* Ferdinanda Schulze, pravidelně Podlipskou oslovuje a vyzívá k otištění prací do *Zlaté Prahy*, *Laciné knihovny národní* či do *Kalendáře paní a dívek pražských*. Nabídnutý román *Lidské včely* do *Laciné knihovny národní* byl odmítnut s tím, že „(...) *nejsou prací pro Lacinou knihovnu národní tak vhodné, jak by bylo se zřetelem k požadavkům našeho čtenářstva žádoucí.*“³⁴⁰ Naopak do *Kalendáře paní a dívek pražských* jsou přijímány příspěvky doslova s „otevřenou náručí.“ Na výzvu o sepsání „*pohrobní upomínky*“ na zesnulou Marii Červinkovou-Riegrovou reaguje Sofie Podlipská přirozeně jejím sepsáním.³⁴¹

Přibližně ve stejné době jako s Janem Ottou začala Sofie Podlipská spolupracovat s nakladatelstvím Františka Šimáčka. Zejména v Šimáčkově edici *Libuše*, matice zábavy a

³³⁷ Lenderová, Milena et al. Čtenáři a četba, in: *Z dějin české každodennosti*, s. 336.

³³⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Otto Jan Podlipské Sofii, 3. leden 1884.

³³⁹ *Ibid*, 6. duben 1882.

³⁴⁰ *Ibid*, 2. srpen 1888.

³⁴¹ *Ibid*, 12. listopad 1895.

vědění Podlipská publikovala některé své romány. Ani ediční výbor Libuše nebyl vždy k pracím Sofie Podlipské příliš shovívavý: „*Dovoluj si Vašnosti oznámiti, že [román] hodí se pro Libuši, jedině že potřebuje upravení k tisku, kteráž má náležeti v tomto: 1) ve zkrácení přílišných délek, vůbec v upravení děje a vypravování, 2) v psychologickém a logickém odůvodnění přechodů některých, 3) vůbec ve vybroušení slohovém a gramatikálním.*“³⁴² Stanovisko Sofie Podlipské k této zprávě bylo očekávaně asertivní: „*Račte odpustiti, že nemohu nikterak přistoupiti k podmínkám, které mi ctěný výbor Libuše klade. Dvacetiletá činnost nepřetržitá a namáhavá v literatuře české dovoluje mi, abych sama sobě dala maturitní vysvědčení z české mluvnice a z vyššího slohu. Redaktoři Hálek, Vlček, Zákrejs a jiní neměli nikdy mi slůvka na mé vazbě ani před lety, kdy jsem ku př. Háлка za to prosívala. Román Příbuzní je šestkrát přepisován a mnohokrát revidován (...) Nejsem k sobě shovívavá, piluji a odhazuji nemilosrdně co není hotové. Ale na takové nemohu již sáhnouti. Také nemohu nic zkrátiti abych nehýbala celým dílem (...) Je mi líto, že jsem se setkala u Vás najednou s přísností, která by byla na místě u začátečníka (...) Je-li Vám tedy nemožno přijmouti mou práci jaká je račte mi ji laskavě zaslati.*“³⁴³ Nevím, jestli jméno Františka Zákrejse, nekompromisního kritika, není uvedeno spíše omylem, avšak nutno spíše zdůraznit, že jakmile šlo o „*krácení délek,*“ byla Podlipská neúprosná a za výsledkem své práce si stála. Toto tvrzení potvrzuje i další Šimáčekův list o dva dny později: „*Co jsem pronesl, není z mé hlavy a prosím tudíž, abyste mne pokládala za pouhého referenta.*“³⁴⁴ Postoj Šimáčekův byl takový, že se ve sporu mezi schvalujícím výborem a Sofií Podlipskou stylizoval do pozice obhájce autenticity původního literárního díla autora, zároveň ale respektoval stanoviska výboru a sám podotýkal, že korektury jsou nezbytné. Je liberální, nelpí striktně na svých stanoviscích a dává Sofii Podlipské vybrat: „*Vy jste autodidakt, Vy máte poslední slovo!*“³⁴⁵

³⁴² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček František Podlipské Sofii, 18. prosinec 1877. Je třeba podotknout, že zdaleka ne všechny redakce přistupovaly ke svým příspěvovatelům korektně a profesionálně. Příkladem za všechny je redakce časopisu Lumír, která v roce 1873 procházela značnou personální proměnou. Redakční tým se nebál zasáhnout do textu a literární práci přetvořit k obrazu svému: „*S úžasem viděla jsem, jak nemilosrdně slavná redakce Lumíra mou práci přistřihuje. Celé stránky úvodu jsou vyhozeny nečítám-li věty, přídavná jména ano i spojky, které také svou důležitost mají (...) doufám, že mi nezažlíte protestuji-li proti tomu.*“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie redakci Lumíru, 24. duben 1873).

³⁴³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie redakci Libuše, prosinec 1877.

³⁴⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček František Podlipské Sofii, 20. prosinec 1877.

³⁴⁵ Ibid.

Román *Příbuzní* v Libuši, matici zábavy a vědění roku 1878 skutečně vyšel, a to zřejmě v původní své podobě.³⁴⁶

Spíše než s Františkem Šimáčkem byla ohledně honorářů v rámci redakce Libuše v kontaktu s administrací, a to konkrétně s jednatelkou Marií Fidlerovou nebo synem Jaroslavem Šimáčkem. Celkem osmnáct zachovalých dopisů však říká prakticky totéž: „*Litujeme, že nám není možno okamžitě Vašnosti vyhověti, máme v tomto týdnu veliké platy a budeme s to teprv v příštím týdnu dlužný honorář Vašnosti zaslati.*“³⁴⁷ Anebo zasílají honorář, a to ve srovnání s jinými celkem vysoký. Příliš zaměstnaný František Šimáček korespondenci s autory vedl spíše sporadicky. K vyřizování využíval personál knihtiskárny – jednatele, faktory či redaktory, kteří mnohdy vyřizovali ne příliš příjemné záležitosti: „*Pan Šimáček doručil mi přiložený rukopis s rozkazem, abych se k Vašnosti obrátil s uctivou prosbou, byste ráčila s textem povídky učiniti změny ve smyslu tom, aby dialog nebyl příliš úlomkovitým, povaha Františkova jasněji vyznačena a vůbec kde toho zapotřebí opravy učiněny byly.*“³⁴⁸

V návaznosti na Libuši, matici zábavy a vědění píše Sofii Podlipské i Josefa Náprstkovou, která po své sestře, zakladatelce a jednatelce Libuše Ludmile Šimáčkové, přebírá po jejím brzkém skonu povinnost postarat se o práce do dalšího ročníku, konkrétně do ročníku 1880: „*Proto obracuji se k Vašnosti, abych připomněla slib již dříve nám daný, že budete pracemi Svými na Libuši pamatovati (...) neboť netoužíme po ničem tak jako po tom, aby spolek náš podával pohlaví ženskému literaturu, kteráž by je ve vlastenectví a v jiných ctnostech utvrzovala a na vychování celého národa zejména mladého pokolení působila.*“³⁴⁹ Roku 1879 vyšel v edici Libuše Sofii Podlipské román *Anežka Přemyslovna*, v roce 1881 román *Jaroslav Šternberk*. Pro zmiňovaný rok 1880 příspěvek žádný.³⁵⁰

Zůstaneme-li v rodině Šimáčkových, za redakci Světozoru píše Podlipské i další syn Františka Šimáčka Bohuslav, a to většinou s prosbami o zaslání rukopisů: „*Paní Lužická mi sdělila před nějakým časem, že nám ráčíte dodati rukopis své přednášky z Domácnosti pro třetí číslo publikací které spolek vydává. Dovoluji si Vás tedy oň uctivě prositi.*“³⁵¹ Jednalo se o přednášku *Studie o práci* přednesenou 18. ledna roku 1889 ve spolku Domácnost. Studie byla následně publikována ve sborníku *Přednášky Spolku „Domácnost“* (česká škola

³⁴⁶ Lexikon české literatury, s. 961.

³⁴⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Libuše - administrace Podlipské Sofii, b. d.

³⁴⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček František, knihtiskárna - Praha Podlipské Sofii, b. d.

³⁴⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Náprstková Josefa Podlipské Sofii, červenec 1879.

³⁵⁰ Lexikon české literatury, s. 960.

³⁵¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček Bohuslav Podlipské Sofii, 29. duben 1889.

kuchařská) ve třetím čísle toho roku.³⁵² Dále pak dopisy například osvětlují zákulisí otištění románu *Právo lásky* v Libuši a s ním související problémy s vyplacením honoráře: „ (...) *dovolují si zaslati doplatek zl 48 na honorář za Právo lásky do obnosu zl 108 (...) a prosím za laskavé omluvení, že se tak děje teprve nyní.*“³⁵³ Plnou částku tedy Sofie Podlipská obdržela až po deseti měsících od otištění!

Dopisy přinášejí pohled i na pozadí otištění dalších románů v Libuši, zejména románu *Přemysl Otakar* či *Mraveniště*. Jeden z listů rovněž odhaluje zákulisí vzniku práce *Vojta Náprstek. Pamětní spisek naší milé mládeži na oslavu jeho sedmdesátých narozenin*, který vyšel nákladem Bývalého Amerického klubu dam v roce 1896. Ačkoliv je autorkou spisku Podlipská, zásahy do jeho obsahu a úpravy textu podléhaly „*přání tetiččině.*“ Bohuslav Šimáček na přání Josefy Náprstkové, která obdržela text ke korektuře, vyřizuje faktografické změny, které by měly být v textu uskutečněny: „ (...) *hlavně pak dovoluje si tetička upozorniti, že strýc v Chicagu nikdy nebyl (...) hlavní jeho sídlo v Americe bylo Milwaukee. Ve zprávě o činnosti amerického klubu dam jest malá [?] v příčině slavnosti dětské v domě u Halánků, jež nebyla konána na oslavu paměti návratu strýcova z Ameriky, nýbrž k jeho 50 narozeninám a k oslavě chystaného položení základního kamene k Průmyslovému Muzeu.*“³⁵⁴ Že v Chicagu skutečně nesídlil, potvrzují i odborné články Mileny Secké, jež se na osobnost Vojty Náprstka i Americký klub dam specializuje. V důsledku policejního pronásledování po svém aktivním účastenství během revolučního dění v roce 1848 ve Vídni i Praze, Náprstek emigroval do Severní Ameriky a usadil se po dobu devíti let ve wisconsinském Milwaukee.³⁵⁵

Jménem redakce Světozoru oslovuje Bohuslav Šimáček Sofii Podlipskou jakožto předsedkyni komitétu pro odevzdání praporu literárnímu a řečnickému spolku Slavie předaného v květnu roku 1891 na Žofíně o možnost „*fotografovati prapor Slavie pro Světozor.*“ K tomu dala Sofie Podlipská samozřejmě svolení.

Od sedmdesátých let 19. století byla Sofie Podlipská v pracovním písemném kontaktu i s přísným literárním a divadelním kritikem a redaktorem Františkem Zákrejsem, zejména v návaznosti na kalendář *Posel z Prahy* či Národní bibliotéku. Zákrejsovy dopisy víceméně obsahují žádosti o příspěvky do *Posla z Prahy* na jednotlivé roky. Ve formulacích je vždy stručný a v několika krátkých větách shrnuje základní požadavky: „(...) *přicházím nyní*

³⁵² Rukopis přednášky je uložen ve fondu Sofie Podlipské v LA PNP v sekci rukopisy vlastní – studie, přednášky, proslovy.

³⁵³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček Bohuslav Podlipské Sofii, 6. červen 1890.

³⁵⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček Bohuslav Podlipské Sofii, b.d.

³⁵⁵ Secká, Milena. Pedagogické snahy Vojty Náprstka, in: *Objevujeme zapomenuté*, s. 140.

s prosbou o laskavý příspěvek do něho [Posla z Prahy]: krátkou, na děj bohatou povídku pro širší obecnost.³⁵⁶ O něco méně stručný je pak v případě kritiky prací Sofie Podlipské. Ke Scribeho *Sklenici vody*, jež má být knižně vydána, se vyjadřuje takto: „S předmluvou úplně souhlasím, ale dáme ji větším písmem vytisknouti.“ Záhy ovšem Podlipskou nešetří a poučuje ji: „Že se v češtině cizí jména neskloňují, toho doklady podává celá bible.“³⁵⁷ Mnohem hůře dopadly dle Zákrejsova kritického oka *Námluvy pro peníze*: „Vedlejší osoby nevynikají ani jednou vlastností, jež by je sympatickými činila (...) některé monology jsou tak dlouhy, že se jimi veškerá dramatická poruší (...) jsem přesvědčen, že takto několik slov přijmete přátelsky.“ Přátelsky kritiku jistě přijala, avšak neodpustila si drobnou glosu připsanou na konec kritického dopisu, která opět reflektuje smýšlení a přesvědčení o kvalitě svých prací: „E pur si muove! A předce jsem přesvědčena, že jsou *Námluvy pro peníze* dobré, že se budou provozovat a líbit. Vrací mi je čtvrtá osoba. Sklenář, Pospíšil, Stolba (?), Zákrejs. Při prvním navrácení sklesla mně mysl, při posledním zdvihá se přesvědčení. Nechám ji prozatím ležet. Patří do české literatury více než ostatní pokusy a imitace.“³⁵⁸ *Námluvy pro peníze* zřejmě tedy nikdy publikovány nebyly a zůstaly v rukopise.³⁵⁹

Zdaleka ne všechny práce, které do redakcí Sofie Podlipská zaslala a které zejména svým rozsahem neodpovídaly zadání, jí byly navráceny. Redaktoři mnohdy vynaložili úsilí k tomu, aby „přebytečné“ části vyškrtali a děj trochu poupravili. To byl i případ Františka Zákrejsa: „Objednal jsem povídku na 2-3 archy, vydaly však 4 ¼ archů! Je tedy zcela místné, když jsem vynechal několik řádků dle mého náhledu nadbytečných, poněvadž v epice autor má ustoupit, má zmizet při vypravování (...) Doufám tedy, že mi zkrácení nezazlíte.“³⁶⁰ Odpověď na toto písemné oznámení sice chybí, avšak opovážím se tvrdit, že tento Zákrejsův zásah do autorské práce s otevřenou náručí rozhodně nepřijala. Přestože měla Podlipská o redaktoru Národní bibliotéky jakožto o znalci jistě dobré mínění a věřila v jeho kvality, jakékoliv snahy o krácení či přepisování pasáží nesla velmi těžce, zvláště činíval-li to někdo jiný než ona a ještě bez předchozí konzultace.

Vztah mezi Sofií Podlipskou a Františkem Zákrejsem nebyl pouze pracovní, ale i přátelský. Zákrejsovy vlastní práce (zejména tragédie) byly Sofii Podlipské předkládány k posouzení „s nejrůznější prosbou za přísný soud.“ Přátelské vztahy dokládají i jiné

³⁵⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zákrejs František Podlipské Sofii, 2. únor 1878.

³⁵⁷ Ibid, 6. červenec 1874.

³⁵⁸ Ibid, 5. březen 1873.

³⁵⁹ Lexikon české literatury, s. 960-963; ŽL, 1893, č. 5, s. 81-86.

³⁶⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zákrejs František Podlipské Sofii, b. d.

pasáže dopisů. Jsou to zejména ty, v nichž kritik i jménem své manželky děkuje za srdečnou pohostinnost „*jakou jste nám přála prodletí v kruhu Vašem. Hodiny ty budou vždy náležeti k nejkrásnějším vzpomínkám mým i choti mé.*“³⁶¹ Jak často rodina Zákrejsových zavítala z Poličky k Podlipským, je neznámé, avšak předpoklad, že to bylo více než jednou, je dle kontextů dopisů zřejmý. Stejně tak je pravděpodobné, že i Sofie Podlipská čas od času do Poličky přijela. Zákrejsova žádost o přednášku ve zdejší měšťanské besedě na téma ženské otázky, tomu více než nasvědčuje.³⁶²

Za redakci Národní bibliotéky píše František Zákrejs Podlipské i během osmdesátých let. V několika písemných žádostech o drobnější povídku do bibliotéky poměrně striktně diktuje, že žádá pouze o povídku z let šedesátých. Těžko určit za jakým účelem preferuje starší práce, avšak čtenář se nevyhne dojmu, že v pozadí tohoto požadavku stojí Zákrejsovo, jistě oprávněné, přesvědčení o vyšších kvalitách literárních prvotin na úkor prací aktuálních.

Sofie Podlipská své, a to zejména pedagogicky orientované spisy, nabízí od sedmdesátých let 19. století i Františku Urbánkovi, s nímž záhy navazuje spolupráci. Rovněž také s knihkupcem a vydavatelem obrázkového časopisu *Slavia* Aloisem Hynkem či Marianou Pečírkovou, vdovou po Josefu Pečírkovi, zakladateli Pečírkova Národního kalendáře. Mariana Pečírková po smrti svého manžela v roce 1870, ve vydávání kalendáře pokračovala. Po Sofii Podlipské zejména žádala „*(...) nějakou spíše drobet idylickou povídku z venkovského života (...)*“³⁶³ Ne vždy se však Sofie Podlipská trefila do představ zadavatelky. Přesto přispívala do Pečírkova kalendáře až do roku 1896.³⁶⁴

Prakticky záhy po smrti Podlipského navázala Sofie Podlipská pracovní kontakt se zakladatelem Světozoru Františkem Skrejšovským a jeho nakladatelstvím. Vztah se Skrejšovským, v jednání a žurnalistice obratným člověkem, disponujícím značnými finančními prostředky,³⁶⁵ byl ve srovnání s některými již zmíněnými nakladateli a mnohem přívětivější. Označení „*ctitel,*“ jímž se sám v závěrech dopisů tituluje, vypovídá více než jasně o jeho postoji ke spisovatelce. Jeho písemné vyjadřování je vlídné, honoráře zasílá, vzhledem k ekonomické stabilitě, včas a permanentně se dožaduje nových prací.³⁶⁶

³⁶¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zákrejs František Podlipské Sofii, 18. červenec 1872.

³⁶² Ibid, 27. leden 1872. Sofie Podlipská posléze Výboru Měšťanské besedy v Poličce své rukopisné přednášky propůjčuje.

³⁶³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Pečírková Mariana Podlipské Sofii, 13. prosinec 1879.

³⁶⁴ Lexikon české literatury, s. 960.

³⁶⁵ Dějiny české literatury III., s. 25.

³⁶⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Skrejšovský František Podlipské Sofii, passim.

Vděčné za „*literární podporu*“ je v sedmdesátých letech 19. století i nakladatelství Slavík & Borový. Písemná sdělení se víceméně dotýkají dění kolem příspěvků do humoristického časopisu *Paleček*, který byl vydáván od roku 1878.³⁶⁷ Sofie Podlipská byla oslovována a vyzývána k příspěvkům i moravskými vydavatelstvími. Výzvu přispět do *Koledy*, „*jediného beletristického listu na Moravě*,“³⁶⁸ Podlipská přijala a první povídka zde otiskla v roce 1878.³⁶⁹ Účelem *Koledy* bylo „*šířit lásku ku vlasti a chuť ku čtení a vzdělávání se v našem lidu venkovském bohužel zanedbaném až běda!*“³⁷⁰

Koncem šedesátých let, ale zejména v sedmdesátých letech 19. století, začala Sofie Podlipská navazovat přátelské a zároveň pracovní kontakty s píseckým publicistou, redaktorem a podporovatelem ženského vzdělávání a emancipace Karlem Antonínem Madierou. Starosta vydavatelstva *Zlaté knihy* dívek českých a redaktor knihovny *Zlaté lístky* pojaté jako „*dárek útlověkým dívkám do Zlaté knihy*“ a *Zlaté klasy* jakožto „*dárek dospělejším dívkám do Zlaté knihy zapsaným*,“³⁷¹ oslovoval Sofii Podlipskou zejména za účelem obdržení nových příspěvků a za účelem vybízení dalších dam k publikování. Největší zájem měl však o získání povídek pro *Zlaté lístky*, pro něž se snad o něco složitěji sháněli příspěvovatelé. Ačkoliv se sám Madiera plánoval podílet na obsahu, preferoval zejména *Zlaté klasy*, protože „*(...) pro Klasy bych psal, ale pro lístky nevím, jestli by se mi to povedlo.*“³⁷² Pokud opravdu usiloval o získání příspěvků od jiných dam, nejvíce to byla právě jedna básnířka: „*Velkou službu byste, milost paní, zlaté knize též prokázala, kdybyste sama ráčila vyzvati paní Elišku Krásnohorskou, aby nějaké básně zaslala. Zlatá kniha velmi by získala, kdyby více prací od spisovatelek mohla uveřejniti.*“³⁷³ Přímluva byla zdařilá. Eliška Krásnohorská skutečně záhy na to Madierovi přes Sofii Podlipskou zaslala nikoliv ovšem báseň, ale bajku.

Karel Madiera byl také jedním z mála, který sám oslovil Sofii Podlipskou o publikování vlastního díla „*(...) jehož první část jedná o kráse vůbec, druhá o kráse v přírodě*“

³⁶⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Slavík Alfréd a Borový František Podlipské Sofii, *passim*.

³⁶⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, redakce *Koledy* Podlipské Sofii, 1878.

³⁶⁹ Lexikon české literatury uvádí ovšem datum 1877. Zřejmě jde o chybu, protože vyzývací dopis Sofie Podlipská obdržela až o rok později. (Lexikon české literatury, s. 960).

³⁷⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, redakce *Koledy* Podlipské Sofii, 1878.

³⁷¹ *Zlaté klasy*, 1879, č. 2, s. 148.

³⁷² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Madiera Karel Antonín Podlipské Sofii, květen 1872.

³⁷³ *Ibid.*

a třetí o kráse v uměních (...)³⁷⁴ v Ženské bibliotéce. Spis o estetice, vhodný spíše pro dámy, jak jej klasifikoval profesor Karel Ninger, nebyl doporučen k tisku ve Zlaté knize vzhledem k svému pojetí, ale v knižnici, jejíž hlavní cílovou skupinou byly ženy – v Ženské bibliotéce. Sofie Podlipská se k zaslanému rukopisu zřejmě vyjádřila kladně a jen s některými drobnými poznámkami zaslala Madierovi zpět. Zmínila se však o pracích autorů, o nichž ví, že se chystají k tisku a jsou podobného ražení. Doporučila proto píseckému příteli posečkat, až jaká bude kritika na tato dílka. Jistě to byl i její vlastní zájem. Vydat práci, která nebyla příliš originální a ještě nepodložena spoluprací s tehdejšími umělci (Podlipská Madierovi doporučovala konzultovat s Kollárem, Zítkem, Levým nebo Wenzigem) pro ni nebylo zrovna prioritní. O vydání v Ženské bibliotéce zřejmě rovněž neuvažovala, a to příteli sdělila. Sám totiž záhy podotýká, že budou-li práce jiných autorů úspěšné, i svou práci uveřejnění ve Světozoru, Pokroku anebo se obrátí na Matici musea českého, aby svým nákladem spis vydala.³⁷⁵ *Rozpravy z oboru esthetiky* vyšly Karlu Antonínu Madierovi v nakladatelství Františka Bačkovského v roce 1896 a je třeba dodat, že byl jedním z prvních, který se úspěšně věnoval estetice.³⁷⁶

Karel Madiera byl, jak už bylo výše naznačeno, podporovatelem ženské emancipace zejména na poli vzdělávání. Pro rok 1873 zaslal za Zlatou knihu rozhodnutím správního výboru příspěvek pro Ženský výrobní spolek, neboť „(...) *kráčíme k témuž cíli cestami různými k ušlechtění dorůstající mládeže ženské* (...)“³⁷⁷ Částku zaslal právě Sofii Podlipské, která jej odevzdala na patřičné místo.

Redakce Zlaté knihy žádala jménem Karla Madiery či jednatele Josefa Zahradníka Sofii Podlipskou o povídky vesměs pravidelně. Spolupráce mezi oběma stranami byla, jak je z dopisů vidno, ve srovnání s jinými redakcemi velmi vstřícná a i honoráře přicházely včas. I z písecké redakce se ovšem čas od času rukopis navrátil: „*Posílám Vašnosti až s těžkým srdcem na žádost v odpovědi na můj dopis rukopis nadepsaný Vystoupení ze školy nazpět. Přitom ujišťuji znova, že Vašnostin článek se nám velice líbil. Vyslovena toliko obava, že mnohé dívky vyššího oddělení Zlaté Knihy nejsou ještě na tom stupni duševní pokročilosti, aby mu náležitě porozuměly. Rozcházelí jsme se tedy jen v otázce náboženské.*“³⁷⁸ Převážně otázka náboženská byla mezi korespondenty často probírána, neboť „(...) *dívky naše*

³⁷⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Madiera Karel Antonín Podlipské Sofii, 24. červen 1872.

³⁷⁵ Ibid, b. d.

³⁷⁶ NL, 8. 12. 1898, s. 7.

³⁷⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Madiera Karel Antonín Podlipské Sofii, b. d.

³⁷⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zahradník Josef Podlipské Sofii, 27. květen 1869.

nedovedou pochopiti rozsah a podstatu významných dvou slov: Služ dobru.“³⁷⁹ Poslední příspěvek od Podlipské byl ve Zlatých lístkách otištěn v roce 1885. Následně korespondence s Karlem Antonínem Madierou a Josefem Zahradníkem dochována není. Téhož roku totiž spolupráce skončila.³⁸⁰

Od sedmdesátých let 19. století spolupracuje Sofie Podlipská i s nakladatelstvím Alexandra Storcha. Právě v tomto nakladatelství vydává v roce 1885 přepracované *Listy staré vychovatelky*, jejichž součástí měl být na přání Františka Antonína Zemana krátký autorčin životopis. Storch na přání redaktora Budečské zahrady vyřizuje Podlipské kritéria, jimiž se má při sepisování biografie řídit: „(...) má to býti krátký životopis z Vašeho života v kterém doporučujete své zkušenosti čtenářkám kterých jste ve škole života nabyli.“³⁸¹ Takto na objednávku vzniklo *Několik črtů životopisných*, vložených do poslední části *Listů staré vychovatelky*, v jejichž závěrečné pasáži Podlipská obhajuje obsah druhého vydání: „(...) v podstatě nezměnila jsem ničeho. Objasnila a rozvedla jsem jen ještě své myšlenky a zásady. Již nežiji v temnotách jako po kruté ztrátě muže tak šlechetného.“³⁸² Životopisné črty byly sepsány na letním bytě v Chuchli v červenci roku 1885.

Sdělení psaná Alexandrem Storchem v posledních dvou dekadách 19. století zároveň dokumentují nevalnou situaci panující na knižním trhu. Díla, která Sofie Podlipská Storchovi nabízí k tisku, musí nakladatel odmítat: „Kdyby jen byl drobet rychlejší odbyt já bych vydával bez ustání avšak jest to s tou naší literaturou až příliš bledé.“³⁸³ V návaznosti na tuto nepříznivou trhovou situaci se Podlipská informuje, je-li o její díla z řad veřejnosti zájem. Storchovy odpovědi však příliš příznivě neznějí anebo odpovídá nejistě, a totiž že „(...) odbyt *Přemysla a Libuše* nemohu Vám dnes naznačiti poněvadž musím čekati jak vypadat bude trh velkonoční.“³⁸⁴ Že situace na knižním trhu značně stagnovala, dokazují stále častěji se vyskytující urgencye ze strany Sofie Podlipské o zaslání smluveného honoráře: „(...) slíbil jste mi vyplacení honoráře za rukopis, který jsem panu Zemanovi odvedla (...) Přijde mi 100 zl. za něj. Zašlete-li mi laskavě prozatím 20 zl. na conto budu velmi povděčna.“³⁸⁵ Tento fakt se netýkal pouze samotného Storcha, ale i ostatních nakladatelů a redaktorů. Zdaleka ne všichni

³⁷⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zahradník Josef Podlipské Sofii, 22. březen 1869.

³⁸⁰ Lexikon české literatury, s. 961.

³⁸¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Storch Alexandr Podlipské Sofii, 28. květen 1885.

³⁸² Podlipská, Sofie. *Několik črtů životopisných*, in: *Listy staré vychovatelky*, s. XXIV.

³⁸³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Storch Alexandr Podlipské Sofii, 8. únor 1889.

³⁸⁴ *Ibid.*

³⁸⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Storchovi Alexandru, 26. říjen 1889.

se k těmto pobídkám stavěli tak čelem jako Storch. Někteří na výzvy o uhrazení částky nereagovali, jiní se odmlčeli úplně. To byl však případ převážně mimopražských redakcí. Storch se k těmto upomínkám staví většinou profesionálně a svou ekonomickou situaci reflektuje a komentuje, tak že „(...) při nejlepší vůli do 10. půjde to těžko, poněvadž kapsa má jest vybrakovaná (...) tak tedy ještě vskutku vysoce ctěná paní nehoršte se na mně když Vám dám méně a ne do desátého avšak vynasnažím se všemožné bych to sehnal. Ta nešťastná chalupa a ten výtečný kšeft výstavní, poněkud mi vadí.“³⁸⁶ Z jakého důvodu Česká chalupa a právě probíhající Zemská jubilejní výstava Storchovi hatila obchody, není jasné.

Storch svým závazkům vůči Sofii Podlipské vždy dostal. Mnohdy se tak ovšem událo až na základě stížností Sofie Podlipské: „Přiloženě zasílám žádaných dvacet zl. co doplatek honoráře za Přemysla a Libuši prose zároveň o laskavé ztvrzení celého obnosu 120 zl. Co se týká dnešní rozmluvy Vaší s mým p. [?] odpovím za tuto příležitostně místně a jsem přesvědčen že nahlídnete jak velice jste se mi krivdila, a že nikdy špinavost jsem neznal nejméně ale vůči Vám a že takových výrazů nikdy jsem nezasloužil. V úctě veškeré. A. Storch Syn.“³⁸⁷ Kroky, které musela mnohdy Sofie Podlipská podniknout, a totiž upozornit na nekorektní jednání a neplacení honorářů, byly zkrátka nevyhnutelné. Možná právě z toho důvodu měla mezi nakladateli pověst neoklamatelné dámy, která s nakladateli jedná „dle svých způsobů.“³⁸⁸

Prakticky ihned po obnovení obrázkového časopisu Světozor Františkem Skrejšovským v roce 1867 byla Sofie Podlipská s redakcí v kontaktu, a to nejen se samotným Skrejšovským, ale posléze i s administrací, konkrétně se synovcem Františka Šimáčka Matějem Anastázia Šimáčkem, jenž byl redigováním pověřen a který jej vedl až do jeho zániku v roce 1899. Pouhých pět zachovalých dopisů z let 1884-1895 odkrývá jednání mezi oběma stranami, zejména ohledně publikování studií a některých překladů. Nejčastější překážkou v otiskování prací byly zejména nešťastně zvolené látky, které Podlipská na stranách Světozoru chtěla publikovat. Matěj A. Šimáček musel Podlipské připomínat, že „(...) Světozor, jakožto list výhradně rodinný, na nejširší obecnost vypočtený, musí v přední řadě dbáti o dobrou, cenou ale při tom zábavnou a ne těžkou lekturu (...)“³⁸⁹ a má-li takový „intelektuálně odlehčenější“ článek, ať ho zašle. Ze stejného důvodu musí Šimáček o dva roky později odmítnout Podlipské překlad Gončarova románu *Oblomov*, o němž se domnívá,

³⁸⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Storch Alexandr Podlipské Sofii, červen 1891.

³⁸⁷ Ibid.

³⁸⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Vilímek Josef Richard Podlipské Sofii, 19. prosinec 1893.

³⁸⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček Matěj Anastazia Podlipské Sofii, 9. říjen 1884.

že by byl „*prací málo vděčnou*.“³⁹⁰ Dopisy zároveň dokládají velmi vstřícný a přátelský vztah mezi oběma korespondenty. Nejcitelněji to ovšem předkládají sdělení z poloviny devadesátých let 19. století.

Zřejmě až od let osmdesátých přispívala Sofie Podlipská do časopisu Naší mládeži v Sušici, jež redigoval sušický učitel Josef Vlastimil Krátký a zřejmě, o něco dříve, začala přispívat i do Posla od Otavy řízeného švagrem Josefem Ambrožem Gabrielem.³⁹¹ K publikování do zmíněných časopisů ji přivedly rodinné kontakty. Spolupráce s redakcí Naší mládeži nebyla dlouhodobá. Trvala asi pouhé dva roky, a to od roku 1883-1885. Hlavním důvodem ukončení spolupráce bylo neplacení honorářů. Časté urgencye ze strany Sofie Podlipské o zaslání odměny Vlastimil Krátký odůvodňuje vysokými splátkami knihtiskárně a „*liknavým odběratelstvem*.“ Posledním přijatým sdělením je dlužní úpis, dle něhož se Krátký uvazuje splatit Sofii Podlipské dlužnou částku 30 zlatek ke dni 12. leden 1886 za povídku *Sylvestrova noc*. Spolupráce obdržením obnosu patrně končí. Dopisy jsou zajímavé zejména z toho důvodu, že dokládají publikační činnost Podlipské matky Anny Rottové v Naší mládeži. I ta si na honorář musela počkat.³⁹²

Od osmdesátých let vede Sofie Podlipská rovněž korespondenci s nakladatelstvím Josefa Richarda Vilímka, jehož tou dobou „*ráčila poctíti laskavým svým nabídnutím v příčině vydání některých prací*.“ Zachované dopisy dokládají spíše odmítavý postoj, který Vilímek deklaruje „*neutěšeným stavem národohospodářským*.“ K publikování je v té době Vilímkovi nabízen básnický spis *Živá slova*, o němž v dopisech často vypravovala přítelkyni Irmě Geisslové.³⁹³ Jakmile však nakladatelství rozhodlo vydat knihu či jen brožuru směřovanou na dětské publikum, Sofie Podlipská byla jednou z prvních, která byla vyzývána k příspěvku jakožto „*obzvláštní přítelkyně mládeže*.“³⁹⁴

Korespondence s Josefem Richardem Vilímkem by nebyla ve srovnání s korespondencí s ostatními nakladateli nikterak výjimečná a zajímavá, kdyby neodkrývala spor, díky němuž došlo v první polovině devadesátých let 19. století k znatelnému narušení pracovních vztahů mezi oběma stranami. Příčinou sporu nebylo nic jiného než opět peníze za

³⁹⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šimáček Matěj Anastazia Podlipské Sofii, 8. leden 1886.

³⁹¹ ŽL, 1905, č. 10, s. 200. V Lexikonu české literatury tato spolupráce uvedena není.

³⁹² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krátký Josef Vlastimil Podlipské Sofii, 1. listopad 1885.

³⁹³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Geisslová Irma Podlipské Sofii, passim.

³⁹⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Vilímek Josef Richard Podlipské Sofii, 6. září 1892.

doposud neotištěnou, ale odevzdanou rukopisnou povídku určenou do Malého čtenáře.³⁹⁵ Sofie Podlipská neobdrzevši ani peníze, ani rukopis povídky nazpět, zvolila zřejmě na doporučení syna (advokáta) Prokopa dosti radikální krok, jímž chtěla patovou situaci vyřešit a tedy obdržet buď honorář nebo rukopis. Zakročila jménem Prokopa Podlipského úředně. Vilímek, značně překvapen postupem Podlipské, reaguje rozhořčeně: „*Nepochybuji dle způsobu, jakým vyřizujete Svoje literární záležitosti že jste po řadu let Své literární činnosti neměla vždy jen nejpříjemnější styky se Svými nakladateli. Ubezpečuji Vás, že by nám oběma bylo mnohem příjemnějším , kdyby buď ct. návštěvou nebo dopisem jen slovíčko nadhodila, že si přejete honorář neboť vyřízení Vašeho přání by se bylo odbylo bez tolika inkoustu (...)* Musím tu ovšem respektovati Vaše nakladatelské zkušenosti ale nemohu Vám nevysvětliti že kategorický imperativ Vašeho pana doktora postrádá právníckého podkladu. (...) Však přece s největší ochotou vyřizuji Vaší záležitost po informaci redakce, že rukopis je již po delší dobu do Malého čtenáře zařaden a že čeká jen až se místečko uprázdní (...) Končím nepokrytým přiznáním, že se mne velmi nemile dotklo úřední Vaše zakročení a že jste Vy, milostivá paní z řad našeho spisovatelstva, již musil býti u mne § tlumočnickem.“³⁹⁶ To bylo zřejmě poprvé a naposledy, kdy Sofie Podlipská podala oficiální oznámení na neplacení pohledávek. Spor ovšem zřejmě vznikl nedopatřením v důsledku reorganizace redakce Malého čtenáře. Na urgence Podlipské nereagoval ani ředitel Gabriel Smetana, ani František Procházka, a pokud zareagovali, tak neurčitě. Stejně tak i upomínkový list Podlipské zasláný Vilímkovi o situaci, do nakladatelství nedorazil. „*Prosím, byste přičetla toto nedorozumění zvláštní a pouhé jen náhodě a přijala výraz mé dokonalé úcty.*“³⁹⁷ Ačkoliv spolupráce pokračuje, ochlazení vztahů je z korespondence patrné. Přesto ještě v posledním roce života Vilímek Sofii Podlipskou žádá o spolupráci. V lednu roku 1897 prosí o sepsání předmluvy k nově vycházejícímu národnímu albu „*úžasně spanilému a přitom báječně levnému Vilímkovu Letem českým světem.*“³⁹⁸

V návaznosti na dětský ilustrovaný časopis Malý čtenář, s jehož poděbradskou redakcí byla Sofie Podlipská v dopisním kontaktu od roku 1883, je třeba zmínit jen některé dílčí

³⁹⁵ Korespondenci ohledně jednotlivých příspěvků do Malého čtenáře vedla Podlipská s redaktorem Gabrielem Smetanou. Ten ji v roce 1888 v jednom z dopisů informuje, že nově bude vycházet v nakladatelství J. R. Vilímka (do té doby vycházel u pardubického nakladatele Františka Hoblíka). LA PNP, fond Podlipská Sofie, Smetana Gabriel Podlipské Sofii, 18. květen 1888).

³⁹⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Vilímek Josef Richard Podlipské Sofii, 19. prosinec 1893.

³⁹⁷ Ibid, 23. prosinec 1893.

³⁹⁸ ŽL, 1897, č. 12, s. 252.

reflexe, jež dopisní sdělení obsahují. Přestože by se spíše očekávalo, že práce pro malé čtenáře od staré vychovatelky Podlipské budou z výchovného a vypravěčského hlediska adekvátní, redakce mnohdy i tyto statě pro děti Podlipské vrací k úpravě s domněním, že nejsou plně odpovídající: „(...) česká pověst o fialkách, že po prvé bouři vůně pozbývají, líčí se ve Vaší povídce jako skutečná pravda. Prosíme proto snažně, byste stať tu dobrotivě upravití ráčila tak, aby děti seznaly, že to pověra.“³⁹⁹ Na tuto drobnost Sofie Podlipská zřejmě reagovala mírnou úpravou. Dopisní tón ze strany redakce časopisu pro děti byl velmi vstřícný, přívětivý a zdá se, že Sofie Podlipská svými povídkami do časopisu přispívala velmi ráda, byť za nepatrný honorář. Hlavním impulzem byla převážně skutečnost, že „(...) časopis odebírají hlavně žáci chudí a vesničtí, kterým není lze, by si větší a dražší časopis opatřili.“⁴⁰⁰ Do časopisu zasílala pravidelně příspěvky celých deset let. S jeho nakladatelem, jímž byl od roku 1882-1887 pardubický František Hoblík příliš v kontaktu nebyla. Hoblík Sofii Podlipské zasílá dopis zřejmě jen jednou, a to v roce 1884 na pověření redaktora Blahého zlatého mládí, jehož tisk Hoblík zajišťoval a přiložil honorář „1 dukát ve zlatě.“

V souvislosti s počátky vydávání Kalendáře paní a dívek českých v roce 1888, jehož vydávání se zhostil František Bohuslav Batovec (a posléze Jan Otto), navazuje Sofie Podlipská korespondenci i s tímto nakladatelstvím, tedy konkrétně s Batovcem či faktorem Edvardem Leschingerem. Na stránkách Kalendáře publikuje Podlipská příspěvky týkající se spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek a své literární práce, zejména „kratičké novelky či povídky“⁴⁰¹ Spolupráce s Františkem Batovcem byla pro spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek podstatná a jevila se jako jeho propagační médium. Batovec v jednom ze svých dopisů Sofii Podlipské píše: „Zároveň prosím za zaslání výročních zpráv spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, kteréž slíbil jsem Vám, vysoce ctěná paní, zdarma ke Kalendáři přikládati. Náklad Kalendáře jest 2000, raďte tedy přílohu zaslati buď pro celý náklad, anebo – nemáte-li tolik zpráv – ustanovte dobrotivě, máme-li zprávy přikládat ke Kalendářům pro Prahu nebo pro venkov určeným.“⁴⁰² Jednání a spolupráce s Františkem Batovcem, potažmo s faktorem nakladatelství Edvardem Lechingerem probíhá v přátelském duchu. Batovec se zajímá, jak je vidno z korespondence, o společenskou činnost Sofie Podlipské. Žádá o zasílání výročních zpráv spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných

³⁹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Malý čtenář – redakce Podlipské Sofii, 2. únor 1884.

⁴⁰⁰ Ibid, 24. červen 1883.

⁴⁰¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Batovec František Bohuslav - nakladatelství Podlipské Sofii, 6. červenec 1889.

⁴⁰² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Batovec František Bohuslav - nakladatelství Podlipské Sofii, 18. září 1888.

dívek a preferuje v Kalendáři uveřejňovat skutečnosti ze zákulisí spolku. Pro samotný spolek byla svázanost s Kalendářem velice nápomocná.

Kooperace s nakladatelstvím Eduarda Beuforta, zejména v souvislosti s vydáváním Přítele domoviny, byla zahájena v druhé polovině osmdesátých let a pokračovala až do roku 1897. Několik málo dochovaných dopisů osvětluje okolnosti jednání kolem otištění jednotlivých literárních prací, například románu *Mír, Břeh* či povídky *Ráj starého Jáchyma*.⁴⁰³ Jediný dochovaný dopis Podlipské E. Beufortovi obsahuje soupis doposud publikovaných delších prací a katalog „(...) článků a přednášek, které také ještě svého nakladatele hledají.“⁴⁰⁴ Seznam byl zřejmě sepsán na vyžádání E. Beuforta, z něhož si nakladatel vybíral práce k publikování.

V souvislosti s Přítelem domoviny vedla Podlipská korespondenci i s Marií Reisovou, majitelkou vyšehradského nakladatelství po manželovi Antonínu Reisovi, v jehož režii vydávání Přítele domoviny bylo ještě předtím, než jej převzal Edvard Beufort, tedy zřejmě jen několik let.⁴⁰⁵ Pracovní korespondence mezi ženami však pokračovala i nadále. V téže době udržuje dopisní dialog s „Českým nakladatelským ústavem F. P. Popelky Jaroměř,“ konkrétně se samotným Franzem Popelkou. Ten na stránkách čtrnáctideníku Jitřenka v roce 1887 otiskuje veselohru *Svatební den*, která „(...) jest nejen pro knihu prací vynikající, leč i na jevišti bude velmi účinnou.“⁴⁰⁶ Spolupráce s Popelkou trvá rovněž až do devadesátých let. Toho času spolupracuje Sofie Podlipská i s karlínským nakladatelem a knihkupcem Mamertem Knappem či nymburským redaktorem Františkem Hrnčířem, jenž se specializoval na publikování pedagogických spisů a báchorek pro děti.

Naopak až od devadesátých let přispívá do politického týdeníku pro dělnictvo Práce a do Kalendáře Horník, které vydává nakladatelství Julius Kittl z Moravské Ostravy. Zřejmě jen jednou je Sofie Podlipská oslovena vydavatelstvím Františka Bačkovského, a to v souvislosti s chystanou „sbírkou spisů pro mládež vynikajících českých spisovatelů s obrázky,“⁴⁰⁷ do níž má na vyzvání Sofie Podlipská přispět.

⁴⁰³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Beufort Eduard – knihtiskárna Podlipské Sofii, passim.

⁴⁰⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Beufortovi Eduardu, b. d.

⁴⁰⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Reisová Marie Podlipské Sofii, passim.

⁴⁰⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Jitřenka redakce – Jaroměř Podlipské Sofii, 30. listopad 1886. Rukopis divadelní hry je dodnes uložen v LA PNP.

⁴⁰⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Bačkovský František Podlipské Sofii, 25. listopad 1893.

Literární svět, v němž se Sofie Podlipská přibližně čtyřicet let pohybovala, zdaleka nebyl světem ideálním a orientace v něm nebyla jednoduchá, zejména pak pro ženu, pro níž spisovatelství představovalo půdu, která jí měla zajistit ekonomickou nezávislost. Té se Sofii Podlipské zřejmě nikdy plně dosáhnout nepodařilo a závislou na mužských příbuzných být čas od času musela. Na tyto otázky by jistě odpověděl nedochovaný Denník všedního života běhu, jehož fragmentární opisy Anežkou Čermákovou-Slukovou dokládají vyřčené domněnky.

Spletitou sít' zákulisních vztahů literárního světa předkládají právě dopisní dialogy. Nejsou to však jen pasáže dopisů z pera nakladatelů a redaktorů, ale i ty z pera Sofie Podlipské určené přátelům a přítelkyním, převážně Anně Bayerové, jíž líčila problémy, s nimiž se musí potýkat.⁴⁰⁸ Pozadí sporů a komplikovaných vztahů mezi Sofií Podlipskou, redaktory a nakladateli je značně pestré a nelze jednoznačně říci, že vina byla vždy na straně vydavatelů a výborů redakcí. I sama Podlipská mnohdy nejednala, jak Vilímek několikrát zmínil, příliš profesionálně a kolegiálně. Další indicie v dopisních dialozích naznačují, že nerespektovala smlouvy a dožadovala se plnění závazků v nich obsažených dosti předběžně. Přirozeně pak narazila a pracovní vztahy získávaly trhliny. Nelze se také nedomnívat, že i tyto okolnosti mohly stát v pozadí neochoty publikovat práce Podlipské, i když toto konstatování už může vyznívat poněkud spekulativně. Dalšími problémy, které mohla Sofie Podlipská eliminovat respektováním zadání, zejména týkalo-li se to otázky rozsahové, byly navrácené práce a s nimi související dopisní polemiky s výměnami názorů. Výsledkem pak byly neotištěné práce nebo práce upravené, za jejichž zněním si již nestála.

Na druhou stranu je také třeba konstatovat, že jednání s vydavatelstvími a jednotlivými představiteli redakcí bylo „tvrdým oříškem“ a Sofie Podlipská ho zvládala úctyhodně trpělivě, zejména týkalo-li se to finančních odměn, a s jistou dávkou tolerantnosti. Nastaly sice chvíle, kdy musela zakročít a využila k tomu syna Prokopa, většinou ale vyčkávala, poté urgovala redakce a až nakonec žádala alespoň o část slíbené sumy. Byly ale také chvíle, kdy na honorář čekala rok a déle, nebo se ho nedočkala vůbec. Nesmyslné diktáty a nesplnitelné lhůty odevzdání prací a další nepříjemné okolnosti, pro Sofii Podlipskou

⁴⁰⁸ Přítelkyni „Anince“ například sděluje, že je nyní pokojnější, neboť dopsala román *Přechody* (LA PNP, fond Bayerová Anna, Sofie Podlipská Bayerové Anně, passim). Mimo dopisy s Annou Bayerovou, osvětlovaly pozadí literárního světa i dopisy s Karlem Václavem Raisem. Servítky si Podlipská například nebere ohledně nakladatele Storcha, který „*dělá jen co chce. Zeman aspoň sám to říká.*“ Jiné části dopisů podkrývají okolnosti vzniku prací nejen Podlipské, ale i Raise. Jde například o povídkový soubor *Výminkáři*. (LA PNP, fond Rais Karel Václav, Podlipská Sofie Raisovi Karlu V., passim).

představovaly značný vývojový posun. Stala se zkušenější, průraznější a vydobyla si v této sféře rovněž určitou pověst, která se prolínala s pověstí ve sféře filantropické a přednáškové. Společně pak tyto pověsti vytvořily profil naplno pracující ženy a matky, která byla jednou z těch, které se zasloužily o překonání staršího pojetí ženské otázky a která usilovala o plnější rozvoj a uplatnění ženy, o její ekonomickou nezávislost.

Komentář Jeleny Heidenreichové-Holečkové, že dopisy od nakladatelů a redaktorů neodkrývají pro poznání Sofie Podlipské žádné nové poznatky, je do jisté míry pravdivý.⁴⁰⁹ Nelze se s ním ovšem ztotožnit plně. Každý dopis či dopisní soubor odkrývá určitý příběh, který na základě kontextů lze a mnohdy nelze dešifrovat. Kompletní rozbor korespondence této oblasti by vydal na samostatnou práci či rozsáhlejší studii. Na závěr jen připomenu, že výše nastíněný portrét Sofie Podlipské na poli literárním je skutečně portrétem spíše než autoportrétem. Skutečnosti, na základě nichž byl vytvořen, jsou víceméně opřeny o přijatá korespondenční sdělení.

4.2 Oblast spolkového světa

Sférou, v níž se Sofie Podlipská pohybovala a cítila „jako ryba ve vodě,“ byl svět spolkový, zejména však svět spolků dobročinných a humanitních, o něco méně pak spolků vzdělávacích, výrobních, dělnických a kulturních.

Liberalizace politického ovzduší a celková společenská euforie spustily od druhé poloviny šedesátých let 19. století doslova lavinu zakládání občanských spolků a sdružení.⁴¹⁰ Právě tato skutečnost otevřela ženám dveře ke společenské angažovanosti, i když participace, převážně na poli filantropickém, byla ženám umožněna už o něco dříve.⁴¹¹ Sofie Podlipská se do světa ženských sdružení více zapojila až jako vdova, i když je pravděpodobné, že by ji manžel v těchto aktivitách podporoval. Vždyť by se jednalo o práci pro národ, což českému vlastenci nemuselo vadit a jeho dominanci v rodině a ve společnosti ohrozit.⁴¹² Pravděpodobnost, že by své manželce tyto aktivity neschvaloval, tak jako Petr Mužák Karolině Světlé, není příliš vysoká, avšak nesmělo by se tomu tak dít na úkor rodiny. Účast zámožnějších žen na

⁴⁰⁹ Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 120.

⁴¹⁰ Malínská, Jana. „My byly, jme a budeme!“ s. 15.

⁴¹¹ Lenderová, Milena. K hříchu i k modlitbě, s. 231.

⁴¹² Ibid.

spolkovém životě byla mimo jiné motivována vyplněním volného času.⁴¹³ Sofie Podlipská tolik času jako ženy finančně zaopatřené neměla. Její pohnutky tedy měly poněkud jiný podtext.

Nejaktivněji se angažovala právě v dobročinných a humanitních spolcích, zaměřených na péči o zanedbané děti a dorůstající dívky, jejichž mravopověstnost byla značně narušená. Tyto spolky vznikaly převážně od poloviny osmdesátých let a v průběhu let devadesátých 19. století. Snad ovlivněná činností Marie Červinkové-Riegrové, která sociální práci zasvětila prakticky celý život, stejně jako její matka,⁴¹⁴ i vlivem Vojty Náprstka, jehož zásluhou byly první jesle a mateřské školy pražskou městskou radou financovány, a snad i vlivem otce Podlipské – Eustacha Rotta, který sestřám Rottovým vštěpoval myšlenky o pomoci potřebným, se Sofie Podlipská do této činnosti zapojila se značnou horlivostí a zejména pro spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek pracovala do posledních dnů. Podlipské přesvědčení o potřebě pomoci převážně dětem, svědčí i její sociální a vychovatelská studie *Opuštěné dítě* otištěná v roce 1897 v Příteli domoviny, v níž naráží na vinu a pasivitu státu v této problematice.⁴¹⁵ Činná byla však i v dalších takto orientovaných spolcích, i když o něco méně. Byl jím kupříkladu spolek Záštit. Dále pak spolek Domovina, založený roku 1888, „*který sestoupil a mravně kleslých ženštin*“ se ujal,⁴¹⁶ brněnský spolek Dobročinný komitét dam v Brně, který „(...) obral si za úkol sbírat peněžité dárky, po případě obuv a oděv a podporovati jimi chudou mládež mateřských a dívčích škol zdejších,“⁴¹⁷ či pražský Výbor asylního odboru. Figurovala ovšem i v jistě mnoha dalších českých a moravských institucích. Aktivity Podlipské pro tyto spolky tkvěly převážně v přednáškách, otiskovaných příspěvcích a dalších, spíše dílčích a „nárazových“ činnostech. Alespoň takový obraz podávají dochované archiválie. Nedá se to však říci o spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek.

Zneklidňující sociální situace a s ní související vzrůstající sociální problémy, které byly vyvolány kolektivním příchodem venkovského obyvatelstva do měst za účelem uplatnění se na pracovním trhu, podnítily kolem poloviny 19. století, a zejména od osmdesátých let, vznik dobročinných a humanitních organizací.⁴¹⁸ Účelem těchto, ženami i muži iniciovaných podniků, bylo zřizování spolků a zařízení – ochrany a ústavů, které by

⁴¹³ Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český, Český lid, 2004, č. 3, s. 254.

⁴¹⁴ Malínská, Jana. „My byly, jme a budeme!“ s. 58.

⁴¹⁵ ŽL, 1898, č. 1, s. 5.

⁴¹⁶ Červinková-Riegrová, Marie. Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže, s. 275.

⁴¹⁷ Hlas lidu, 1906, č. 41, s. 2.

⁴¹⁸ Malínská, Jana. „My byly, jme a budeme!“ s. 58.

výraznou měrou napomohly k zmírnění nejpalcivějších sociálních problémů.⁴¹⁹ Těmi byly převážně situace svobodných matek, dětí a mladých žen, jejichž pozice ve společnosti nabíraly trhlin. Tyto skutečnosti měly vliv na etablování spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, „(...) na jehož štítě psáno: *Láska a milosrdí (...)*“⁴²⁰ Koncepce a idea „(...) zříditi ochranovnu opuštěných dívek vznikla v hlavách několika osvědčených lidumilů a našla prvý radostný ohlas v šlechetném srdci učitelek českých.“⁴²¹ Vytvoření takto orientovaného spolku bylo tedy iniciováno kruhem českých učitelek, mezi nimiž vynikala industriální učitelka slečna Marie Patová žijící v té době v Černovicích u Tábora.⁴²² Mezi tím se aktivizovaly pod vlivem okolností (založení chlapecké ochranovny v Libni) i pražské učitelky, spojily se s Marií Patovou, s níž se zřejmě už znaly z jejích pražských studií, a roku 1884 založily prozatímní komitét, jehož prvotním cílem bylo nashromáždit potřebné finance pro zřízení útulku pro dívky. Hlavní představitelkou prozatímního komitétu byla učitelka Berta Maxantová. Marie Patová mezitím nelenila a z nastřádaného fondu přípravného výboru pronajala v Černovicích domek se zahradou a přijala do něj první tři dívky. Tak vznikla první česká ochranovna pro dívky v zemích Koruny české.

První rok fungování černovické ochranovny byl, jak uvádí Červinková-Riegrová, honorován zejména prostřednictvím prodeje náboženského spisku *Apoštol opuštěné mládeže*, jehož autorkou byla smíchovská učitelka Barbora Pazderníková. Komitét nechal práci otisknout v celkovém počtu 4 000 exemplářů.⁴²³ Výtěžek putoval k Marii Patové do Černovic. Stanovy spolku byly sepsány a potvrzeny až v roce 1885. Vznikl spolek Ochrana opuštěných

⁴¹⁹ Po dlouhou dobu u nás nevznikaly ani instituce chránící chlapce (snad až na Jednotu ke blahu propuštěných káránců založenou roku 1839). Teprve až v roce 1882 vznikla z iniciativy Josefa Šauera z Augenburgu a za přímluvy Vojty Náprstka myšlenka zřídit ochranovnu pro chlapce. V roce 1883 byla otevřena ochranovna v Libni, v roce 1886 pak ochranovna na Královských Vinohradech. Na dívky se v té době ještě nemyslelo. (Červinková-Riegrová, Marie. *Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže*, s. 275-279).

⁴²⁰ Kalendář paní a dívek českých, 1898, roč. 11, s. 95.

⁴²¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, výstřižky: O idej spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek – otisk přednášky v Ženských listech z roku 1891.

⁴²² Marie Červinková-Riegrová podotýká, že slečna Patová strádala tak dlouho výtěžky z vlastních ručních prací, až se jí podařilo nastřádat potřebných tři sta zlatých. Poté se ujala sama dvou osiřelých dívek, na jednu z nich přispívala černovická obec a následně hraběnka Kristina Schönbornová. Úmysl Patové založit v Černovicích sirotčinec byl narušen nesouhlasem černovické obecní rady, která měla poněkud jiné plány, i když ne příliš odlišné - zřídit chudobinec. (Červinková-Riegrová, Marie. *Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže*, s. 280).

⁴²³ Červinková-Riegrová, Marie. *Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže*, s. 280.

a zanedbaných dívek (dále jen Ochrana).⁴²⁴ Výsledkem první valné hromady, uskutečněné v listopadu roku 1885, byla volba předsedkyně spolku. Tou se stala Ludmila Šolcová. Sofie Podlipská byla zvolena až o pět let později, roku 1890. Ačkoliv u jeho zrodu nestála, jak sama podotýká v jí sepsané apologii spolku, funkci starostky vykonávala neoficiálně již o několik let dříve. V dopisech z let 1888 je patrné, že hlavní pozici v té době již zastávala.

Jak už bylo uvedeno, o etablování spolku se zasloužily zejména české učitelky. Ty se zároveň staraly o financování spolku a shánění prostředků pro vydržování ochranoven. K černovickému útulku totiž záhy přibyl další objekt. Učitelka českého pedagogia a spisovatelka, slečna Julie Gintlová, známá pod pseudonymem Julie Sitte Gintl, spolku odkázala domek v Lobči u Kralup nad Vltavou. Zároveň i černovická hraběnka Lesonická z Reichenbachu věnovala ochranovně prostory (do té doby byl v Černovicích pronajímán pouze domek) a zavázala se k pravidelnému finančnímu podporování. Jak zmínila Marie Červinková-Riegrová, finance se zpočátku sháněly těžko a lobečská ochranovna zela po jistý čas prázdnotou. Spasil ji až oslovený zemský sněm, který na zřízení ochranovny v Lobči uvolnil tisíc zlatek.⁴²⁵ I to byla zásluha Marie Červinkové-Riegrové, alespoň tak se zdá z dopisů zasílaných Sofii Podlipské.⁴²⁶ Spolek Ochrana tedy disponoval dvěma útulky,

⁴²⁴ V § I. je shrnut účel spolku. Tím je zejména šíření „*idee pro zachránění opuštěné a zanedbané dívčí mládeže*“, pátrání po opuštěných a zanedbaných dívkách v Čechách, na Moravě, Slezsku a jinde a pečování o jejich řádné vychování. Další bodem je pak „*zříditi ochranovnu dívčí*“ a v ní vychovávat opuštěné a zanedbané dívky. V § II. jsou shrnuty prostředky spolku. Těch má spolek nabývat prostřednictvím příspěvků od členů ve formě darů, sbírek, odkazů, pořádáním nepolitických zábav, koncertů, přednášek, bazarů, vycházek a vydáváním spisů. § III. se dotýká jména a sídla spolku, § IV. pak členů spolku, kterými jsou jednak členové čestní, zakládající, skuteční, přispívající a sběratelé. V § V. a v § VI. jsou shrnuty práva a povinnosti členů, v § VII. pak okolnosti ukončení členství. § VIII. zpravuje o valné hromadě. Valná hromada se má uskutečnit jednou do roka „*v měsíci únoru neb březnu*“ a jejím hlavním smyslem je volba protektorky spolku a kurátora, dále pak volba starostky spolku a jejího 12 členného výboru včetně čtyř náhradnic, dvou revizorů účtů a jmenování čestných členů, či určování příspěvků členů. § IX. je věnován správnímu výboru a § X. funkcionářům výboru. Starostka „*zastupuje spolek proti úřadům a třetím osobám, podpisuje spisy spolkové, svolává schůze a předsedá jim*.“ § XI. je věnován revizorům účtů. Těmi mají být dle stanov muži, kteří „*zkoumají kdy je libo, stav pokladní a účty*.“ § XII. patří kurátorům spolků. „*Kurátorem spolku státi se může člen mužského pohlaví, požívající vážného postavení v obci; on zastupuje spolek tam, kde to paním a slečnám není příjemno*.“ § XIII. se dotýká jednacích řečí spolku a § XIV. sporů ve věcech spolkových. Poslední § XV. obsahuje závěrečné ustanovení. Spolkové stanovy byly vydány v Praze dne 21. prosince roku 1885, platnosti nabyly až 2. února roku 1886. (Stanovy spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha: 1886).

⁴²⁵ Červinková-Riegrová, Marie. Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže, s. 281.

⁴²⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Červinková-Riegrová Marie Podlipské Sofii, 25. srpen 1888.

příčemž každý z nich byl orientován poněkud jiným směrem. Lobečské ochranovně byl přiřknut statut zařízení, jenž se má podílet na „*napravení mravů dívek pokleslých*,“ černovická ochranovna si podržela pozici, kterou ji vtiskla již Marie Patová. Byla zařízením pro sirotky a opuštěné dívky. Spolek dlouhou dobu usiloval o získání druhého objektu zejména z důvodu přeplněnosti černovického útulku, ale též z toho důvodu, že skladba chovaneček byla značně pestrá. Na jednom místě vedle sebe žily dívky s rozličnými sociálními problémy, tedy dívky ryze rodiči opuštěné či osiřelé a dívky s doslova alarmujícími mravními poklesky. Občas se tam ocitly i dívky fyzicky postižené. Rozmíst'ování chovaneček dle nastíněných měřítek bylo tedy žádoucí.

Teprve až v průběhu devadesátých let 19. Století se činnost spolku postupně dostávala do povědomí veřejnosti. Výroční zpráva z roku 1891 detailně přibližuje, jakými částkami a jakými materiálními položkami spolek toho roku nabyl. Zemská subvence činila 1 500 zlatek, tudíž výše zmíněným příspěvkem od zemského sněmu na úpravu lobečské ochranovny státní příspěvky neskončily. Stát si byl jistě vědom, že podpora takto orientovaných zařízení je více než nutná. Členské příspěvky a dary představovaly pro spolkovou kasu toho roku asi 946 zlatých a 47 krejcarů. Dalšími zdroji příjmů byly výnosy z přednášek a knih, jež byly ve prospěch spolku vydávány. V roce 1891 spolek získal všehovšudy 4 848 zlatých a 89 krejcarů.⁴²⁷ Zdá se tedy, že ve srovnání s předchozími lety prosperoval a stával se čím dál tím více důležitým. Nelze se nedomnívat, že za tím stála v té době již předsedkyně Sofie Podlipská, jejíž společenské konexe byly pro spolek nezanedbatelným přínosem.

Členská základna se rovněž počátkem devadesátých let jeví jako velmi pestrá. V členských řadách nechybí zvučná jména jako Marie Červinková-Riegrová, která byla příslušnicí spolku již od jeho začátku. Dále pak místopředsedkyně Anna Cardová-Lamblová, kurátor Karel Palliardi, konzultant v otázkách vychovávacích Josef Šauer z Augenburgu či revizor spolkových účtů a manžel Anny Cardové-Lamblové Jan Carda. Dvanáctičlenný spolkový výbor tedy sdružoval, jak spolkové stanovy nařizovaly, „tucet“ pracovníků. Pozici protektorky spolku vykonávala po dlouhý čas (a zřejmě až do své smrti) Marie Červinková-Riegrová, pozici jednatelky, dle výroční zprávy z roku 1891, zastávala Anna Heroldová, která byla roku 1894 nahrazena Marií Srbovou a pozici pokladní a účetní zastávala Karla Krostová. Inspektory spolkového konta byli řádně, dle stanov, muži. Nejprve jím byl již zmíněný Jan Carda, později Jaroslav Paul. Provoz jednotlivých ochranoven zajišťovaly hlavní pěstounky. Po jistý čas vedla lobečskou ochranovnu členka spolkového výboru Marie Šnáblová, později

⁴²⁷ Výroční zpráva spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha: 1891.

slečna Männlová a Pecková. Černovickou pak spravovala Klára Glaserová. Jméno zakladatelky Marie Patové ve výročních zprávách posléze již nefiguruje.⁴²⁸ I řady dárců a přispěvatelů byly značně pestré. Nechyběl mezi nimi Jaroslav Vrchlický, ovšem známých osobností, pražských i mimopražských, bylo mnohem více. Jejich kompletní soupis je obsažen v novinovém výstřižku pořízeném Karlou Krostovou a zaslaném starostce Podlipské.⁴²⁹ Jednalo se zejména o učitelky a manželky mistrů, úředníků, advokátů, profesorů či inženýrů.

Do čela spolku Ochrana byla Sofie Podlipská zvolena v roce 1890 a nahradila tak dosavadní starostku Ludmilu Šolcovou. Funkci starostky ovšem zřejmě neoficiálně vykonávala už o něco dříve, alespoň jak dosvědčují dopisy od patronky spolku Červinkové-Riegrové. Do práce pro spolek se pustila s odhodláním a vervou, ačkoliv jeho členkou byla již dříve (od roku 1888 určitě) a aktivně se v práci pro něj angažovala. Přestože práva a povinnosti starostky byly ve spolkových stanovách jasně formulovány, pracovní náplň Sofie Podlipské ztlačně překračovala tento rámeček. Výkonná moc, která spadala do kompetencí místostarostek, jí tedy z teoretického hlediska měla míjet. Stejně tak jí měly míjet i další úřednické a účetní záležitosti. Praxe byla poněkud jiná, i když uznávám, že práce starostky z valné většiny korespondovala s přiřknutou a ve stanovách zafixovanou pozicí. Nebyla tedy pouhou pasivní ikonou, ale skutečnou a aktivní pracovnící.

Pohled do zákulisí fungování spolku opět umožňují korespondenční média, zejména dopisy a korespondenční lístky. Výše nastíněné domněnky, a totiž že Sofie Podlipská vykonávala pro spolek práci, která byla v tu chvíli potřeba, bez ohledu na to, odpovídala-li tato činnost jejímu postavení ve spolku, dokládají dopisy s protektorkou Ochrany Marií Červinkovou-Riegrovou. Sofie Podlipská ani přes letní sezonu nelení a pravidelně zásobuje patronku spolku do Malče novinkami: „*Ráčila jste uhodnouti že výbor naší Ochrany rozprášen z Prahy do všech úhlů světa! Mým štěstím je, že zde mám v Chuchli naši výtečnou pokladní sl. Perwolfovou. Jinak bylo by mně účtovati zatím samé, neb sem a tam přece něco přichází. Tak stalo se na příklad okresní zastupitelstvo Jindřichohradecké zakládajícím členem.*“⁴³⁰ „*Účtovati,*“ vyžadovaly-li to okolnosti, tedy čas od času musela a zřejmě jí to žádné problémy nečinilo.

⁴²⁸ Výroční zpráva spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha: 1891, 1894.

⁴²⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Podlipské Sofii, příloha: soupis darů spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze, b. d.

⁴³⁰ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 20. červenec 1888.

Poprvé Sofie Podlipská černovickou ochranovnu navštívila v létě roku 1888, o čemž opět svědčí sdělení obsažená v dopise Marii Červinkové-Riegrové: „*Chystám se na výlet do Černovic u Tábora, abych osobně seznala tamější naši ochranovnu, pak budu se zas těšiti na návrat do útulné Chuchle kde se nám letos více než jindy líbí.*“⁴³¹ Zprávy, které si s patronkou spolku vyměňovaly, se skutečně dotýkaly převážně pracovních záležitostí. Místy se vyskytující osobní informace byly spíše výjimkou a představovaly nezbytné zdvořilostní (korespondenční) fráze. Častěji se tedy ve vzájemných dopisech odrážejí spolkové otázky, převážně týkající se nadcházejících valných hromad a schůzí. Těch se Marie Červinková-Riegrová účastnila spíše výjimečně, byť ji Sofie Podlipská vždy zvala a o přítomnost protektorky usilovala: „*Kdybyste se ráčila dostaviti a poctiti nás vzácnou návštěvou nabyla by naše schůze významu.*“⁴³² Odpovědi Marie Červinkové-Riegrové byly spíše záporné zejména z toho důvodu, že v době schůzí pobývala v Malči: „*(...) bylo by mi potěšením podívati se do schůze – jako člen spolku. Ale opravdu uvádí mne do rozpaků – když nyní – kdy v čele spolku stojí dáma takových zásluh.*“⁴³³ Citát mimo jiné dokládá, že již v roce 1889 byla pozice Podlipské ve spolku významná a stabilní. Čtenář dopisů z pera Sofie Podlipské určených Červinkové-Riegrové, se také nevyhne dojmu, že se Podlipská záměrně stylizovala do role podřízené osoby. Odkazuje na to nejen zvolený jazyk, ale též dobové komunikační normy.⁴³⁴

Ekonomická situace spolku se od dob jeho založení a působení Sofie Podlipské v jeho čele zlepšila. Publikační a přednášková činnost, jakožto doprovodná aktivita ke zlepšení finančního stavu spolku, byla výrazným přínosem. Mimo výnosů z přednášek a hudebních večerů do spolkové kasy směřovaly i peníze z prodeje knih, které byly vydávány ve prospěch ochranoven a dále pak do ní padaly i členské příspěvky. Ještě předtím, než se Sofie Podlipská ujala pozice starostky, komentovala ekonomický stav spolkové pokladny takto: „*Toneme ve finančních starostech, které nám dosud vážou ruce před rozsáhlejší činností.*“⁴³⁵ Spolek se ve finančních starostech s větší či menší mírou „tonul“ po celou dobu své existence, avšak zlepšení situace po ujetí se „vlády“ Sofií Podlipskou je nezpochybnitelná. Nejenže se jejím vlivem začaly soustavněji a systematictěji pořádat série večerních přednášek a hudebních

⁴³¹ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 20. červenec 1888.

⁴³² Ibid, 2. březen 1889.

⁴³³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Červinková-Riegrová Marie Podlipské Sofii, 9. březen 1889.

⁴³⁴ Saicová-Římalová, Lucie et al. Komunikační strategie v dopisech Boženy Němcové, s. 42-48.

⁴³⁵ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 20. červenec 1888.

vystoupení, za jejichž organizováním stála, ale i její společenská prestiž dopomohla k novým členům a s nimi souvisejících příspěvků.

Kulturní večery, jejichž obsahová náplň byla velmi pestrá a z pohledu veřejnosti jistě atraktivní, byly zpravidla konány v prostorách Měšťanské a Umělecké besedy a výnos z nich putoval do spolkové kasy. Organizaci těchto programů měla na starosti Sofie Podlipská, která pro jejich konání vybírala odpolední hodiny, zpravidla středeční. V roce 1891 se uskutečnil cyklus pěti přednášek, přičemž zahajovací přednáška patřila Věnceslavě Lužické, která hovořila na téma *O některých postavách z dramát Shakespearových*, závěrečná pak přirozeně Sofii Podlipské, která přednesla řeč *O ideji spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek a o jejím dosavadním praktickém provedení*, kterou později otiskly *Ženské listy*.⁴³⁶ Přednáškový cyklus pro rok 1891 by neměl jistě takový význam, kdy v něm nevystoupil Jaroslav Vrchlický a jeho bratr Bedřich Frída. A protože Sofie Podlipská nemusela chodit příliš daleko, aby sehnala vzdělané a fundované přednášející, nechyběl mezi hlavními aktéry ani „*Pan Dr. Prokop Podlipský*.“ Byl to triumf. Plný sál, spokojené obecnstvo a solidní výtěžek – za to všechno musel spolkový výbor patřičně poděkovat, neboť spolek nabývá za vedení Sofie Podlipské významu a stává se v povědomí veřejnosti známějším. To vše vede k jeho prosperitě: „*Za skvělou tu přednášku sledovanou četným obecnstvem s takovým zájmem, dovoluje si výbor spolku vysloviti Vaší Slovníčnosti díky nejvroucnější a prosí, byste poděkování to jakožto slabý ohlas upřímné vděčnosti (...) laskavě přijmouti ráčila.*“⁴³⁷

Přednášející se v dalších letech opakovali i přibývali noví. V roce 1894 například přednesla svůj referát, tentokrát však v sále Svatováclavské záložny, slečna Karla Máchová, která hovořila o cestě po Americe a o amerických filantropických a vzdělávacích ústavech.⁴³⁸ O přednášky byla mnohokrát žádána i protektorka spolku Marie Červinková-Riegrová. Ta ve prospěch spolku přednášela snad jen jednou, i když o příspěvky byla žádána Sofií Podlipskou ihned po jejich zavedení: „*Sl. Perwolfová sdělila sice se mnou Váš ctěný list ve kterém se vzdáváte přednášky laskavě nám slíbené, ale mně není možno uspokojiti se tím a prosím Vás znova, abyste nám tohoto vzácného příspěvku ducha Svého neodepřela. Do té doby budou volební bouře odbyty (...)*“⁴³⁹ Z pokračování dopisu víme, že námětem přednášky mělo být

⁴³⁶ ŽL, 1891, č. 6, 125-131.

⁴³⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla za výbor spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze Podlipské Sofii, 3. květen 1891.

⁴³⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Programy přednášek a koncertů se vstupenkami pořádaných spolkem Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze z let 1891-1897.

⁴³⁹ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 24. únor 1891.

mládí děda Františka Palackého. Nepokojné volební nálady však Marii Červinkovou-Riegrovou od vystoupení v Měšťanské besedě odradily. Přestože byla Sofií Podlipskou požádána alespoň o zahájení přednáškového cyklu, ani toho se zřejmě neujala. Svůj referát přednesla až v březnu roku 1893 na téma *Ochrana pracující dívky*.⁴⁴⁰

Cena lístku pro všechny přednášky činila 80 krejcarů. Za jednotlivou přednášku pak příchozí zaplatil 20 krejcarů. O něco dražší, a zřejmě i o něco váženější, byly hudební a deklamační večery pořádané v sále na Žofíně v letech 1896-1897. Nejlepší sedadla byla za 2 zlatky, méně atraktivní sedadla po 1 zlatce, za vstup do sálu bez sedadla zaplatil příchozí 30 krejcarů. Na hudebních večerech participovali vzácní hosté. Nechyběla mezi nimi slečna Kateřina Emingerová, známá klavíristka či česká divadelní herečka Otilie Sklenářová-Malá.⁴⁴¹ O koncertě, jenž se uskutečnil „ve středu o 7 hodině večerní v malém sále žofínském“ referovaly Národní listy.⁴⁴² Účinkující dámy se vzdaly jakéhokoliv honoráře ve prospěch opuštěných dětí.⁴⁴³ Nakolik Sofie Podlipská organizaci těchto hudebních večerů zvládala v té době sama, těžko zjistit. Vzhledem k věku a postupující nemoci je však pravděpodobné, že do této činnosti byly zapojeny už i další spolkové členky.⁴⁴⁴ Ovšem že tento Podlipské počin – organizace přednášek a koncertů, byl značně efektivní a přínosný, dokládá i glosa psaná Karlou Krostovou: „Členské příspěvky v uplynulém roce dostoupily přes 1000 zl., to ještě nebylo a pak že nemáme přízeň v obecnstvu!“⁴⁴⁵

Marie Červinková-Riegrová, zaměstnaná převážně prací pro spolek Záštit, vykonávala i pro spolek Ochrana mnoho. Ve prospěch spolku například napsala roku 1887 knihu *Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže*, pro jejíž úspěch musela být vydána o sedm let

⁴⁴⁰ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, vizitka b. d.

⁴⁴¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Programy přednášek a koncertů se vstupenkami pořádaných spolkem Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze z let 1891-1897.

⁴⁴² Mimo Národní listy přicházejí pochvalné zprávy i od známých a přátel. Božena Fričová Sofii Podlipské píše: „Právě jsem slyšela od mé přítelkyně, jak pěkný byl Váš veřejný koncert – těšila jsem se z toho srdečně! (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fričová Božena Podlipské Sofii, 17. březen 1896).

⁴⁴³ NL, 31. 3. 1897.

⁴⁴⁴ Dochovaná korespondence s Kateřinou Emingerovou ohledně spolupráce na této akci neobsahuje žádné zmínky. Přesto je pravděpodobné, že domlouvání na účinkování šlo právě přes Sofii Podlipskou. Divadelní herečka Hana Kvapilová, která v roce 1896 účinkovala na deklamačním a hudebním večeru, byla se Sofií Podlipskou ve spojení a s ní také domlouvala potřebné organizační záležitosti. Anna Cardová-Lamblová navrhovala, aby se koncertu zúčastnila slečna Kličková, dcera profesora Kličky a „výtečná umělkyně na harfu a zjev okouzlující.“ (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cardová-Lamblová Anna Podlipské Sofii, 6. leden 1896).

⁴⁴⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Programy přednášek a koncertů se vstupenkami pořádaných spolkem Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze z let 1891-1897, přepis Karly Krostové z roku 1895.

později znovu, neboť „*prodává se dosti čile.*“⁴⁴⁶ Červinková-Riegrová ovšem také zastávala pozici, současnou terminologií řečeno, fundraisera: „*Díky za Vaši horlivost a ochotu v naší věci vůbec a přijímáme milerády Vaši intervenci u pana lesmistra. Dáváme jej uctivě prositi za poskytnutí nějakého paliva pro náš ústav. Bude-li tato podpora značnější mohla by býti na tento účet jedna chovanka vydržována.*“⁴⁴⁷ O několik dní později má Sofie Podlipská jménem spolku Marii Červinkové-Riegrové opět zač děkovat: „*Račte přijati nejvřelejší díky za Vaše laskavé sprostředkování značného příspěvku od knížete Svarcenberka nám poskytnutého. Jak jsem ale pravila nemůžeme odvážiti se na tento účet přijati chovanku více. Mámeť jich právě celé hejno k odjezdu do ústavů připravených.*“⁴⁴⁸ Mimo jiné tedy Červinková-Riegrová sháněla další členy, sponzory a stejně jako Podlipská zajišťovala styk s veřejností. Vzájemná korespondence obou žen, zpravidla vyměňovaná mezi Malčí, Chuchlí a Prahou, dokládá i další fakt, na nějž upozornil už výše citovaný úryvek, a totiž že dívky, vybrané pro pobyt v ochranovnách, byly nejprve koncentrovány v Praze a až posléze hromadně odesílány do jednotlivých ochranoven v Lobči nebo Černovicích. Tyto dívky byly pravděpodobně mezitím umístovány v dalších útulcích, a protože byl spolek Ochrana úzce propojen nejen s Dámským kruhem, ale i se Záštitou, dívky našly prozatímní střechu nad hlavou právě tam nebo přímo u členek spolku Ochrana.⁴⁴⁹ Mezispolková kooperace fungovala i v případě, nemohl-li se jeden či druhý spolek, ať už z důvodů kapacitních či finančních, dívky zhostit: „*Dovoluji si zaslati slavnému výboru Záštity přepis přiložený adresovaný na spolek Ochrana s prosbou, aby Záštitu této dívky dobrotivě se ujala.*“⁴⁵⁰ Korespondence rovněž odkrývá i příběhy některých problematických dívek a komplikace s jejich umístěním. Tak například „*zapatření nešťastné Náchodské*“ bylo tématem několika dopisů mezi Červinkovou-Riegrovou a Sofií Podlipskou.

⁴⁴⁶ Na rozhodnutí o znovu vydání se podílel celý spolkový výbor. Podlipská Červinkové-Riegrové píše: „*(...) Záležitost druhého vydání Vašeho vzácného díla byla odhlasována a jednoznačně přijata.*“ (LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 4. leden 1894).

⁴⁴⁷ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 4. prosinec 1892.

⁴⁴⁸ Ibid, 8. prosinec 1892.

⁴⁴⁹ Korespondence Sofie Podlipské s Annou Cardovou-Lamblovou dokládá, že mnohdy byly dívky u Cardových i několik dní než byly odvezeny do ochranoven. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cardová-Lamblová Anna Podlipské Sofii, červenec 1892).

⁴⁵⁰ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, vizitka b.d. Nakolik probíhala spolupráce se spolkem Domovina, jehož byla Sofie Podlipská rovněž předsedkyní a který založil roku 1886 útulek Domovina ve vile Slavětince či s útulkem sv. Josefa pro zpustlé dívky na Vinohradech, založeného téhož roku, nevíme. Jisté, byť nepřímé, indicie v dopisech Josefa Šauera z Augenburgu Sofii Podlipské o vzájemné spolupráci vypovídají.

I tato sdělení potvrzují interspolkovou spolupráci: „*Bůh ví jak to s ní skončí. Pro tu chvíli vezme-li ji Dámský kruh do bytu. I to je experiment. (...) V Dámském kruhu je na ni na měsíc zapláceno, avšak déle a zdarma nemůže ji tam výbor nechati. Tu bylo by jí poslouženo kdyby se jí našlo místo nějaké. Chtěla byste Svou neskonalou dobrotou něco pro ni zkusiti v tomto směru?*“⁴⁵¹ I Marie Červinková-Riegrová však měla v tomto směru svázané ruce: „*(...) hovořila jsem o tom s některými dámami, které o ústav náš pečují a všechny byly proti, obávající se, že by takový neznámý živel mohl porušiti kázeň a pořádek ústavu (...)*“⁴⁵²

Korespondence mezi Sofií Podlipskou a protektorkou Ochrany Marií Červinkovou-Riegrovou se dotýkala rovněž čerpání zemských subvencí na jednotlivé roky. V tomto směru se dosti činil zejména „švagr Bráf,“ jehož konzultace a rady ohledně žádostí o podpory na jednotlivé roky byly pro Ochranu přínosné: „*Švagr mínil, že by bylo velice ku prospěchu věci, kdyby dámy z výboru zašly k referentovi v oboru tom p. prof. Kvíčalovi a poradivše se s ním o té věci a požádaly jej, aby žádosti spolku byl příjímav (...) Ráčíte zajisté slovu paní záležitosti té laskavě se ujmouti a zaříditi ji, jak za vhodné uznáte.*“⁴⁵³ Díky uposlechnutí rad od Albína Bráfa a Červinkové-Riegrové, a totiž zajítí za profesorem Kvíčalou, který „*(...) myslil že by se mohlo žádati aby sněm zvýšil podporu dosud udělovanou na 1500 zl.,*“ se vyplatilo. Na rok 1889 spolek skutečně obdržel subvenci v této výši.⁴⁵⁴

Sofie Podlipská jakožto starostka spolku výkonnou moc, až na výjimky, víceméně nevykonávala. Představovala především poradní orgán, přičemž úřednickou práci nechávala na přítelkyni, inspektorce a pozdější předsedkyni Anně Cardové-Lamblové a místopředsedkyni Anně Koubové. O tom vypovídá i dochovaná korespondence s oběma ženami. Anna Cardová-Lamblová pravidelně pořádala inspekční výjezdy do ochranoven, o kterých následně referovala starostce Podlipské. Inspektorku při těchto výjezdech pravidelně doprovázel její muž Jan Carda a bratranec: „*(...) všude jsem s paní K. [Koubovou] prošla, i půdu a sklep (...) podlaha jest v prvním pokoji náramně špatná, vyzvala jsem pí. místo bychom [?] poprosili buď za opravu neb lépe za novou (...)*“⁴⁵⁵ O rok později se rozepisuje o něco více: „*(...) byli jsme v Černovicích. Tam všechno zdrávo (...) obě pěstounky jsou milé a dítky mají k nim důvěru (...) všude čisto a pořádek. Děvčátka nám zazpívaly – pak ukazovaly ruční práce, při kterých jsme je zastali. Všechno jevílo radost a těšilo se z pochvaly*

⁴⁵¹ LA PNP, fond Červinková-Riegrová Marie, Podlipská Sofie Červinkové-Riegrové Marii, 4. leden 1894.

⁴⁵² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Červinková-Riegrová Marie Podlipské Sofii, 3. únor 1894.

⁴⁵³ Ibid, 25. srpen 1888.

⁴⁵⁴ Ibid, 18. září 1888.

⁴⁵⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cardová Anna, roz. Lamblová Podlipské Sofii, 24. červenec 1891.

zasloužené.“⁴⁵⁶ S petentkami a chovankami tedy byla mnohem více v kontaktu Anna Cardová-Lamblová spíše než Sofie Podlipská, přestože je mnohdy odesílala k Podlipské, aby se „na ně podívala“ a seznala co s nimi, neboť Anna Cardová by „si neopovážila“ bez vědomí starostky cokoliv rozhodnout. Anna Cardová-Lamblová také mnohdy dívky, alespoň na čas, ubytovávala u sebe a „do některé domácí práce zasvěcovala.“⁴⁵⁷ Dívky byly v ochranovnách vyučovány domácím pracím a směřovány pro práci služebných v domácnostech. Z dochovaných dopisů je zřejmé, že jim výborové členky včetně Sofie Podlipské práci sháněly. Domácnost Anny Cardové-Lamblové měla být pro dívky odrazovým můstkem a jakýmsi zkušebním režimem než se dostaly do konkrétních rodin. V bytě Cardových se tedy „služky učnice“ pravidelně střídaly. Anna Cardová-Lamblová tuto variantu spolkovému výboru zřejmě nabídla sama. Její vztah k dětem a dospívajícím dívkám byl, i když sama byla bezdětnou, velmi vstřícný a činnost pro spolek Ochrana, přestože její spolkové aktivity byly mnohem pestřejší, ji skutečně naplňovala. Jako inspektorka obě ochranovny pravidelně a celkem často navštěvuje a „(...) nikdy nepřichází s prázdnýma rukama, ale přivážívá hojně dárků vedle vlídných laskavých slov.“⁴⁵⁸ Ve prospěch spolku Ochrana dokonce vydala knihy *Levně a chutně* a *Skromně a čistě* pojaté jako příručky mladým hospodyním.⁴⁵⁹ Jakožto řádná inspektorka vyjížděla do ochranoven i o Štědrých dnech. Plna dojmů z panující sváteční nálady pak zasílala Sofii Podlipské krátké, ale zcela aktuální zprávy, neboť tušila, že „(...) bude mít pí. Pod. radost.“⁴⁶⁰

Dopisy mezi „starými přítelkyněmi“ převážně obsahují pasáže vztahující se k jednotlivým dívkám a jejich problémům. Jsou tedy vynikajícím dokladem pro studium sociálních dějin či sociální pedagogiky: „*Moje švakrová Henrieta L. se ujímá jedné osiřelé dívky – přišla včera s ní k nám prositi za přijetí (...) Ačkoliv je stav finanční Ochrany úplně znám mojí švakrové, doufá předce že bude malá děva do ochrany přijatá a uvoluje se dáti měsíčně 1 zlt. co příspěvek na ní, já bych též přidala 1zlt. – jest to ovšem malounko pro vydržení jednoho dítěte – ale snad by to předce nějak vypletlo?*“ Na konec onoho dopisu ještě přeci jen vpisuje jednu myšlenku: „*Právě mně napadá, nemohlo by se z nadace Klubu A. pro sirotky nějaký příspěvek požádati. Zítřka bude o nadaci Náprstků povídání – mohly bychom tu*

⁴⁵⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cardová Anna, roz. Lamblová Podlipské Sofii, 20. červenec 1892.

⁴⁵⁷ Ibid, 10. říjen 1892.

⁴⁵⁸ ŽL, 1905, č. 10, s. 197.

⁴⁵⁹ Ibid, s. 197-198.

⁴⁶⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cardová Anna, roz. Lamblová Podlipské Sofii, 24. prosinec 1894.

otázku dáti? 4 zlt. měs. by pak dostačili.“⁴⁶¹ Uvolnila-li nadace Amerického klubu dam v tomto případě nějakou zlatku, nevíme. Odpověď a tudíž i stanovisko starostky chybí.

Poslední rok už vykonávala Sofie Podlipská post starostky spíše symbolicky a čím dál více pravomocí přenášela na Annu Cardovou-Lamblovou. Té byly přiřknuty úkoly, které do té doby vyřizovala Sofie Podlipská. Nyní měla Anna Cardová-Lamblová dojednat audienci u referenta zemského sněmu pana dr. Schlesingera v záležitosti zvýšení subvencí, neboť spolek se nacházel ve finanční tísní. Anna Cardová-Lamblová se povinnosti přirozeně ujala, i když se značnou nechutí. Nakonec drahé přítelkyni Podlipské referovala: „*Snad bude dobrý výsledek.*“⁴⁶² O rok později je starostkou spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek ona.

Dochovaná korespondence mezi místostarostkou Annou Koubovou a Sofií Podlipskou představuje pouhé dva dopisy a dvě dopisnice, přičemž pouze jedno sdělení předkládá informace ke spolkovým záležitostem. Anna Koubová je v něm již poněkolkáté žádána, aby převzala vedení schůze za churavou Sofii Podlipskou, která se tímto omlouvá: „*Račte již míti trpělivost se všemi těmito okolnostmi a zachovejte mi Svě vzácné přátelství.*“⁴⁶³ Zároveň také dokládá, že spolkové schůze se konávaly, byť nepravidelně, v bytě u Vrchlických na Palackého nábřeží. O něco sdílnější jsou ve spolkových otázkách dopisy obdržené Sofií Podlipskou od další důležité členky výboru spolku - Karly Krostové.

Do kompetencí Karly Krostové spadala zejména organizace, svolávání a vedení spolkových schůzí včetně zpracování zápisů z jednotlivých setkání. Ty se velmi často konaly v pracovně Sofie Podlipské, a to už v době, kdy ještě nebyla řádnou starostkou, tedy v roce 1888 a možná i léta předcházející. Oficiálně však bylo povoleno uskutečňovat schůze spolku na půdě učitelského ústavu v Josefské ulici, kterou povolil tehdejší ředitel p. Jindřich s „*obzvláštní ochotou.*“ Dámy se scházely v místnosti, která jim byla pro tyto potřeby vyčleněna a kde měl spolek vlastní knihovnu a sklad knih, které byly vydávány ve prospěch spolku.⁴⁶⁴ Mnohdy se ovšem stávalo, že místnost dámám zpřístupněna nebyla a musely využít „*laskavého nabídnutí*“ Podlipské, která umožnila do jejího „*klidného bytu vpadnouti.*“⁴⁶⁵ Příčiny nezpřístupnění byly různé. Většinou se tak dělo proto, že místnost nebyla vytopená. Podlipské pracovna však byla členkám spolku otevřená, kdykoliv to situace vyžadovala. Ještě

⁴⁶¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Cardová Anna, roz. Lamblová Podlipské Sofii, 15. leden 1895.

⁴⁶² Ibid, 7. prosinec 1896.

⁴⁶³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Koubové Anně, 1889.

⁴⁶⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Podlipské Sofii, 17. duben 1888.

⁴⁶⁵ Ibid, 29. květen 1888.

ne celé dva měsíce před smrtí Sofie Podlipské mají dámy v bytě u Vrchlických „brífink.“ Jsou ovšem k věku a stavu starostky tolerantní a po celou dobu trvání schůze její přítomnost nevyžadují: „*Až to bude moc hlučné, račte nás vyhnati domů,*“⁴⁶⁶ komentuje ve zvacím a informačním listě Krostová. Sofii Podlipské práce pro spolek Ochrana i v posledních dnech života těší a schůzí se, pokud možno, účastní.⁴⁶⁷ Pokud jí přeci jen nebylo umožněno dostavit se, Krostová starostce zasílala zápis s projednávanými body. Struktura setkání byla vesměs pokaždé stejná. Řešily se otázky financování, provozu, jednotlivých chovanců, otázky členské či programové.⁴⁶⁸ Schůze spolku svolána nebyla, pakliže k tomu Sofie Podlipská nedala povolení. Karla Krostová nechtěla „*bez výslovného svolení nikoho zváti.*“ Veškeré podklady k setkání, časový harmonogram a jednotlivé body k projednávání sestavovala Sofie Podlipská, která potřebné materiály Krostové či Koubové s několikadenním předstihem zasílala.⁴⁶⁹ K samotným schůzím se občas dostavovala i později, neboť jejich vedení bylo v režii Karly Krostové a na počátku se téměř vždy řešily otázky, u nichž Sofie Podlipská nemusela být bezpodmínečně přítomna. Občasné zpoždění tedy příliš nevadilo: „*Račte se dostaviti tedy později, budeme mezi tím vybírat sběratelky.*“⁴⁷⁰

Mimo vedení spolkových schůzí rovněž Karla Krostová pomáhala s organizací doprovodných programů, tedy přednáškových, deklamačních a hudebních večerů. Starala se o tisk vstupenek a jejich rozesílání čestným hostům, zpracovávala „tiskové zprávy“ a ty odesílala redakcím. Příprava sálů byla rovněž zřejmě v její režii s přispěním několika pomocných rukou dalších dam.⁴⁷¹ Do pracovních kompetencí Karly Krostové spadalo i vypracovávání výročních zpráv. Podklady k nim jí zprostředkovávala Sofie Podlipská.

Dopisy od Karly Krostové mimo to také dokládají napjaté vztahy mezi spolkem a Marií Patovou, na základě nichž zřejmě Patová Černovice opustila a navrátila se do Prahy. Kritika ze strany Patové na adresu spolku a její výhrady k vedení černovického ústavu Krostovou značně rozhodily: „*Chtěla jsem sl. Pattové hned odpověděti, když ústav je tak strašně špatný, proč žádala, aby její svěřenka tam byla přijata. Ale list můj byl by snad ukvapený a s Černovicemi se nějaké změny budou muset stát. V sobotu ve schůzi bude snad sl. Šoltová referovati, pak hned bych napsala do Černovic Pattové odpověď. Onen anonymní list*

⁴⁶⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Podlipské Sofii, 4. říjen 1897.

⁴⁶⁷ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Čáповá-Vrchlická Milada: O Sofii Podlipské, vzpomínky, rkp.

⁴⁶⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Podlipské Sofii, 10. leden 1897.

⁴⁶⁹ Ibid, 24. říjen 1890.

⁴⁷⁰ Ibid.

⁴⁷¹ Ibid, 21. červen 1897.

zodpovím povšechně, protože přidala známku.“⁴⁷² Výroční zprávy z devadesátých let neobsahují jméno Marie Patové, přestože jsou počátky černovické ochrannovny s touto osobou prokazatelné: „*Velectěné slečně Pattové přísluší uznání, že ona byla první jež měla myšlénku kterou také provedla poskytnouti opuštěným a zanedbaným dívkám útulku a příležitosti k vychování, aby se staly uzpůsobilými a užitečnými ve společnosti lidské.*“⁴⁷³ Její jméno posléze nefiguruje ani mezi přispívajícími členy. Domněnka, že Patová Černovice opustila a k spolku se nadále nehlásila z důvodů interních sporů, je velmi pravděpodobná.

Další podstatnou členkou spolkového výboru byla po dlouhá léta slečna Barbora Perwolfová. Náplň práce zmíněné dámy byla víc než důležitá. Na starosti totiž měla finanční záležitosti, účty, kvitance a pod jejími ochrannými křídly byla spolková pokladna. Ačkoliv přímo žádosti o subvence a žádosti o příspěvky nespádaly do její kompetence, své kolegyně v tomto směru urgovala. Nikoliv však přímo, ale nepřímo, a to přes nejdůležitější osobu spolku – Sofii Podlipskou: „*Dovoluji si Vašnostem připomenouti, že slečna Šoltová povždy obstarává žádost ku česk. spoř. (obyčejně obdržíme 300 zl.) jelikož však sl. Š. nyní pořádku do schůzí přichází, bylo by snad zahodno kdybyste ráčila, milostivá Paní, slečně připomenouti, bychom pak nepřišly pozdě. Na žádost o subvenci snad již také třeba pomýšleti?*“⁴⁷⁴ Tato trochu „zaobalená“ výtku vůči práci slečny Šoltové zabrala. Za rok 1892 spolek od České spořitelny opět obdržel příspěvek ve výši 300 zlatých.

Nejzáslušnější úlohu měly podle Sofie Podlipské právě opatrovatelky v jednotlivých ústavěch: „*(...) nemohu jinak než poukázati k obtížím úlohy pěstunek ústavů jako jsou naše. K tomuto úkolu náleží opravdu povolání. Naše chovanky cítí dobře, že jsou pod střechou našich ústavů jako v přístavu, kam se šťastně dostaly z bouře osudu. V pěstounce shledávají vychovatelku moudrou rozšafnou klidnou a příklad její pracovitosti, jejího sebezapření, její obětavosti musí nejvíce na ně působiti.*“⁴⁷⁵ Provozní záležitosti a chod ochrannoven měly na starosti řídicí pěstounky, jejichž počet byl vskutku skromný. Byly pouze čtyři. Dvě pěstounky provozovaly a zaštiťovaly ochrannovnu v Černovicích, další dvě pak v Lobči u Kralup. Komunikace mezi provozovny a ústředím spolku probíhala zejména mezi hlavními vychovatelkami a místostarostkami, tedy mezi Annou Cardovou-Lamblovou a Annou Koubovou. Ani Sofie Podlipská nebyla z tohoto komunikačního kruhu vyloučena, ačkoliv jí

⁴⁷² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Podlipské Sofii, 5. listopad 1890.

⁴⁷³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Objasnění účelu Ochrany, rkp. Zásluhy Patové neopomínají ani Červinková-Riegrová v knize Ochrana opuštěné a zanedbané mládeže.

⁴⁷⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Perwolfová Barbora Podlipské Sofii, 2. listopad 1891.

⁴⁷⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Objasnění účelu Ochrany, rkp.

většina novinek z ústavů byla zprostředkovávána zmíněnými dámami. Neznamená to však, že by s hlavními opatrovnicemi nekomunikovala vůbec. Naopak. Dochovaná korespondence dokládá, že dopisní frekvence nebyla úplně zanedbatelná. Názorným příkladem jsou sdělení obdržena od řídicí pěstounky v Lobči slečny Pavly Peckové. Otázky v dopisech obsažené jsou spíše praktického ražení a ilustrují problémy, s nimiž se jednotlivé provozovny potýkaly: „*Nyní se osměluji svou prosbu pronést slovutná paní, přichází zima a není zde žádná zásoba spodniček pro větší chovanky (...) dále v kuchyni jest nutně třeba rozličné nádobí na př. hrnce malé i větší, talíře, sklenice a.t.d.*“ Mimo tyto informace, pěstounky „staré vychovatelce“ prostřednictvím dopisů rovněž sdělovaly, co se dívky všechno naučily, v čem se zdokonalily a kolik práce odvedly: „*Přes prázdniny zhotovily chovanky z ruč. prací: 12 párů punčoch ----- podpletly, 7 nových punčoch ----- upletly. Starší: pomáhaly při šití šatů, pomáhaly šít spodničky a rukavičky k práci pro vystouplé chovanky.*“⁴⁷⁶ Předsedkyni Podlipskou, zdá se, denní aktivity děvčat zajímaly. Pavla Pecková proto odpovídá a detailně vypisuje, jaké činnosti již děvčata ovládají a kolik práce již mají za sebou. Pravidelně také starostce zasílá, zřejmě opět na vyžádání, „*rozvrh denního zaměstnání.*“ Kromě takovýchto praktických otázek zasílá pěstounka Pecková Sofii Podlipské i zprávy z poněkud jiného soudku a dělí se se starostkou o krásné dojmy, které vykouzila vánoční atmosféra: „*Byla to krásná doba vánoční. Dívky toužebně očekávaly štědrý večer, kdy Ježíšek bude nadělovati, a co asi každá obdrží (...)* Když bylo zazvoněno a dívky řadou vcházely do pokoje, kde se jim naskytl krásně ozářený strom a různých dárků kolem (...) všechny jásaly, všechny se radovaly (...)“⁴⁷⁷ V dalších pasážích dopisu zmiňuje i dívku, která plakala, neboť „*nikdy stromeček neviděla.*“

V podobném duchu se pak zrcadlí i dopisy od další lobečské pěstounky – Marie Šnáblové. Ta se však o něco podrobněji rozepisuje o jednotlivých chovankách. Jednu z nich, Antonii Bartákovou, si uvolila vzít pod vlastní křídla přímo Sofie Podlipská. Přípis Bartákové k dopisu od Marie Šnáblové je plný nadšení z nadcházející změny adresy: „*Těším se, až k milostivé paní přijedu do Prahy, neboť mně to bude u milostivé paní jako v Lobči těšit. Budu hodná a poslušná a budu hledět, abych se co možná zachovala, poněvadž mám milostivou paní ráda, jako svou maminku.*“⁴⁷⁸ Že to s Toničkou Bartákovou úplně jednoduché nebude, píše Marie Šnáblová v dalším dopise s podotknutím: „*Ohledně Bartákové zdělím s milostivou paní vše až ústně.*“⁴⁷⁹ Později ještě neopomíjí dodat: „*(...) vřele bych si přála aby Tonča*

⁴⁷⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Pecková Pavla Podlipské Sofii, 29. září 1893.

⁴⁷⁷ Ibid, 4. leden 1894.

⁴⁷⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šnáblová Marie Podlipské Sofii, přípis: Bartáková Antonie, 17. březen 1891.

⁴⁷⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šnáblová Marie Podlipské Sofii, 18. březen 1891.

oběma milostivým paním žádnou mrzutou chvíli nepřipravila.“⁴⁸⁰ „Oběma milostivými paními“ myslí Sofii Podlipskou a dceru Ludmilu Vrchlickou, které žily ve společné domácnosti na Palackého nábřeží.

Z Lobče a Černovic ovšem mnohdy dorazily i žádosti, které Sofie Podlipská odmítnout nemohla a jistě ani neodmítla: „*Naše děti prostřední ze 4. a 5. třídy půjdou dne 2. června k sv. biřmování. Ptaly jsme se jich, koho by rády měly za kmotru a tu vyslovily se všechny jednohlasně že milostivou paní předsedkyni (...) Jmenovati se chtějí „Žofie“ a Eugenie Rothmayerová „Ludmila“ po milostivé paní Vrchlické. Děti hodlají samy milostivou paní písemně prositi.*“⁴⁸¹ Děti jistě Sofii Podlipskou písemně poprosily a starostka se této pocty nevzdala, prameny k této domněnce ovšem chybí. Chovanky však předsedkyni Podlipské opravdu čas od času psaní zasílaly. Příležitostí byly zejména její narozeniny či jmeniny: „*K Bohu denně slabý jde náš hlas, byste živa byla ještě dlouhý čas. Ať Vám zdraví léta Vaše sladí, spokojenost ať Vám mladí, bychom na přes rok v ten samý čas, mohly srdečně Vám přátí zas. Uctivě ruku líbají, vděčné chovanky. V Černovicích 1894.*“⁴⁸² Další dopisy pak obsahují převážně vinše do nového roku. „*Za dobrotu srdce*“ však dívky děkovaly i při jiných příležitostech.

Individuálně chovanky Sofii Podlipské nepsávaly, a pokud ano, bylo to s přípisem některé z pěstounek. Snad pouhou výjimkou byla Julie Marešová, problematická dívka, „*jež obcí pražskou svěřena byla.*“ Po propuštění z Černovic se navrátila do Prahy a „*Prof. Šauer při té příležitosti důtklivě připomínal, aby [členky spolkového výboru] Marešovou nespouštěly se zřetele (...)*“⁴⁸³ Důvěra Sofie Podlipské k zmíněné dívce byla značně podlomená, o čemž vypovídají dochované dopisy z pera Julie Marešové, v nichž žádá o odpuštění a vyslovuje přání „*potají se sejítí třeba na Žofínském ostrově,*“ což „*nikdo nemusí z domácích Vašich nic vědět a z mých také ne.*“⁴⁸⁴ Dívka byla zřejmě po určitý čas po propuštění z Černovic v bytě Vrchlických jako služebná zaměstnaná. Zнала totiž prostředí bytu Vrchlických: „*Vím dobře že to není možné aby jste se ke mně sklonila jako jste to dříve dělala že už nikdy nesmím překročit prah Váš. Já jej překročit nežádám, ale s Vámi ještě*

⁴⁸⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šnáblová Marie Podlipské Sofii, 22. duben 1891.

⁴⁸¹ Ibid, 22. duben 1891.

⁴⁸² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, chovanky ústavů – Černovice, Lobeč Podlipské Sofii, květen 1894.

⁴⁸³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Podlipské Sofii, 17. červenec 1890.

⁴⁸⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Marešová Julie Podlipské Sofii, b. d.

*jednou upřímně promluvit v životě bych si přála.*⁴⁸⁵ Sofie Podlipská na naléhání dívky skutečně odpovídá a přistupuje na požadavek sejít se, „*ovšem je tu hlavní nejtěžší otázka Kde? Snad předce se v přírodě vyskitne místečko, ješ mě popřeje té krátké, šťastné, chvílky.*“⁴⁸⁶ Nevíra v mravní nápravu Marešové pramenila zřejmě ze zkušeností s ní a její nestabilitou ve službách, které ji předsedkyně sehnala. Julie Marešová přesto žádá o další pomoc a šanci: „*(...) jak mě známo z novin máte v dámském kruhu také služebné v němž ráčíte být předsedkyní nebylo by Vám možné mě tam dostati mám pracovati, poslouchati jinde, byla bych hodnou také, nemyslete si že bych na sobě nenechala záležiti snad do konce dala na sobě znáti, že jsem zkaženým mravním vánkem ovanuta (...) To vysvědčení že nejsem běhnou klepnou nenechavou, mě dosud každá paní u které jsem byla dala.*“⁴⁸⁷ Dostala-li dívka službu v Dámském kruhu nevíme, ovšem přikláním se spíše k domněnce, že nikoliv. V posledních dopisech se Marešová více a více snažila, aby Sofii Podlipskou přesvědčila o své nápravě a dobrých úmyslech do budoucna. Patrně zbytečně.

Zmíněný profesor Josef Šauer z Augenburgu v kauze „Julie Marešová“ byl pro spolek Ochrana rovněž důležitou osobou, a to zvláště v otázkách vychovávacích a vzdělávacích. Školský rada, pedagog, vychovatel a spoluzakladatel chlapecké ochrannovny v libeňském zámečku představoval pro „vychovatelku“ Podlipskou rádce a konzultanta. Spolek Ochrana byl i díky J. Šauerovi c. k. zemskou školskou radou důkladněji podporován. Ze své pozice dával k jednotlivým případům doporučení, kam mají být které dívky či starší dámy umístovány. Tato doporučení spolku „*mělo by tištěno býti v každé výroční zprávě,*“⁴⁸⁸ alespoň takto to Šauer vyžadoval. Jakožto pedagog mnohdy usiloval o to, aby některé jeho žáčky byly do jedné z ochrannoven přijaty a zastával stanovisko přednostního přijímání pražských dívek do ústavů, neboť Praha je sídlem spolku a také proto, že „*Pražská obec podporuje spolek nejvíce ze všech českých obcí.*“⁴⁸⁹ Přestože dopisů osvětlujících vztah těchto dvou stran příliš mnoho není, jeho zásahy do fungování a rozhodování spolku jsou nepopíratelné.

Dalším důležitým a dlouhodobým spolkovým funkcionářem byl c. k. rada zemského soudu, člen městské rady a lidumil Karel Palliardi. V souladu se spolkovými stanovami měl tuto funkci vykonávat muž, jehož prvořadým úkolem bylo zastupovat spolek všude tam, kde

⁴⁸⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Marešová Julie Podlipské Sofii, červen 1893.

⁴⁸⁶ Ibid, 2. květen 1893.

⁴⁸⁷ Ibid, 30. červenec 1893.

⁴⁸⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Šauer z Augenburgu Josef Podlipské Sofii, 28. červen 1893.

⁴⁸⁹ Ibid, 19. červenec 1890.

to ženským členkám „není příjemno.“⁴⁹⁰ Přestože se dochoval pouze jeden dopis, jehož autorkou je Sofie Podlipská, témata obsažená v chybějících dopisech se dají odhadovat. Převažujícími náměty byly patrně otázky dotýkající se konkrétních osob a jejich starostí. Karel Palliardi, „jehož lidumilnost tak dobře známa,“ rovněž zřejmě představoval jakýsi poradní a schvalovací orgán.⁴⁹¹

Zemské subvence, pořádání přednášek a hudebních večerů by pro vydržování a udržování stavu opatroven nepostačovaly, nebylo-li by občasných i pravidelných příspěvovatelů. Mezi nimi kupříkladu nechyběl ani císařský rada a podporovatel vzdělávání chudých dětí Alois Oliva, známý pro svou „šlechtnost a lidumilnost při ústavech dobročinných.“⁴⁹² Alois Oliva byl stálým příspěvovatelem. Pravidelně odváděl sto dvacet až sto padesát zlatek. V roce 1888 zaslal Sofii Podlipské 150 zlatek „s prosbou, by tohoto obnosu k výchování Bertý Potštýnské v Lobči použito bylo.“⁴⁹³ Při té příležitosti Sofii Podlipskou ujišťuje o své zvláštní úctě, „kterou provždy k velectěné paní chová.“⁴⁹⁴

V souvislosti s kauzou kolem týrání děvčátka jménem Alžběta Houštická vlastními rodiči, která prolétla tehdejším tiskem,⁴⁹⁵ zasedá za stůl a píše starostce spolku Ochrana případem zdrcená Božena Fričová: „(...) stanu se přispívajícím členem a postarám se o další členy – pokud tomu moje hmotné poměry dovolí – žel Bohu, že nemám miliony!!“ Boženu Fričovou nejvíce trápila otázka, co s „Bětuškou Houštickou,“ která před vlastními rodiči uprchla a v mrazech se schovávala venku, v důsledku čehož přišla následkem silných mrazů o prsty, vlastně bude, a navrhovala Sofii Podlipské, aby usilovala o rozšíření kompetencí spolku v tom smyslu, aby se spolek mohl ujmout nejen opuštěných dívek, ale i dívek, které sice mají rodiče, ale kteří své děti týrají: „(...) račte nápad můj laskavě uvážiti – myslím, kdyby se hodně a případně o tom psalo, že by se našlo mnoho lidí, kteří by přispěli.“⁴⁹⁶ Sofie Podlipská odpověděla Boženě Fričové „přelaskavým dopisem,“ v němž jí „až příliš lichotila!“⁴⁹⁷ Nakolik ji myšlenka Boženy Fričové inspirovala či byla-li tato idea v hlavě Podlipské a spolkového výboru už déle, těžko zjistit, jisté však je, že intervence Fričové do tohoto případu

⁴⁹⁰ Stanovy spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze, 1886.

⁴⁹¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie Palliardi Karlu, 5. únor 1890.

⁴⁹² Zlatá Praha, 1887, č. 8. s. 123.

⁴⁹³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Oliva Alois Podlipské Sofii, 17. květen 1888.

⁴⁹⁴ Ibid.

⁴⁹⁵ Nelidští rodičové, Národní politika, 15. leden 1896.

⁴⁹⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fričová Božena Podlipské Sofii, 27. leden 1896.

⁴⁹⁷ Ibid, únor 1896.

přinesla ovoce: „*Bětuška přijata do Vašeho spolku – splním teď svůj slib a seženu pár grošů.*“⁴⁹⁸ Další věrnou přispěvatelkou byla Julie Fantová-Kusá přispívající nejen penězi, ale zejména šatstvem.⁴⁹⁹ Dále sběratelka Ema Budeciusová a další. Dárci a podporovatelé samozřejmě i ubývaly. Tak například Jan Prousek z tíživých situací a z narůstajících povinností se nadále nemohl pro spolek činit.⁵⁰⁰

Vztah Sofie Podlipské ke spolku Ochrana je odražen i v apologii, jíž sepsala a přednesla v Černovicích zřejmě koncem osmdesátých let 19. století. Mimo zmínky o zakladatelkách a donátorkách také popisuje své začátky v tomto sdružení: „*Nemělať jsem tu čest býti při začátcích tohoto díla činna. Dívala jsem se na to jen z povzdálí a sledovala jsem novinářské zprávy o tom s pohnutým srdcem (...)* Když jsem tedy byla vyzvána abych se ujala tohoto díla od velkých dobrodinců založeného (...) učinila jsem to s veškerou láskou k této věci.“ V této apologii nadále objasňuje cíle výboru, úsilí a jednotlivé kroky, které výbor podniká k dokonalejšímu fungování. Zmiňuje ale i námitky, které se čas od času na adresu takto pojatého dobročinného spolku ozývají: „*Že se tak namáháte, tak žebráte, tolik obětí žádáte a samy obětujete pro takové děti. Vždyť je to vše bez toho marné (...)* Kdyby se obětovalo tolik peněz péče a přízně na děti spořádané chudých rodičů, které nemohou při nejlepší vůli dětem poskytnouti vychování jak by si ty toho vážily (...)“ Na závěr apologie shrnuje nejpodstatnější úkol spolku, jímž je péče o dívky „*poměřů nespořádaných.*“ Tyto dívky v ochranovnách „*poznávají život zcela z jiné stránky než jak jim se jevil dříve. Nyní jedná se o to, aby také opravdu přilnuly k dobru, k pořádku, k laskavosti, aby jejich cit se vyvinul v tomto směru a rozumu, aby jim posvítil na tu cestu životem, na kterou naše vychování je vede. V tom záleží usilování našich ústavů. Veškeré vychovatelské namáhání směřuje k tomu, aby z nich vycházely dívky dobře vychované.*“⁵⁰¹ O tom, že až spolek Ochrana ji plně vtáhl do spolkového dění, vypovídají zmínky v dopisech Josefíně Brdlíkové, které mimo jiné děkuje za dary, jež spolku věnovala: „*Divím se sama že jsem se dala zajmouti do těch spolkových starostí, avšak stalo se a teď cítím jak mi s nimi srdce srůstá. Jsem idealistka a jiná už nebudu.*“⁵⁰²

⁴⁹⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fričová Božena Podlipské Sofii, 13. únor 1896.

⁴⁹⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fantová Julie Podlipské Sofii, 13. únor 1896.

⁵⁰⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Prousek Jan spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, 18. březen 1893.

⁵⁰¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Objasnění účelu Ochrany, rkp.

⁵⁰² LA PNP, fond Brdlíková Josefína, Podlipská Sofie Brdlíkové Josefíně, 12. únor 1890.

Po smrti Sofie Podlipské se předsednictví ve spolku ujala Anna Cardová-Lamblová, která kráčela v kolejích zavedených svou předchůdkyní. Participace Podlipských a Vrchlických však na půdě tohoto spolku neskončila, alespoň ne ihned: „*Pan dr. Podlipský zaslal dnes pro Ochranovnu 100 zl na počest své nezapomenutelné matky. Že v srdcích našich památka na vzácnou a vzornou paní matku jest nesmazatelná, není ani třeba dosvědčovati. Všecky, kdo jsme pod jejím vedením působily, jsme jejím duchem prosyceny.*“⁵⁰³ Vztah Sofie Podlipské ke spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek byl, ve srovnání s prací pro jiné spolky, na úplně jiné úrovni. Spolek Ochrana byl těžištěm její spolkové činnosti, k čemuž odkazuje nejen výše citovaný úryvek z dopisu Josefíně Brdlíkové, ale i kvantita dochovaných archivních položek. Aktivní práci pro Ochranu nevykonávala proto, že měla spoustu volného času a nevěděla „co si počít,“ ale proto, že vnitřně cítila potřebu pomáhat druhým a upotřebit své vychovatelské vlohy. Svou roli mohly sehrát kromě toho i dobré vztahy „na pracovišti“ a dobře sestavený členský tým. I tyto okolnosti mohly Sofii Podlipskou motivovat k vyšší aktivitě pro spolek. V práci pro něj prokázala své „manažerské“ schopnosti, díky nimž postavila (s pomocí zbylých členek) spolek na nohy a přivedla do jeho řad nově přispívající osoby. Byl-li by prostor zamyslet se nad tím, jakou profesi by si Sofie Podlipská zvolila v pozdější době a s jiným společenským statutem, nabízela by se odpověď, že povolání učitelky.

Mimo zmíněný spolek Ochrana se Sofie Podlipská angažovala i na půdě jiných dobročinných spolků, v jejichž čele rovněž stála a které byly z koncepčního hlediska podobně pojaté. Její aktivity v těchto spolcích se ale pohybovaly v poněkud jiné dimenzi. Zde byla ne přímo pasivní, ale spíše velmi mírnou pracovnící. To byl případ spolku Domovina. K činnosti pro tento spolek se ve fondu Sofie Podlipské v LA PNP nezachovala jediná zmínka. O něco lépe je na tom až spolek Dámský kruh, „*jehož účelem jest zabezpečiti osamělým ženám české národnosti příjemný útulek pro stáří,*“⁵⁰⁴ který má ve sbírce pozůstalosti Podlipské své doklady, byť ve velmi skromném množství. I u zrodu Dámského kruhu – spolku pro osamělé paní a dívky Sofie Podlipská včetně své sestry Karoliny Světlé stála. Ještě v roce 1896 ji jednatelka spolku Johana Danešová oznamuje, že nový spolkový výbor ji znovu zvolil za svou předsedkyni a zve ji na spolkové schůze, přestože ví, že zdraví Podlipské je už dost podlomené. Rovněž také potvrzuje již řečenou tezi o propojenosti pražských dobročinných

⁵⁰³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Krostová Karla Vrchlické Ludmile, 12. květen 1898.

⁵⁰⁴ ŽL, 1900, č. 4, s. 90-91.

spolků a institucí. Pouhé tři dopisy z let 1896-1897 od jednatelky Danešové tedy neposkytují detailnější informace o působnosti Podlipské v tomto spolku. Předpoklad je ovšem takový, že se angažovala zejména prostřednictvím přednášek pořádaných ve prospěch spolku.⁵⁰⁵

Podobně o činnosti Podlipské vypovídají i dopisní dialogy s Annou Hübnerovou, představitelkou Dobročinného komitétu dam v Brně, jenž se zaměřoval na „*podporování chudých českých dětí v Brně*“,“⁵⁰⁶ a jenž byl úzce spojen s brněnskou Ústřední maticí školskou. Ve prospěch „*chudých českých dětí, jichž v průmyslovém městě našem jest počet převelký*“,“ byly publikovány knihy a almanachy obsahující práce „*předních spisovatelů našich ať v próze ať ve verších, pojednávající o chudině neb dobročinnosti*.“⁵⁰⁷ Sofie Podlipská samozřejmě požadovaný spisek s názvem *Po smrti* zaslala. Ten pak vyšel ve sborníku *O bídě lidské*.⁵⁰⁸ Mimo to přispívala v letech 1894-1897 i do ročenky *Chudým dětem*, která navázala na sborník *O bídě lidské* a která rovněž vycházela nákladem komitétu dam.⁵⁰⁹ Spolek Ochrana byl propojen i s tímto komitétem. Anně Hübnerové jsou zasílány knihy, které vyšly ve prospěch spolku s cílem rozprodat je získat pro Ochranu nové členy. Hübnerová postupuje takřka oddaně a Sofii Podlipské slibuje: „*Přičiním se, abych zde získala spolku tomu alespoň několik členů (...)*“⁵¹⁰ Spolupráce mezi oběma spolky zůstala zřejmě při těchto hranicích a více je nepřekročila. Činnost Podlipské byla tedy v tomto případě omezena pouze na pravidelné odevzdávání literárních příspěvků, jež byly v zájmu spolku publikovány.

Kvantita pramenů vztahující se ke spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek je prakticky nesrovnatelná se zbylými, značně torzovitými zmínkami, týkající se dalších spolků, na jejichž půdě se Podlipská pohybovala. Ve fondu Sofie Podlipské v LA PNP se nacházejí pouze fragmentární zmínky o činnosti Podlipské v Americkém klubu dam. Prakticky chybí jakékoliv doklady k její činnosti na půdě Tělocvičného spolku paní a dívek pražských, jehož byla od roku 1869 do roku 1874 starostkou.⁵¹¹ Totéž platí i o Ženském výrobním spolku, k němuž byl nalezen pouze jeden dopis a několik málo zmínek v listech přítelkyním, jimž

⁵⁰⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Danešová Johana Podlipské Sofii, *passim*. Přednáškami Sofie Podlipské přispívala i v rámci Výboru asylního odboru (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Výbor asylního odboru – starostka Podlipské Sofii, *passim*).

⁵⁰⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Hübnerová Anna Podlipské Sofii, 6. červenec 1889.

⁵⁰⁷ *Ibid.*

⁵⁰⁸ *Po smrti*, in: *O bídě lidské*, s. 88-91.

⁵⁰⁹ *Lexikon české literatury*, s. 960.

⁵¹⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Hübnerová Anna Podlipské Sofii, 28. červen 1890.

⁵¹¹ Bahenská, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách*, s. 97.

zřejmě o účinkování v nich, mimo Americký klub dam, neměla potřebu příliš referovat. Pokud tedy archiválie z pera Podlipské týkající se práce pro poslední dva zmíněné spolky nejsou uloženy v jiných archivech, je na místě zapochybovat o jejich existenci. Se sestrou Karolinou Světlou o spolkových činnostech, zejména co se týče Ženského výrobního spolku, bezesporu diskutovala. Drobné zmínky jsou obsaženy i v dopisech Melicharovým a již uvedeným přítelkyním. Tím to ovšem končí. Co tedy vlastně pro Podlipskou účinkování v Tělocvičném spolku paní a dívek pražských a v Ženském výrobním spolku znamenalo? Nakolik horlivě pro ně pracovala, tak jako pro Ochranu? Jak podotýká Marie Bahenská, bez Světlé a Podlipské se od šedesátých let 19. století neobešel žádný významnější ženský spolek.⁵¹² Podlipská členství až na výjimky neodmítala a byl-li spolek orientován na pomoc ženám a dětem či vykazoval-li rysy moderních emancipačních snah, které byly podbarveny vlastenectvím a dobročinností k tomu, v jeho čele stanula a na jeho půdě se angažovala. Otázkou je nakolik. V počátcích obou zmíněných spolků zastávala převážně pozici mluvčí a patronky, neboť zaštitění známými osobnostmi, které by redukovaly případné negativní reakce veřejnosti, bylo potřeba, zejména jednalo-li se o tak revoluční projekty, jakým byl Tělocvičný spolek paní a dívek pražských.⁵¹³ V momentě, kdy měly spolky v pražské společnosti stabilní postavení, Podlipská se starostenství vzdala.

Portrét aktivit Podlipské pod střechou obou zmíněných společenství se tedy jeví jako velmi skromný a nabízí se domněnka, že mimo přednášky, vykonaná provolání a další dílčí kroky, to bylo vlastně vše. Fond Podlipské v LA PNP mlčí, a tak lze výše vyřčené jen předpokládat. Nejsou to tvrzení, za nimiž lze plně stát, neboť fond nebyl studován kompletně.⁵¹⁴ Navíc je zde i předpoklad, že se tyto prameny zkrátka a dobře nedochovaly. Valná většina archivních položek ve fondu Podlipské se skutečně vztahuje až k osmdesátým a devadesátým létům. Obraz aktivit Sofie Podlipské se ovšem v rámci její pozůstalosti v LA PNP takto zrcadlí. Bude-li příležitost její fond prostudovat kompletně, připouštím, že závěr může vyznít zcela jinak. V tuto chvíli je ovšem stanovisko takové, že působnost protagonistky na půdě Tělocvičného spolku paní a dívek pražských a Ženského výrobního spolku byla, ve srovnání s jinými aktivitami, marginální.

⁵¹² Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český. Český lid, 2004, č. 3, s. 267.

⁵¹³ Štěpánová, Irena, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. Lidé města [online] 2003. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, [cit. 31.07.2015]. Dostupné z: <http://urbanpeople.cz/archiv/cisla/5-2003-10/telocvicny-spolek-pani-a-divek-prazskych.html>.

⁵¹⁴ Tak například nebyly interpretovány dopisy s přítelkyní a spolupracovnicí Augustou Opizovou, s níž dialog jakožto se členkou prozatímního výboru Ženského výrobního spolku, mohla vést.

Podlipská se v sedmdesátých letech, jak dokládají listy od Anny Bayerové, převážně soustředí na práci v literárním sektoru a často je „*nucena domácími okolnostmi požádati o dovolenou na nějaký čas*“ a práce v Ženském výrobním spolku se v důsledku mnoha povinností vzdát a brát si „*dovolenou*“, o kterou výbor spolku žádá.⁵¹⁵ Svou nečinnost má potřebu vynahrazovat tvrzeními, že je spolkový výbor schopný a bez ní se obejde: „*Mezitím co nepřispívám já nejmenší činností, vyznamenáváte se Vy překvapující horlivostí.*“⁵¹⁶ Další pasáže dopisu se nesou ve jménu vzpomínek na předchůdkyně a připomíná snahy Honoraty Zapové a Antonie Rajské.⁵¹⁷ Ačkoliv se omlouvá za svou nečinnost a nepřítomnost na výborových schůzích, na vavřínech nespí a v souvislosti s připomínáním úsilí Antonie Rajské si dovoluje pronést návrh, a totiž aby byl na pomník Rajské vyryt „*důstojný nápis.*“ Žádá tedy členky výboru, aby uvážily její návrh a vynesly „*žádost k slavnému spolku Svatoboru,*“ aby vyhověl jejich úmyslu a „*na pomník od něho jejímu velkému choti vybudovaném důstojný nápis vyrýti dal.*“⁵¹⁸ Sofie Podlipská je dámám v této záležitosti k službám a chce se tohoto kroku aktivně zúčastnit. Nakolik aktivní chtěla být i v jiných záležitostech nevíme, avšak vzhledem ke značně „*dusné*“ atmosféře, kterou naznačuje ve své studii Marie Bahenská, a která panovala na půdě spolku mezi členkami výboru, se snad ani nelze divit, že příliš horlivě ne.⁵¹⁹ Vedle hlavní manažerky Světlé se pozice Podlipské jaksi ztrácela a kdo ví, nakolik vedle nesmiřitelné a nekompromisní sestry chtěla pracovat.

Opustím-li nyní Ženský výrobní spolek a vrátím-li se v čase o několik let dříve, zmíním se o dokladech, které se vztahují k aktivitám Podlipské ve spolku Americký klub dam. Stejně jako v předchozích případech je třeba konstatovat, že dokumentů osvětlujících aktivity Podlipské pod střešou Náprstkovou, je poskrovnu. Jedním z pramenů je koncept proslovu k položení základního kamene k pomníku Boženy Němcové psaný Sofií Podlipskou. Okolnosti tohoto počínu, jež si Americký klub dam vytkl jakožto svůj vlastenecký úkol – uctívát záslužné spisovatele a pečovat o jejich hroby, popisuje Marie Bahenská. Světlá podle Bahenské soudí, že Náprstek pod vlivem některých členek klubu změnil názor na pocty spisovatelům. Onou ženou, která údajně ovlivnila Náprstkovy úsudky, měla být Světlé rivalka

⁵¹⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie výboru Ženského výrobního spolku, 27. leden 1873.

⁵¹⁶ Ibid.

⁵¹⁷ Antonie Rajské si jako ženy, která se „*o vychování našeho pohlaví přičinila plnou silou*“ velmi cenila. Proto se také zasloužila o to, aby ve druhém svazku Ženské bibliotéky byla publikována její korespondence. (Moravská orlice, 17. 1. 1872).

⁵¹⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie výboru Ženského výrobního spolku, 27. leden 1873.

⁵¹⁹ Bahenská, Marie. Ženský výrobní spolek český. Český lid, 2004, č. 3, s. 255.

- Věnceslava Lužická-Srbová. Jak se k tomuto kroku Amerického klubu dam stavěla Podlipská, se zbývá jen domnívat. Autorkou proslovu však byla právě ona. Shrnuje v něm nejen zásluhy Vojty Náprstka, ale též zásluhy „*první spisovatelky národa*,“ která se v salonní společnosti u Náprstků také objevovala.⁵²⁰ Bližší vztah však, spíše než s Vojtou, měla s jeho bratrem Ferdinandem. Oba bratři ji ovšem podporovali, a to nejen finančně, ale také lístky do divadla či potravinami. Vinopalna U Halánku byla Němcové více než sympatická.⁵²¹ Vzhledem k rozdílnému postoji, které sestry k Němcové měly, se dá očekávat, že Podlipská stavbu pomníku schvalovala. Nebo byla natolik ovlivněná sestrou Karolinou, že sice proslov sepsala a přednesla, ale zastávala vůči tomuto kroku Amerického klubu dam záporné stanovisko? První tvrzení se jeví jako pravděpodobnější. Sofie Podlipská si Němcové zejména jako literátky velmi cenila.

Kromě konceptu proslovu, je ve fondu Podlipské zachován i další proslov, vztahující se k oslavě dvacetiletého výročí fungování Amerického klubu dam, v němž vyzdvihuje jeho zámožský vzor a vyzývá dámy k podporování průmyslového muzea, neboť tím bude „(...) *průmysl náš vzkvétat (...)*“⁵²² Dalším zachovalým proslovem je pak Proslov k oslavě třicetileté činnosti Amerického klubu českých dam či První náčrtek zprávy o dvacetileté činnosti Amerického klubu českých dám, v němž shrnuje ne příliš úspěšný kus, k němuž se dámy na počátku roku 1867 uchýlily. Členky zakoupily různé zboží a na půdě Náprstkova domu prodávaly každou středu a sobotu od dvou do sedmi hodin odpoledne „*všeliké kupecké zboží*,“ z jehož výnosu měl být Klub podporován. „*Dámy ty obyčejně voleny byly na 1 měsíc, některé však, o kterých se vědělo, že se k obchodu hodí, byly i po více měsíců k prodeji voleny.*“⁵²³ Tento experiment nevyšel: „*Když při první inventuře řádné 17. prosince 1867 shledáno, že výsledek z prodeje není takový, jaký se očekával a konečně při druhé inventuře z 26. prosince 1868 doznán úspěch ještě méně uspokojující, přestalo se nadále v činnosti té*

⁵²⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie: „Dne 14ho května 1869...“ Koncept proslovu k položení základního kamene k pomníku Boženy Němcové, rkp.

⁵²¹ SECKÁ, Milena. Božena Němcová a bratři Fingerhutové [online]. *Muzeum 3000. Zpravodajský portál Národního muzea pro 3. tisíciletí*, [cit. 05.08.2015]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/bozena-nemcova-a-bratri-fingerhutove-aneb-pit-ci-nepit>

⁵²² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie: „Vzácní milovaní hosté...“, proslov, rkp.

⁵²³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie, První náčrtek zprávy o dvacetileté činnosti Amerického klubu českých dám, rkp.

*pokračovati.*⁵²⁴ Zdá se, že se Sofie Podlipská samotného prodeje neúčastnila, i když přímý doklad opět chybí.⁵²⁵

Nejjistěji se Sofie Podlipská na půdě Amerického klubu dam cítila za řečnickým pultem, za nímž byla mimo jiné i její přednášková kariéra odstartována. Od počátku založení spolku do roku 1885 odpřednášela celkem čtyřadvacet přednášek a stala se tím jednou z nejplodnějších žen – přednašeček.⁵²⁶ Řada z nich je dodnes v rukopisech dochována nejen v LA PNP, ale i v Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur. Tam jsou uloženy dva vůbec první manuskripty přednášek, které Podlipská pro účely Amerického klubu dam sepsala. Je jím rukopis *Co jest blaženost?* a *O povinnosti ženy*. První z nich byl prezentován 18. listopadu roku 1866, druhý pak o čtvrt roku později přednášený nadvakrát, tedy 27. ledna roku 1867 a 21. února téhož roku.⁵²⁷ Více rukopisných dokladů vztahujících se k Podlipské v Náprstkově muzeu bohužel uloženo není. Její fond v LA PNP je ovšem o něco sdílnější. Jsou zde kupříkladu uloženy poznámky k přednášce *O společnosti* z roku 1868, poznámky k přednášce *Myšlenky o modlitbě* z roku 1881, či zápisky k prezentaci o George Sandové z roku 1883.⁵²⁸ Přednášky Podlipské pod střechou Náprstkova domu představují skutečně široké spektrum témat. Neomezila se jen na cestopisný žánr jako jiné dámy, ale dokázala hovořit i o obecnějších a odborných otázkách. Příkladem za všechny je například spisek *Válka a ženy* či *O společnosti*. Prakticky všechny dochované rukopisy přednášek mají didaktické sklony a málo kdy se v nich oprostuje od dobových konvencí. Žena má být podle Podlipské trpělivá a skromná. Má o sebe také intelektuálně pečovat, sebevzdělávat se.

Mimo dochované rukopisy se jisté zmínky, opět fragmentární, dochovaly v dopisech zasílaných či obdržených od přítelkyň, zejména vztahujících se k Anně Bayerové. Zmínky se dotýkají chystaných přednášek: „*Budu mítí přednášku v klubu 1ho února. Tak ráda četla bych pro Tebe. Nebudeš-li ty mezi posluchačkami nevím pro koho mám čísti. Ale ať mi nepospícháš! Vždyť Ti ráda dám přečíst co jsem k té přednášce sepsala. Je to ten*

⁵²⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie, První náčrtek zprávy o dvacetileté činnosti Amerického klubu českých dám, rkp.

⁵²⁵ Jak podotýká Milena Secká, sortiment konzumu byl skutečně pestrý a zahrnoval cukr, kávu, mouku, mýdlo škrob, koření, svíčky, papírnické zboží, tabák atd. (Secká, Milena. Americký klub dam a jeho charitativní činnost, in: *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*, s. 211).

⁵²⁶ Památník třicetileté činnosti Bývalého Amerického klubu dam v Praze (1865-1895), s. 72.

⁵²⁷ Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur, fond Americký klub dam, rukopis Sofie Podlipské *O blaženosti*; rukopis Sofie Podlipské *O povinnostech*. Obsahová analýza obou rukopisů je začleněna do mé bakalářské práce obhájené v roce 2011. (Oudová, Radka. *Společenská činnost Sofie Podlipské*, s. 56-58).

⁵²⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, studie, přednášky, proslovy.

několikadenní výlet v Krkonoších.“⁵²⁹ Anna Bayerová zřejmě přednášku nevyslechla. Byla totiž nakonec odpřednášena o týden dříve, a to už 25. ledna 1874.⁵³⁰ V uvedeném citátu jako by si Sofie Podlipská trochu skrytě na dámské publikum stěžovala. Zajímaly vůbec všechny dámy obsahy přednášek? Nakolik jim rozuměly a nakolik na ně působily? Chodily na přednášky za vzděláním nebo „okukovat celebritu“ Podlipskou? Spektrum posluchaček bylo pestré a našly se mezi nimi i dámy, typu Bayerové, které skutečně do klubu docházely za vzděláním. Toto si Sofie Podlipská uvědomovala. Podobných nepřímých stesků je totiž v dopisech více.

Korespondenční dialog přítelkyň také dokládá velmi důvěrný a upřímný vztah obou žen. Bayerová Podlipskou mnohdy žádá, aby konkrétní listy od ní nezveřejňovala, tedy nepředčítala je u Náprstků ani nepublikovala v Ženských listech, k čemuž občas souhlas dala. Uveřejnit nechtěla zejména listy, v nichž dokládá nelehké poměry a situace, které ve Švýcarsku řeší a které mají melancholický nádech. Podlipská naopak některé části předčítat chtěla, avšak „přítelkyně Aninky“ se vždy dotazuje, dá-li jí k tomu svolení. Tyto dopisy se týkaly zejména studia Bayerové a vykonávání profese lékařky. Bayerovou jakožto vzor chtěla přirozeně propagovat a v dopisech toužila číst o její práci: „*Mohu Ti přiznati, Anoušku, že ze všeho tak velezajímavého ve Tvém milém listu mně jsou nejmilejší ta místa, kde mi o té Své práci referuješ (...) Neopomiň nikdy také o ní mi psát čím víc tím líp. Prosím tě za to.*“⁵³¹ Anna Bayerová byla podle Podlipské prototypem vzdělané ženy.

Jak vyplynulo z výše uvedeného, dokumenty spadající do spolkové činnosti Sofie Podlipské převážně osvětlují činnost v dobročinných spolcích, mezi nimiž dominuje spolek Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Naopak velmi skromný počet archivních pramenů se váže ke spolku Ženský výrobní spolek. K Tělocvičnému spolku paní a dívek pražských pro změnu téměř žádný. O něco lépe na tom je sice Americký klub dam, nicméně nejedná se o závratné množství zpráv.

⁵²⁹ LA PNP, fond Bayerová Anna, Podlipská Sofie Bayerové Anně, 14. leden 1874.

⁵³⁰ Památník třicetileté činnosti Bývalého Amerického klubu dam v Praze (1865-1895), s. 72.

⁵³¹ LA PNP, fond Bayerová Anna, Podlipská Sofie Bayerové Anně, 22. listopad 1875.

4.3 Oblast zahraničních konexí

Ještě jako slečna Rottová začala Sofie Podlipská navazovat kontakty se zahraničními osobnostmi, počínaje již zmíněným přítelem Ernstem Bossé, s nímž se seznámila v Karlových Varech, kam doprovázela svého otce Eustacha Rotta. Ačkoliv Jelena Heidenreichová-Holečková podotýká, že se dochovalo necelých sedm desítek dopisů, v LA PNP uloženy nejsou.⁵³² Korespondenční dialog vedený v němčině mezi postarším profesorem a osmnáctiletou Sofií Rottovou vysledovat nelze. Pokud tedy nejsou uloženy v Podještědském muzeu v Českém Dubu, pravděpodobně „nepřežily“ dědická řízení a peripetie. Holečková-Heidenreichová, poslední badatelka, která s nimi zřejmě pracovala, ovšem konstatuje, že v nich žádné zásadnější informace osvětlující pozdější Podlipské činnost nejsou. Prozatím jí tedy nezbývá než věřit.

Zahranických osobností, s nimiž byla Sofie Podlipská v písemném kontaktu, bylo jistě mnohem více, než co prozrazují dochované archiválie. Ve francouzštině si dopisovala se zpěvačkou Emílií Bubeníčkovou, která v druhé polovině šedesátých let studovala v Paříži⁵³³ či s Louisem Legerem, s nímž se setkala v roce 1864 při jeho návštěvě Prahy a se kterým, ačkoliv ovládal češtinu, si dopisovala ve francouzštině. Louis Leger byl mimo jiné prostředníkem mezi komunikací Podlipské a Sandové. V dopisním kontaktu byla též s nakladatelem a redaktorem Louisem Niccolaiem.

O něco četnější ovšem byly její styky s polskými osobnostmi a institucemi. V jedné návštěvě nezjištěnému (zřejmě vydavateli V. B. Čechovi) Podlipská apeluje a nutně žádá o několik exemplářů druhého dílu románu *Peregrinus*, neboť je potřebuje zaslat do Polska.⁵³⁴ Doložen je zároveň i telegram směřující z Varšavy do Prahy od nezjištěných Varšavanek. Ačkoliv obsah telegramu obsahuje víceméně jen slova uznání k práci Podlipské, pravděpodobnost, že kontakty tímto nebyly ukončeny, je celkem vysoká.⁵³⁵ Dále pak byla v dopisním kontaktu s polskou spisovatelkou Elizou Orzeszkovou či polským botanikem Ignacym Szyszyłowiczem a emancipistkou, rovněž polského původu, Paulinou Kuczalskou-Reinschmitovou. Podlipská ovládala i italštinu. Dopisovala si například s italským

⁵³² Heidenreichová-Holečková, Jelena. Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících, s. 63.

⁵³³ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Bubeníčková Emílie Podlipské Sofii, 28. únor 1867. Obsah dopisu odkazuje na spolupráci mezi Louisem Legerem a Sofií Podlipskou. Emílie Bubeníčková v tomto korespondenčním vztahu představovala prostředníka.

⁵³⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Podlipská Sofie nezjištěnému, b. d.

⁵³⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, nezjištěné Varšavanky Podlipské Sofii, 15. květen 1893.

spisovatelem Angelem de Gubernatis. Zajímavým je i dopis směřovaný Sofii Podlipské z Lublaně od Anny Heinitzové rozené Pečírkové, která známou lidumilku Sofii Podlipskou v dopise žádá o uspořádání sbírky ve prospěch lublaňských rodin českého původu, jejichž život je ve Slovinsku vskutku žalostný.⁵³⁶ Ačkoliv předpoklad je takový, že korespondence mezi Sofií Podlipskou a zmíněnými byla o něco četnější, než co dokládá archiv, zásadnější informace tyto prameny nepředkládají a jedná se skutečně jen o dopisní fragmenty bez hlubších sdělení.

Ve srovnání s tím je korespondence se záhřebskou učitelkou, překladatelkou a spisovatelkou českého původu Marií Fabkovičovou o něco sdílnější.⁵³⁷ Zachovaná korespondence je pochopitelně pouze jednostranná. Dopisy z pera Podlipské zakotvily v Záhřebu a dnes patrně neexistují, respektive nejsou do fondu Marie Fabkovičové v LA PNP zahrnuty. Dopisní kontakt započal zřejmě již na konci padesátých let 19. století. Ačkoliv první sdělení pochází až z roku 1861, je patrné, že obě dámy se v té době už velmi dobře a důvěrně znaly. Ve vůbec prvních listech Marie Fabkovičová podává obraz chorvatského školství a třídy dětí, v níž momentálně učí: „*Mám jich teď Žofinko 54 a jednu více miluji od druhé a ony mne.*“⁵³⁸ Její vztah k učitelství byl opravdu upřímným a tuto profesi, jak se zdá,

⁵³⁶ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Heinitzová Anna, Podlipské Sofii, 24. září 1895.

⁵³⁷ Marie Fabkovičová (1833-1915) se narodila v Praze v rodině krejčího Jana Frecha. Navštěvovala dívčí ústav Svavy Amerlingové, ale nechyběla ani mezi posluchači Karla Slavoje Amerlinga v pražské Budči. Tam se zřejmě setkala i se svým budoucím manželem, chorvatským učitelem a vlastencem, Alexandrem Fabkovičem. S ním posléze odešla do Chorvatska, kde sama jako učitelka působila. Nejprve ve Virovitici, poté v Karlovcích a nakonec v Záhřebu. Fabkovičovi byli společensky, kulturně, ale i politicky činní a usilovali o reformu chorvatského školství. V tomto směru se ale setkali spíše z nevráživostí záhřebské společnosti a tehdejšího režimu. Marie Fabkovičová se prakticky celý život v oblasti pedagogiky vzdělávala, o čemž svědčí i dopisy zasílané Sofii Podlipské. Ještě ve svých 64 letech odchází studovat do Ženevy francouzský jazyk a pedagogiku. Z těchto předmětů pak v roce 1899 vykonala zkoušky. Poměry však nedovolovaly, aby si v Záhřebu otevřela vlastní vzdělávací ústav. Byla zároveň velkou stoupenkyní Komenského myšlenek a zásad, oslovily jí i pedagogické myšlenky Podlipské, na což opět odkazuje korespondence. O ní, stejně jako o Světlé, do chorvatských časopisů píše a dává je za vzor chorvatským ženám. V roce 1871 stála jako jediná žena mezi zakladateli Chorvatského pedagogicko-knižního sboru, jehož cílem bylo publikování pedagogicky laděných knih, časopisů a učebnic. Prakticky celý život usilovala o rozvíjení česko-chorvatských vztahů, zejména v kulturní rovině. Překládala do srbochorvatského jazyka nejen díla Světlé, ale též Podlipské či Vilmy Sokolové-Seidlové. Své výchovné statě nepublikovala pouze v chorvatských časopisech, ale zároveň i v českých. Zde vyšel i její překlad románu Augusta Šenoy Zlatarovo zlato, o čemž rovněž Podlipské referuje. (Ogrizović, Mihaljo, Marija Fabković, in: Školske novine, Zagreb, 1973, 177 s.)

⁵³⁸ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 28. srpen 1861.

vykonávala skutečně s nadšením a s podporou svého manžela, rovněž učitele Skendera Fabkoviče, společně s nímž zakládá Chorvatský pedagogicko-literární sbor. K poněkud „pokrokovým“ metodám Fabkovičové karlovacká a posléze záhřebská společnost až tak nakloněná nebyla a setkala se spíše s nevraživostí. Nic se ovšem nemění na tom, že obě dámy k sobě měly blízko, a to natolik, že se Marie Fabkovičová neobává prosit Sofii Podlipskou, jíž se zrovna narodila dcera Ludmila o to, aby u sebe ubytovala záhřebského studenta, který „*Slovan je duší i tělem*“ a dodává: „*Jak ráda bych, kdyby mohl u Tebe být v bytu (...) a šlechetný tvůj manžel jistě že by mu byl ochráncem i voditelem (...)*“⁵³⁹ Znalý se osobně ještě před tím, než se Marie Fabkovičová přestěhovala se svým mužem do Chorvatska. Příliš detailně ale Podlipské zázemí nezná, poněvadž záhy konstatuje: „*Nebude-li Tobě, má Žofínko možné jej vzít pod svou ochranu, nehněvej se na mě proto – mě jsou Tvé domácí okolnosti zcela neznámé (...)*“⁵⁴⁰ Sofie se jistě nehněvala a co víc, vyjádřila ochotu se chlapce ujmout a ubytovat ho. Z toho ovšem nakonec sešlo: „*Přiložený smuteční lístek Ti vysvětlí proč můj odporučenec ani nepřišel ani nepříjde.*“⁵⁴¹ Hoch mezitím zemřel na tyfus.

Spolupráce mezi Marií Fabkovičovou a Sofií Podlipskou (i Karolinou Světlou) se točila převážně okolo literatury a publikování jejich prací. Přítelkyni Podlipské předkládá v dopisech snahy zpropagovat českou ženskou beletristickou literaturu v Záhřebu na stránkách literárního (dle Fabkovičové velmi zanedbaného) časopisu *Vienac*, do něhož sama přispívá a obohatit ho o překlady prací zejména Světlé „*neopominouc vedle toho spomenouti sestru její.*“⁵⁴² Že je ovšem tvorba Sofie Podlipské až na druhé koleji, je nepřehlédnutelným faktem.⁵⁴³ Nic se ovšem nemění na tom, že Marie Fabkovičová usiluje podat záhřebským ženám „*vzory ženské dokonalosti.*“ Píše: „*Chci jim proto ukázati v plné, jasné záři to spanilé naše souhvězdí. Nejdříve K. S. a pak S. P.*“⁵⁴⁴ Sofie Podlipská měla být v tomto směru přítelkyni Fabkovičové nápomocna ve vytvoření soupisu dosavadní literární produkce Světlé včetně jejího životopisu. Sama Karolína Světlá se ovšem k plánu Marie Fabkovičové, která toužila díla Světlé překládat a uveřejňovat, stavěla v té době negativně: „*Prosím porad' mi, jak*

⁵³⁹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 28. srpen 1861.

⁵⁴⁰ Ibid.

⁵⁴¹ Ibid, 8. prosinec 1861.

⁵⁴² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 23. březen 1871.

⁵⁴³ Marie Fabkovičová se zasloužila o překlady a výtisky povídek Sofie Podlipské, které byly vytištěny právě záhřebským pedagogicko-literárním sborem, jehož byla spoluzakladatelkou. Jednou z nich byla povídka *Jarmilka*. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 11. červen 1871).

⁵⁴⁴ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 23. březen 1871.

to vyvést, když p. Světlá tak velice odporuje? Snadže se neměla o tom dříve dozvědět?“⁵⁴⁵ Co za tím stálo Fabkovičová objasňuje dále: „Klepy, má Sofie, klepy že panují v Praze? A kdo kdy stál tak nedostižně vysoko, jako stojí ona nade všechny klepy i nade vši tou havětí, která se jen z dlouhé chvíle takové zábavy chápe. Či snad je co nepravého, zlého v tom, co chci činiti, či to bude lež, proti které by se zelená závist arcit' nesápala.“⁵⁴⁶ Nevíme sice, kdo klepy po Praze roznášel, ale jistá domněnka, že to byl okruh dam kolem rivalky Věnceslavy Lužické-Srbové, je pravděpodobný. V té době se totiž pozvolna konstituuje Ženský výrobní spolek český a vzniká myšlenka na vydávání nového ženského časopisu. Pomluvy je třeba eliminovat, ale Karolina Světlá se nebojí a nakonec zasílá, společně se sestrou, Marií Fabkovičové požadované materiály.⁵⁴⁷ Ta navíc ani jméno Lužické nezná, k čemuž navádí otázka vznesená v jednom z dopisů: „Kdo je Vjenc. Lužická? Je to pseudonym? Znala jsem ji snad co dívku?“⁵⁴⁸

Záležitosti literární ale nebyly jedinými otázkami, které v dialogu přítelkyň zaznívaly. Byly jimi i otázky rovnoprávnosti mezi muži a ženami. Marie Fabkovičová, horlivá a pravidelná účastnice a přednašečka na chorvatských učitelských sjezdech tyto body se Sofií Podlipskou projednávala a mnohdy jí žádala o soupis spisů, které se danou problematikou zabírají, neboť zastává „thesi, že učitelkám patří za stejnou práci s učiteli i stejný s nimi plat.“ Sofie Podlipská má tuto otázku nastudovanou mnohem podrobněji, proto ji Marie Fabkovičová žádá o doporučení literatury: „Ráda bych věděla, co asi je v tom již kde řečnuto, abych nemluvila pouze jako papoušek.“⁵⁴⁹ Mimo to se také detailněji zajímá o nově vznikající Ženský výrobní spolek, jehož „Světlá je matičkou a Podlipská tatíčkem“ a vyzývá Sofii Podlipskou k zaslání stanov i prvních čísel Ženských listů, včetně podrobností týkajících se organizační struktury, výuky ručních prací a financování. Tím to ovšem nekončilo. Záhřebská učitelka a propagátorka tzv. průmyslového vychování v Záhřebu se o Ženský výrobní spolek a jeho školu zajímá prakticky neustále. Tyto informace ji ale zasílají i možná trochu zasvěcenější osoby – Emílie Priknerová a Anna Cardová-Lamblová.

Korespondence mezi zmíněnými ženami ovšem přináší i další zajímavé zjištění: „Právě jsem obdržela prvý sešit Ženské bibliotéky Tebou redigovaný (...) a bylo mi nejvážnější starostí hledat nakladatele té bibliotéce. Není jinak možné (...) musím jim to krásné dílo

⁵⁴⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 8. duben 1871.

⁵⁴⁶ Ibid.

⁵⁴⁷ Ibid, 26. duben 1871.

⁵⁴⁸ Ibid, 11. červen 1871.

⁵⁴⁹ Ibid, 26. duben 1871.

podati i kdyby mne to stálo hlavu.“⁵⁵⁰ Společný Ottův a Podlipské projekt Ženská bibliotéka překračuje hranice českých zemí a stává se mezinárodně známým a inspirujícím. Marie Fabkovičová, nadšená z konceptu knihnice a prvního svazku, v němž byla uveřejněna Jonášova studie *Žena ve společnosti lidské*, ihned přemýšlela nad jejím překladem a publikováním: „*Hned Tě prosím, kdyby bylo pak možné, najdu-li též nakladatele, by jsi mi mohla obstarati dosylání, ne-li hned každého archu rukopisu, jakmile by byl český tiskopis vytisknut, to alespoň hned po první korektuře prvý arch tiskopisu, tak by překlad mohl vycházeti co možná brzo za originálem.*“ Ačkoliv předem trochu pochybuje o jejím úspěchu, chce se do této akce rozhodně pustit: „*Zde arcí není svoboda tisku jako u Vás a sconfisírovali by asi hned prvý sešit, avšak to mi nepřekáží! Byl by přece učiněn začátek, aby se těm lidem zde podávala strava chutná, jadrná, záživná, zdravá a ne samé plevy a mláto. I velice je na čase, by se učili myslit a zvláště ty ubohé ženské.*“⁵⁵¹ Ambice Marie Fabkovičové povznést zdejší ženy, vzdělat je a ukázat jim jinou cestu než „*klepy a garderobu,*“ nebyla snadná. Kritizována byla nejen jimi, ale též muži a kněžstvem, kteří proti ní „*zdvihají křížáckou válku!*“ Přítelkyni Podlipské si stěžuje jak na ni nahlízejí: „*(...) jak nemotorně blbě se mi posmívají, že jsem Češka i hrozná šarlatánská karikatura a proto že chválím tolik toho Komenského.*“⁵⁵²

Žena ve společnosti lidské byla skutečně Marií Fabkovičovou v Záhřebu přeložena a vydána. Stejně tak i druhá kniha Ženské bibliotéky – *Z let probuzení. Listy Františka Ladislava Čelakovského a Bohuslavy Rajské*. Prognózy Fabkovičové se ovšem naplnily a Ženská bibliotéka příliš úspěchů nesklízela: „*Z doby probuzení sotva zajímalo zdejší ženské čtenářstvo, jelikož se to týče výhradně našeho, českého probuzení k národnímu a vůbec duševnímu životu.*“⁵⁵³ Chorvatskou verzi Ženské bibliotéky ovšem pozastavit nehodlá a díla, která by se pro místní dámy nehodila, by nahradila dílem Podlipské či Světlé. Navrhuje proto přeložit a uveřejnit *Listy staré vychovatelky*. Celkově však odběr chorvatsky psaných novin a časopisů v Záhřebu neletí: „*Náramně mnoho se čte německy.*“⁵⁵⁴ Chorvatská Ženská bibliotéka neměla příliš mnoho podporovatelů a ani publika: „*Na mou Ž. bibl. mi odpověděli, že prý to je proti samému pánu bohu, nejvíce pak proti směru, v němž se mají horvatské dívky*

⁵⁵⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 1871.

⁵⁵¹ Ibid, 1871.

⁵⁵² Ibid, b. d.

⁵⁵³ Ibid, 30. prosinec 1871.

⁵⁵⁴ Ibid.

vychovávat. *To jsou hňupi!*⁵⁵⁵ Že Marie Fabkovičová neměla v Záhřebu ani zdaleka jednoduché postavení, poměrně detailně vykreslují dopisy, které Sofii Podlipské zaslala. Nebála se na učitelských sjezdech kritizovat zdejší poměry i pedagogické metody jednotlivých učitelů. Z toho důvodu jí hrozilo, stejně jako manželovi, vyloučení: „*Ty pány učitele, co holkám, t. j. žákyním sahají za řadra i pod sukni, ty tam nechali. Ty nejsou dětem, t.j. 14 – 17 letým dívkám nebezpečné! Myslím, že by p. p. učitelové a učitelky pražské dívčí školy omdleli hanbou kdyby co takového jen slyšeli.*“⁵⁵⁶ Tyto události ovšem ustála. Jako učitelka totiž v Záhřebu působila až do své smrti v roce 1915.

Zprávy zachované v listech Marie Fabkovičové jsou plné zajímavých informací nejen ze života a kultury v Záhřebu, ale i co do „pražských klepů,“ které se k ní prostřednictvím korespondence od různých osob dostávaly. Za zmínku stojí kupříkladu „případ Němcová“, Sabinova zrada a další podobné aféry.⁵⁵⁷ Podlipská se jako šířitelka těchto klepů příliš nejevila. Ty se k Fabkovičové zřejmě dostávaly od jiných žen, s nimiž dopisní kontakt udržovala. Byly to zejména dámy kolem Ženského výrobního spolku. Často je zmiňována E. Priknerová, K. Hanušová či A. Cardová-Lamblová, která ji v Záhřebu dokonce navštívila. I Sofii Podlipskou ve své domácnosti v Záhřebu Marie Fabkovičová uvítala, a to zřejmě v letních měsících roku 1875.⁵⁵⁸

Jak už bylo uvedeno, překlady děl Podlipské byly prostřednictvím Marie Fabkovičové a Skendera Fabkoviče v chorvatských časopisech publikovány, a to například v pedagogickém listě *Napredak*, který sám Fabkovič redigoval, i v beletristickém časopise *Vienac*.⁵⁵⁹ Sofie Podlipská naopak své přítelkyni pomáhala v Čechách a předávala jí kontakty na osoby, které by jí v dané problematice mohly pomoci. Byla i její rádkyní. Konzultovaly spolu například honorování překladů a některé redaktorské praktiky.

⁵⁵⁵ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 6. listopad 1872.

⁵⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁵⁷ Marie Fabkovičová se zármutkem podotýká, že spálila většinu dopisů od Němcové, ale že se tak stalo na její žádost, neboť hrozilo, že k nim po dopisech přijde pátrat policie. Vzpomíná, že si psaly velice často, že se v nich mohly objevovat kompromitující informace, a že v nich zaslala Němcové mnohé zvyky, obyčeje hry, pověry a pohádky ze života ve Virovitici, které Němcová posléze publikovala. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Fabkovičová Marie Podlipské Sofii, 27. únor 1873).

⁵⁵⁸ Fabkovičové syn Milan částečně v Praze studoval a byl ubytován v „penzionu U Podlipské.“ Z jeho dopisů matce víme, že se k nim Sofie Podlipská o prázdninách s dětmi chystala.

⁵⁵⁹ Elias-Bursač, Ellen. Un réseau austro-hongrois à Zagreb à la fin du XIX e siècle: August Šenoa et la revue littéraire *Vienac*. *Balkanologie* [online]. Zagreb: 2008, vol. X., č. 1-2, [cit. 04.07.2015]. Dostupné z: <http://balkanologie.revues.org/419>

Korespondence s Marií Fabkovičovou je ukončená datem 1876, ačkoliv není pravděpodobné, že by toho roku dopisní kontakt ustál. V literárním časopise *Vienac* totiž v roce 1879 vycházejí překlady životopisů Sofie Podlipské a Karoliny Světlé. Do té doby si dámy jistě dopisovaly.

Počtem srovnatelné jsou též dopisy od polského spisovatele, překladatele a etnografa Bronislawa Grabowského. Styky s českými a jihoslovanskými spisovateli odrážely jeho zájem o slovanskou literaturu a kultivaci česko-polských vztahů. Do Prahy jezdil často a pohostinné domácnosti Sofie Podlipské „*kde tolik utěšených chvil nalezl*“, nikdy neodolal. Jeho pobývání ve Varšavě a Čenstochové se dle kontextů dopisů nezdá příliš idylické a šťastné. Sofii Podlipské často připomíná, že v Polsku nemá jediného opravdového přítele, což ovšem není, dle jeho vlastních slov, vzhledem k jeho podivné povaze nic zvláštního. Listy od Sofie Podlipské jsou tedy pro něj jako „*rosa pro květinu na poušti*.“⁵⁶⁰

Pracovně, ale zejména přátelsky laděná sdělení odrážejí nejen činnost a život Grabowského, ale zároveň i práci Sofie Podlipské, která příteli do Varšavy a posléze Čenstochové zasílá své knihy a výtisky časopisů, v nichž byly její spisy otištěny. Obdobně činí i její polský přítel a informuje se, zdali dostala všechna čísla časopisu *Blušč*, které jí zaslal a kam mimo jiné otiskoval překlady děl Elišky Krásnohorské i Karoliny Světlé. Té vyšly i překlady povídek *Z rodinné kroniky* a *O krejčíkově Anežce* v lyrickém časopise *Wedrowiec*.

Bronislaw Grabowski se převážně zajímal o literární tvorbu Karoliny Světlé, kterou zamýšlel překládat a v polských časopisech publikovat. Nakolik byl v písemném kontaktu přímo s ní, těžko určit, avšak zdá se, že Sofie Podlipská mezi nimi zastává pozici prostředníka. Grabowskému do Varšavy zasílá na vyžádání životopis i podobizny Světlé. Polský přítel se pouze místy ptá, jak pokračuje její literární práce, tím to ovšem zřejmě končí. O vlivu Sofie Podlipské ve společnosti a o jejím vlasteneckém působení sice v polských časopisech psal a články jí zasílal, ale o překládání jejích prací korespondence prakticky mlčí. Výjimkou je snad zmínka o překladech povídek pro děti paní Grabowskou.⁵⁶¹ Společně s manželkou překládal *Kříž u potoka* Karoliny Světlé a Podlipské povídku *Malá tulačka*. Jeho přesvědčení o vyšších uměleckých kvalitách sestry Karoliny je zjevné, ale i Podlipské tvorbu zná a zdá se, že pro něj byla v lecčems inspirující. Alespoň tak se jeví z korespondence:

⁵⁶⁰ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grabowski Bronislaw Podlipské Sofii, b. d. V dopisech je rovněž znát, že Grabowski má finanční starosti, a že mu snad Sofie Podlipská nějaké prostředky půjčila. Nebyla to žádná výjimka. Sofie Podlipská finančně podporovala vícero osob, které se ocitly v hmotné nouzi.

⁵⁶¹ LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grabowski Bronislaw Podlipské Sofii, 29. listopad 1875.

„Posylam také Vám můj letošní kalendářík. Obrátím Vaší pozornost na povídku Na lekkim chlebie. Nenaleznete-li tam ozvěnu Vašeho a Vaší paní sestry vlivu?“⁵⁶²

Sofie Podlipská práce Bronislawa Grabowského rovněž zná, neboť jí je zasílá k posouzení, a považuje je za zdařilé. Jak jinak si vysvětlit, že ho v roce 1871 vyzvala k publikování do Ženské bibliotéky. Bronislaw Grabowski v tomto směru ráčil „*vyhovět Vašnostinu přání,*“ ale dožadoval se zevrubnějších informací o účelu a směru knižnice, protože neměl „*o tomto podniknutí literárním dosud žádné zprávy.*“⁵⁶³ Polský literát však nakonec svým dílem do Ženské bibliotéky nepřispěl a zbývá se jen domnívat z jakého důvodu.

Oblast zahraničních konexí, tak jak byla výše načrtnuta, je uchopena spíše jako úvodní stať k budoucímu možnému rozšíření tohoto tématu. Vzhledem k tomu, že i tato podkapitola by sama o sobě vydala na několik desítek stran, bylo nutné z kapacitních důvodů „ochudit“ jí a spíše jen naznačit, kam a odkud dopisy Sofie Podlipské směřovaly. Cílovými zeměmi byly zejména Polsko, Chorvatsko, Itálie a Francie. Velmi zajímavé se v tomto směru jeví dopisy od Klementiny Kalašové, která Podlipské psala z různých koutů světa či Anny Bayerové a Kateřiny Emingerové. To už je ovšem oblast prolínající se s přátelskou sférou. O to víc je zajímavou.

⁵⁶² LA PNP, fond Podlipská Sofie, Grabowski Bronislaw Podlipské Sofii, 29. listopad 1875.

⁵⁶³ Ibid, 6. květen 1871.

5 Badatelské výhledy

Dosavadní pole mé badatelské činnosti nepřekročilo, až na drobnou odbočku do Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur, hranice Literárního archivu Památníku národního písemnictví. Domácí „živnou“ půdou byl přitom fond Sofie Podlipské čítající několik set archivních položek. Ve srovnání s bakalářskou prací, kdy byly preferovány zejména rukopisné poznámky, deníkové záznamy a editované vzpomínky, byl v rámci diplomové práce do popředí situován další specifický druh pramenů osobní povahy – korespondence, který společně s výše uvedenými typy pramenů a společně s dobovým tiskem dopomohl vyplnit bílá místa biografického rázu. Portrét společenských aktivit, tak jak jej vylíčila předcházející kapitola, je vytvořen na základě studia předem selektovaných dopisních souborů, přičemž převažujícími komponenty korespondenční sítě byly dopisy přijaté. Kvantitativní nerovnováha panující mezi sekcemi odeslané a přijaté korespondence byla od počátku badatelské práce zohledňována a reflektována. Obraz společenské činnosti Sofie Podlipské je tedy zkonstruován zejména prostřednictvím dopisů, určených pro oči Podlipské. S tímto faktem je třeba pracovat avšak je také nutno předestřít, že existují ještě jiné cesty, jimiž lze osvětlit život a angažovanost protagonistky.

Pilotním krokem k další badatelské práci je převážně kompletní dokončení studia archivní pozůstalosti Sofie Podlipské v LA PNP. Stále zde jsou položky, které stály doposud na okraji zájmu nebo nebyly zahrnuty do badatelského plánu ani bakalářské ani diplomové práce. Jsou jimi zejména zbylé dopisní jednotky od různých osob známých i neznámých jmen či osob nezjištěných. Rodinná korespondence prakticky čeká na zpracování v celé své šíři. Stejně tak i některé rukopisy, vyjma literárních prací, nebyly doposud interpretovány plně. V pozůstalosti je dochována řada rukopisných proslovů, přednášek, úvah, studií či zpráv.⁵⁶⁴ Detailnější zpracování by si zasloužily i deníky vedené Sofií Podlipskou Prokopovi a Ludmile nebo vzpomínky na různé osobnosti počínaje Vojtou Náprstkem.

Překročím-li meze tohoto fondu, nabízí se ještě další varianty studia pramenů vztahujících se k Sofii Podlipské v LA PNP. Jsou to převážně sbírky pozůstalostí spřízněných osob či osob a korporací, s nimiž Podlipská udržovala přátelské i pracovní kontakty. Jedná se též o fondy

⁵⁶⁴ V LA PNP je například uložena zpráva z cesty do Vídně. V roce 1889 totiž Sofie Podlipská obdržela od Svatoboru stipendium ke studiu filantropických ústavů ve Vídni. Na studijní cestu se záhy vydala a po návratu na žádost Svatoboru vyhotovila a odevzdala písemný protokol. (LA PNP, fond Podlipská Sofie, Zpráva mé Vídeňské cesty podaná Svatoboru, 2 verze, rkp., 8 ll).

kulturně-vědeckých ústavů a zařízení, fondy redakcí, nakladatelství a vydavatelství, sbírky dobročinných a vzdělávacích spolků či fondy spolkových výborů a komitétů.

Velké naděje jsou ovšem vkládány do kompletního průzkumu archivní pozůstalosti Sofie Podlipské v Podještědském muzeu v Českém Dubu. V archivu muzea jsou uloženy celkem tři kartony písemného materiálu, z čehož jeden a půl kartonu představuje korespondenci přijatou a půl kartonu korespondenci odeslanou. Zbývající karton archiválií obsahuje rukopisy, fotografický a obrazový materiál. Bližší seznam a popis jednotlivých položek není znám, neboť fond nebyl doposud plně zpracován. Ačkoliv je archiv Podještědského muzea stále ještě oficiálně veřejnosti nepřístupný, po dohodě termínu návštěvy je možné s prameny pracovat. V Podještědském archivu je pravděpodobně uloženo větší množství dopisů se sestrou a s Eliškou Krásnohorskou. Odhaduji, že se korespondence s Karolinou Světlou vztahuje zejména k padesátým až šedesátým létům 19. století. Dopisy s Eliškou Krásnohorskou naopak představují o něco větší časový rozsah a mohou obsahovat informace nejen k Americkému klubu dam, ale též k Ženské bibliotéce či k Ženskému výrobnímu spolku. Není vyloučeno, že se zde nacházejí i některé fragmenty deníků či další archiválie považované za nezvěstné.

Příští badatelská cesta by mohla vést i do Státního oblastního archivu v Pelhřimově, jehož nekompletně zpracovaný a částečně veřejnosti přístupný fond s názvem Archiv města Černovice obsahuje několik podsbírek, přičemž pro objasnění práce Sofie Podlipské ve prospěch spolku Ochrana by mohla být přínosná podsběrka Dívčí ochravnice (i.č. 340), podsběrka Polepšovny a vychovatelny (i.č. 341) či podsběrka Dětský domov (i.č. 342) a Ozdravnice (i.č. 344). Zajímavé prameny by mohl skrývat i Státní oblastní archiv Mělník a jeho plně zpracovaný a veřejnosti přístupný fond Archiv obce Lobeč, obsahující zápisy ze schůzí obecního zastupitelstva, čelední rejstřík, finanční knihy a další protokoly. Činnost Sofie Podlipské by průzkumem těchto dvou archivů mohla přispět k hlubšímu poznání její práce a pozice uvnitř spolkové struktury.

Kromě výše zmíněných archivních kolekcí by určité „ovoce“ mohly samozřejmě přinést i průzkumy dalších institucí. Zmíním například Tyršovo muzeum tělesné výchovy a sportu a jeho fond Tělocvičný spolek paní a dívek pražských, dále Archiv Národního muzea obsahující fondy osobností a institucí, s nimiž Podlipská prokazatelně písemný kontakt udržovala. Detailnější sondu by zasloužil i Archiv Náprstkova muzea, konkrétně například scrap-book Ženská otázka, Americký klub dam atd. Variant studia společenské činnosti Sofie Podlipské je stále ještě nespočet. Pakliže sama nebudu mít příležitost toto téma nadále rozvíjet, nahazuji touto kapitolou pomyslnou „udičku“ budoucím možným badatelům.

Závěr

Čtyřicetiletá činnost Sofie Podlipské ve službách české společnosti vydobyla této ženě identitu uznávané dámy, která dokázala povolání spisovatelky a filantropky propojit s mateřstvím. Jméno Sofie Podlipská, které dnes většině laické veřejnosti nic neříká, patřilo skutečně výjimečné osobnosti, jejíž činy a zásluhy přispěly k formování společenského ovzduší a kultury druhé poloviny 19. století. Přestože její literární tvorba nedosáhla mimořádných kvalit a sama nestála za velkým a do dějin se zapisujícím počinem, bez její působnosti a práce pro společnost by byla česká kultura značně ochuzena.

Osudová reflexe životního příběhu Sofie Podlipské, vylíčená na stranách této kvalifikační práce, nastínila faktory, které podnítily a přispěly k utváření její osobnosti a názorů. V jednotlivých fázích života to byly přirozeně determinanty různé. V dětských letech na Sofii Podlipskou působilo zejména rodinné zázemí. Neopominutelný je v tomto směru vliv prarodičů Vogelových, otce Eustacha Rotta i umíněné sestry Johanky. Svou roli sehrála i atmosféra soukromých vzdělávacích ústavů, i když ne příliš pozitivní, i atmosféra domácího vyučování. Na dospívající Sofii Rottovou v mnohém zapůsobily přítelkyně Božena Němcová a Honorata Zapová, a to převážně svými literárními díly. Podobně inspirující, stejně jako pro Němcovou a Světlou, pro ni byla beletristická tvorba francouzské spisovatelky George Sandové, reflektující společenské postavení žen a další práce, zejména německých autorů. Četba a neustálé samostudium provázelo Sofii Podlipskou celý život a bylo podníceno permanentní dychtivostí po poznání, z čehož posléze pramenilo její všestranné vzdělání, díky němuž byla svými současníky obdivovanou a uznávanou.

Hlavním inspirujícím zdrojem v životě Sofie Podlipské byl ovšem manžel Josef Podlipský, který se podstatnou mírou podílel na uměleckém vzletu své manželky. První překladové práce byly sice výsledkem jejich kooperace, avšak pro Sofii Podlipskou to byl pomyslný odrazový můstek pro pozdější samostatné překlady a vlastní tvorbu. Manželova podpora, která v té době nebyla zdaleka tak samozřejmá, a jeho sebevědomý pohyb ve společnosti, dopomohly Sofii Podlipské příjemně zahájit literární dráhu. Bez uměleckého potenciálu by to ovšem možné nebylo.

Předkládaná závěrečná práce se pokusila předložit obraz ženy-intelektuálky z měšťanské středostavovské vrstvy, která v prostředí pozvolna se bortících společenských konvencí procházela řadou proměn. Nezměnilo se pouze ovzduší, v němž se pohybovala, změnil se i její status a subjektivita. Seberealizaci Sofie Podlipské lze uchopit zejména skrze

její literární činnost, prostřednictvím níž usilovala stát se ekonomicky soběstačnou poté, co se vlivem nepříznivých životních okolností ocitla v situaci, kdy byla (vlastní volbou) odkázána na sebe. Byla jednou vůbec z prvních dam, které se snažily převzít zodpovědnost nad rodinou a domácností a vlastní (intelektuální) prací se postaraly o sebe i své děti. Její literární tvorba, zejména dílo *Listy staré vychovatelky*, vzniklé ještě v době, kdy do rodinného rozpočtu příliš přispívat nemusela, sice obsahuje dobové myšlenkové stereotypy, v nichž jsou mateřství a manželství stavěny na pomyslný vrchol pyramidy životních hodnot, avšak obsahuje doslova i kacírské myšlenky, a totiž že žena má ve zbývajícím čase pracovat na svém duševním rozvoji a díky svému vzdělání jít dětem příkladem. Propaguje zde také ženu, které má pomáhat potřebným i mimo rodinný krb a vyžadují-li to okolnosti, přispět finančně do rodinné kasy. To byl onen seberealizační prostor. Sofie Podlipská byla ženou, která uznávala roli manželky a matky jakožto úděl ženě přirozený. Toužila se v rámci tohoto prostoru ovšem vymezit jako samostatná a ekonomicky nezávislá bytost. Její životní cesta se ubírala právě tímto směrem.

K vývojovému posunu a k nabytí životních a pracovních zkušeností přispěl převážně pohyb v aréně literárního světa, do něhož postupně pronikala od konce padesátých let 19. století a v němž setrvala bezmála čtyřicet let. Během této doby vyprodukovala úctyhodné množství prací, které ani mezi muži nemělo konkurenci. Sofie Podlipská jakožto chlebovářka rodiny musela mnohdy zatnout zuby, plnit zakázky a pracovat doslova jako námezdní pracovnice. Literární pole, na němž byla vůbec nejaktivnější, tedy mnohdy představovalo prostředí, v němž bojovala, v němž obhajovala své práce, slyšávala dokola se ozývající sliby, prosila za honoráře a nekompromisně se prala, zasáhla-li redakce do autorské práce. Byla pracovitá, pečlivá, sebevědomá, ale také zatvrzelá. Přes veškeré překážky, které jí tento svět připravil, „profesi“ spisovatelky vykonávala ráda a o to víc, proudily-li výnosy z prodaných knih na dobročinné účely.

Literární svět předložil Sofii Podlipské mnoho výzev. Jedna z nich přišla z nakladatelství Jana Otty a byla jí knižnice Ženská bibliotéka. „Mírná holubice“ Sofie Podlipská se tohoto vybidnutí zpočátku trochu zalekla, ačkoliv se otázkami postavení ženy ve společnosti ve svých pracích zabývala a při přednáškách o této problematice pravidelně a zasvěceně hovořila. Ženská bibliotéka byla ale revolučním podnikem, jehož úspěch sice mohla částečně zajistit společensky uznávaná ikona, ale byla na to soudobá společnost připravena? Sofie Podlipská tuto výzvu přijala a zhostila se jí jak jinak než s energií a odhodláním. I tato zkušenost jí posunula kupředu.

Seberealizační prostor Sofie Podlipské představoval i svět spolkových, vlasteneckých s osvětových aktivit. Bohatá přednášková činnost, odehrávající se zejména na půdě

Amerického klubu dam, Tělocvičného spolku paní a dívek pražských či Ženského výrobního spolku a dalších sdružení či institucí, se svým obsahem dotýkala převážně problematiky výchovy a vzdělávání dívek a žen a dalších bodů souvisejících s ženskou otázkou. Tato její opět poněkud krotká angažovanost byla mužskou i ženskou veřejností tolerována. Sofie Podlipská své teze, v nichž vyzdvihovala poslání ženy jakožto manželky a matky, která má jít svým dětem vzděláním příkladem, opírala o vlastní životní situaci a ženskou emancipaci předkládala jakožto zónu, která není nebezpečná, neohrožuje teplo rodinného krbu, a které není nutné se obávat. V těchto stanoviscích tedy tkvělo „tajemství“ uznávání Podlipské jako symbolu pozvolného a nenásilného ženského emancipačního hnutí. Za těchto a dalších okolností nesměla v předních členských řadách spolků chybět, a tak se také stalo.

Sofie Podlipská byla aktivní spolkovou pracovnící mnoha významných i méně významných spolků. Motivací vstupu do sdružení bylo zejména šíření vzdělání mezi dívkami a ženami a jejich kultivace. Věděla, že zaštití-li svým jménem nově vznikající spolek, jeho ukotvení ve společnosti bude úspěšnější a jeho váha a význam výrazně stoupnou. Jiným stimulem byla také touha pomáhat potřebným, převážně osiřelým dětem a zanedbaným dívkám a ženám, které se náhle ocitly v tíživé životní situaci, obdobně jako ona sama po smrti milovaného manžela. Její skutečně mimořádná citlivost a empatie k druhým se odrazila zejména v práci pro dobročinné spolky, na jejichž půdě se pohybovala nejhorlivěji a pro něž pracovala do poslední možné chvíle.

Obraz společenských aktivit, sestavený na základě vybraných archiválií, předložil detailnější portrét činnosti a práce Sofie Podlipské. V mnohém archivní prameny pouze doplnily profil protagonistky tak, jak je již známý, v mnohém naopak osvětlily nové skutečnosti. Na celkové charakteristice osobnosti ovšem těžko něco změnily. Sofie Podlipská byla skutečně mimořádnou osobností. Byla nad poměry doby velice vzdělanou ženou, byla vychovatelkou, přítelkyní, důvěrníci a rádkyní nejen své sestře, Boženě Němcové či Anně Bayerové, ale i mnoha mužům. Byla zároveň oddanou manželkou, trpělivou a pečlivou matkou a múzou Jaroslava Vrchlického. Na poli literárním nesmírně pracovitou, samostatnou, sebevědomou, ale i pochybující a liknavou. Ve spolkové sféře byla velmi aktivní přednášečkou a díky své vnímavosti a empatii k druhým velice pilnou a příčinnou. Sofie Podlipská byla dámou, která svým působením a prací českou kulturu a společnost výraznou měrou obohatila.

Bibliografie

I. Prameny

1. Archivní a muzeální fondy

Literární archiv Památníku národního písemnictví

Fond Bayerová Anna (1852-1924)

Fond Brdlíková Josefina (1843-1910)

Fond Červinková-Riegrová Marie (1854-1895)

Fond Čermáková-Sluková Anežka (1864-1947)

Fond Dušek Vavřinec Josef (1858-1911)

Fond Fabkovičová Marie (1833-1915)

Fond Gabriel Josef Ambrož (1820-1880)

Fond Geisslová Irma (1855-1914)

Fond Hemerka Augustin (1842-1911)

Fond Maternová Pavla (1858-1923)

Fond Nováková Teréza (1853-1912)

Fond Podlipská Sofie (1833-1897)

Fond Podlipský Josef (1816-1867)

Fond Rais Karel Václav (1859-1926)

Fond Světlá Karolina (1830-1899)

Fond Šlechtová Amálie (1857-1917)

Muzeum hlavního města Prahy

Historická sbírka/ Fond historických fotografií a negativů/ Soubor fotografií ze sbírky malíře Bohumíra Roubalíka/ Podobizna Žofie Podlipské, karton, poprsí v pootočení doprava, 1880, i. č. H 43241.

Historická sbírka/ Fond historických fotografií a negativů/Soubor fotografií ze sbírky malíře Bohumíra Roubalíka/ Podobizna skupinová: Americký klub dam v Praze, 1871, i. č. H 43401.

Národní muzeum

Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur

Knihovna a studovna/ Fond Americký klub dam/ Rukopis Sofie Podlipské *O blaženosti*.

Knihovna a studovna/ Fond Americký klub dam/ Rukopis Sofie Podlipské *O povinnostech*.

Přírodovědné muzeum

Antropologická sbírka/ Fond Posmrtné masky/ Posmrtná maska Sofie Podlipské, 1897, i. č. AM 106, autor fotografie L. Káchová.

2. Publikované prameny

Spolkový katastr

LAŠŤOVKA, Marek et al. *Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895-1990*. 1.vyd. Praha: Scriptorium, 1998.

Spolkové stanovy

Stanovy Spolku Domácnost'. Praha: Nákladem vlastním, 1885.

Stanovy a řády Tělocvičného spolku paní a dívek pražských. Praha: 1870.

Stanovy spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek v Praze. Praha: Národní muzeum, 1886.

Výroční zprávy spolků

Čtyřicetiletá výroční zpráva Tělocvičného spolku paní a dívek pražských 1869-1909. Praha:1910.

Deset roků činnosti spolku Domácnost v Praze. Praha:1896.

Jednatelská zpráva Tělocvičného spolku paní a dívek pražských na rok 1871. Praha: 1872.

Památník třicetileté činnosti Bývalého Amerického klubu dam. Praha:1896.

Výroční zpráva spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha: 1891.

Výroční zpráva spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek. Praha: 1894.

Prameny soukromé povahy a prameny narativní

ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. *Vzpomínky na Karolinu Světlou*. Praha: 1909.

- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. *Karolina Světlá ve stycích s Janem Nerudou*. Praha: J. Otto, 1912.
- ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. *Sofie Podlipská. Z denníku, ŽS, 1920*.
- ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, Marie. *Ochrana chudé a opuštěné mládeže. Rozhledy po lidumilství v Evropě*. Praha: 1887.
- HEIDENREICHOVÁ-HOLEČKOVÁ, Jelena. *Sofie Podlipská ve svých vzpomínkách, dopisech a denících*. Praha: Topič, 1940.
- KODYM, Stanislav. *Dům u Halánků: vzpomínky na Vojtu Náprstka*. Praha: Československý spisovatel, 1955.
- KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Vzpomínky na Karolinu Světlou a Sofii Podlipskou*. Osvěta, 1919.
- KREJČÍ, Karel. *Ze vzpomínek Elišky Krásnohorské*. Praha: 1950.
- LAUERMANNOVÁ-MIKSCHOVÁ, Anna. *Lidé minulých dob. Kniha lidských a básnických osudů*. Praha: 1940.
- LUŽICKÁ-SRBOVÁ, Věnceslava. *Z mých pamětí*. Souborné vydání spisů, svazek 50. Mladá Boleslav: 1928.
- MANTEGAZZA, Paolo. *Gli Amori degli Uomini*. 1892.
- O bídě lidské*. Brno: Dobročinný komitét dam, 1890.
- PODLIPSKÁ, Sofie. Několik črtů životopisných, in: *Listy staré vychovatelky někdejších schovankám*. Praha: 1886.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Vojta Náprstek*. Praha: Bývalý Americký klub dam, 1896.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Povídka o mně*. Praha: 1898.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Můj životopis*. Ženský svět: 1914.
- STRETTIOVÁ, Marie. *O starých časech a dobrých lidech*. Praha: 1940.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Ještě několik archů z rodinné kroniky*. Kober: 1881.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Z literárního soukromí I. Vzpomínky, paměti, literární dokumenty*. Praha: SPN, 1959.
- SVĚTLÁ, Karolina. *Upomínky*. Praha: 1888.
- ŠALDA, František Xaver. *Dopisy Jaroslava Vrchlického se Sofií Podlipskou z let 1875-1876*. Praha: V. Brtníka, 1917.
- ZAPLETAL, Tomáš. *Vzpomínky na hudební skladatelky Josefínu Brdlíkovou a Zdeňku Havlíčkovou*. Pelhřimov: 1870.
- ZAPOVÁ, Honoráta. *Nezabudky. Dar našim pannám*. Praha: 1870.

Dobová publicistika

ČERMÁKOVÁ-SLUKOVÁ, Anežka. *Vzpomínka na Petra Mužáka, chotě Karoliny Světlé*, ŽL, 1906, č. 5, s. 81-85.

HEIDENREICHOVÁ-HOLEČKOVÁ, Jelena. *Přátelství Boženy Němcové se sestrami Rottovými*, Chudým dětem LIII., Brno: 1941.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Ženský výrobní spolek český v Praze*, Kalendář paní a dívek českých, 1888, s. 15-16.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Sofie Podlipská*. ŽL, 1893, č. 5, s. 81-86.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška.: *Oslavení paměti Sofie Podlipské*. ŽL, 1898, č. 6, 115-116.

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Črta k podobizně Náprstkové*. ŽL, 1897, č. 4, s. 66-68.

NOVÁK, Arne. *Karolina Světlá*, ŽS, 1913, č. 5-6.

NOVOTNÝ, L. A. *Na bytě u Sofie Podlipské*, Moravská orlice, 17. 8. 1941, s. 5.

PODLIPSKÁ, Sofie. *Má sestra Johanna (Karolina Světlá) za svého dětství*. ŽL, 1897, č. 3, s. 49-50.

PODLIPSKÁ, Sofie. *Polka mezi Češkami*, Slovanský sborník, 1886, s. 498.

SOKOLOVÁ-SEIDLOVÁ, Vilma. *Českým ženám několik dojmů z naší národopisné výstavy*, Kalendář paní a dívek českých, IX., 1896, s. 26-39.

SVĚTLÁ, Karolina. *Dvojit probuzení*. Máj. Jarní almanach na rok 1858. Praha: H. Dominikus, 1858, s. 109 – 158.

Tisk

Hlas lidu, 1898, č. 1, s. 5.

Kalendář paní a dívek českých, 1898, roč. 11, s. 95.

Květy, 1865, č. 2, s. 22-23; 1868, č. 40, s. 318; 1872, č. 12, s. 95.

Lada, 1893, č. 10-24.

Moravská orlice, 17. 1. 1872; 24. 9. 1876; 26. 2. 1898; 17. 8. 1941.

Národní listy (NL), 12. 1. 1863; 3. 2. 1863; 21. 2. 1865; 24. 2. 1865; 22. 9. 1867; 9. 11. 1867; 30. 11. 1867; 3. 4. 1868; 22. 11. 1869; 16. 4. 1871; 25. 5. 1891; 31. 3. 1897; 8. 12. 1898; 1903, č. 7-8, s. 157-158.

Národní noviny (NN), 11.5.1867; 12.5.1867; 13.5.1867; 6. 6. 1867.

Národní politika, 15. 1. 1896.

Osvěta, 1873, s. 633.

Politik, 23. 1. 1871.

Rodinná kronika, 1862, s. 33.

Světobzor, 4. 12. 1868, s. 462; 11. 2. 1870, s. 55.

Zlaté klasy, 1879, č. 2, s. 148.

Zlatá Praha, 1887, č. 8, s. 123; 1898, č. 29, s. 347; 1915, č. 44, s. 522.

Ženské listy (ŽL), 1874, č. 9, s. 91; 1891, č. 6, s. 125-131; 1893, č. 5, s. 81-86; 1897, č. 1, s. 9-10; 1897, č. 4, s. 66-69; 1897, č. 3, s. 49-50; 1897, č. 6, s. 121-123; 1897, č. 7, 146-148; 1897, č. 12, s. 252; 1898, č. 1, s. 2-6; 1898, č. 2, s. 24-26; 1900, č. 1, s. 16; 1900, č. 4, s. 90-91; 1901, č. 7, s. 149-150; 1903, č. 7-8, s. 157-158; 1905, č. 10, s. 197-200; 1913, č. 5, s. 8-10; 1920, č. 3-4, s. 23-25.

II. Literatura

ABRAMS, Lynn. *Zrození moderní ženy. Evropa 1789-1918*. 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005.

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1.vyd. Praha: Libri, 2005.

BAHENSKÁ, Marie. Spolupráce, nebo rivalita? Vztahy mezi ženskými spolky a jejich představitelkami ve 40. - 70. letech 19. století, in: Milan Vojáček (ed.), *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století. Sborník příspěvků z konference uspořádané v roce 2006 Národním archivem ve spolupráci s Archivem hlavního města Prahy*. Praha: Scriptorium, 2007, s. 29-49.

BAHENSKÁ, Marie. *Ženský výrobní spolek český*, in: *Český lid*, 2004, č. 3, s. 253-270.

BALAJKA, Bohuš. *Jaroslav Vrchlický*. Praha: 1979.

BEDNÁŘOVÁ, Věra. *České ženské hnutí do roku 1848*, in: *ČČH*, 1989, č. 2, s. 232-233.

BOCKOVÁ, Gisela. *Ženy v evropských dějinách: Od středověku do současnosti*. Praha: LN, 2007.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. Praha: Olomouc, 2001.

Dějiny české literatury III. Literatura druhé poloviny devatenáctého století. Redaktor svazku Miloš Pohorský. 1.vyd. Praha: Československá akademie věd, 1961.

FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000.

GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Praha: NLN, 2006.

- GRIGAROVÁ, Anna. *Sofie Podlipská*. Diplomová práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy 2000. 259 s. Vedoucí diplomové práce Robert Kvaček.
- HECZKOVÁ, Libuše. První léta časopisu *Ženské listy*. Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská?, in: Čadková, K., Lenderová, M., Stráníková, J. (eds.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zasetí historiografie*. Sborník příspěvků ze IV. pardubického bienále, Pardubice: 2006, s. 323-334.
- HORSKÁ, Pavla. *K ekonomické aktivitě žen na přelomu 19. a 20. století (Příklad českých zemí)*. ČsČH 31, 1983, s. 711-743.
- HORSKÁ, Pavla. *Naše prababičky feministky*. Praha: Lidové noviny, 1999.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.
- IGGERS, Wilma. *Women of Prague*. Oxford: 1995.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Božena Němcová. Příběhy – situace – obrazy*. Praha: Academia, 2007.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava. *Česká literatura 19. století. Od Máchy k Březinovi*. Praha: Scientia, 1994.
- KLABOUCH, Jiří. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: 1962.
- KUČEROVÁ, Vlasta. *K historii ženského hnutí v Čechách. Amerlingova éra*. Brno: Ženská revue, 1914.
- LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě. Žena v minulém století*. 1.vyd. Praha: Mladá fronta, 1999.
- LENDEROVÁ, Milena. Pražské salony a kávové společnosti v 19. století, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek (ed.), *Documenta Pragensia 13*. Praha: 2000, s. 199-210.
- LENDEROVÁ, Milena et al. *Z dějin každodennosti „dlouhého“ 19. století. Život všední i sváteční*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2009.
- LENDEROVÁ, Milena. *Eva nejen v ráji. Žena ve středověku do 19. století*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2002.
- LENDEROVÁ, Milena. „A ptáš se, knížko má...“. *Ženské deníky 19. století*. 1.vyd. Praha: Triton, 2008.
- LENDEROVÁ, Milena, KUBEŠ, Jiří. Osobní deník a korespondence – snaha o prezentaci, autoreflexi nebo (proto)literární vyjádření? *Sborníček příspěvků z 3. adventního kulatého stolu*. Pardubice: Katedra historických věd FHS Univerzity Pardubice 2004.

- LNĚNIČKOVÁ, Jitka. *České země v době předbřeznové 1792-1848*. 1.vyd. Praha: Libri, 1999.
- MACURA, Vladimír. *Český sen*. Praha: Lidové noviny, 1998.
- MACURA, Vladimír. *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*. 2. vyd. Jinočany: H&H, 1995.
- MALÍNSKÁ, Jana. „*My byly, jsme a budeme!*“ 1.vyd. Praha: Lidové noviny, 2013.
- MALÍNSKÁ, Jana. *Do politiky prý žena nesmí – proč? Vzdělání a postavení žen v české společnosti v 19. století a na počátku 20. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005.
- MALÍNSKÁ, Jana. Peripetie českého ženského hnutí 1860 -1914, in: Rudolf Kučera (ed.), *Identity v českých zemích 19. a 20. století. Hledání a proměny*. Praha: 2012, s. 159-191.
- MALÝ, Karel et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Linde, 2006.
- MAUROIS, André. *Lélia neboli život George Sandové*. Praha: 1996.
- MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, Naděžda. *Praha před sto lety*. Praha: Orbis, 1935.
- MERHAUT, Luboš et al. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia, 2008.
- MIŠKOVSKÝ, Jiří. *Rodinná kronika Rottovská 1630-1930. Vydáno roku 1930 na památku stoletých narozenin Karoliny Světlé – Rottové*. Praha: Otto, 1930.
- NEČASOVÁ, Daniela. Dějiny žen či gender history? Možnosti, limity, východiska. In: *Dějiny – Teorie – Kritika I/2008*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2008.
- NEUDORFLOVÁ, Marie. *České ženy v 19. století. Úsilí a sny, úspěchy i zklamání na cestě k emancipaci*. Praha: Janua, 1999.
- NODL, Martin, TINKOVÁ, Daniela. *Antropologické přístupy v historickém bádání*. Praha: Argo, 2007.
- NOVÁK, Arne. *Krajané a sousedé: kniha studií a podobizen*. Praha: Aventinum, 1922.
- NOVÁKOVÁ, Teréza. *Ze ženského hnutí*. Praha: 1912.
- NOVOTNÝ, Miloslav. *Život Boženy Němcové*. 3.díl. Praha: Československý spisovatel, 1951.
- OGRIZOVIĆ, Mihaljo. Marija Fabkovič. Prilog povijesti hrvatskog učiteljstva, in: *Školske novine*, Zagreb, 1973, 177 s.
- Ottův slovník naučný*. Praha: Otto, 1893, 1907.
- Ottův slovník naučný nové doby XXVII*. Praha: Paseka/Argo, 2002.
- OUDOVÁ, Radka. *Společenská činnost Sofie Podlipské*. Bakalářská práce. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2011, 65 s., Vedoucí práce Irena Štěpánová.

- PAVLÍČKOVÁ, Jana. *Josef Podlipský (1816-1867). Soupis osobního fondu*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 2004.
- PAVLÍČKOVÁ, Jana. *Sofie Podlipská (1833-1897). Soupis osobního fondu*. Praha: Literární archiv Památníku národního písemnictví, 2004.
- PERROT, Michelle. *A History of Private Life. From the Fires of Revolution to the Great War*. Cambridge – London: 1990.
- PETRBOK, Václav. *Sex a tabu v české kultuře 19. století*. 1.vyd. Praha: Academia, 1999.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Peregrinus*. Praha: Unie, 1902.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Osud a nadání*. Praha: Otto, 1898.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Anna Náprstková. Životopisný obraz*. Praha: Otto, 1875.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Nalžovský*. Praha: Otto, 1878.
- PODLIPSKÁ, Sofie. *Životopis Boženy Němcové*. Praha: 1891.
- POKLUDOVÁ, Andrea. Emancipovaná a přesto nešťastná. Sebereflexe začínající učitelky z počátku 20. století, in: ČADKOVÁ – LENDEROVÁ, STRANÍKOVÁ (eds.): *Dějiny ženy aneb Evropská žena*. s. 363-372.
- RADOŇOVÁ-ŠÁRECKÁ, Maryša. *Ozářené krby. Vlastenecké rodiny české*. 1.vyd. Praha: Dělnické nakladatelství, 1945.
- ROSE, Sonya. *What is Gender History?* Cambridge: 2010.
- SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Komunikační strategie v dopisech Boženy Němcové*. AUC, Phil. – Mono. CXLVI. Praha: Karolinum, 2005.
- SAICOVÁ-ŘÍMALOVÁ, Lucie et al. *Božena Němcová: Korespondence I. 1844-1852, II. 1853-1856*. Praha: NLN, 2003, 2004.
- SAK, Robert. *Salon dvou století: Anna Lauermannová – Mikschová a její hosté*. 1.vyd. Praha: Paseka, 2003.
- SECKÁ, Milena. *Americký klub dam*, in: *Paginaehistoriae* 6, Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1998, s. 5-16.
- SECKÁ, Milena. Pedagogické snahy Vojty Náprstka, in: *Objevujeme zapomenuté*, 2012, s. 139-145.
- SCHULZE, Winfried. *Ego-Dokumente. Annäherungen den Menschen in der Geschichte*. Berlin: 1966.
- SLAVÍK, Ivan. Irma Geisslová: *Zraněný pták*. Výbor z díla 1874-1914. Hradec Králové: 1978.
- SOCHOROVÁ, Ludmila. *Ze světa holubice*, in: Literární archiv. Praha: Památník národního písemnictví, 2004, s. 35-36.

- ŠEREDOVÁ-PURŠCHOVÁ, Adéla. *Genderová antropologie*. Anthropologia integra - Series monographica, svazek 2. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2014.
- ŠIMŮNKOVÁ, Alena. *Status, odpovědnost a láska: vztahy mezi mužem a ženou v české měšťanské společnosti v 19. století*, in: ČČH 95, č. 1, 1997, s. 55-109.
- ŠOLLE, Zdeněk. *Vojta Náprstek a jeho doba*. Praha: Felis, 1994.
- ŠPICÁK, Josef. *Karolina Světlá*. 3.doplň.vyd. Praha: Melantrich, 1980.
- ŠTAIF, Jiří. *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí (1830-1851)*. 1.vyd. Praha: Dokořán, 2005.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Renáta Tyršová*. 1.vyd. Praha: Paseka, 2005.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Irena et al. *Ženy rodiny Náprstkovy*. 1.vyd. Praha: Argo, 2001.
- ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. *Spolek Domácnost a jeho Kuchařská škola – specifický přínos pro emancipaci*. Folia Ethnographica, 33, 1999, s. 9-18.
- TICHÝ, Vítězslav. *Jaroslav Vrchlický – Život*. Praha: 1942.
- TINKOVÁ, Daniela. „Žena“ – prázdná kategorie? Od (wo) men´s history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století, in: ČADKOVÁ, K. – LENDEROVÁ, M. – STRÁNÍKOVÁ, J. (eds.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zasetí historiografie*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006.
- UHROVÁ, Eva. *České ženy známé i neznámé*. Praha: E. Uhrová, 2008.
- UHROVÁ, Eva. *Ženy, které uměly myslet i bez manžela*. 1. vyd. Praha: Krásná paní, 2009.
- URBAN, Otto. *Česká společnost 1848-1918*. Praha: Svoboda, 1982.
- VLČKOVÁ, Lenka. *Antropologická reflexe ženy v druhé polovině 19. století. Dimenze intimně osobnostního prožívání jako předpoklad vnitřní ženské emancipace*. Rigorózní práce. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2010., 92 s. Vedoucí práce Markéta Dvořáková.
- VLČKOVÁ, Lenka. Způsob „uchopení“ feminity v 2. polovině 19. století: tělo, tradice a církve jako determinant výchovy aneb disciplinace, lokalizace, panoptikum, in: *Člověk – časopis pro humanitní a společenské vědy*, č. 23. Praha: FF UK, 2011.
- VOPRAVIL, Jaroslav. *Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře*. Praha: SPN, 1973.
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Jak se žilo za časů Františka Josefa I*. Praha: Svoboda, 1996.
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. Zábava a rozptýlení českých žen v 19. a počátkem 20. století, in: Milan Vojáček (ed.), *Reflexe a sebereflexe ženy v české národní elitě 2. poloviny 19. století*. 1.vyd. Praha: Scriptorium, 2007, s. 341-352.

VRCHLICKÁ, Eva. *Dětství a mládí s Vrchlickým*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1988.

ZIKMUND, Jaroslav. *Ve stínu Orfea. Julius Zeyer a rodina Kalašových ve vzájemných dopisech 1879-1900*. Spolek českých bibliofilů, 1948.

III. Internetové zdroje

ELIAS-BURSAČ, Ellen. Un réseau austro-hongrois à Zagreb à la fin du XIX e siècle: August Šenoa et la revue littéraire Vienac. *Balkanologie* [online]. Zagreb: 2008, vol. X., č. 1-2, [cit. 04.07.2015]. Dostupné z: <http://balkanologie.revues.org/419>

SECKÁ, Milena. Božena Němcová a bratři Fingerhutové [online]. *Muzeum 3000. Zpravodajský portál Národního muzea pro 3. tisíciletí*, [cit. 05.08.2015]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/zajimavosti/bozena-nemcova-a-bratri-fingerhutove-aneb-pit-ci-nepit>

ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. „Cizí žena“. Paradoxy rané emancipace v díle Honoraty Zapové (1825-1856). *Slovo a Smysl* [online]. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2006, roč. 6, [cit. 01.08.2015]. Dostupné z: <http://slovoasmysl.ff.cuni.cz/node/165>.

ŠTĚPÁNOVÁ, Irena, Tělocvičný spolek paní a dívek pražských. *Lidé města* [online]. 2003. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, [cit. 31.07.2015]. Dostupné z: <http://urbanpeople.cz/archiv/cisla/5-2003-10/telocvicny-spolek-pani-a-divek-prazskych.html>.